

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

CZU 343.221(043.2)

ZECA Ionela-Cerasela

PERSONALITATEA INFRACTORULUI: ASPECTE CRIMINOLOGICE

Specialitatea științifică: 554.02 – Criminologie

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

Alexandru,

MARIȚ

conf. univ., dr.

Autorul:

Chișinău - 2015

© ZECA Ionela Cerasela, 2015

CUPRINS:

	pag
ADNOTARE	4
LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE	8
1. ANALIZA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA ASPECTELE CRUIMINOLOGICE ALE PERSONALITĂȚII INFRACTORULUI ȘI A PREVENIRII INFRAȚIUNILOR PUBLICATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ÎN ALTE STATE	14
1.1. Studii de referință privind personalitatea infractorului elaborate în spațiul românesc	14
1.2. Analiza lucrărilor științifice cu privire la personalitatea infractorului publicate în literatura de specialitate din alte state	29
1.3. Abordarea structurii și a condițiilor de formare a personalității infractorului în criminologie	38
1.4. Concluzii la Capitolul 1	61
2. ANALIZA CRIMINOLOGICĂ A TIPOLOGIEI PERSONALITĂȚII INFRACTORULUI	63
2.1. Concepte și abordări cu privire la clasificarea și tipologia infractorilor	67
2.2. Tipologia infractorilor minori	70
2.3. Clasificarea femeilor infractori și particularitățile comportamentului lor infracțional	76
2.4. Aspecte criminologice ale personalității infractorului recidivist	82
2.5. Tipologia infractorilor profesioniști	100
2.6. Personalitatea criminalului în serie	117
2.7. Concluzii la Capitolul 2	119
3. PERSONALITATEA INFRACTORULUI ȘI PREVENIREA INDIVIDUALĂ A INFRAȚIUNILOR	121
3.1. Personalitatea individuală a infractorului-obiect al prevenirii infracțiunilor	121
3.2. Prevenirea infracțiunilor pe baza clasificărilor și tipologiilor infractorilor	135
3.3. Asistența socială, psihologică și medicală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni și măsurile de prevenire a infracțiunilor cu impact asupra mediului social	154
3.4. Concluzii la Capitolul 3	167
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	169
BIBLIOGRAFIE	173
ANEXE	197
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	208
CV-UL AUTORULUI	209

ADNOTARE

ZECA Ionela Cerasela, „PERSONALITATEA INFRACTORULUI: ASPECTE CRIMINOLOGICE”. Teză de doctor în drept la specialitatea științifică 554.02 - Criminologie. Chișinău, 2015

Structura tezei: introducere, 3 compartimente, concluzii generale și recomandări, 3 anexe, bibliografia compusă din 438 titluri, 156 pagini text de bază. Rezultatele sunt publicate în 7 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: personalitate, tipologia infractorului, criminalitatea minorilor, personalitatea femeii infractor, personalitatea infractorului recidivist, criminalitatea penitenciară, criminalitatea profesionistă, personalitatea criminalului în serie, prevenirea individuală a infracțiunilor.

Domeniul de studiu. Teza aparține domeniului criminologiei, dreptului penal, în special, părții lui generale, psihologiei judiciare.

Scopul lucrării constă în fundamentarea unui concept de natură criminologică a personalității infractorului din perspectiva unor tipologii pentru efectuarea unei caracterizări a tuturor aspectelor ei prin cunoașterea totalității însușirilor sociale, a trăsăturilor individuale ale infractorului și rolul acestora în elaborarea măsurilor de prevenire a infracțiunilor.

Obiectivele lucrării rezidă în a analiza studiile de referință privind aspectele criminologice ale personalității infractorului elaborate în spațiul românesc și alte state din perspectiva luptei și elaborarea măsurilor de prevenire individuală a infracțiunilor; clasificarea tipurilor personalității infractorilor, inclusiv și în RM; elucidarea conceptului asigurării informaționale și a metodelor teoretico-aplicative a prevenirii criminalității și a modelului preventiv al doctrinei apărării sociale; cercetarea prevenirii infracțiunilor pe baza clasificărilor și tipologiilor infractorilor;

Noutatea și originalitatea științifică. Teza se impune prin promovarea unei inovatoare viziuni de ansamblu, sintetice și interdisciplinare asupra fenomenului „personalității infractorului” în integritatea lui, dar nu numai asupra unor tipuri concrete de infractori. Lucrarea se înscrie printre puținele studii de acest gen care se referă la tratarea complexă a aspectului de personalitate criminală și a tipologiei lui. S-a încercat a pune piatra de temelie a unei noi ramuri sau sub-ramuri din studiile criminologice intitulată personologia criminală, care are menirea să abordeze contextul respectiv al personalității infractorului în mod complex fundat pe pronosticarea și statistica judiciară pe baza factorilor obiectivi și subiectivi pentru a corela și favoriza politica penală a statului în combaterea și contracararea fenomenului infracțional.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în elaborarea unui concept a personalității infractorului și tipologiilor caracteristice acestuia, ca obiect al prevenirii infracțiunilor, contribuindu-se la completarea cercetărilor criminologice în această materie, în vederea realizării eficiente a activității de prevenire speciale și individuale și combatere a infracționalismului.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării consistă în faptul că rezultatele investigației pot servi drept punct de reper pentru stabilirea mai riguroasă și aprecierea adecvată a motivației diferitor categorii de infractori văzuți prin prisma unei tipologii apreciată prin intermediul unor aspecte subiective și obiective și o abordare socială complexă, corelată interdisciplinar pentru o mai bună profilaxie, prevenire individuală și resocializare a diferitor tipuri de personalități infracționale.

Implementarea rezultatelor științifice. Lucrarea constituie un punct de reper atât în activitatea didactică, cât și în cea practică a juriștilor preocupați de instituția personalității infractorului.

РЕЗЮМЕ

ЗЕКА Ионела-Черасела, „ЛИЧНОСТЬ ПРЕСТУПНИКА: КРИМИНО-ЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ”. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 554.01 – Криминология. Кишинэу, 2015.

Структура диссертации: Она включает введение, три главы, выводы и рекомендации, 3 приложения, библиография, которая состоит из 438 названий, 156 страниц основного текста. Результаты опубликованы в семи научных работах

Ключевые слова: личность, типология преступников, преступность несовершеннолетних, личность женской преступности, личность преступника рецидивиста, тюремная преступность, профессиональная преступность, личность серийного преступника, индивидуальное предупреждение правонарушений.

Область исследования. Работа относится к криминологии, уголовному праву, в особенности к ее общей части к юридической психологии. *Цель работы* состоит в обосновании целостной концепции личности преступника с точки зрения криминологии, создания типологии для осуществления характеристики всех ее аспектов через познание всех социальных и индивидуальных черт преступника и их роль в предупреждении преступности.

Задачами исследования являются анализ работ касающихся криминологических аспектов личности преступника изданных в Республики Молдова, Румынии и в других государствах с точки зрения борьбы и создания мер для предупреждения преступности, классификации типов преступников, включительно и в Республики Молдова; выявить концепцию, ее информационное обеспечение и теоретическо-применительные методы предупреждения преступности на основе доктрины социальной защиты; исследовать проблемы предупреждения совершения преступлений на основе классификации и типологии преступников;

Новизна и научная оригинальность диссертации состоит в том, предпринята попытка всестороннего и глобального, междисциплинарного исследование сущности, всеобщей природы феномена „личности преступника” в своей целостности, не только конкретных типов преступников. Работа вписывается в ряду немногих исследований такого рода которые относятся к комплексной трактовке аспектов преступной личности и ее типологии. Предпринята попытка обосновать новую отрасль или подотрасль в криминологических исследований получившее название криминологическая персонология, которая имеет целью исследовать соответствующий контекст личности преступника более комплексно, на основе предвидения и юридической статистики основываясь на объективные и субъективные факторы для оказания помощи правоохранительным органам и борьбы с феноменом преступности. *Научная проблема которая была решена* состоит в разработке собственной концепции о личности преступника и его типологии как предмет предупреждения правонарушений, внесение личного вклада в научных исследований проводимых в криминологии, для внедрения специальных и индивидуальных мер предотвращения и борьбы с правонарушениями.

Теоретическая значимость и прикладное значение работы состоит в том что результаты исследования могут служить для более точного определения и адекватной оценки разных типов преступников через призму их объективных и субъективных аспектов и комплексной социальной трактовки с точки зрения междисциплинарной взаимосвязи, для профилактики и предупреждения индивидуальных правонарушений и ресоциализации различных типов преступников.

Внедрение научных результатов: исследование является основой как для учебной деятельности, так и для юридической практики, связанную с институтом личности преступника.

SUMMARY

ZECA Ionela-Cerasela, „PERSONALITY CRIMINALS: CRIMINOLOGICAL ASPECTS”, PhD Thesis, Specialty 554.01 - Criminology. Chisinau, 2015

Structure of the thesis: introduction, general conclusions and recommendation, 3 otes, bibliography, which is made of: 438book titles, 156 pages of the actual text. The results are published in 7 scientific works.

Keywords: personality typology of the offender, minors delinquency, personality of the woman offender, recidivist offender personality, crime, delinquency, penitentiary professional killer personality, individual prevention of criminal offences.

Field of study. The thesis is placed in the criminological and criminal field,especially in the judicial psychology.

Purpose. The aim of the thesis is that of informing a criminological concept nature of the personality of the offender from the perspective of some kind for her characterizations of all aspects through knowledge of all social traits, the offender's individual traits and their role in developing measures to prevent offences.

The objectives of the work consists in analyzing the reference studies on issues of criminal offender personality developed in Moldova, Romanian and other space States from the perspective of the battle and the development of measures for the prevention of crime; classification of types of personality of criminals, including in Moldova; elucidating the concept of ensuring information and theoretical and applicable methods of prevention of crime and the preventive model of social defence doctrine; cercetaea prevention of crime on the basis of the classifications and patterns of criminals.

Scientific novelty and originality. Sentence is imposed through the promotion of an innovative vision, synthetic and interdisciplinary phenomenon „the personality of the offender” in his integrity, but not only on certain types of offenders. The work falls among the few studies of this kind, which refers to the treatment of complex criminal personality and appearance of his typology. An attempt was made to put the foundation stone of a new branches or sub-branches criminological studies titled personologia criminal who aims to address the context of the personality of the offender in the complex way of forecasting and founded on judicial statistics on the basis of objective and subjective factors to correlate and promote criminal policy of the State in combating and countering the phenomenon of crime.

The theoretical importance and the applicative value of the thesis consists in the fact that the results of the investigation may serve as a landmark for the establishment of more rigorous and adequate appreciation of the different categories of offenders motivation seen through the prism of a typical and valued by means of subjective and objective aspects and a comprehensive interdisciplinary social, linked to better prevention, individual prevention and re-socialization of various types of criminal personalities.

Implementation of scientific results. This work constitutes a landmark in both the academic activity and the practice of lawyers concerned with institution of criminal personality.

LISTA ABREVIERILOR

alin.	- alineat
apud	- citat după
art.	- articol
ASEM	- Academia de Studii Economice din Moldova
AȘM	- Academia de Științe a Moldovei
B. Of.	- Buletin Oficial
C.P.	- Cod Penal
C.P.P.	- Cod de Procedură Penală
C.A.	- Curtea de Apel
C.D.	- Culege de decizii
C.E.D.O.	- Curtea Europeană a Drepturilor Omului
C.P.J.	- Culegeri de practică judiciară
CSI	- Comunitatea Statelor Independente
dec.	- decizia
Dreptul	- Revista Dreptul
Ed.	- Editura
jud.	- judecătoria
M. Of.	- Monitorul Oficial
O.G.	- Ordonanța Guvernului
ONU	- Organizația Națiunilor Unite
O.U.G.	- Ordonanța de urgență a Guvernului
nr.	- numărul
parag.	- paragraful
pct.	- punctul
PIB	- Produsul Intern Brut
RM	- Republica Moldova
R.D.P.	- Revista de Drept Penal
R.R.D.	- Revista Română de Drept
secț. pen.	- secția penală
sent. pen.	- sentința penală
Trib.	- Tribunalul
Trib. Supr.	- Tribunalul Suprem
Trib. jud.	- Tribunalul județean
ULIM	- Universitatea Liberă Internațională din Moldova
U.N.B.R.	- Uniunea Națională a Barourilor din România
urm.	- următoarele
versus	- contra
vol.	- volum.

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate rezidă din necesitatea redresării stării de lucruri existente în societatea contemporană, mai ales, în țările care traversează o perioadă complicată de transformări sociale de anvergură, de care au profitat elementele criminale care au declarat un război față de ordinii de drept. În această ordine de idei, o importantă problemă metodologică, epistemologică și practică o reprezintă actualmente necesitatea sporirii luptei cu criminalitatea prin intermediul studierii personalității infractorului pe motiv că perioada de tranziție prin care trece RM a devenit o sursă puternică de schimbare și dezorientare normativă, de răsturnare a vechii „ordini sociale”, care nu poate să nu afecteze în mod profund semnificațiile contextului normativ, împiedicând, o îndelungată perioadă de timp, pe indivizi să se orienteze în acțiunile și conduitele lor după repere certe. În anul 2013 rata infracționalității a constituit 107 infracțiuni înregistrate la 10 mii locuitori, față de 72 infracțiuni în anul 2009. Totodată, în 2013 comparativ cu 2009 au fost înregistrate cu 37% mai multe infracțiuni puțin grave, iar numărul infracțiunilor ușoare s-a dublat în acești ani. Această stare de anomie conduce la suspendarea temporară a funcționalității vechilor reglementări și pune în evidență tendințele antinormative. Retorica ce domină astăzi în acest sens, indică faptul că se discută la general despre profunda stare de anomie din societate, dar nu se cercetează activ și constructiv procesul de investigare temeinică și raționalizare a fenomenului criminalității și a personalității criminale pentru a evita eșecurile tranziției. Prin urmare, un imperativ al societății contemporane, în general, și a situației în care se află RM, în special, îl reprezintă profilaxia și combaterea adecvată a criminalității, necesitatea sporirii eficienței luptei cu ea, însă pentru aceasta este necesară cunoașterea personalității infractorului. În cadrul tuturor științelor factorul uman are o importanță deosebită. Studiind fenomenele sociale noi nu putem să facem abstracție de problema personalității umane, deoarece omul este, după expresia plastică a filosofului Protagoras din Grecia Antică, „măsura tuturor lucrurilor”, baza tuturor evenimentelor ce se petrec în societate.

În ultimul timp, în contextul reformei judiciare și de drept, care se produce în statele postcomuniste, legislația penală a cunoscut transformări substanțiale impuse de noile realități sociale și economice, precum și tendința de a ajusta legislația la principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. Eficacitatea combaterii și prevenirii infracțiunilor este strâns legată de promptitudinea cu care organele specializate ale statului intervin și trag la răspundere penală pe cei vinovați de săvârșirea infracțiunii. În opinia noastră, este destul de actual un studiu complex, interdisciplinar al particularităților corelației și interacțiunii factorilor de reglementare socială prin prisma concepțiilor și noțiunilor criminologice, care ne va permite a elucida și fundamenta conceptul personalității infractorului pentru a putea contracara și preveni criminalitatea din societate.

Sarcinile aprecierii personalității infractorului este de a găsi acele corespondente dintre cauzalitatea anumitor tipuri și categorii de infracțiuni și tipurile de infractori care le-au comis. În acest context apare problema motivației infracționale, precum și bază psihologică pe care o presupune infractorul și reacția sa în raport cu comiterea infracțiunii în diferite situații ale vieții sociale. Cea ce în viziunea noastră constituie un aspect important pentru individualizarea răspunderii și a pedepsei, dar poate constitui și o bază pentru individualizarea legală și de aplicare în mod adecvat a legii penale.

Reieșind din faptul că în literatura juridică din RM nu sunt surse suficiente cu privire la subiectul tratat în această lucrare, am apelat la unele surse originale din străinătate (România, Federația Rusă, Europa apuseană). Bazele teoretice ale investigației le-au constituit lucrările iluștrilor juriști, criminologi, psihologi și psihiatri autohtoni: Gh. Gladchi, V. Bujor, I. Ciobanu, M. Bîrgău, O. Bejan, E. Florea, O. Rotaru, V. Troenco, M. Plămădeală, A. Nacu, S. Rusnac etc.; români: T. Pop, T. Amza, T. Butoi, N. Giurgiu, Gh. Mateuț, N. Mărgineanu, Gh. Nistoreanu, V. Ursa; O. Pop, C. Păun, T. Medeanu, R. Stănoiu, I. Oancea, T. Bogdan, H. Oprean, S. Rădulescu, D. Banciu; apuseni: D. Clemer, J. de Clerck, S. Freud, D. Hopokinsm, O. Suchy, W. Wattenberg, J. Pintel; H. Mannheim, A. Adller, C. Jung, K. Leonard; ruși: Iu. Antonean, V. Vasiliev, M. Enikeev, Gh. Borzenkov, P. Dageli, A. Dolgova, K. Igoșev, V. Kudreavțev, N. Kuznețova, G. Minikovskii etc.

În teză, au fost analizate numeroase surse cu caracter științific și practic, precum și cele mai avansate idei privind personalitatea infractorului selectate din publicațiile periodice scrise de V. Bujor, E. Florea, I. Ciobanu, Gh. Gladchi, Ox. Rotaru, S. Rusnac. Iu. Antonean, precum și publicații plasate pe paginile web din Internet. Bazele normative ale cercetării îl constituie cadrul legislativ și normativ din RM, România, Federația Rusă, Franța, Germania etc.

Scopul de bază al investigației constă în fundamentarea unui concept de natură criminologică a personalității infractorului din perspectiva unor tipologii pentru efectuarea unei caracterizări a tuturor aspectelor ei prin cunoașterea totalității însușirilor sociale, a trăsăturilor individuale ale infractorului și rolul acestora în elaborarea măsurilor de prevenire a infracțiunilor.

Pentru realizarea scopului, ne-am propus un șir de *sarcini* generale și particulare:

- a analiza studiile de referință privind aspectele criminologice ale personalității infractorului elaborate în spațiul românesc;
- a cerceta lucrările științifice elaborate în alte state cu privire la personalitatea infractorului din perspectiva luptei cu criminalitatea și elaborarea măsurilor de prevenire individuală a infracțiunilor;
- a reliefa abordarea structurii personalității infractorului și a condițiilor de formare a lui în cadrul criminologiei;

- a ne referi la concepțiile și abordările existente în literatura de specialitate referitoare la clasificarea și tipologia infractorilor, inclusiv și în RM;
- a investiga structura personalității infractorului reieșind din abordările criminologice și ale psihologiei judiciare;
- a crea o tipologie a infractorilor minori, a corelației condițiilor și cauzalității criminalității minorilor cu alți factori determinanți ai fenomenului delincvenței juvenile;
- a elucida tipologia și particularitățile, sistemului și structurii infracțiunilor feminine, caracteristica lor criminologică, relevând cauzele criminalității femeilor;
- a descrie tipologia infractorilor recidiviști, particularitățile, cauzele și condițiile criminalității lor și tipurile de personalitate ale infractorului recidivist;
- a evidenția tipologia infractorilor profesioniști, cauzele, condițiile și dinamica criminalității profesionale, a formelor de organizare și manifestare a profesionalismului criminal și a tipurilor de criminali profesioniști;
- a explica particularitățile personalității criminalului în serie;
- a scoate în vileag conceptul, asigurarea informațională și metodele teoretico-aplicative a prevenirii criminalității și a modelului preventiv al doctrinei apărării sociale;
- a cerceta prevenirea infracțiunilor pe baza clasificărilor și tipologiilor infractorilor;
- a descrie asistența socială, psihologică și medicală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni și măsurile de prevenire a infracțiunilor cu impact asupra mediului social.

Baza teoretică al reflecțiilor noastre cu privire la problematica abordată, precum și analiza materialului factologic, excerptat din literatura științifică enunțată anterior, îl constituie opiniile, reflecțiile și sugestiile cercetătorilor din domeniul jurisprudenței (criminologiei, dreptului penal, dreptului procesual penal, dreptului penitenciar, psihologiei juridice etc.), precum și a psihologiei, sociologiei, filosofiei. Aceste investigații nu doar că au facilitat abordarea unor aspecte sau au favorizat apariția altora noi, dar, în multe privințe, au determinat cursul demersului nostru științific sau au catalizat formularea concluziilor de rigoare, au determinat calea optimă a investigației.

Bazele metodologice ale cercetării se constituie dintr-o totalitate de metode teoretice și practice strict determinate, printre care un loc dominant îl ocupă metodele general-științifice: istorică, sociologică, analiza sistemică, generalizarea, inducția și deducția, analiza și sinteza, analogia, analiza logică și sociologică, psihologică ce explică comportamentul delicventului. Au fost utilizate și metode juridice precum: comparativă, analiza complexă și interpretativă a actelor normative, formal-juridică și concret-sociologică. În procesul cercetării drept punct de reper au servit sursele principale ale criminologiei generale, criminologiei clinice, psihologiei juridice, dreptului penal și execuțional penal), iar analiza izvoarelor a fost efectuată în conformitate cu

principiul obiectivității, fiind utilizate datele statistice ce se referă la fenomenul criminalității din RM.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Teza, deși ia în discuție aspecte care, într-un fel sau altul, și-au găsit reflectare în literatura de specialitate din diverse domenii (criminologie, drept penal, drept penitenciar, psihologie și psihiatrie juridică, sociologie juridică, psihologie etc.), totuși se impune prin promovarea unei inovatoare viziuni de ansamblu, sintetice și interdisciplinare asupra fenomenului „personalității infractorului” în integritatea lui, dar nu numai asupra unor tipuri concrete de infractori (fără a fi neglijate, firește, chestiunile de detaliu). În felul acesta, lucrarea se înscrie printre puținele studii de acest gen care se referă la tratarea complexă a aspectului de personalitate criminală și a tipologiei lui. S-a încercat a pune piatra de temelie a unei noi ramuri sau sub-ramuri din studiile criminologice intitulată personologia criminală, care are menirea să abordeze contextul respectiv al personalității infractorului mai complex pe măsură de pronosticare și statistică judiciară pe baza factorilor obiectivi și subiectivi pentru a corela și ajuta politica penală a statului în combaterea și contracararea fenomenului infracțional. De asemenea, s-a efectuat o tentativă de a aborda problema personalității infractorului ca obiect al prevenirii infracțiunilor axată pe prevenția lor individuală în baza tipologiei infractorilor fundată pe asistența socială, psihologică și medicală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în elaborarea unui concept a personalității infractorului și tipologiilor caracteristice acestuia, ca obiect al prevenirii infracțiunilor, contribuindu-se la completarea cercetărilor criminologice în această materie, în vederea realizării eficiente a activității de prevenire speciale și individuale și combatere a infracționalismului.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării consistă în faptul că rezultatele investigației pot servi drept punct de reper pentru stabilirea mai riguroasă și aprecierea adecvată a motivației diferitor categorii de infractori văzuți prin prisma unei tipologiei apreciată prin intermediul unor aspecte subiective și obiective și o abordare socială complexă, corelată interdisciplinar pentru o mai bună profilaxie, prevenire individuală și resocializare a diferitor tipuri de personalități infracționale. Rezultatele obținute pot fi aplicate la precizarea și concretizarea unor concepte tratate insuficient în jurisprudență, psihologie și sociologie juridică cu privire la aspectele criminologice ale personalității infractorului, la elaborarea legislației pozitive. Teza are o valoare didactică, instructivă și educativă, iar rezultatele investigațiilor pot fi utilizate la elaborarea suporturilor de curs la *Criminologie, Drept penal, Drept penitenciar*. Lucrarea poate fi utilizată de masteranzi, doctoranzi, lectori, studenți, de cei care intră în contact cu problemele ce țin de personalitatea infractorului.

Aprobarea rezultatelor. Ele au format obiectul a 7 lucrări științifice, expuse la Facultatea de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, la Facultatea de Drept a ASEM, la Departamentul de Drept al ULIM. Lucrarea constituie un punct de reper atât în activitatea didactică, cât și în cea practică a juriștilor preocupați de problematica cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei, fiind susținute referate cu ocazia unor Congrese și Conferințe științifice.

Sumarul compartimentelor tezei: introducere, trei compartimente; concluzii și recomandări; bibliografie; anexe, adnotări; cuvinte-cheie și lista abrevierilor. *Compartimentul 1* este dedicat *analizei materialelor științifice referitoare la tipologiile, clasificările ale personalității infractorului și a prevenirii infracțiunilor publicate în Republica Moldova și în alte sate*, la lucrările publicate în spațiul românesc a materialelor științifice ce au văzut lumina tiparului peste hotare. Sunt abordate problemele ce țin de personalitatea infractorului, de rolul factorilor biologici, psihologici și sociali în structura comportamentului personalității deviate. *Compartimentul 2 se referă la analiza și tipologia criminologică a personalității infractorului*, la fenomenul infracționalității în RM: a infractorilor minori, a criminalității femeilor, recidiviștilor, infractorilor profesioniști, a criminalului în serie. *Compartimentul 3 este consacrat personalității infractorului și prevenirii individuale a infracțiunilor* abordând problemele ce țin de conținutul teoretico-aplicativ al prevenției criminalității.

Rezultatele științifice înaintate spre susținere:

1. Elaborarea modalităților eficiente de contracarare a fenomenelor infracționale și a asigurării securității criminologice a societății este imposibilă fără tratarea complexă a personalității infractorului și a tipologiei lui din punct de vedere analitico-sociologic, juridico-penal, psihologic etc., cu scopul de a proteja interesele vitale ale omului, societății și statului.

2. Cauzele ce duc la motivația criminală sunt strict individuale, ele constituie un mecanism al forului intrinsec ce se formează atât din scopuri, motive, necesități, căi și metode de realizare, adoptare de decizii, cât și din dinamica activității infracționale.

3. Condițiile care trebuie să fie plasate la fundamentul cercetării personalității infractorului sunt: criterii de identificare și individualizare la nivelul fiecărui tip de personalitate criminală; descoperirea nucleului individual care ne denotă într-un mod univoc caracterele individuale; observarea și cercetarea infractorului într-un context de factori intrinseci și extrinseci, precum și prin natura sa generică, biologică, socială și psihologică, într-un context micro și macro-social.

4. Tratarea problemei personalității infractorului ca obiect al prevenirii infracțiunilor trebuie axată pe un sistem de măsuri de prevenție individuală în baza tipologiei infractorilor fondate pe asistență socială, psihologică și medicală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni, iar crearea noilor strategii naționale în vederea prevenirii și contracarării criminalității trebuie elaborate în

contextul principalelor schimbări socio-economice și culturale ce au afectat RM care se află în tranziție de la societatea totalitaristă spre cea democratică, fiind utilizate măsuri cu caracter social.

5. Soluțiile elucidate în vederea prevenirii criminalității constau în elaborarea unor programe speciale; efectuarea studiilor în acest domeniu; munca asiduă în vederea informării și educării publicului; formarea specialiștilor ce cunosc programele de prevenție a fenomenului infracțional; organizarea unui centru specializat de documentare axat pe prevenirea și contracararea criminalității.

1. ANALIZA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA ASPECTELE CRUIMINOLOGICE ALE PERSONALITĂȚII INFRACTORULUI ȘI A PREVENIRII INFRAȚIUNILOR PUBLICATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ÎN ALTE STATE

1.1. Studii de referință privind personalitatea infractorului elaborate în spațiul românesc

Personalitatea infractorului reprezintă una din problemele cardinale ale obiectului de studiu a criminologiei pe motiv că ea operează cu acest concept ca variantă a personalității umane. Un aport considerabil la elucidarea problemei în cauză îl are doctorul în drept Eugen Florea, care în lucrările: *Что такое криминальная персонология?* [a se vedea: 420]; *Проблема криминологического изучения личности преступника* [a se vedea: 422]; *К вопросу о понятии личности преступника* [a se vedea: 421], constată că motivele și motivația criminală a diferitor tipuri și categorii de personalități infractorice este un aspect ce ține de analiza strict individuală a fiecăruia în parte. Motivația reprezintă, în opinia lui, un mecanism intrinsec ce se constituie din: motive, scopuri, necesități, căi și metode de satisfacere și de realizare, de adoptarea hotărârii, de prognozarea, corectarea, schimbarea și modificarea în dinamică a acestora la comiterea fenomenului, faptului sau activităților infracționale. El dă o determinare noțiunii de „personalitate a infractorului” arătând că trebuie să ne limităm la constatarea existenței totalității proprietăților criminogenice, care determină (sau poate să determine) comiterea de către oameni a infracțiunilor. În opinia lui, avantajul determinării în cauză în comparație cu altele constă în: a) existența unei frontiere certe între trăsăturile personalității care au o însemnătate criminologică și toate celelalte proprietăți ale individului; b) universalitatea ei în acel sens, că formularea în cauză nu exclude din sfera sa proprietățile personale biologice, genetice, psihologice și de natura socială, fiecare dintre ele determinând într-un grad mai mare sau mai mic comportamentul infracțional [421, p.6-7].

Regretatul doctor în drept Ivan Macari în lucrarea *Dreptul Penal al Republicii Moldova, Partea generală*, tratând personalitatea recidivistă și recidivă constată, că ea este recunoscută ca cea mai periculoasă formă de pluralitate de infracțiuni care demonstrează că pedeapsa aplicată pentru fapta precedentă nu a dat efectul scontat și persoana iarăși a pășit pe calea criminală, certificând și faptul că actul criminal de conduită a devenit pentru ea o normă de comportament în societate [153, p.199]. În opinia lui, o primă particularitate a recidivistului o constituie rezistența la procesul de reeducare. În această ordine de idei, în literatura de specialitate din fosta Cehoslovacie, plecând de la eșecul penitenciar și gradul ridicat de antisociabilitate pe care îl presupune, se apreciază că recidivistul se caracterizează printr-o complexitate a trăsăturilor negative psiho-sociale spre deosebire de alți infractori, printr-o interacțiune mai intensă a lor, determinând promptitudine mai mare în trecerea la actul infracțional. Analizând diferențele

personalitate între infractorii primari și recidiviști au fost scoși la iveală factorii tipici pentru recidiviști: extravertirea, promptitudinea în agresiune, abuzul de alcool etc.

Juriștii moldoveni Valeriu Bujor, Octavian Bejan, Sergiu Ilie și Sergiu Casian în lucrarea *Elemente de criminologie*, remarcă faptul că personalitatea criminalului constă din ansamblul trăsăturilor, particularităților bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate ce caracterizează persoana care a săvârșit o infracțiune” [53, p.28]. În același timp, profesorul universitar V. Bujor și doctorul în drept O. Bejan în studiul *Cu privire la esența și pericolul social al criminalității* [a se vedea: 56], remarcă că este incontestabil faptul că orice acțiune umană are drept scop satisfacerea unei necesități sau realizarea unui interes. De aceea, indiferent cum este ea privită, fie ca trebuință, ca interes, este inerentă existenței umane. Prin urmare, necesitatea neconștientizată sau viceversa constituie mobilul fundamental al activității umane, adică totul este îndreptat spre atingerea scopurilor. Dat fiind faptul că atât crimele, cât și non-crimele sunt acțiuni similare care diferă doar prin atitudinea pe care o comportă interesul general, putem afirma, că crimele au ca scop satisfacerea unor necesități sau realizarea unor interese egoiste.

Aceiași autori în lucrarea *Criminalitatea recidiviștilor*, relevă despre personalitatea infractorului femeii și constată că, însușirile psiho-fizice ale lor le predispun spre o alcoolizare și narcotizare relativ rapidă, în plus, opinia publică, în mod tradițional, manifestă o atitudine mai puțin tolerantă față de femeile condamnate, decât față de bărbații condamnați, condiționând astfel înstrăinarea lor de mediul cotidian și profesional normal, de lipsa de comunicare și afecțiune umană. Persoanele care aleg calea infracțiunilor nu văd un anumit sens în sporirea nivelului de educație, ei sunt refractari, ba chiar se împotrivesc antrenării lor în procesele instructive desfășurate în timpul executării pedepsei [54, p.14-16].

V. Bujor și O. Bejan, în articolul *Cu privire la esența și pericolul social al criminalității* scriu despre criminali și criminalitatea penitenciară, subliniind că criminalitatea, ca una dintre patologiile sociale, pune în pericol însăși existența sistemului penitenciar, introduce în el elemente care îl dezorganizează și dezechilibrează, subminând cele mai importante condiții de existență a mediului penitenciar. Totodată, criminalitatea îndeplinește funcția de a scoate la iveală contradicțiile și disfuncțiile proprii existenței sociale, fiind un fel de indicator al stării *de facto* a societății la etapa dată a dezvoltării istorice. Ei remarcă că stabilirea tradițiilor și obiceiurilor criminale este întreținută la nivelul existenței societății în general. Confirmarea acestei teze se regăsește în existența multor cuvinte și expresii argotice, a cântecelor cu substrat criminal, a obiceiului de a se tatua, care sunt răspândite printre minori și au pentru ei o deosebită însemnătate întru afirmarea personalității. Dintre minori și tineri, conform cercetărilor aleatorii, 40% sunt familiarizați, câtuși de puțin cu argoul criminalilor. O contribuție negativă o au asupra lor și unii interpreți populari ale căror cântece conțin cuvinte sau expresii argotice [56, p.24].

Calificarea hoților se evidențiază, în mod preponderent, la hoții de buzunare, hoții de apartamente, de magazine cu autoservire și la alte categorii de infractori. Comiterea de infracțiuni identice sau omogene este, indiscutabil, o caracteristică de bază a infractorilor profesioniști. Cu toate acestea, uneori, în anumite limite, este posibilă o „recalificare” a criminalilor profesioniști. Totuși, continuă să persiste caracterul de îndeletnicire a activității infracționale, în calitate de sursă principală a veniturilor și de specializare a infractorilor, iar persoana rămâne integrată în mediul criminal. Astfel, cei mai mulți dintre hoții de apartamente recidiviști au fost condamnați, pentru prima oară, pentru alte tipuri de infracțiuni, de cele mai multe ori, pentru infracțiuni cupidant-violente. Aceiași tendință este valabilă și în cazul a jumătate dintre hoții de buzunare. Fiecare al treilea trișor a fost condamnat pentru furt de buzunare sau pentru un alt tip de escrocherie, iar „recalificarea” are, de obicei, loc sub influența infractorilor versați care se bucură de o poziție „prestigioasă” în ierarhia criminală și presupune transmiterea cunoștințelor aferente noului tip de activitate criminală. În această ordine de idei, V. Bujor în articolul *Va veni în Moldova împărăția „taților vitregi” sau încă o dată despre criminalitatea organizată*, relevă pericolul social deosebit al criminalității profesionale care se manifestă prin: a) ea constituie unul dintre cele mai stabile și nevulnerabile tipuri de criminalitate, din punct de vedere al influenței anticriminale; încercarea de a influența asupra criminalității profesionale se sfârșește deseori cu acțiuni de teroare (omorul martorilor, a colaboratorilor organelor de drept etc.) și de extremism criminal atât în locurile de detenție, cât și în condiții de libertate (dezordini de masă, acte de vandalism etc.); b) ea acumulează experiența criminală și asigură transmiterea acesteia generațiilor următoare, prezentându-se astfel, ca generator al evoluției criminale; c) ea se prezintă ca purtător și generator al subculturii criminale, care constituie un mecanism important al autoidentificării cu mediul criminal; d) ea este rezervorul și sursa criminalității organizate [a se vedea: 51].

În opinia lui V. Bujor, principalele orientări valorice, care determină stereotipizarea comportamentului criminalilor profesioniști în relațiile interpersonale, sunt legate de: a) continuarea preferinței pentru activitatea infracțională în raport cu oricare alta; divizarea participanților la relațiile din indiferent care sferă în „ai lor” și „străini”; b) poziția de alienare și ostilitate față de persoanele care au o conduită licită, excepție făcând un cerc restrâns de persoane apropiate, relațiile cu care sunt bazate pe tănuirea ocupației adevărate sau pe „neamestecul” mutual tacit în chestiunea sursei de venituri; c) permanenta hotărâre de a crea ori a folosi situații prielnice pentru următorul episod din activitatea criminală (caracterul latent al motivației, al procesului deliberativ și de realizare a unei variante de comportament); d) orientarea spre respectarea normelor și exigențelor subculturii criminale (tradițiilor și obiceiurilor criminale) în conformitate cu locul lor în ierarhie; e) grija de menținere și îmbunătățire a abilităților criminale,

ca garanție în dobândirea venitului și asigurarea securității (ce nu exclude apariția la un moment dat a încrederii în superioritate și imunitate, fapt ce îi înlesnește demascarea).

Vasile Florea și Victor Onofrei în articolul *Aspectele criminologice ale personalității infractorului* [a se vedea: 112], remarcă că în unele cazuri „caracterul celor comise poate să nu coincidă cu particularitățile personalității, care se observă la infracțiunile comise din imprudență.

Un alt autor autohton, doctorul habilitat, profesorul universitar, Gheorghe Gladchi, în manualul *Criminologie generală*, susține că dorința reprezintă o expresie a instinctului, ceea ce duce la ideea, că actul criminal, ca orice transgresare a tabuului, are o origine instinctuală. În opinia lui, orientarea psihologică în criminologie include școlile științifice, concepțiile, teoriile care explică etiologia comportamentului infracțional prin prisma trăsăturilor psihologice cărora le conferă o importanță hotărâtoare [132, p.199]. Abordarea psihologică încearcă să demonstreze existența anumitor trăsături specifice, de ordin psihologic, care diferențiază infractorul de non-infractor și care determină comportamentul infracțional al acestuia. Totodată, el remarcă că în literatura de specialitate se discută diverse definiții ale criminalității, în care autorii subliniază una, sau mai multe, trăsături ale fenomenului antisocial, care nu se referă numai la latura cantitativă [a se vedea: 132]. Astfel, în opinia unor autori, criminalitatea este una din trăsăturile caracteristice ale societății [132, p.211]. Profesia de hoț, în opinia lui Sutherland, poate fi caracterizată prin cinci semne principale: a) deprinderile (abilitățile) complexul de tehnici care permit comiterea delictului. În pofida ce se crede de obicei, dexteritatea manuală și forța fizică nu sunt decât elemente minore în cazul acestor tehnici. Elementele de bază sunt de fapt istețimea, îndrăzneala și limbajul abil; b) statutul profesional - prestigiul deosebit în lumea infractorilor, care este determinat atât de câștigurile financiare, cât și de deprinderile tehnice, informațiile avute la dispoziție, legăturile cu persoanele importante din universul infracțional sau aparținând poliției etc. Nu toți hoții profesioniști posedă același statut profesional, unii bucurându-se de un prestigiu mai mic decât alții; c) consensul - ansamblul valorilor, credințelor și atitudinilor împărtășite în comun de către hoții profesioniști în legătură cu victimele furturilor, poliție, trăsăturile societății convenționale (legitime) etc. considerându-se respinși de către această societate, ei își elaborează propria lor subcultură formată din norme și valori specifice, și propriul lor cod de etică, pentru a-și reglementa relațiile și a se proteja contra unor acțiuni nocive pentru grup cum este cazul „turnătoriei”; d) asocierea diferențiată - asocierea cu alți infractori profesioniști prin intermediul cărora profesia de hoț este învățată ca orice altă profesiune. Statutul de hoț profesionist este acordat numai celor ce li se recunosc calitățile și deprinderile necesare practicării profesiei. De aceea, ei privesc cu compătimire pe infractorii neprofesioniști sau amatori; e) modul de organizare ansamblul de activități profesionale organizate - într-un sistem de „reciprocității”, informații, cunoștințe, deprinderi și rețele de sprijin. Ea conferă

profesiei de hoț caracterul unei adevărate organizații colective bazată pe selecție, educație (învățarea tehnicilor și tutela novicilor).

Gh. Gladchi, în articolul *Cercetarea cauzelor și condițiilor infracțiunii - direcție prioritară a criminologiei*, susține că pentru relevarea cauzelor generale ale criminalității sunt analizate anumite legități ale evoluției și contradicțiile ce țin de acestea, care generează fenomene negative în societate, însă pentru cercetarea legăturii cauzale la nivel particular este necesară o detalizare a determinantelor referitor la circumstanțe concrete [130, p.100]. Totodată în studiul *Omorul la comandă: aspecte victimologice*, se remarcă că lumea interlopă cunoaște o stratificare și ierarhizare destul de precisă, care constituie nucleul mediului, latura lui profesionistă [128, p.15].

Doctorul în drept Igor Ciobanu, în articolul *Factorii ereditari (antropologici) ai criminalității*, relevă faptul că procesul de dezvoltare a ființei umane de la o perioadă de vârstă la alta nu ne dă un răspuns cert la întrebarea: Când? În ce condiții de dezvoltare în mediul social se formează convingerile negative care orientează persoana spre un comportament deviant? În opinia lui, „este nevoie de a studia personalitatea fiecărui infractor minor în parte și de a stabili la fiecare caz concret care au fost cauzele ce l-au determinat spre acte criminale și la ce etapă de dezvoltare a sa el a pornit pe calea criminală, astfel ca ulterior să fie posibil a stabili măsurile educative utile pentru corectarea lui în spiritul respectării legilor și neadmiterii pe viitor a comiterii de fapte antisociale” [76, p.15]. Același autor, în monografia *Criminalitatea organizată la nivel transnațional și unele forme de manifestare în Republica Moldova*, susține că trecerea de la un sistem în care interdicția era regula, iar dreptul excepție, la altul, în care dreptul ar trebui să fie regula, iar interdicția excepția, se dovedește mult mai anevoioasă decât, s-a crezut. Prăbușirea sistemelor politice, dezintegrarea structurilor economice cu consecințe negative, ca inflația, șomajul, creșterea prețurilor, criza morală au lovit din plin societatea. La ele s-a adăugat creșterea criminalității profesionale, unul dintre cele mai grave fenomene sociale [72, p. 10-11].

În general, el susține că pentru categoria dată de infractori profesioniști sunt tipice norme neformale de conduită: a) propagarea modului de viață criminal, a „eticii”, „moralei” și a „echității” criminale, lărgirea activă a anturajului său prin atragerea minorilor care au însușit pe deplin tradițiile și obiceiurile criminale; b) organizarea fondurilor bănești comune, precum și a completării acestora; c) acordarea ajutorului material celor condamnați și familiilor lor, precum și altor persoane din anturajul lor; d) luarea hotărârilor în mod colectiv privind organizarea de întruniri și privind chestiunile ce urmează a fi discutate la acestea. Întrunirea „hoților în lege” este o modalitate eficientă de luare a hotărârilor în cadrul unei adunări referitor la cele mai importante chestiuni ce țin de activitatea criminală, precum stabilirea surselor de completare a fondurilor bănești comune, excluderea (eliminarea) persoanelor care au încălcat interesele asociației, reglarea unor conflicte apărute în mediul criminalilor, schimbarea formelor și

metodelor de exercitare a activității criminale; e) coruperea colaboratorilor organelor de drept și a demnitarilor de stat, colaborarea cu acestea; f) răspândirea de informații compromițătoare despre liderii și membrii grupărilor concurente, asigurarea securității liderilor mediului criminal; g) soluționarea conflictelor apărute între criminali, examinarea încălcărilor cornișe de acestea, stabilirea măsurii de pedeapsă (de obicei, se aplică pedeapsa cu moartea), unde ei apar în calitate de „justițieri”.

„Autoritățile” sunt criminalii profesioniști, care ocupă o anumită poziție în mediul criminal și care se bucură de autoritate recunoscută. Ele sunt divizate în două grupe: la prima putem atribui acele „autorități” care se apropie de categoria „hoților în lege” și din care ultimii sunt recrutați, iar la a doua categorie putem atribui criminalii care sunt independenți în virtutea posibilităților materiale. Acestea au anturajul lor, gardă și consultanți proprii.

A. Corcenco, în articolul *Considerații generale privind personalitatea infractorului minor* scrie că „interpretarea deterministă a personalității ca o categorie social-istorică are drept consecință concluzia, că, unui anumit tip de societate îi corespunde un anumit tip de personalitate” [83, p.52-53]. Ea remarcă că, orice formă de maltratare își lasă amprenta asupra personalității și conduita copilului, astfel pot fi provocate manifestări imprevizibile și necontrolate împotriva celor din jur sau împotriva sa. Astfel, consecințele fenomenului de maltratare se pot regăsi atât la nivelul individual al fiecărui copil, cât și la nivelul societății (delicvența juvenilă, prostituție infantilă). De-a lungul anilor, maltratarea produce consecințe care țin de marginalizarea persoanei, iar adolescentul dezvoltă comportamente antisociale, are tendința de a consuma alcool și droguri, de a se confrunța cu o sarcină nedorită în adolescență, de a fi delincvent, de a se prostitua etc. Faptul că a trăit sau trăiește un abuz sau neglijare, sporește posibilitatea de-a fi arestat pentru delicvență, violență sau criminalitate. Formarea personalității infractorului minor nu este spontan, ci un proces de durată în cadrul căruia se constituie concepțiile și deprinderile antisociale.

Juristul O. Coșleț, în studiul *Factorii dezvoltării psihice ale infractorului*, scriind despre personalitatea infractorului minor remarcă faptul că de regulă, acești copii își supraapreciază Eu-l și sunt tentați spre a săvârși diverse acte ilicite [85, p.83-84]. Aptitudinile emoționale care sunt formate în familie influențează mai mult la dezvoltarea psihică persoanei, decât aptitudinile intelectuale. În opinia lui, „Adolescentul timpului confuz” este un termen care caracterizează cel mai bine tineretul de azi. O. Coșleț, în articolul *Aspecte sociale privind personalitatea infractorului minor*, remarcă faptul că procesul de integrare a tineretului în societate este destul de dificil pe motiv că unii trec peste dificultățile vieții mai ușor, alții mai greu, unii aleg calea legală, alții cea criminală, pe care o consideră mai ușoară pentru satisfacerea tuturor necesităților lor [87, p.64]. În articolul *Vârsta ca una dintre coordonatele bio-psiho-sociale de bază ale*

formării personalității infractorului minor, se conchide că diferența existentă între grupele stabilite de dreptul penal și statistica judiciară și cele stabilite de criminologie. Luând în considerație faptul că persoana este trasă la răspundere penală de la vârsta de 16 ani și doar pentru unele componente de infracțiuni de la vârsta de 14 ani, totodată, că la stabilirea responsabilității unei persoane este necesar ca să aibă vârsta corespunzătoare de a putea răspunde penal pentru cele comise” [86, p.71].

În monografia colectivă elaborată de juristul român Gh. Florian împreună cu un șir de juriști moldoveni, *Probațiunea prezentențială în privința minorilor* se scrie că „vorbind despre totalitatea factorilor care, în mod direct sau indirect, formează personalitatea infractorului minor, trebuie să evidențiem: factorii biologici; psihici și nu în ultimul rând, cei sociali” [117, p. 19].

VI. Grosu, în articolul intitulat *Vârsta răspunderii penale a persoanelor în perspectivă comparată*, arată că în diferite state ale lumii regulile generale de tragere la răspundere penală a minorilor sunt asemănătoare. Însă, în ce privește vârsta de la care ea începe sunt stabilite totuși unele deosebiri, ea variind, în general, între 7 ani (India, Elveția) și 14 ani (Germania, Rusia, RM) sau 15 ani (Suedia, Danemarca, Polonia). Analizând etapele de formare a personalității, este necesar să remarcăm că etapa care ne interesează, în mod special și care joacă rolul cel mai important pentru determinarea comportamentului deviant la minor este cea a școlarității mijlocii și mari. Etapele anterioare își pun, desigur, amprenta asupra profilului socio-moral al minorului, dar sub aspectul comportamentului deviat pre-infracțional al minorului interesează numai prin contingentă, tânărul nedispunând biologic de posibilitatea sintetizării conștiinței morale. Cercetările efectuate demonstrează că vârsta la care sunt comise cel mai des fapte interzise de legea penală variază între 15 și 25 de ani [141, p.256].

În articolul *Condițiile prenatale și calitatea mediului familial ca factori de risc al delincvenței juvenile*, Ox. Rotaru, pornește de la ideea că viitorului copil i se transmite circa 80 la sută din informația genetică a mamei, precum și că personalitatea copilului este marcată și de ceea ce simte, trăiește viitoarea mamă cu 2-3 ani anterior nașterii acestuia (și nu doar pe parcursul sarcinii, cum se credea până nu demult). Ea consideră că fiecare femeie, care prin voia sorții ajunge a fi mamă, este responsabilă de destinul copilului său. Iată de ce ea este de părere că, deși cercetarea criminologică nu a făcut o sistematizare definitivă a factorilor de risc care ar putea să aibă într-o măsură mai mare sau mai mică o anumită contribuție la comiterea faptelor ce vizează încălcarea legii, condițiile prenatale și calitatea mediului familial reprezintă factorii catalizatori ai delincvenței juvenile [218, p.21-27]. Într-un alt studiu, Ox. Rotaru, *Criminalitatea minorilor* ea remarcă că totul depinde de structura și conformația anatomică, de un anumit tip de metabolism, particularitățile organelor de simț și ale sistemului nervos, care reprezintă însușirile native și sunt diferențiate de la individ la individ, răspunzând unor trebuințe subiacente, a căror

sursă este mediul social [215, p.39-40]. Totodată, în articolul, *Rolul factorilor psihici în etiologia criminală*, distinge în personalitatea delincventului juvenil un șir de formațiuni psihologice care denotă tulburări comportamentale: interese și aptitudini, individualități tipologice temperamentale, individualități de caracter [219, p.192]. În studiul *Personalitatea delincvențială juvenilă ca teorie generală*, Ox. Rotaru susține că posibilitatea de a răspunde pentru consecințe, pentru ordonarea și sistematizarea acțiunilor într-un comportament distinctiv se asociază direct cu capacitatea minorului de a-și coordona activitatea prin adoptarea unui grad mare de stabilitate [216, p.68]. Într-un alt studiu, *Concepția personalității criminalului minor, coraportul aspectelor sociale și biologice*, se relevă că rezultatul sistemului unitar al trăsăturilor de caracter este o anumită concepție despre viață, iar caracterul delincventului minor este determinat de tendința încălcării normei morale și legale. Dezvoltarea motivelor agresive coincide cu momentul renunțării la concepțiile morale, cu participarea la fapte negative, consolidate pe principii ilicite [217, p.46-49]. Totodată, Ox. Rotaru, în articolul *Omorul la comandă: mit sau realitate?*, relevă că majoritatea omorurilor la comandă, spre deosebire de celelalte, se săvârșesc din motive de acaparare îmbinat cu violența egoistă. Chiar și cele puține cazuri de astfel de omor, comise în rezultatul relațiilor ostile din sfera familiei au la bază interese materiale [214, p.32-34].

S. Rusnac, în studiul *Factorii sociali în comportamentul delincvent al minorilor*, afirmă că una dintre cele mai importante funcții ale familiei constă în educarea și formarea tinerilor în vederea integrării lor optime în viața și activitatea familială. Anume în cadrul familiei, părinții exercită, direct sau indirect, influențe educațional-formative asupra propriilor lor copii [a se vedea: 222].

Psihiatrii A. Nacu și V. Cazacu în articolul *Aspecte actuale ale conceptului de discernământ în tulburările de personalitate, oligofrenii și delincvența juvenilă*, remarcă că responsabilitatea implică particularitățile personalității făptașului (matură, imatură, nevrotică, dizarmonică, psihotică, deteriorată și dementială. Cele mai, importante în opinia lor, în aspectul expertizei psihiatrico-legale a minorilor ar fi următoarele: imatură, (infantilă)nevrotică, dizarmonică (psihopatică) psihotică și deteriorată, dementială (retardată mintal) [166, p.382].

O. Pop și V. Troenco în studiul *Cercetarea infracțiunii de evadare*, referindu-se la crima penitenciară, remarcă faptul că dacă deținutul evadează din locul de deținere datorită unui cataclism, inundație, bombardament aerian, el nu săvârșește infracțiunea de evadare, întrucât a fost determinat a părăsi locul de deținere de o stare de necesitate [198, p.6-7].

Psihologul N. Canțer în articolul *Proiecții teoretice și praxiologice vizând profilul psihosocial al delincvenților minori*, afirmă că la elaborarea caracteristicii minorilor delincvenți se va ține cont de următorii indicatori definatorii: a) social-demografici (sex, vârstă, studii, statut social, roluri sociale, origine); b) au atitudini ostile, sunt plini de resentimente, de suspiciuni,

sunt încăpățânați, dornici să se afirme în grup, cu spirit de aventură, nesupuși autorităților [65, p.38].

M. Plămădeală în articolul *Contracurarea crimei organizate și a economiei tenebroase - necesitate obiectivă*, remarcă că problema criminalității profesionale nu a fost, sau a fost foarte slab studiată în fosta URSS. Sistemul comunist nu a recunoscut existența criminalității profesionale, decât ca un fenomen trecător, de proporții reduse, determinat de „rămășițele conștiinței mic-burghize în mentalitatea oamenilor și a influenței lumii capitaliste, destinată să dispară odată cu ajungerea pe o treaptă superioară de dezvoltare” [191, p.11-15].

Dacă ne referim la autorii români, trebuie să remarcăm la acest capitol, studiile efectuate de T. Amza. În manualul *Criminologie*, el remarcă că, „crima, pentru partea ei, nu trebuie să mai fie concepută ca un rău care nu poate fi înăbușit. Nu este nici o ocazie de autofelicitare atunci când ratele criminalității scad sub nivelul mediu, fiindcă pentru noi poate fi sigur că acest aparent progres este asociat cu anumite dezordini sociale” [23, p.129]. Totodată, într-un alt studiu *Criminologie teoretică: teorii reprezentative și politică criminologică*, susține, că crima aparține tendinței umane spre agresiune și distructivitate, expresii extravertite ale instinctului morții. După el, bolile mentale nu sunt altceva decât disfuncțiile creierului. El propune a introduce anumite principii explicative ale personalității cum ar fi, spre exemplu, că delirul și alte boli mentale sunt niște aspecte ale funcțiilor speciale ale creierului [24, p.189].

Un alt autor, A. Dincu în manualul *Bazele criminologiei*, relevă că controlul comportamentului periculos al mentalului și emoționalului a constituit o preocupare încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, în societățile timpurii, când demonologia reprezenta un sistem de gândire, aceasta a dat o explicație adecvată atât crimei săvârșite, cât și stării de nesănătate a celui ce a săvârșit-o. Totodată, susține el, consumul excesiv de alcool va conduce la nașterea unor copii care vor fi marcați de hiperactivitate, inteligență scăzută și vorbire defectuoasă [99, p.192-205].

O. Pop, în lucrarea *Aspecte criminologice privind delincvența juvenilă în perioada de tranziție în România*, susține că „personalitatea este o noțiune de ordin psiho-social conform căreia personalitatea umană este un rezultat al interacțiunii dialectice, contradictorii, dintre factorii exogeni ai mediului – în care ponderea principală o au factorii socioculturali și factorii endogeni, ansamblul caracteristicilor organizării interne a individului. Omul dobândește personalitate prin învățarea și asimilarea treptată a modelului socio-cultural pe care societatea îl promovează în procesul de comunicare și interacțiune dintre individ și mediul social” [195, p.14]. Într-un alt studiu, *Executarea pedepsei privative de libertate*, referindu-se la personalitatea criminalului în serie el relevă că „este necesar de a-i împărți pe deținuți în grupe, cu scopul de a ușura tratamentul lor în vederea re-adoptării lor sociale” [197, p.42].

T. Medeanu în opera *Crima și criminalul: Geneza crimelor și descoperirea criminalilor*, susține că, „personalitatea este o noțiune de ordin psiho-social conform căreia personalitatea umană este un rezultat al interacțiunii dialectice dintre factorii exogeni ai mediului – în care ponderea principală o au factorii socio-culturali și endogeni, ansamblul caracteristicilor organizării interne a individului, care cu vinovăție au săvârșit o faptă antisocială” [159, p.6]. Un alt autor, I. Gîrleanu, în studiul *Coordonatele psiho-sociale ale delicvenței juvenile în perioada tranziției*, se referă la personalitatea criminalului femeie și susține că aceasta depinde de factorii de natură socială, care țin de mediul în care ea trăiește și condițiile de existență, în atitudinile celor din jur precum și a societății [a se vedea: 125].

Colectivul de autori ai manualului *Criminologie*, S. Doru, V. Luminosu și V. Popa, tratează aspectul subiectiv a personalității criminalității feminine în calitate de sistem, de univers, iar conștiința fiind o reflectare a lumii înconjurătoare este, în același timp, un produs al creierului și un produs social istoric, ea cunoscând o evoluție contradictorie, fiind supusă legii unității și luptei contrariilor, are un rol în geneza criminalității [102, p. 224].

I. Oancea, în studiul *Probleme de criminologie*, susține că în dependență de volumul deformării personalității delincventului minor putem evidenția careva grupări ale delincvenților minori [178, p.117]. Totodată, într-un alt studiu, el susține că eficacitatea preîntâmpinării anumitor infracțiuni depinde de cunoașterea optimă a personalității criminalului, care reprezintă catalizatorul cauzelor săvârșirii infracțiunilor [179, p.149].

R. Stănoiu, în manualul *Criminologie*, susține în contextul aprecierii personalității infractorilor în serie, că criminalitatea ca orice fenomen social reprezintă un sistem cu proprietăți și funcții proprii, distincte calitativ de cele ale elementelor componente. În privința personalității infractorilor profesioniști ea remarcă, în statele ex-sovietice, organele menite să lupte contra criminalității profesionale, se află în astfel de condiții, încât este imposibilă activitatea lor normală, nemaivorbind de rezultate înalte. Colaboratorii lor se confruntă cu probleme de importanță vitală, care logic, ar fi să-i preocupe. Însă în asemenea împrejurări interesele de serviciu trec pe plan secundar și are loc concedierea specialiștilor, fapt ce contribuie la rezultativitatea scăzută a luptei contra criminalității profesionale [237, p.21].

N. Mitrofan, V. Zdreghea și T. Butoi, în studiul *Psihologia judiciară*, referindu-se la personalitatea infractorilor minori susțin că tipul căsniciei dure, care reunește partenerii într-o formulă de parțială angajare, printr-un comportament relațional reciproc rigid. În opinia lor, aceste elemente psihice, fizice etc. la criminali sunt uneori mai puternice, de exemplu, impulsurile, mobilurile (agresivitatea, sexualitatea), iar altele mai slabe (de exemplu, voința, stăpânirea de sine etc.) [163, p.88].

T. Bogdan în lucrarea *Comportamentul uman în procesul judiciar*, susține că acest

comportament este diferit în familiile deficitare; 24,47% - în familiile nocive; 23,61% - în familiile corespunzătoare[45, p.93]. Rolul autorității paterne, în special la vârsta prepubertății și pubertății, este determinat tot prin compararea copiilor delincvenți cu cei nedelincvenți.

Sociologii S. Rădulescu și D. Banciu în lucrarea *Introducere în sociologia delincvenței juvenile*, remarcă că perioada formării unei personalități este caracterizată printr-un ansamblu de transformări evolutive, extrem de nuanțate, de natură bio-psihosocială, care definesc încheierea eteronomiei morale și dobândirea unei creativități personale marcând stabilizarea personalității. Ei afirmă că adolescența este cea mai complexă etapă de dezvoltare a tânărului în drumul său spre maturitate, ce pare să ridice cele mai mari dificultăți a procesului educativ datorită frecventelor perturbări fiziologice, dezechilibrare afectivă, devieri caracteristice și tulburări de conduită care însoțesc adeseori, maturizarea [209, p.13].

Totodată, I. Tănăsescu, C. Tănăsescu și G. Tănăsescu în manualul *Criminologie*, relevă că pentru „a înțelege personalitatea și conduita unui minor presupune realizarea unei evaluări complexe despre istoria vieții copilului, despre mecanismele lui de apărare etc., dar și despre semnificația situației curente în care se află copilul. Ea reclamă din partea polițistului însușiri de personalitate specifice: empatie, toleranță, rigurozitate, perseverență, spirit de observație etc.” [245, p.25]. Necesitatea adaptării minorului la mediu impune abandonarea condiției instinctive și crearea unei structuri unice, având ca bază percepțiile, gândirea, opiniile și, nu în ultimul rând, trăsăturile de caracter, formarea și dezvoltarea activității psihice umane depinzând de înzestrarea ereditară și de educație. Excitația și inhibiția, ca fenomene nervoase prezintă caractere diferențiate, odată cu vârsta, având influență directă asupra reflexelor condiționate.

În studiul elaborat de S. Rădulescu și M. Piticariu, *Devianță comportamentală și socială psihică*, se remarcă faptul că doctrinarii despre personalitatea infractorului susțin că aflându-se în societate individul încearcă să se adapteze la mediul dat, respectând sau negând normele prescrise, precum și valorile existente. În cazul nerespectării lor apare comportamentul deviant, care poate fi înțeles în două moduri: „fie ca produsul incapacității funcționale a individului, datorită unor deviații fiziologice sau anormalități psihice”; „fie ca rezultat al unui comportament perfect normal, dar incompatibil cu standardele de normalitate ale grupului” [210, p.9].

În același timp, S. Rădulescu și D. Banciu în monografia *Introducere în sociologia delincvenței juvenile*, constată că atât personalitatea infractorului, cât și cea a non-infractorului se formează în aceleași sfere ale vieții sociale – familie, școală, microgrupuri. Ceea ce diferă este conținutul informațiilor recepționate și interesul acordat acestora. Mediul social global își exercită influența prin filiera mediului psihosocial conceput ca realitate socială în care minorul își desfășoară activitatea. Numai examinarea condițiilor concrete în care acesta se dezvoltă, poate explica din ce cauză, sub influența acelorași condiții generale, conduita antisocială apare doar la

anumite persoane. Perioada formării unei personalități este caracterizată printr-un ansamblu de transformări evolutive, extrem de nuanțate, de natură biopsihosocială, care definesc încheierea eteronomiei (care se supune unei legi venite din exterior) morale și dobândirea unei creativități personale marcând stabilizarea personalității. Adolescența este cea mai complexă etapă de dezvoltare a tânărului în drumul său spre maturitate. Ea pare să ridice cele mai mari dificultăți a procesului educativ datorită frecventelor perturbări fiziologice, dezechilibrare afectivă, devieri caracteristice și tulburări de conduită care însoțesc maturizarea [209, p.13].

N. Giurgiu în studiul *Elemente de criminologie*, efectuează un portret criminologic al recidivistului și constată că în general, pentru recidiviști sunt considerate caracteristice următoarele trăsături: 1) tendința de dezintegrare pronunțată a structurii și funcțiilor familiei; 2) proces intens dereglat de socializare - familia lipsită de caracterul de refugiu, părinții evaluați negativ, fără putere de exemplu pozitive; 3) eșec școlar; 4) efect de școlarizare redus; 5) absența unor idealuri pozitive; 6) risc crescut la dereglări psihopatice, abuzul de alcool și dependența de diverse droguri; 7) agresiunea flagrantă promptă, comportament bazat pe forța fizică sau mecanică etc.; 8) puternică orientare către subcultura criminală, dezvoltarea în regim de libertate a subculturii dobândite în centrele de reeducare sau în penitenciare; 9) absența unor legături sau contacte pozitive cu cei din afara locurilor de deținere; 10) existența unui anumit mod de a gândi, bine fixat, cu tendințe de justificare a propriului comportament [124, p.201].

În ceea ce privește categoria particularităților psihice considerate drept caracteristice, trăsătura dominantă distinctivă pare să fie cea a intensității gradului de neadaptare socială, exprimată prin termeni ca, dezintegrare „pronunțată”, „eșec” de integrare, „absența” unor aspirații etc., recidiviștii fiind, mai degrabă produsul unor procese de integrare negativă, antisocială.

Literatura de specialitate, analizând conceptul de orientare antisocială a delinventului, ca trăsătură dominantă a personalității lui, o pune, în principal, pe seama contradicțiilor dintre individ și societate, dintre individ și natură sa. Astfel, sunt cunoscute trei grupuri de raporturi contradictorii: între om și natură; dintre oameni, grupuri, clase, comunități; raportul omului cu propria sa natură.

T. Medeanu în lucrarea *Crima și criminalul: Geneza crimelor și descoperirea criminalilor*, referindu-se la personalitatea infractorului minor apreciază că: 1. Strategia „exagerat de bine adaptată”. Minorii din acest grup se comportă în modul în care este așteptat, pentru a îndeplini așteptările adulților. 2. Strategia „hiperactivă și distructivă”. Cei ce aparțin acestui grup prezintă un comportament provocator, agresiv, și distructiv [159, p.6].

A. Ungureanu, în manualul *Prelegeri de Criminologie*, se referă la fenomenul alienării susținând că „alienarea sau înstrăinarea este un fenomen tipic de manifestare negativă a acestor

raporturi de contradicție când individul se îndepărtează de modelul normativ recunoscut ca normal, datorită unor dificultăți de integrare în sfera relațiilor sociale” [250, p.181]. Alienarea poate fi și efectul contrareacției la stigmatizare – din partea societății – și poate produce, la rândul ei, efecte de inadaptare în zona conflictelor dintre individul stigmatizat și societate, conflictele putând fi de natură economică, socială sau culturală. Iar în ceea ce privește dezvoltarea psiho-socială a minorului reprezintă un proces complex și multifactorial care include prin ereditate moștenește o serie de însușiri comune pentru întreaga specie umană-o anumită organizație corporală, sisteme anatomice. A doua grupă de acest gen o constituie psihopatii, care în general sunt răspândite printre delincvenți. Persoanele cu psihopatii sunt orientate spre diverse tipuri de infracțiuni.

În studiul *Răspunderea juridică pentru faptele penale săvârșite de minori*, C. Tutureanu relevă că capacitatea psihică – indispensabilă pentru existența capacității penale, în absența căreia o persoană nu poate răspunde penal – constă într-o sumă de însușiri psihice care formează și se dezvoltă treptat, pe măsura înaintării în vârstă, în faza copilăriei și a adolescenței, adică pe întreaga durată a perioadei care precede ajungerea la majorat. În dreptul penal și criminologie se face o altă distincție în categoria minorilor: minorul – copil, până la vârsta de 11-12 ani, minorul puber (pubertate), până la vârsta de 13-14 ani și minorul adolescent, până la vârsta de 16-17 ani [248, p.13]. Ea este mai potrivită și mai oportună în vederea studierii criminalității minorilor.

Referindu-se la geneza delicvenței juvenile, Gh. Nistoreanu și C. Păun în manualul *Criminologia*, constată că o familie dezmembrată, dar unde mama este afectuoasă în raport cu copiii săi, nu reprezintă un factor criminogen mai important decât o familie cu conflicte frecvente sau destul de frecvente între părinți. Însă, o mamă iubitoare poate fi capabilă, să acopere lipsa tatălui. Comportamentul - exprimă raportul dintre activitatea sistemului nervos central care reglează procesele de relație cu societatea și sistemul neuro-vegetativ care conduce procesele interne de metabolism. El este rezultatul interacțiunii conduitelor personalității, înscris într-o matrice cu înalt grad de stabilitate, „frustrarea întotdeauna conduce către o anumită formă de agresivitate” [171, p.159-173]. Complexul de inferioritate poate duce la săvârșirea de infracțiuni, atrăgând atenția opiniei publice, în felul acesta compensându-și psihologic propria inferioritate.

În ceea ce privește criminalitatea profesională, Gh. Nistoreanu și C.Păun, susțin, că corporația „hoților în lege” se atribuie la o formă specifică de asociație caracteristică țărilor CSI, ce nu cunoaște analogii în practica internațională. Aceasta constituie o castă a „hoților în lege”, căreia îi sunt caracteristice trăsăturile organizației criminale și, în același timp, se deosebește de aceasta prin: a) lipsa unui teritoriu al activității criminale, precum și a unui amplasament stabil; b) structură nedefinită, deoarece formațiunea dată este fundamentată pe tradițiile criminale și

„legi” neformale; c) poziția de egalitate a membrilor corporației; d) orientările criminale diferite ale „hoților reuniți printr-o „ideologie” criminală comună [171, p.278].

T. Prună, în studiul *Psihologie judiciară*, se referă la deținuții din penitenciar susținând că ei sunt personalități care se disting printr-o structură psihologică marcată de o anumită specificitate. Între altele, remarcă el, cercetările au evidențiat prezența cvasi-universală a însușirilor: impulsivitate mărită, agresivitate sporită, egocentrism exacerbă, tendință de opozabilitate accentuată, indiferență afectivă generalizată și imagine negativă a lumii din afară. Puternic săturată afectiv, prin ură sau scepticism, aceasta îl determină să considere societatea ca un dușman personal, atribuindu-i principala responsabilitate pentru situația dată. Acesta este un motiv decisiv ce justifică atitudinea sa de „răzvrătit”, gata să se „lupte” permanent cu „ceilalți”, fie pentru a-și satisface propriile aspirații, fie pentru a se răzbuna pentru „răul” ce i s-a făcut. În concluzie, se poate aprecia că mulți recidiviști au o personalitate caracterizată printr-o structură psihologică de tip operațional, orientată spre acte antisociale, de o consistență deosebită. Astfel, reiese atât tendința infractorului de a recidiva, cât și „rezistența” deosebită pe care o opune la demersurile educaționale întreprinse de diverși factori educaționali (penitenciar, familie etc.) [204, p.78-79].

C. Păunescu în tratatul *Agresivitatea și condiția umană*, scrie că în 67 din cazuri silueta tatălui le domină pe celelalte, este frecvent realizată cu o apăsare excesivă a creionului - semnificația constă în tratarea negativă a comportamentului dominant, chiar agresiv al tatălui și, respectiv, în atitudinea de neacceptare, dușmănie a adolescentului în raport cu el [186, p.124-130]. Totodată, D. Damir și E. Toader în monografia *Discernopatia și delincvența infantilo-juvenilă*, se referă la particularitățile expertizei psihiatrice legale la minori în procesul penal. Ei mai constată că în familiile cu poziție socială joasă, există multe lipsuri care duc la o toleranță vizibilă față de încălcarea legii și deci șansele devenirii infracționale pot fi mai frecvente [94, p.34].

V. Dragomirescu, O. Hanganu și D. Prelipceanu în lucrarea *Expertiza medico-legală psihiatrică*, propun: „Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal. Minorii cu vârsta mai mare de 14 ani răspund penal doar în cazul când au fost supuși expertizei psihiatrico-legale, care a constatat prezența discernământului asupra faptei” [104, p.58].

Al. Toma în manualul *Sociologie juridică* reieșind din contextul grupurilor de scop, pe care la apreciază ca niște colectivități organizate planificat în vederea îndeplinirii stricte a unui sau a unor obiective (în sens larg, toate colectivitățile sunt grupuri cu scop: familie, grupuri profesionale, partide politice, sindicate etc.), ca fenomene în contextul cărora trebuie analizată personalitatea criminalității la femei [247, p.88], iar G. Politic în *Criminologie, note de curs*, atestă caracterul interdisciplinar al fenomenului de crimă, ceea ce face extrem de dificilă

abordarea și studierea ansamblului de delictе și crime ce se produc într-o instituție penitenciară [a se vedea 193].

Totodată, L. Savca, tratează problema instruirii și educației minorilor sub aspectul finalității de ordin pedagogic, a naturii educației în familie, a receptivității umane în procesul educativ și educația minorului în spiritul respectării legilor, dacă ei vor avea condiții necesare pentru o astfel de dezvoltare. Instruirea și educația sunt procese de durată, care urmăresc ca scop principal umanizarea minorului sau mai putem numi socializarea lui, au și scopul transmiterii de diverse cunoștințe minorului, care să fie utile pentru orientarea sa ulterioară în societate și care să permită formarea sa ca individ demn de a trăi în societate și de a-și satisface necesitățile sale. Educația trebuie să asigure formarea unei personalități orientate spre viitor [225, p.7]. I. Iacobuță în manualul *Criminologie*, susține că familia are o influență formativă asupra copilului, fiind considerată ca prima școală a omului și prima școală a copilului [145, p.168].

N. Mitrofan, V. Zdrenghea și T. Butoi în manualul *Psihologie judiciară*, referindu-se la personalitatea infractorului în serie susțin că în funcție de motivația care stă la baza conduitei delincvente: predominant extrinsecă (interesul principal orientat spre atingerea unor scopuri); predominant intrinseci (interesul este orientat predominant spre aspecte de conținut ale activității antisociale. Neacceptarea, respingerea socială, este un motiv puternic de acțiune și, în această conjunctură, evident, comportamentul va fi antisocial. Impactul va fi cu atât mai violent cu cât subiectul va fi mai puternic convins că agentul frustrator a acționat cu intenție [163, p.309-310].

H. Oprean, în manualul *Criminologie*, susține că cunoștințele teoretice privind profesionalismul criminal și criminalitatea profesională elaborată în urma cercetărilor științifice vor servi multilateral activitatea practică a organelor de drept în procesul de contracarare a criminalității profesionale. În primul rând, vor contribui la adoptarea autorității publice a unei politici penale adecvate, ținând cont de dimensiunile reale ale criminalității profesionale, elemente care se pot transmite sau dobândi, pentru că crima este tot o profesiune care se învață [181, p.100].

În aceeași ordine de idei, S. Rădulescu în monografia *Devianță, criminalitate și patologie socială*, evidențiază trei tipuri de cariere criminale - obișnuită, organizată și profesională. La categoria criminalilor obișnuiți sau de ocazie el atribuie persoanele care nimeresc în locurile de detenție pentru comiterea furturilor, violurilor, omorurilor și altor infracțiuni grave (aceste persoane permanent încalcă legea, dar nu constituie criminali profesioniști). Criminalitatea organizată este criminalitatea mafiei, iar cei profesioniști sunt acei care, prin comiterea de infracțiuni contra proprietății (furturi, tâlhării etc.), își asigură existența. Deși W.Reckless confunda tipurile de criminalitate cu tipurile de criminali, el destul de exact a determinat criteriul de bază al criminalului profesionist - sursa de existență [207, p.192-193].

V. Zdrengea în studiul *Psihologie judiciară*, plecând de la una din cele 5 solicitări majore adresate psihologiei judiciare, formulate de către D. Gottfredson și anume, nevoia îmbunătățirii metodelor de clasificare a persoanelor, în speță a infractorilor, consideră că aceasta trebuie să fie extinsă și asupra celui de-al doilea „partener” al cuplului penal, adică asupra victimei [260, p.71].

1.2. Analiza lucrărilor științifice cu privire la tipurile, clasificările și categoriile de personalitate a infractorului publicate în literatura de specialitate din alte state

Încă în anii 40 ai sec. al XX-lea, criminologul canadian D. Clemmer în lucrarea *The prison community* a semnalat fenomenul de prizonizare, definit ca „socializare” la cultura deținuților, prin care deținutul ajunge să adopte și să împărtășească punctul de vedere al încarceraților și, ceea ce este chiar mai grav, să se supună influenței liderilor negativi din penitenciar [a se vedea: 80].

Despre recidiviști, Julia de Clerck, în *Essai sur la personalite morale de recidiviste* [a se vedea: 81], susține că, din punct de vedere psihologic și moral, aceștia au pus în evidență câteva trăsături specifice: o insuficiență generală a afectivității; absența sentimentului de culpabilitate; opinia că sunt asemănători celorlalți descriind aproapele ca sec, indiferent, ostil și injust; o solidă organizare mintală pentru a sprijini justificările antisociale; o slabă preocupare pentru adaptarea la viitor, din punct de vedere clinic recidivistul exprimând o lipsă reală de preocupare pentru durată, un dezinteres aproape total pentru proiectarea destinului propriu în viitor, chiar dacă acesta s-ar situa în perspectiva a câtorva luni sau chiar săptămâni. În concepția ei, toate aceste defecte de personalitate ale recidivistului explică slaba eficiență ce o pot exercita mijloacele de influențare preventivă sau penală îndată ce procesul de constituire a personalității recidivistului s-a încheiat. Ne raliem concluziei puțin îmbucurătoare a ei, deoarece realitatea, cu părere de rău, ne demonstrează justetea acestei opinii. Toate aceste defecte de personalitate ale recidivistului explică slaba eficiență ce o pot exercita mijloacele de influențare preventivă sau penală o dată ce procesul de constituire a recidivistului s-a încheiat. Luând în considerare pericolul social sporit pe care ei îl prezintă, considerăm pe deplin justificată tratarea recidivistului într-o secțiune separată pentru a pune în evidență trăsăturile dominante și particularitățile specifice ale personalității în cauză.

Filosoful și psihiatrul austriac S. Freud, laureat al premiului Nobel, în celebra operă *Eseuri de psihanaliză aplicată*, susține că sinele a fost folosit ca termenul care descrie marele rezervor de mișcări biologice și psihologice, adică acei stimuli și acele impulsuri care stau la baza tuturor comportamentelor. El include libidoul, întreaga forță a energiei sexuale a individului, ca o „dorință de viață”, difuză și tenace, regăsită la toate animalele. Șinele este în permanență inconștient și răspunde numai la ceea ce autorul a numit „principiul plăcerii”, dacă te simți bine,

fă-o [118, p.75]. Într-o altă lucrare, *Psihanaliză și sexualitateafeminină* se remarcă că în cazul unei sublinieri a situației menționate anterior, instinctele binelui sunt abătute către activitățile aprobate de „super eu” (spre exemplu, imboldurile agresive și distinctive pot fi abătute spre o activitate athletică) [119, p.23]. Totodată, S. Freud în *Lecții de psihanaliză*, arată că prin contrast, în cazul unei represiuni, aceste instincte sunt reprimite în subconștient și individul neagă existența lor [120, p.94-95]. El nu s-a preocupat în mod nemijlocit de problema criminalității, însă explicațiile acestui fenomen le găsim în lucrarea *Totem și tabu*, unde arată că transgresarea omorului, incestului reprezintă satisfacerea unor „dorințe refulate” [121, p.86]. Trebuie să remarcăm faptul că *teoria freudiana* a personalității reprezintă prima și cea mai influentă teorie psihologică asupra persoanei. Toate celelalte teorii sau modele (*behaviorismul lui Skinner*, *teoria umanistă a lui Rogers*, *teoria social-cognitivă a lui Bandura*) au apărut în reacție la sau în prelungirea ei. Conceptul cheie este cel de interacțiune (între *id*, *ego*, *supra-ego*), de unde și denumirea consacrată de *abordare psihodinamică*: procesele reflectă de fapt funcționarea dinamică a personalității, mai precis dinamica instinctelor. Freud afirma despre instincte că acesta poate fi blocat, poate fi exprimat într-o formă modificată, în forma sa primară de existență. Relațiile de influență reciprocă dintre exprimarea și inhibarea unui instinct fundamentează caracterul dinamic al teoriei psihanalitice.

D. Hopkins, M. Ainscow și M. West în monografia *Perfecționarea școlii într-o eră a schimbării*, constată că prin influența școlii în copilărie, individul poate fi ușor manipulat, îndreptat spre o anumită direcție indiferent de polul acesteia-negativ sau pozitiv. „În acest context, școala este instituția care însumează factori pozitivi de socializare, dar și negativi” [142, p.19].

Criminologul ceh Ol. Suchy în studiul *Personalitatea infractorului recidivist - probleme actuale în cercetarea criminologică cehoslovacă*, semnalează și alți factori negativi preponderenți la recidiviști: decompensarea agresivă, funcția orgiastică a alcoolului, instabilitatea vegetativă, viclenia, egocentrism, instabilitate emoțională, nivel intelectual mai scăzut. Dintre factorii socio-psihologici incitanți, sunt amintiți: climatul emoțional al educației cu variabile de ostilitate a părinților, în special, a mamei infractorului față de acesta și familii cu tendințe conflictuale; eșecul procesului de școlarizare, frustrare, tendințe spre diverse forme de toxicomanie. Deși ele sunt prezente și la infractorii primari, scorurile cele mai mari le realizează recidiviștii. Prin urmare, asistăm la o creionare a recidiviștilor prin intermediul unor combinații de factori de intensitate superioare la ei (ei având funcție bipolară gravitând în sfera infractorilor primari, mai puțin intens, iar în sfera recidiviștilor, mai grupat și intensiv) [242, p.19-25].

Criminologul american W. Wattenberg în lucrarea *The juvenile delinquent*, efectuează o clasificare a delincvenței juvenile, plasând la baza ei cele 6 structuri de reacții comportamentale:

1) reacția hiperkinetică, specifică copiilor ce prezintă afecțiuni neurologice minime; 2) reacția de retragere, ce poate să apară atunci când copilului i se oferă puțină satisfacție; această situație este specifică copilului cu părinți ce adoptă în raport cu ei o conduită neadecvată (sunt detașați, excesiv de permissivi sau exagerați în aplicarea sancțiunilor). 3) reacția superanxioasă, tinde să apară în mod particular în clasa de mijloc, în familiile deosebit de ambițioase în plan educațional în care copiii sunt solicitați să realizeze achiziții comportamentale în baza unor înalte standarde impuse; 4) reacția agresivă nesocializată, tinde să apară în cazul respingerii parentale, cuplată cu superprotecția parentală; 5) reacția de fugă, de evadare, tinde să apară ca o reacție la respingerea parentală integrală; 6) reacția grupului delinvent tinde să apară ca rezultat al rebeliunii de grup din anii adolescenței, în absența supravegherii parentale și, mai ales, a celei paterne [257, p.270].

Criminologul francez J. Pinatel în studiul *Criminologie*, ajunge la concluzia că din multiple izvoare privind natura criminalului, atât cele de criminologie generală, cât și cele de psihologie criminală, mai ales, cele de criminologie clinică, rezultă că între criminal și necriminal nu sunt deosebiri de natură, ci deosebiri de grad. Potrivit acestora, și unul și altul sunt impuși la acțiuni și activități de anumite nevoi, mobiluri; și unul, și altul sunt ajutați sau neajutați de anumite capacități (inteligenta etc.), de anumite acte de voință etc. [187, p.391]. Într-o altă lucrare, *La société criminologi*, el arată că la fiecare persoană apare acel prag delinvențial, dincolo de care ea poate trece la săvârșirea actului infracțional și pentru care trebuie un stimul scăzut pentru unii, iar pentru alții mai puțin scăzut [188, p.92].

Celebrul savant german H. Mannheim în lucrarea *Comparative Criminology*, vol. II, relevă că factorii psihici și morali, alături de cei biologici și sociali, au o pondere grea în etiologia crimei. E de remarcat că aceste categorii de factori sunt inseparabile în orice crimă, bineînțeles, cu o pondere specifică fiecărei categorii. Astfel, în unele cazuri, factorii fizici și fiziologici pot fi determinanți, în timp ce în alte situații importanță pot avea factorii sociali sau psihici. În opinia lui, cel mai des factorii psihici sunt mai importanți decât ceilalți, deoarece atât cei fizici, cât și cei sociali pot acționa numai dacă mai întâi trec prin factorii psihici, cu condiția că factorii sociali și cei fizici sunt interiorizați și însușiți de factorii psihici [154, p.202].

Ilustrul pedagog englez A. Adler în lucrarea *Воспитание детей, Взаимодействие полов* remarcă faptul că instruirea și educația minorului în spiritul respectării normelor morale și legale joacă rolului de bază în formarea sa ca personalitate umană. Tendința spre superioritate și simțul de inferioritate predomină în fiecare dintre noi. Însă pentru reglarea mecanismului dat este necesară o apreciere justă a posibilităților și necesităților sale și aprecierea adecvată a sa ca personalitate umană, bine crescută și educată [266, p.66].

Un aport considerabil l-au avut la cercetarea problemelor care țin de personalitatea infractorului și savanții ruși. În acest sens, V. Vasiliev în manualul *Юридическая психология*,

scrie că copilul sălbatic, trebuie „dresate” pornirile lui, neapărat urâte, trebuie reprimate [293, p.74], iar A. Iakovlev în monografia *Преступность и социальная психология*, susține că sarcina nedorită, duce la perceperea copilului ca pe o povară, modelând o personalitate imatură sub aspect afectiv, cu un prag redus de toleranță [437, p.42].

În manualul *Криминология*, se efectuează o analiză a personalității infractorilor care au comis infracțiuni ca rezultat al circumstanțelor întâmplătoare, chiar pe neașteptate pentru sine însuși. În aceste ipoteze s-ar cere de a aprecia faptul că pentru aceasta el este un iresponsabil și nu răspunde penal [313, p.774]. Totodată, Iu. Zubok în articolul *Социальное развитие молодёжи в модернизационных стратегиях российского общества*, remarcă faptul că adolescenții nu reprezintă un sistem care se dezvoltă de sinestătător. Făcând parte din societate, ei sunt incluși în totalitatea relațiilor și legăturilor, realizând, simultan, funcțiile sale specifice și anume – de reproducție, de inovare și de transmitere. Reieșind din aceasta dezvoltarea socială a tineretului, și influența lui asupra dezvoltării normale într-un stat au un rol preponderent [328, p.145].

V. Kudreavțev în monografia *Личность преступника*, susține că clasificarea delincvenților minori prezintă o mare importanță pentru organizarea activității recuperative, care trebuie să intervină în direcția restructurării și rearmonizării profilului lui. Astfel „cunoașterea particularităților specifice, în baza cărora vom face clasificarea delincvenților minori ne va permite să elaborăm măsuri educative, care să pătrundă adânc în substructurile de personalitate ale minorului delincvent, depășindu-se aspectul pur formal prin utilizarea activă și oportună a unor metode și procedee eficiente terapeutice – sportive și constructiv – compensatorii. Din considerentul dat, în literatura criminologică se acordă o mare importanță clasificării delincvenților, în special a celor minori” [356, p.58]. Într-o altă lucrare, *Причины правонарушений*, el remarcă că cuplul conjugal, prin întreg sistemul său de acte comportamentale, constituie un veritabil model social care are o influență hotărâtoare asupra copiilor privind formarea concepției lor despre viață, a modului de comportare și relaționare în raport cu diferite norme și valori sociale [355, p.17]. El folosește sintagma lui Balzac: „Familia constituie celula societății” [347, p.237-238]. El constată că noțiunea de „profesionalism” înseamnă a se ocupa cu ceva, în sens de a deține o profesie, în legătură cu ce se prezintă mai rațional de a fi preluat în vederea desemnării activității criminale, deoarece în cazul dat se are în vedere nu însuși profesia criminalului, ci doar manifestarea în acțiunile lui a trăsăturilor specifice profesiei. Iată de ce este, mai corect să definim criminalul prin prisma trăsăturilor caracteristice ale profesiei. O astfel de abordare ne permite nu doar să păstrăm toate elementele criminal-profesioniste relevate anterior, dar și să le grupăm în baza unor criterii mai stricte, ansamblul cărora ne va permite să definim tipul criminalului profesionist. Astfel, putem defini

profesionalismul criminal ca un gen de activitate criminală permanentă, care constituie pentru infractori sursa de bază a existenței, ce necesită anumite cunoștințe și deprinderi ce condiționează anumite legături cu mediul criminal. Definiția dată conține 5 trăsături ale profesionismului criminal: 1) activitatea criminală permanentă (îndeletnicire criminală); 2) gen identic de activitate criminală (specializarea); 3) anumite cunoștințe, priceperi și deprinderi (calificarea); 4) infracțiunile - sursă de bază a veniturilor; 5) integrarea în mediul criminal. În lucrarea *Популярная криминология* vorbind despre „hoții în lege” apreciază că o parte din ei au familii, și posedă o ocupație legală - reieșind din interese conspirative [357, p.15-16].

S. Inșakov în manualul *Криминология*, relevă că recidiviștii sunt persoane care au o imagine negativă despre lume și motivează faptul că ei nu sunt numai neglijați de societate dar și respinși ei, se regăsesc într-un sentiment de inferioritate [a se vedea: 330]. Totodată, C. Igoșev, în studiul *Типология личности преступника и мотивация преступного поведения*, accentuează faptul că sistemul general de clasificare a delincvenților minori trebuie să fie potrivit, pentru folosirea sa la analiza juridică și criminologică a componentelor de infracțiune, precum și la elaborarea măsurilor de profilaxie, de prevenire și de combatere a criminalității, să caracterizeze complex tipurile de persoane, care au comis fapte interzise de legea penală, precum și calitățile caracterului care s-au evidențiat la comiterea de infracțiuni [329, p.11].

Juristul N. Kuznețova în lucrarea, *Уголовный кодекс Республики Польша. Уголовные кодексы стран Восточной Европы*, spune că odată ce minorul a avut o conduită corespunzătoare în perioada de probă, instanța poate să nu aplice nici o pedeapsă, însă dacă minorul nu a avut o conduită corespunzătoare, instanța poate decide să amâne încă o dată pentru același termen aplicarea pedepsei, fie să aplice pedeapsa în limitele prevăzute de lege [361, p.3-6]. În același timp, în lucrarea *Криминология*, [a se vedea: 360] ea referă la personalitatea infractorului în serie constată, că este reflectată de o personalitate accentuată, orientată ferm spre fapte infracționale.

A. Șagraieva în lucrarea *Детская психология. Теоретический и практический курс*, afirmă că formarea personalității delincventului minor nu se produce spontan, ci este un proces de lungă durată, pe parcursul căruia are loc o sedimentare a informațiilor receptate și pe baza cărora se constituie concepțiile și deprinderile antisociale. Dezvoltarea organismului uman reprezintă o organizare anatomo-fiziologică progresivă până la vârsta de 23-25 de ani, vârstă la care omul devine adult [432, p.104]. Totodată, V. Kormșcikov în studiul *Криминология семейного неблагополучия* susține că dintre componentele mediului psihosocial atenția trebuie acordată familiei, școlii și locului de muncă [342, p.64].

În tratatul *Социальная структура общества* A. Iakovlev [438, p.314] și în studiul psihologului german G. Eysenck *Структура личности*, [267, p.60] se relevă că caracteristica

social-psihologică, ce reflectă în general socialul, asocialul sau antisocialul în perseverența personalității ce este o verigă mijlocie între faptele ilicite și cauzele care le-au determinat. Numai cunoscând caracteristicile social – psihologice ale personalității vom fi în stare să determinăm cauzele comiterii infracțiunilor, precum în baza lor să găsim mijloace pentru combaterea lor. Comportamentul uman este personalitatea umană, care este influențată de calitățile persoanei.

V. Zenikovscii în lucrarea *Психология детства*, [326, p.25] constată că alături de reflexele necondiționate pe care le are copilul din momentul nașterii pe parcursul dezvoltării sale se dezvoltă și se formează reflexe condiționate, care respectiv sunt influențate de un șir de factori. O. Dudcenko și A. Mîtili în articolul *Социальная идентификация и адаптация личности*, [319, p.110] și N. Sviridov în studiul *Адаптационные процессы в среде молодёжи*, [403, p.90] susțin că procesul de socializare a individului se desfășoară prin diverse conflicte între individ și societate, între aspirațiile legitime și mijloacele pe care societatea le pune la dispoziția individului, care pot duce la inadaptația individului în societate și la formarea personalității discordante.

E. Scriptunova și A. Morozov în articolul *О предпочтениях городской молодёжи*, [409, p.105] relevă faptul că dorința copiilor de se afirma, de a se integra cât mai repede în lumea celor adulți, de a fi luate în considerare opiniile sale, îi determină pe adolescenți să întreprindă acțiuni și să susțină idei, pe care ei singuri le impun și le consideră ca atribut al independenței.

M. Enikeev în manualul *Основы общей и юридической психологии*, [321, p.123] se referă la tendințele comportamentale ale adolescenților și consideră că ele pot fi evidențiate în felul următor: reacția de emancipare, de eliberare de la standardele impuse de adulți, într-o formă absolută, negând valorile și normele sociale impuse de adulți; reacția de opoziție față de cerințele sporite, de lipsa de atenție din partea adulților sau dimpotrivă, de interdicțiile abuzive ale adulților care pot provoca starea de înstrăinare, dorința de a-și părăsi casa, vagabondaj, iar uneori chiar comportament antisocial; reacția de imitare a unei persoane anumite sau a unui erou din operă, a unei imagini personale imaginabile sau implantate de grupul de referință, care ulterior influențează comportamentul deviant unor minori sau adulți de alți minori, care comit astfel de fapte; reacția de negare a modelului de conduită propus de adulți; reacția de compensare a insuccesului într-un anumit domeniu; reacția de hiper-compensare, de afirmare într-un mediu extrem de dificil; reacția de aderare la grup, în special la acel grup interesele cărui sunt asemănătoare cu ale tale; reacția de pasiune față de un anumit domeniu, care duce la formarea unei subculturi individuale.

În lucrarea *Криминология*, elaborată sub redacția lui V. Kudreavțev se remarcă faptul că o tipologie mai detaliată a infractorilor a fost dată de M. Klainard și P. Quinni, care evidențiau următoarele categorii: 1) infractori ce comit infracțiuni contra persoanei; 2) infractori ce comit

ocazional infracțiuni contra proprietății; 3) infractori ce comit infracțiuni folosindu-se de situația de serviciu; 4) infractori ce comit infracțiuni politice; 5) infractori ce comit infracțiuni contra ordinii publice; 6) infractori ce comit infracțiuni din obișnuință; 7) infractori ce fac parte dintr-o organizație criminală; 8) infractori profesioniști. După cum ei menționează, criminalitatea profesională se deosebește de criminalitatea organizată nu doar prin tipurile de infracțiuni comise, dar și cu demnitarii de stat (corupția), precum și prin apartenența ei în organizația criminală. Au fost evidențiate trăsăturile distinctive ale infractorului profesionist: a) comiterea de infracțiuni ca sursă de existență; b) autoaprecierea ca drept criminal; c) ocuparea unei anumite poziții în lumea interlopă și apartenența la mediul criminalilor profesioniști. Această poziție în mediul dat se obține prin intermediul comiterii de infracțiuni, iar comportamentul infracțional este prescris de normele neformale ale mediului [347, p.179].

Într-un alt manual, *Криминология*, se afirmă că specializarea presupune comiterea infracțiunilor de un anumit tip și utilizarea unor anumite mijloace și metode de săvârșire a infracțiunilor [348, p.620]. După A. Dolgova, specializarea (de la latinescul „*species*” - gen, tip) se prezintă ca un gen de activitate în cadrul unei profesii. Respectiv, specializarea criminală presupune existența unor deprinderi și priceperi profesionale cu caracter restrâns, îndreptate spre pregătirea, comiterea și tănuirea unor infracțiuni identice sau omogene. De asemenea se poate remarca și poziția pragmatică în caz de tragere la răspundere penală, legată de invocarea prezumției de nevinovăție, luând în considerație posibilitățile reale ale organelor de ocrotire a dreptului și posibila reacție a „autorităților” criminale, precum și statutul lor în mediul criminal. În lucrarea *Криминология.Пособия для юридических вузов*, se remarcă că apariția și dezvoltarea relațiilor de piață a schimbat caracterul activității criminale a clanurilor „hoților în lege”. De asemenea, nu în ultimul rând, aceasta a contribuit la schimbarea caracterului formării și utilizării fondului comun de mijloace bănești. Prin aceasta se subînțelege ansamblul vârsămintelor din veniturile ilegale ale criminalilor profesioniști utilizate în vederea lărgirii sferelor activității criminale. Dacă anterior fondurile erau predestinate pentru acordarea de ajutor condamnaților și membrilor familiilor lor, pentru organizarea și comiterea infracțiunilor complexe și de amploare, pentru coruperea demnitarilor de stat, în ultimul timp a căpătat o largă răspândire investirea mijloacelor bănești în structurile comerciale și financiare criminale [344, p.625-626].

G. Hohreakov, în lucrarea *Криминология*, evidențiază elementele suplimentare ale trăsăturii analizate ale profesionalismului criminal: a) cunoașterea argoului criminal; b) poreclele criminale; c) tatuajele criminale, care sunt legate de tradițiile ce s-au stabilit între infractorii versați și reprezintă reflectarea exterioară a apartenenței personalității la categoria criminalilor, manifestându-se diferit, însă caracterizează atitudinea persoanei față de anumite valori sociale,

reflectă subcultura lui. Fiind elaborate de mediul criminal ele au o anumită semnificație condiționată de particularitățile activității criminale și joacă un rol important în activitatea acestor criminali [426, p.293-294].

În monografia lui V. Vostreakov *Вымогательство: уголовно-правовые и криминологические проблемы*, se susține că criminalii ce comit infracțiuni violente se apropie, după caracterul activității și nivelul de pregătire, a estorcatorilor. În mod condiționat, ei pot fi divizați în tradiționali și „noi”. La primii se atribuie cei ce acționează prin amenințarea cu deteriorarea sau nimicirea averii sau prin intermediul amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare. La a doua, cei care răpesc persoane, inclusiv copii în vederea răscumpărării lor ulterioare [297, p.49].

A. Gurov în lucrarea *Профессиональная преступность: прошлое и современность*, remarcă faptul că criminalii profesioniști se caracterizează printr-un nivel înalt al pregătirii și al cruzimii: în caz de refuz sau imposibilitate de a plăti suma stabilită de bani. Iar copii, conform datelor, erau omorâți în fiecare al doilea caz [306, p.155].

L. Täss în studiul *Воры «в законе» и прочие*, susține că „hoții în lege” sunt cei ce au primit titlul dat la o întrunire specială a hoților, care, de regulă, au fost condamnați de câteva ori și au însușit pe deplin subcultura criminală. Numărul persoanelor ce sunt desemnate cu acest titlu, considerat în acest mediu de onoare, este limitat și procedura de desemnare este condiționată de un șir de formalități, cerințe de bază înaintate candidaților care sunt: a) devotamentul față de „ideologia” criminală; b) posedarea aptitudinilor organizatorice și a experienței criminale; c) cunoașterea „legilor” mediului criminal; d) lipsa datelor compromițătoare; e) autoritatea în rândul criminalilor profesioniști, recomandările scrise sau orale din partea acestora etc. „Hoțul în lege” nu poate să lucreze sau să posedă o altă ocupație legală. De asemenea, el nu poate să întemeieze o familie, iar în procesul comunicării cu colegii el trebuie să utilizeze argoul special și porecele. Mulți din „hoții în lege” sunt tatuați. Particularitățile de bază ale comportamentului lor se manifestă prin întruniri regulate, existența unui fond bănesc comun, intra-ajutorarea materială, atunci când cineva din ei a nimerit la închisoare. Ei au propria „justiție internă”, o modalitate eficientă de a se răfui sau a-i elimina pe cei care nu le convin. [416, p. 2-40].

V. Pirojkov în monografia *Законы преступного мира и молодежь (криминальная субкультура)*, relevă că studiile au demonstrat că o ierarhie analogică se observă și în rândul minorilor. Ei, de asemenea, se diferențiază în categorii ce respectă tradițiile și obiceiurile mediului criminal și ocupă anumite poziții în mediul dat. Membrii grupărilor neformale ale minorilor, îi imită pe criminalii profesioniști, imită modul lor de viață, dar își modifică „legile” și tradițiile acestora în raport cu propria psihologie, instaurând uneori reguli de conduită care din punct de vedere al „principialității” și cruzimii depășesc normele criminalilor în vârstă. Contaminarea cu „ideologia” criminală are loc atât în spitale pentru condamnați unde sunt

concentrați reprezentanți ai tuturor categoriilor de criminali profesioniști, cât și în locurile de detenție. O trăsătură specifică a subculturii lor o constituie menținerea disciplinei și asigurarea securității în mediul criminal. În acest scop se utilizează jurămintele, se instituie sancțiuni grave pentru încălcarea lor și pentru încălcarea normelor de conduită neformale. În ultimul timp, măsurile fizice de influență sunt substituite cu cele materiale, în vederea neadmiterii transformării conflictelor în lupta deschisă, ce ar putea atrage atenția organelor de drept, dar și pentru a restabili ordinea și „echitatea” în relațiile mediului criminal, sunt organizate „justiții interne” [388, p.3-7].

S. Dâșev în monografia *Россия уголовная. От воров в законе до отморозков*, susține că în calitatea de „justițieri” apar, de regulă, „hoții în lege”. În ceea ce privește multitudinea de conflicte și neînțelegeri ce apar între grupările criminale acestea se soluționează prin intermediul așa-numitelor reglări de conturi. Spre deosebire de „justițiile interne”, această modalitate se caracterizează printr-o ordine mai simplă de soluționare a divergențelor, însă nu sunt excluse cazurile de confruntări armate. Trăsăturile caracteristice ale grupărilor criminalilor profesioniști care le diferențiază de grupările celorlalte categorii de criminali sunt următoarele: a) comiterea unor genuri de infracțiuni netradiționale de tipul - „racket”, răpiri de persoane cu răscumpărarea ulterioară, controlul veniturilor ilegale ale unor categorii de infractori etc.; b) conspirarea activității criminale prin intermediul dispunerii de ocupații legale sau de certificate de invaliditate; c) deghizarea membrilor grupărilor în cetățeni cinstiți, care se caracterizează pozitiv atât la locul de trai, cât și de muncă; d) tendința de a stabili relații de corupere cu colaboratori ai organelor de drept, precum și cu demnitari ai altor organe de stat [320, p.372].

S. Olikov, în studiul *Феномен мученичества, криминальные традиции и научная мораль*, demonstrează că specificul activității criminalilor profesioniști, legăturile lor multiple și normele de conduită neformale servesc drept condiții obiective pentru apariția formelor organizate ale activității criminale, pentru apariția grupărilor criminalilor profesioniști. Activitatea lor se manifestă prin întruniri, „justiții interne”, baza materială comună etc. [386, p.29].

Totodată, V. Raznikin în tratatul *Воры в законе и преступные кланы*, relevă că corporația „hoților în lege” se deosebește de celelalte formațiuni criminale prin structura sa specifică. La nivel regional sau în orașe mari corporația este reprezentată, de regulă, de „un hoț în lege”, care are anturajul să și conduce activitățile de colectare a mijloacelor bănești în fondul comun, propagă „ideologia” criminală și atrag noi persoane în activitatea criminală. Conducerea corporației se realizează prin intermediul întrunirilor. În activitatea corporației „hoților în lege” se manifestă tendința spre unificare și conlucrare mai strânsă, dar în același timp, se evidențiază o serie de divergențe între „hoții în lege” de orientări și tendințe diferite. Aceste divergențe sunt soluționate în cadrul întrunirilor, la care mai sunt discutate și alte întrebări de felul: a) elaborarea

politicii criminale, organizarea colectării de mijloace în fondurile bănești comune, încetarea de a se numi „hoți în lege” de către cei care nu au nici o tangență cu „frăția hoților în lege”; b) extinderea influenței lor în unele regiuni și orașe în care nu sunt reprezentanți ai corporației „hoților în lege”; disprețuirea și înfruntarea vagabonzilor, celor ce comit acte de huliganism, precum și pe cei care recurg la violență, considerând că ei formează o impresie greșită despre mediul criminal; d) ridicarea nivelului de instruire a „hoților în lege”; e) stabilirea de contacte ilegale cu colaboratorii organelor de drept; f) acordarea („încoronarea”) titlului de „hoț în lege”; g) stabilirea pedepselor „hoților în lege” și altor lideri ai mediului criminal pentru trădarea „intereselor” frăției [397, p.54].

În același timp, S. Lebedev în monografia *Традиции, обычаи и преступность*, relevă că viabilitatea tradițiilor și obiceiurilor criminale este explicată de permanenta influență pe care ele o exercită asupra conștiinței criminalilor, ca parte constitutivă a subculturii mediului de referință. Ea este susținută, pe de o parte, de perceperea de către criminali a orientării lor spre aceste tradiții și obiceiuri ca fiind echitabilă, proprie „oamenilor adevărați”, iar pe de altă parte, de aplicarea demonstrativă și de o rară cruzime a sancțiunilor pentru încălcările comise, sau, mai ales, pentru tentativele de părăsire „samavolnică” a mediului criminal. Puterea de influență și gradul de propagare a tradițiilor și obiceiurilor criminale se amplifică pe măsură ce societate este măcinată de tot mai multe contradicții, iar instituțiile morale la ora actuală cunosc un declin. Deși, impactul tradițiilor criminale nu poate fi relevat sau măsurat prin mijloace statistice, totuși, el poate fi estimat în funcție de consecințele criminale, ele oferind o reflecție relevantă [363, p.59-60].

1.3 Abordarea structurii și a condițiilor de formare a personalității infractorului în criminologie

O importanță deosebită o are și o va avea întotdeauna „Omul” sau „Personalitatea umană” care se află în centrul tuturor acțiunilor sociale[21, p.121].Pe parcursul evoluției „Omul” permanent tinde să-și satisfacă trebuințele, ușurându-și atingerea scopului prin diferite metode, uneori contrare normelor juridice. Așadar, personalitatea infractorului nu reprezintă un nou tip sau o nouă varietate de personalitate, ci una cu trăsături comportamentale specifice [123, p.131]. Așa au apărut o seamă de concepții sau teorii noi despre infractor și natura lui ca:*Teoria criminalului înăscut* (Lomroso); *Teoria criminalului antisocial* (Alexander); *Teoria criminalului psihomoral* (De Greeft); *Teoria cunoștinței delicvente* (Di Tulio); *Teoria personalității criminale* (Pinatel); *Teoria criminalului pervers constituțional*, care dezvăluie personalitatea infractorului [185, p.13].

Majoritatea filosofilor și psihologilor preferă să definească personalitatea ca o entitate

obiectivă, care există „cu adevărat”. În același timp, personalitatea este „organizarea dinamică” în cadrul individului a acelor sisteme psihofizice care determină gândirea și comportamentul său caracteristic [211, p.40]. Orientările personalității trebuie să fie active, dinamice, transformatoare, accentul căzând nu pe o adaptare pasivă sau conformistă la exigențele realității, ci pe finalitatea dezvoltării umane, adică pe procesul creării de sine [245, p.2].

Personalitatea, după psihologul Jean Soetzel, poate fi definită „din exterior”, ca un efect produs de un individ asupra celorlalți, ansamblul trăsăturilor și conduitelor umane care provoacă răspunsuri psihocomportamentale din partea altora, atât și din „interior”, cu structura intimă a elementelor biologice, înnăscute, instincte, tip de activitate nervoasă superioară, psihologice, limbaje, gândire, imaginație și socio-morale, achiziționate în procesul socializării, norme comportamentale, valori sociale, convingeri, idealuri, etc.

Pentru psihologie, personalitatea este o facultate pe care o poate dobândi orice individ uman, într-o anumită etapă a dezvoltării sale, întrunind anumite note sau caracteristici definitorii. Renumitul psiholog G. Allport o definește ca fiind „organizarea dinamică în cadrul individului a acelor sisteme psihofizice care determină gândirea și comportamentul său caracteristic”. Personalitatea reprezintă, ceea ce o persoană este în mod real, indiferent de modul în care ceilalți îi percep calitățile sau de metodele prin care le studiem [22, p.40]. După N. Sillamy, „personalitatea este, în esență, elementul stabil al conduitei unei persoane, modul său obișnuit de a fi, ce o diferențiază de altele. Orice om este asemănător cu alți indivizi din grupul său cultural și diferit de ei prin caracterul unic al experiențelor trăite, singularitatea sa, fracțiunea cea mai originală a eului său constituie esența personalității sale” [21, p.131].

În concepția psihologului P. Popescu-Neveanu, personalitatea este subiectul uman considerat ca unitate bio-psiho-socială, ca purtător al funcțiilor epistemice, pragmatice și axiologice sau „un microsistem al invarianților informaționali și operaționali ce se exprimă constant în conduită și sunt definitorii sau caracteristici pentru subiect” [168, p.131]. Totodată, S. Chelcea afirmă că personalitatea poate fi definită atât „din exterior” - ca ansamblul trăsăturilor și conduitelor umane care provoacă răspunsuri psihocomportamentale din partea altora, cât și „din interior”, ca ansamblu de elemente biologice, psihologice și socio-morale, achiziționate în procesul socializării.

Necesitatea abordării experimentaliste a personalității a fost explicit formulată de Stanford: „Studiul personalității reprezintă studiul modului în care oamenii diferă pe un registru foarte întins în ceea ce au învățat: de aici rezultă că fiecare persoană este deci unică. Dar toți au învățat în concordanță cu aceleași legi generale”. Utilizarea noțiunii de „personalitate”, presupune examinarea omului ca subiect (creator) și obiect (operă) a procesului social-istoric, manifestându-se sub forma unui sistem de atribuire biopsihosociale: de structuri psihice inedite

care se exteriorizează în activitatea de cunoaștere senzorială și logică a lumii, stări și însușiri, cu o structură mai organizată și caracterizate printr-o stabilitate relativă, comportamente, subordonate manifestărilor caracterial-temperamentale și orientate de valorile individuale - produs al motivației, toate acestea fiind raportate la ambianța naturală și umană [175, p.78].

Cu alte cuvinte, tipul este un stil superior de organizare a personalității. Pornind de la ideea că temperamentul este componenta de bază a personalității - fără a fi exprimat în mod explicit acest pretins adevăr - încă din antichitate, Hipocrat (sec. V î.Hr.), a ales drept criteriu al tipologiei sale predominanța uneia din „cele patru humori ale organismului” uman (sânge, bila neagră, bila galbenă, flegma), Termenii aceștia sunt răspândiți și azi în limbajul cotidian, afirmă G. Allport, coleric înseamnă irascibil, sanguinicul e considerat optimist, melancolicul - trist, iar flegmaticul – apatic[22, p.151]. Bazându-se exclusiv pe criterii de natură psihologică C. Jung consideră că există două tipuri extreme: cel introvertit și cel extrovertit, între care se plasează tipul intermediar (ambivert) având caracteristici din ambele tipuri extreme. Ele se regăsesc la fiecare individ, dar una este dominantă și conștientă, câtă vreme cealaltă e subordonată și inconștientă [145, p.86-87].

Dacă luăm, categoriile lui C. Jung, ele nu pot fi gândite altfel decât că extravertitul „pur” și introvertitul „pur” s-ar afla la polii opuși ai unui continuum, unde însă - statistic vorbind - ar ocupa majoritatea spațiului tipul ambivert [146, p.88-89]. Acest adevăr rezultă și din constatările lui H. Eysenek, care, arata că „...practic, toți criminalii fac parte din categoria extravertiților” și că „acest tip de indivizi se caracterizează printr-un nivel slab de excitație, fenomen care împiedică la ei formarea normală a reflexelor condiționate..., deci extravertiții, în general, prin slăbiciunea înăscută a aptitudinii lor de a fi educați socialmente, au toate șansele să nu reziste la tentații și astfel să adopte, dacă nu neapărat un comportament criminal, cel puțin unul antisocial...”, „...există grupe de indivizi la care comportamentul criminal derivă din cauze totalmente diferite, ...așa se pare că ucigașii - cel puțin cei din Europa - ar fi mai mult introvertiți; totuși, poate la cei profesioniști să fie altfel...” [267, p.267].

Astfel, putem vorbi despre două concepții de proveniență a omului, a esenței lui, a sferei de conduită și activitate, concepțiile politice și de drept. Sunt clar definite celelalte trei componente ale personalității în înțelegerea lor contemporană: esența biologică (proveniența, genetica, evoluția creierului); începutul social (activitatea, interesele, scopurile, mijloacele, motivarea conduitei); concepțiile politice și de drept (raporturile reglementate de lege la nivelul „stat-personalitate”, obligațiunile lor reciproce, responsabilitatea, statutul etc.) [301, p.7].

În acest context, există destule temeuri de a examina omul, personalitatea în calitate de sistem înalt organizat [a se vedea: 281]. În special, I. Karpeț a separat capitolul privind locul personalității în geneza criminalității, iar A. Gherțenzon vedea în studierea personalității

infractorului una din cele mai importante probleme, ce capătă tot mai mare actualitate [301, p.7]. Desigur, în acea perioadă aceasta nu constituia o abatere de la principiile oficiale despre aceea că pe de o parte omul este creat de societate, el este o ființă socială și în dezvoltarea și conduita sa, fenomenele sociale sunt determinante, iar pe de alta, ca parte a naturii, omul este și ființă biologică. Totodată, s-a subliniat, că marxismul respinge tratările biologice de diverse feluri în studierea omului și a esenței lui [424, p.76]. În legătură cu aceasta, se pare absolut categorică afirmarea expusă de A. Dolgova, că „personalitatea infractorului” este „forța socială” a omului, ce comite infracțiunea și nimic mai mult [315, p.274]. Teza dată reproduce dogmele învechite, iar, A. Gherțenzon, afirma, că nu are rost de a se adânci în esența personalității și a căuta izvoarele biologice ale conduitei [301, p.7].

Referitor la caracteristica personalității infractorului, A. Dolgova, nu se limitează la cercetarea completă a ei, nu numai ca fenomen social, dar și la indici nu mai puțin importanți, precum: însușirile morale, particularitățile psihologice și fizice, lumea intrinsecă, conștiința și inconștientul infractorului [315, p.274]. Anume, de pe astfel de poziții, se expun caracteristicile de bază și particularitățile personalității persoanei-infractor.

În jurisprudență se subliniază, că particularitățile de vârstă ale infractorului se află în legătură cu caracterul și forma activității lui criminale, fiindcă la fiecare etapă de vârstă a dezvoltării, personalitatea și conținutul ei social nu sunt identice. O formă de exprimare a limitelor obiective a categoriei de persoane examinate și măsura de apreciere, acumulate în timp, a calităților sociale importante ale personalității [328, p.32].

Printre cele mai cunoscute definiții ale personalității se remarcă următoarea: „Personalitatea este elementul stabil al conduitei unei persoane; ceea ce o caracterizează și o diferențiază de o altă persoană” (N. Sillamy). Prin urmare, conduita unei persoane este un rezultat a combinării trăsăturilor de personalitate cu specificul în care se desfășoară.

Așadar, „circumstanțele obiective înglobează acele trăsături ale mediului social inedite în procesul de formare a personalității. Totodată, în cadrul lor se include și așa-numita „situație concretă de viață” în care „infracțiunea a fost comisă” [24, p.314]. Ea se produce atunci, când un anumit subiect uman este pus într-o anumită situație de viață. Societatea nu poate asigura un filtru protector care să selecteze, înaintea receptării lor de către subiecții minori, informațiile pozitive și să le rețină pe cele negative. Prezența informațiilor cu caracter perturbant își are sursa într-o multitudine de cauze, cum sunt influența negativă a altor persoane și, în special, a anturajului său.

Reprezentantul teoriei inadaptării sociale OI. Kinberg enumeră printre condițiile inadaptării sociale: infirmitățile congenitale, tulburările endocrine, inadaptarea psihologică, psihopatologică și diverse malformații organice, anomalii morfologice, disfuncții psihice neurale [apud 21

p.156].

Eysenck remarcă că prin personalitate trebuie să înțelegem un câmp larg de investigații asupra ființei umane concepute ca un întreg, iar Pende considera că personalitatea este o piramidă biotipologică, a cărei bază e formată de ereditate, cele patru suprafețe care sunt formate din amprenta morfologică, din temperament, caracter și inteligență, iar vârful piramidei constituie sinteza globală a personalității. Kinberg susținea că personalitatea și mediul formează o totalitate funcțională, iar când unul dintre aceste elemente se schimbă, se modifică și ea [apud 21, p.159].

Concluzionând, putem spune că personalitatea infractorului reprezintă o sumă de componente personale (biologice, psihice și sociale), integrate într-un sistem neadecvat celui social, valori, norme cu caracter deviant ale societății, care determină un comportament antisocial.

Criminologii J. Pinatel, Di Tullio, Kliniberg, De Greeff etc. au cercetat și au formulat pe baza acestor trăsături, teoria personalității criminale, menționând că trăsăturile psihologice ale lor sunt: agresivitatea, egocentrismul, indiferența afectivă, lipsa de inhibiție și altele [153, p.200].

Factorii psihici și morali, alături de cei biologici și sociali, au o pondere grea în etiologia crimei, specifică H. Mannheim, „în unele cazuri, factorii fizici și fiziologici pot fi determinanți, în timp ce în alte situații, importanță pot avea factorii sociali sau cei psihici... deseori, factorii psihici sunt mai importanți decât ceilalți... factorii fizici și cei sociali pot acționa numai dacă mai întâi trec prin cei psihici, cu condiția că sunt interiorizați și însușiți de factorii psihici” [154, p.202].

În opinia noastră, prezintă interes opiniile în care comportamentul criminal își are originea, în principal, în personalitatea agresorului și nu în condiția lui biologică sau în situația socială. După cum relevă V. Dobrinou: „În teorie, fiecare personalitate este unică. În scopul cercetării se caută să se găsească dimensiuni comune, să se studieze asemănările și deosebirile” [100, p.564].

În acest context, prezintă interes teoriile psihanalitice a lui S. Freud, care demonstrează existența unei personalități antisociale ce ține de sfera psihologiei normale și să explice mecanismul formării acesteia [119, p.75]. Într-o explicație directă cu privire la crimă, Freud vede în ea o expresie a sentimentului de culpabilitate tipic nevrozelor, adică rămas în stare inconștientă și anterior faptei: „Constatarea că intensificarea acestui sentiment inconștient de vinovăție poate face dintr-un om un criminal a constituit o adevărată surpriză și totuși, fapta rămâne neîndoielnică; la mulți criminali, îndeosebi la cei tineri, poate fi descoperit un puternic sentiment de culpabilitate, anterior și nu consecutive crimei, sentiment care a constituit mobilul crimei. Prin urmare, persoana dată trăiește posibilitatea legării acestui sentiment de ceva real și actual ca pe o ușurare” [22, p.23].

Imaturitatea intelectuală nu trebuie înțeleasă la delincvenți ca fiind identică cu un coeficient de inteligență scăzută. Imaturitate intelectuală înseamnă capacitate redusă de a stabili un raport rațional dintre pierderi și câștiguri în proiectarea și efectuarea unui act infracțional. Această latură a personalității deviantului a fost studiată de P. Coslin, care arată că în trecerea la actul deviant infractorul trebuie să cântărească bine câștigurile și sancțiunile scontate, să ia în considerație și pragurile de toleranță socială și numai în baza lor accepta sau nu riscul acțiunii. Cei care sunt mai apti să estimeze toate probabilitățile par să manifeste mai multă prudență decât alții. Dar este de notat că din cei care trec la act nu toți dau dovadă de aceeași înțelegere a conjuncțiilor.

Personalitatea infractorului este una din componentele principale ale obiectului de studiu al criminologiei, pentru relevarea rolului ei în etiologia actului infracțional și a utilizării posibilităților de influențare asupra lui pentru a nu admite repetarea acțiunilor infracționale. Din punctului de vedere, anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, este veriga principală a întregului mecanism al conduitei criminale, iar particularitățile care generează un astfel de comportament, trebuie să formeze obiectul profilaxiei.

A. Gurov, afirmă că personalitatea umană este sistemul trăsăturilor, proprietăților, calităților sociale și psihice ale subiectului relațiilor sociale care este constituită din trei componente (subsisteme): statutul social al personalității (apartenența persoanei la un anumit grup social (demografic): sexul, vârsta, studiile, starea civilă, etnia etc.); rolul și funcțiile sociale ale personalității; caracteristica moral-psihologică, care reflectă atitudinea personalității față de valorile sociale și funcțiile sociale exercitate, iar cele mai stabile atitudini ale persoanei creează sistemul de valori sau interese și motivația comportamentului acesteia [306, p.211].

În literatură criminologică română personalitatea umană este examinată într-o accepțiune largă ca unitatea bio-psiho-socială afirmându-se că integrarea în societate a ființei umane depinde într-o măsură importantă de componența biologică a individului și este operată de sistemul nervos central. Prin natura lor, preponderent biologică, se caracterizează astfel de componente ale personalității ca: aptitudinile, temperamentul și caracterul [a se vedea: 246].

Pericolul social, de regulă, nu are un caracter general, ci se exprimă prin orientări și motivații dominante ale individului cum sunt aviditatea, agresivitatea etc. Orientarea antisocială a personalității determină conținutul pericolului ei social și al comportamentului ei infracțional [a se vedea: 99]. Astfel, N. Giurgiu scrie: „Personalitatea infractorului trebuie înțeleasă ca o sinteză a tuturor trăsăturilor bio-psiho-sociale, cu un înalt grad de stabilitate și care atribuie o identitate de sine confundabilă individului criminal, prin atitudinea de antisociabilitate”. Deci, conform acestei definiții personalitatea infractorului diferă de personalitatea noninfractorului prin

atitudinea de antisociabilitate generată de sinteza tuturor trăsăturilor bio-psiho-sociale [124, p.180].

Altă definiție este propusă de savanții ruși: „Personalitatea infractorului reprezintă ansamblul trăsăturilor psihice negative, definatorii personalității infractorului de o anumită orientare criminală” [324, p.116]. Așadar, în caracteristica criminologică a personalității infractorului, el reprezintă sistemul de trăsături ce caracterizează persoana care a comis o infracțiune sau alta, diferitele aspecte și manifestări ale existenței sociale și a practicii de viață a acesteia, care direct sau indirect sunt legate de comportamentul antisocial al individului, generalizând sau favorizând comiterea infracțiunii, ajutându-ne să înțelegem cauzele săvârșirii acesteia [a se vedea: 103].

Profesorul V. Dragomirescu, scrie că deși cercetează problemele comportamentului deviant sub genericul „psiho-sociologia comportamentului deviant”, mărturisește, o abordare de „sinteză”, o abordare cu pronunțare de caracter sinergetic. Aceasta rezultă din faptul că în fiecare capitol al lucrării autorul își respectă afirmația din introducere în care spune: „Argumentarea observațiilor și concluziilor noastre, în ansamblu, am făcut-o prin prezentarea rezultatelor cercetărilor personale pentru fiecare din problemele tratate și la fiecare capitol în parte, urmărind în permanență scopul aplicativ al acestor observații în special pentru expertiza largă (psiho-socio-medico-judiciară) precum și în cercetarea biomedicală, sociologică și criminologică” [a se vedea: 103, 223].

În viziunea noastră, exactitatea acestor concluzii va permite evitarea unor erori judiciare. De aceea, conceptul de personalitate este esențial pentru o justiție ce se fundamentează pe adevăr, știință și dreptate, în care primează ideea de recuperare socială a delicventului.

În acest aspect, J. Pinatel subliniază că „personalitatea criminală” nu este un tip antropologic, o variantă a speciei umane. Ea nu are vreo legătură cu criminalul înăscut al pozitiviștilor italieni din sec. al XIX-lea, „personalitatea lui criminală este un model de care analiza criminologică se conduce în studiile sale, fiind un instrument clinic, o unealtă de lucru, un concept operațional, un sistem de referințe, o construcție abstractă care se substituie unei realități subiective” [187, p.391].

Așadar, criminologia încearcă să dea răspuns la întrebările: 1) ce prezintă personalitatea infractorului?; 2) există ea oare?; 3) care sunt particularitățile ei și de ce, spre deosebire de alții, adoptă modelul comportamentului criminal?; 4) care este rolul ei la comiterea infracțiunii?; 5) cum trebuie de influențat asupra ei ca să nu admitem mai multe manifestări infracționale [133, p.16].

Referindu-ne la teoria lui A. Adler care pleacă de la sentimentul de inferioritate al individului, care declanșează dorința acestuia de a-și depăși condiția proprie, în contextul unor relații de compensare sau supra compensare. Din acest motiv, teoria sa a fost în unison cu

„filosofia puterii” a lui Fr. Nietzsche, ce nu aveau însă prea multe elemente comune. În timp ce Nietzsche este atras în principal de „filosofia puterii”, Adler acordă atenție slăbiciunii umane. Când individul devine conștient de carențele sale, încearcă să le compenseze ajungând uneori la supracompensare. În cazul în care deficiența nu este depășită, sentimentul de inferioritate poate degenera în complex de inferioritate. El poate duce la săvârșirea de infracțiuni, care este o cale extrem de facilă ca individul să atragă asupra sa atenția opiniei publice, astfel compensându-și psihologic propria inferioritate. Aceste situații sunt relativ frecvente în societate, determinate de sentimentele de frustrare și înstrăinare. La sentimentul de inferioritate și slăbiciune, care sunt principalele caracteristici ale acestui tip de infractor, A. Adler adaugă lipsa de cooperare ca urmare a sentimentelor de frustrare apărute în condițiile unei copilării nefericite [21, p.85].

Criticii teoriei lui A. Adler, după ce relevă importanța considerabilă a conceptelor și mecanismelor utilizate, apreciază că el este înclinat să simplifice în mod exagerat problematica psihologiei infractorului. În contrast cu psihanaliza lui S. Freud, care apare ca fiind sofisticată, A. Adler are tendința să renunțe prea ușor la bogăția complexității vieții psihologice examinată de psihanaliză. Se relevă că A. Adler ia în considerare doar partea rațională a fenomenelor pe care le descrie și nu poate vedea dincolo de determinismele raționale ale conduitei umane [21, p.87].

Criminologii americani F. Alexander și H. Stoub au utilizat entitățile psihice propuse de S. Freud pentru analiza diferitelor tipologii infracționale. Astfel, în cazul infractorilor din obișnuință nu ar exista un conflict între „Eu” și „Sine”, întrucât ei aparțin unui mediu antisocial iar conduita lor este conformă normelor care guvernează mediul. În cazul criminalilor ocazionali, Sinele lor își suspendă funcția morală pentru o perioadă de timp, eul fiind incapabil să mai realizeze echilibrul.

Psihanalistul A. Aichorn a utilizat noțiunile referitoare la nevroze și psihoze pentru a explica anumite comportamente antisociale. El consideră că, deși mediul social (factorii exogeni) îl influențează pe individ, acesta nu trece la săvârșirea faptei penale decât dacă este predispus în această direcție. Aichorn a numit această predispoziție „delincvență latentă” [apud 21, p.89].

O altă teorie care descrie stările afective ale individului, este teoria psiho-morală concepută de Etienne de Greef, care consideră că structurile afective ale individului sunt determinate de două grupuri fundamentale de instincte: de apărare și simpatie. În cursul copilăriei aceste instincte se pot altera, determinând un sentiment de injustiție, o stare de inhibiție și indiferență afectivă. În opinia lui, personalitatea infractorului se structurează de-a lungul unui proces lent de degradare morală, denumit proces criminogen, care îl conduce la comiterea actului infracțional. În evoluția acestui proces se disting trei etape. În prima etapă, „faza asentimentului temperat”, individul normal suferă o degradare progresivă a personalității ca urmare a unor frustrări repetate. Convins de injustiția mediului social în care trăiește, el nu mai găsește nici o rațiune

pentru a respecta codul moral. În cea de-a doua etapă, denumită „asentimentului formulat”, individul acceptă comiterea crimei, își caută justificări, caută un mediu mai tolerant. În cea de-a treia etapă apare „criza” în decursul căreia este acceptată eliminarea victimei, așteptându-se ocazia favorabilă pentru trecerea la act, iar individul trece printr-o stare psihică periculoasă, care prefigurează trecerea la act.

Procesul criminogen este axat de E. de Greef pe un „Eu” care consimte și tolerează ideea crimei. Elementul de diferențiere între infractor și non infractor constă în faptul că infractorul trece mai ușor la comiterea actului, într-o situație favorabilă, deci o diferență de grad. Trăsătura psihică fundamentală care permite trecerea la act ar fi indiferența afectivă a individului.

Una din teoriile a cărei cercetare este axată pe elementele esențiale ale teoriile anterioare, mai ales, pe viziunea dinamică asupra entităților personalității și abordarea diferențiată a mecanismelor și proceselor criminogene ale trecerii la act din varianta psiho-morală. Respingând teza existenței unei diferențe de natură umană între infractori și non infractori, Pinatel spune că există o diferență de grad între personalitatea celor două categorii de infractori (de la ocazional la recidivistului întărit). El consideră că trăsăturile frecvent întâlnite la infractori (egocentrismul, labilitatea psihică, agresivitatea și indiferența afectivă), luate izolat, nu sunt specifice doar acestei categorii și numai reunirea lor într-o constelație conferă personalității un caracter infracțional. Aceste trăsături ar reprezenta nucleul central al personalității criminale, care apare ca o rezultată și nu ca un destin.

Criminologii ruși definesc personalitatea infractorului pornind de la conceptul filozofic de personalitate umană, fixând numai trăsăturile ei sociale. Astfel, personalitatea umană este imaginea socială a individului, adică ceea ce a devenit el în procesul dezvoltării sociale, formării și activității sale în societate [343, p.274]. N. Kuznețova afirmă că personalitatea umană este sistemul trăsăturilor și calităților sociale și psihice ale subiectului relațiilor sociale fiind constituită din trei subsisteme: 1) statutul social al personalității (apartenența persoanei la un anumit grup social, grup social-demografic: sexul, vârsta, studiile, starea civilă, etnia, etc.); 2) rolul și funcțiile sociale ale personalității; 3) caracteristica moral-psihologică, care reflectă atitudinea personalității față de valorile sociale și funcțiile sociale exercitate. Cele mai stabile atitudini ale persoanei creează sistemul de valori sau interese și motivația comportamentului ei [360, p.95]. Alții consideră însă, că utilizând termenul de personalitate a infractorului se etichetează persoana care a comis o infracțiune. De aceea, se propune a fi înlocuit cu alt termen „personalitatea făptuitorului” sau „persoana care a săvârșit infracțiunea” [348, p.26].

În literatura de specialitate există diverse definiții ale conceptului de personalitate a infractorului care pot fi grupate, în opinia noastră, în definiții generale ce nu stabilesc anumite calități distincte ale personalității infractorului și definiții prin care se încearcă a deosebi

personalitate infractorului de cea a non-infractorului. O definiție generală ar fi: „personalitatea infractorului este o sinteză a trăsăturilor bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate, definatorii pentru individul care a comis o infracțiune” [204, p.119]. O altă definiție din aceeași categorie este formulată de A. Alekseev, care afirmă că personalitatea infractorului reprezintă ansamblul trăsăturilor dobândite în procesul de socializare, care, interacționând cu condițiile externe (situația) determină, comportamentul infracțional [269, p.84]. Spre deosebire de prima definiție, ea include în componența personalității infractorului numai trăsăturile dobândite în procesul de socializare. El precizează că nu toate trăsăturile constituie personalitatea infractorului, dar numai acele care interacționând cu circumstanțele externe determină comportamentul infracțional. Însă, în definiție nu se concretizează, care anume însușiri dobândite determină comportamentul infracțional.

Pentru a înțelege distincția dintre personalitatea infractorului și non-infractorului vom mai analiza încă două definiții. Astfel, M. Ralea și T. Herseni relevă că „personalitatea infractorului trebuie înțeleasă ca o sinteză a tuturor trăsăturilor bio-psiho-sociale, cu un înalt grad de stabilitate și care atribuie o identitate inconfundabilă individului criminal, prin atitudinea de antisociabilitate” [205, p.121]. Prin urmare, personalitatea infractorului diferă de personalitatea non-infractorului prin atitudinea de antisociabilitate generată de sinteza trăsăturilor bio-psiho-sociale.

Altă definiție este propusă de V. Kudriavțev, N. Kuznețova, Iu. Antonian, V. Eminov: „Personalitatea infractorului reprezintă ansamblul trăsăturilor psihice negative definatorii ale personalității infractorului de o anumită orientare criminală” [apud 376, p.96]. Ideile principale care stau la baza ei sunt: calitățile psihice negative ale personalității infractorului sunt un produs al interacțiunii dintre social și biologic. Elementele pur biologice și sociale din structura lui pot contribui, favoriza comportamentul criminal, dar nu pot să-l genereze.

În calitate de cauză a comportamentului infracțional pot fi numai trăsăturile psihice negative. Ele sunt ale personalității și nu ale comportamentului, care poate fi privit numai ca indicator al trăsăturii, căci comportamentul adesea poate fi vizibil, dar trăsătura niciodată. Spre exemplu, asistând la un meci de box și observând că un pugilist luptă până la epuizare (comportament), ajungem la concluzia că el e persistent (trăsătură). Tot așa, când cineva, într-o societate monopolizează toată conversația (comportament), noi conchidem că e vorbăreț (trăsătură).

Trăsăturile de personalitate evoluează în cursul vieții individului, deoarece el este în permanentă interacțiune cu mediul social și cu cel fizic, în continuă transformare. În cadrul acestei interacțiuni, ca și în urma retroacțiunii (de la comportament înapoi spre trăsături, ereditate, atitudine etc.) pot apărea și trăsături noi sau se accentuează cele formate anterior. Oricare ar fi natura trăsăturilor, ele au o evoluție într-un ritm lent; schimbările radicale,

dramatice, profunde ale personalității sunt rare, sunt doar excepții care se produc în condiții cu totul venite din comun. Ar fi greșit să credem că alcătuind o listă de 30-40 de trăsături, noi de fapt am caracterizat un individ. Personalitatea nu este numai suma acestor trăsături, ci este o constelație specifică a lor, între care una sau câteva obțin un caracter dominant, subordonându-le pe celelalte, formând o textură specifică, individuală. Cunoașterea reală a personalității presupune cunoașterea dominantei specifice și sistemul de subordonare, față de dominantă, a celorlalte trăsături.

În literatură sunt evidențiate, de regulă, șase grupuri de trăsături ale personalității infractorului: *trăsături social-demografice* - sexul, vârsta, etnia, apartenența la populația rurală sau urbană etc.; *trăsături juridico-penale* - prezența antecedentelor penale, recidivist deosebit de periculos, etc.; *trăsături sociale* - cetățenia, profesia, grupul social, starea civilă, genul de activitate, studiile etc.; *trăsături etico-morale* - atitudinea față de respectarea interdicțiilor juridico-penale; atitudinea față de religie; lacunele esențiale din conștiința morală a persoanei; denaturări care generează conflictul cu normele morale din societate, cu normele morale ale diferitelor grupuri de populație etc.; *trăsături psihologice* - necesitățile deformate, interesele negative și motivația criminogenă, dezvoltarea denaturată a sistemului de valori etc.; *trăsături biologice* (anatomice și fiziologice) - prezența diferitelor patologii, disfuncții, dereglări; deficiențe ale statutului fizic, etc.

Studiul criminologic continuu a personalității infractorului este necesar pentru relevarea și aprecierea sistematică a trăsăturilor de caracter specific lui, a intereselor, aspirațiilor și necesităților. Este important de stabilit acele caracteristici ale personalității infractorului ce sunt definitorii indivizilor care au comis infracțiuni, îndeosebi, fapte penale violente grave și deosebit de grave. Există trăsături care avertizează despre o posibilă comitere a infracțiunii de către individul respectiv, care fac impresia că personalitatea este predispusă spre săvârșirea infracțiunii (în anumite condiții de viață, sub impactul unor sau altor circumstanțe, a unei situații concrete) aceste caracteristici îl pot determina la comiterea infracțiunii. Dacă nu sunt relevate persoanele cu astfel de trăsături, nu sunt studiate și luate la evidență, este imposibil de a preveni infracțiunile. Prin urmare, obținerea datelor despre personalitatea infractorului „este o importantă bază de informații pentru strategiile de luptă împotriva criminalității” [a se vedea: 54].

În analiza personalității, în literatura de specialitate și în practica de investigare pluridisciplinară, se disting două planuri de analiză: al componentelor personalității și tipurilor de personalitate [a se vedea: 99]. V. Ursa, în cursul său de *Criminologie*, ne propune o definiție succintă: „Prin personalitate înțelegem individul uman considerat în ansamblul trăsăturilor sale bio-psiho-sociale, caracterizate prin sincretism și printr-o relativă stabilitate” [252, p.151].

Ne raliem opiniei lui G. Nistoreanu și C. Păun, care susțin că dispozițiile individuale native

constituie premisa formării personalității, fiind influențate decisiv de condițiile sociale, economice, culturale și politice în care se dezvoltă ființa umană [174, p.165]. „Inventarul” trăsăturilor de personalitate, realizat de către unii oameni de știință, depășește cifra de zece mii, precizându-se, totodată, că aceste trăsături sunt prezente, într-o formă sau alta, în construcția personalității adulte [306, p.167]. Dacă se iau în calcul diferențele cantitative și calitative posibile între ele, modalitățile prin care ele se pot îmbina la diferiți indivizi, se poate aprecia că numărul „variantelor” de personalitate este practic nelimitat [144, p.25].

De-a lungul istoriei criminologiei, Lombrozo și alți autori, au susținut teza cu privire la criminali, ideea potrivit căreia acesta este un tip aparte, cât și teza că, criminalii constituie o categorie aparte de oameni, care se deosebesc prin natura lor de necriminali [233, p.351]. Dar, ulterior, în măsura în care au avansat cercetările antropologice, psihologice și sociologice, susținerile lui Lombrozo - în ceea ce privește esența lor - au fost, în mare parte detașate, punându-se accent pe rolul mare al mediului social în geneza crimei. Goring și Hooton și alți savanți au demonstrat că multe din trăsăturile criminalului se regăsesc și la necriminali [24, p.45].

Dovezile existenței unor trăsături specifice criminalilor, din istoria criminologiei, anume de la R. Garoffalo, care la acea dată, a menționat existența unei periculozități criminale la unii criminali. Aceasta venea, pe de o parte, de la anumite trăsături psihice și morale care inspirau teama de conduita lui (comportări brutale, lipsă de milă, acte de indisciplină) și, pe de altă parte, de la felul de viață pe care-l ducea (parazitism, conflicte cu alți oameni etc.) [245, p.67]. Potrivit acestor criterii, criminalul sau infractorul este o persoană care trăsături criminale deosebite de personalitatea necriminală. Aici nu este o deosebire cantitativă, ci de o deosebire de grad. În acest sens se poate da următorul exemplu: există criminali egoiști, dar există și necriminali egoiști, însă egoismul criminalului este foarte accentuat, față de egoismul necriminalului. În acest fel, s-a ajuns la teoria personalității criminale, reprezentată de J. Pinatel. În elaborarea teorii sale, Pinatel a luat în calcul trăsăturile biologice, psihologice și sociologice din criminologia contemporană, mai ales, de datele reținute de criminologia clinică, unde teoria sa se verifică în practică. El, de asemenea, menționează că pentru 15% din infractori starea periculoasă este episodică, trecătoare, că pentru 20% - ea este cronică, iar pentru 55% - ea este marginală; din această categorie se recrutează cei mai mulți infractori recidiviști sau ocazionali. Perfecționată în cursul anilor 80 de către autorul ei, această teorie a fost validată printr-o serie de studii criminologice. Totodată ea a constituit o bază de lansare pentru teoriile „tregerii la act”, ce aparține criminologiei dinamice, „succesoarea” etiologiei criminale” [189, p.92]. Se menționează că diferența dintre nedelicvenți și delincvenți trebuie căutată în „pragul delicvențial”, în sensul că unii dintre nedelicvenți au nevoie de evenimente, de presiuni grave pentru a le provoca o

reacție delincvențială, alții trec dintr-o incitație exterioară foarte ușoară. Spre deosebire de acestea, delicventul format - în opoziție cu nedelicventul - nu așteaptă ivirea unei ocazii, mei incitații exterioare, ci provoacă el însuși ocaziile în care apoi operează. În ultimă analiză, arată mai departe J. Pinatel, ceea ce permite cert distingerea nedelicventului de delicvent, dar chiar și a delicvenților între ei, este atitudinea mai mult și mai puțin pronunțată de trecere la act, subliniind apoi că personalitatea este inseparabilă nu numai de organism, dar și de mediu, iar actul criminal care rezultă dintr-o situație specifică constituie răspunsul unei modalități la această situație. Însă există situații nespecifice sau amorfă în care trebuie de căutat personalitatea care este într-o anumită situație, iar actul criminal este o consecință directă a activității personalității respective. Prin urmare, rezultă că factorii de mediu influențează atât formarea personalităților cât și a situațiilor [189, p.92].

Studierea personalității infractorului este importantă din următoarele considerente: a) permite să se facă unele distincții între infractor și non-infractor precum și între diferitele categorii de infractori; b) exprimă umanismul profund al dreptului penal; c) creează posibilitatea alegerii celor mai potrivite căi și mijloace de profilaxie și combatere a criminalității. După V. Bujor, personalitatea infractorului constă din ansamblul trăsăturilor, particularităților bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate ce caracterizează persoana care a săvârșit o infracțiune [52, p.90].

M. Enikeev consideră că personalitatea infractorului este o totalitate de calități individual-tipologice de importanța socială, dar cu caracter negativ, care determină comportamentul criminal al individului, iar V. Vasiliev pune accent pe raportul de interdependență dintre componenta biologică și socială în structura personalității infracționale. Un grup de autori autohtoni susține că personalitatea criminalului constă din ansamblul trăsăturilor, particularităților bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate ce caracterizează persoana care a săvârșit o infracțiune ca infractor. V. Ursa, prin noțiunea de „personalitate a infractorului” înțelege ansamblul trăsăturilor bio-psiho-sociale ale individului uman, care, la un moment dat, este marcat de „stigmatul” social-juridic al săvârșirii unei (sau unor) fapte cu caracter infracțional [252, p.151].

Operând cu termeni psihologici I. Gheorghiu-Brădet definește personalitatea infractorului prin existența unei anumite motivații, aptitudini, pregătire și orientare comportamentală-criminală, dirijându-se de modele de conduită cu caracter antisocial [126, p.166].

Conceptul de personalitate a infractorului impune și unele clarificări cu privire la accepțiunea criminologică a termenului de infractor [130, p.98]. Personalitatea lui apare acolo și atunci, unde și când este săvârșită infracțiunea. Noi suntem de părere că intervalul de existență a personalității infractorului depinde de perioada, pe parcursul căreia persoana respectivă este social periculoasă. Omul poate fi social periculos nefiind infractor, totodată, orice persoană infracțională se

caracterizează prin pericol social.

Deși există și viziunea că numai prin săvârșirea infracțiunii pericolul social al persoanei capătă o obiectivitate deplină. Persoana încetează a fi infracțională cu încetarea pericolului social al acesteia. Faptul că criminalul a fost judecat, a ispășit pedeapsa penală sau chiar i-au fost ridicate sau stinse antecedentele penale nu întotdeauna asigură izbăvirea acestuia de montajul său antisocial. Infractorul se poate corecta până la judecarea cauzei, poate să-și păstreze deprinderile antisociale și după pedeapsa penală, în cazurile când ea nu și-a atins scopurile [245, p.99].

Sintetizând cele expuse putem conchide, că personalitatea infractorului este un concept criminologic complex care înglobează noțiunea psihologică de personalitate și noțiunea juridico-penală de infractor. Astfel, în criminologie, „personalitatea infractorului” este o noțiune mai cuprinzătoare decât cea juridico-penală, cuprinzând ansamblul trăsăturilor, însușirilor, calităților persoanei, care a comis o infracțiune, exprimând totodată interrelația dintre individualitatea persoanei și esența socială a acesteia [157, p.165].

În raport cu cele relevate, ne raliem definiției cu cea mai largă deschidere a personalității infractorului formulate de N. Giurgiu: personalitatea infractorului este o sinteză a tuturor trăsăturilor bio-psiho-sociale, cu un înalt grad de stabilitate și care atribuie o identitate de sine înconfundabilă individului criminal, prin atitudinea de antisociabilitate [124, p.88].

Reușita luptei cu criminalitatea e posibilă doar în cazul în care atenția cuvenită îi va fi acordată personalității infractorului, deoarece anume aceasta e purtătoarea cauzelor în săvârșirea infracțiunilor, veriga principală a întregului mecanism al conduitei criminale. Acele particularități care generează o asemenea conduită trebuie să constituie obiectul nemijlocit al acțiunii preventive.

Într-o asemenea sferă specifică cum e infracțiunea, individul acționează în calitate de ființă socială și el urmează a fi tratat ca un purtător al diferitelor forme ale psihologiei sociale, al opiniilor și valorilor etice, juridice, morale acumulate. Acest complex prezintă sursa conduitei infracționale, determină necesitatea studierii tuturor aspectelor sociologice, psihologice, juridice, medicale și altor aspecte ale infractorului. Personalitatea infractorului e totalitatea calităților sociale negative, integrate în ea, care s-au format în procesul relațiilor mutuale cu alți oameni.

După Gh. Nistoreanu și C. Păun, personalitatea infractorului e o „sinteză a trăsăturilor bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate, definatorii pentru individul care a comis o infracțiune”. Infractorul, în sens juridico-penal, reprezintă nu altceva decât o persoană fizică responsabilă, care a atins o anumită vârstă și a comis cu vinovăție o faptă pedepsită în mod penal, iar deosebirea datorează scopurilor imediate ale cercetării juridico-penale și criminologice. „Paradoxul constă în faptul că factorii ce stau la baza dezvoltării personalității nu pot fi ușor identificați. Personalitatea și individul, este produsul proceselor ce stau la baza

raporturilor sociale ale subiectului. Există o trăsătură distinctă a personalității care este determinată de natura relațiilor sociale ce au format-o unde se implică doar omul în scopul unei realizări obiective” [a se vedea: 149].

Dacă în procesul de formare a omului, a personalității sale elementul natural (biologic) este necesar și primordial, elementul „mediu social” este necesar și decisiv. Indiferent de mărimea și valoarea „zestrei ereditare” cu care vine omul pe lume, adică indiferent de dotarea naturală primordială, acesta va deveni om în adevăratul înțeles al cuvântului numai ca urmare a influenței formative concentrice, concomitente ori succesive, dar în tot cazul, multilaterale și îndelungate, pe care o va exercita asupra lui mediul social, condițiile vieții materiale în care se va dezvolta, educația pe care o va primi în familie, în școală, în practica efectivă a vieții sociale în ansamblul său și, mai cu seamă, în cadrul relațiilor de muncă, de intercomunicare umană și de consum.

În formarea personalității o contribuție esențială o are educația în familie, în școală, obținută în activitatea practică, micromediul specific al fiecărui individ, precum și societatea în ansamblul ei, care, prin mii și mii de căi directe sau indirecte, exercită asupra individului o influență formativă neîntreruptă de-a lungul întregii sale vieți. Se poate spune că, nu numai prin structura sa bio-psihică, dar mai ales, prin trăsăturile sale sociale, omul este produsul cel mai complex, sofisticat și valoros, al evoluției întregii lumi materiale cunoscute până în prezent [251, p.155-156].

Personalitatea infractorului este produsul unei îmbinări relativ neizbutite, necesare sau întâmplătoare, permanente, sau temporare a factorilor care concură la formarea sa, îmbinare care dă naștere unei personalități temporar imperfecte, dizarmonice, care întâmpină greutăți de diferite grade, în procesul de adaptare la cerințele vieții în societate [179, p.86].

V. Vasiliev, cercetând procesul formării personalității infracționale, relevă rolul particularităților psihofiziologice, al tipului sistemului psihic, temperamentului, caracterului, factorilor sociali, care determină procesul socializării individului [293, p.329-330]. Socializarea este un proces prin care individul însușește și interiorizează anumite norme și valori sociale, modele de comportament, atitudini și evaluări, devenind membru al unei comunități sau grup social. Socializarea este o condiție primordială în formarea și afirmarea personalității [221, p.78].

În cadrul procesului de maturizare biologică și socială, individul își formează propria personalitate prin învățarea și asimilarea treptată a modelului socio-cultural predominant, socializarea devenind pozitivă sau negativă ca urmare a preexistenței unui complex de factori sociali care determină sau favorizează orientarea antisocială a lui [172, p.165]. Personalitatea lor are o structură psihologică de tip operațional, orientată spre acte antisociale, de o consistență deosebită, de unde decurge atât tendința lor de a recidiva, cât și „rezistența” deosebită pe care o opune la demersurile educaționale întreprinse (penitenciar, familie, grup de prieteni).

Personalitatea orientată antisocial se formează în aceleași sfere ale vieții sociale (familie, școală, microgrupuri, producție) ca și personalitatea nondelicventă. Ceea ce diferă este conținutul informațiilor receptate și valoarea acordată lor [397, p.111-113].

Orientarea antisocială a personalității reprezintă un proces de durată în care sunt asimilate cu preponderență informațiile perturbante din mediul social. Caracterizarea unei informații ca fiind perturbantă are în vedere proprietatea acesteia de a-l împiedica pe individ să asimileze sistemul de norme și valori sociale, de a ecrana și falsifica imaginea valorilor reale, acordând prioritate antinormelor și nonvalorilor. Prin aceasta se explică de ce influențele negative se acumulează treptat în conștiința indivizilor sub forma unor reprezentări incorecte ale valorilor sociale. Eficiența modelatoare a informațiilor perturbante este în relație directă cu trăsăturile de caracter ale subiectului. Un individ cu trăsături negative de caracter va fi deosebit de sensibil la informațiile apte să-i stimuleze, aceste trăsături care, în timp, devin, dominante, determinând orientarea antisocială a personalității [236, p.145].

În consecință, impactul informațiilor perturbante este mult mai semnificativ atunci când subiectul este tânăr. Ele vor modifica structura de personalitate, mai ales nivelul caracterului, fapt exteriorizat inițial în acte minore de conduită negativă, care, cu timpul, se generalizează în acte de conduită antisocială, infracțională. Astfel, personalitatea individului nu este ceva apărut spontan, ea este consecința unui proces social formativ și poartă amprenta condițiilor de existență ale lui în care pot interveni diverse, informații, situații cu caracter perturbator, care duc la formarea personalităților cu orientare infracțională. Drept modele de formare a lor servesc alienarea, frustrarea, inadaptarea, învățarea, iar dispozițiile individuale ereditare ce constituie premiza formării personalității sunt influențate de condițiile social-economice, culturale și politice.

Structura psihologică a individului nu poate fi înțeleasă fără infrastructura biologică pe care ea se clădește și în afara suprastructurii sociale în care ea se integrează. Paradoxul constă în faptul că factorii care stau la baza dezvoltării personalității nu pot fi ușor identificați. Personalitatea și individul este un produs al proceselor ce stau la baza raporturilor sociale ale subiectului. Dar există o trăsătură distinctă a personalității, ce este determinată de natura relațiilor ce au format-o: relațiile sociale în care se implică doar omul în scopul unei realizări obiective [222, p.166].

Datorită interacțiunilor permanente care au loc între factorii endogeni (individuali) și cei exogeni (sociali), personalitatea nu este o structură statică, ci dinamică, care se formează până la vârsta de 25 ani și continue să evolueze în timp, într-un ritm care depinde de relevanța factorilor exogeni. De aici și tratările care acordă prioritate fie factorilor endogeni (individuali), fie factorilor exogeni (mediul social). Este logic și preferențabil să se acorde atenție și valoare egală

celor două categorii, fiecare având importanță sa în favoarea orientării antisociale a personalității infractorului [171, p.203-206]. În realitate, este necesar de recunoscut, că personalitatea infractorului, precum și aspectul ei criminogen derivă de la vârsta de către acestea a faptei infracțional. În această ordine de idei, poate fi spus, că aspectul criminogen al personalității apare și dispare împreună cu infracțiunea. Latura criminogenă a personalității umane poate fi concepută nu numai ca un rezultat, dar ca un proces de formare a ei. Începutul lui își are originea cu mult înainte de comiterea infracțiunii, iar finalizarea nu coincide întotdeauna cu consumarea faptei infracționale.

Geneza infracțiunii în sens larg cuprinde două etape: 1) formarea denaturată a personalității sub influența negativă a condițiilor mediului social; 2) formarea și funcționarea mecanismului infracțiunii. La prima etapă, sub impactul nefavorabil al mediului social, are loc dizarmonia și deformarea necesităților, intereselor și sistemului de valori ale persoanei concrete, care devin o premiză a motivației criminogene. Însă, legătura dintre formarea denaturată a personalității și decizia de a săvârși infracțiunea nu poartă un caracter inevitabil, ci probabil. De aceea, procesul de formare a personalității nu este un domeniu nemijlocit de studii al criminologiei, ce prezintă interes pentru criminologi sub aspectul influenței particularităților negative ale ei asupra nașterii motivului (mobilului), planificării și luării deciziei privind săvârșirea infracțiunii [345, p.20]. Formarea personalității este un proces interacționist și nu trebuie supraestimată sau subestimată valoarea factorilor exogeni și endogeni. Este necesar să acordăm valoare egală celor doi factori, fiecare având importanță în orientarea antisocială a infractorului.

Procesul formării personalității umane, este conceput ca socializarea ei, adică procesul de înzestrare a personalității cu calități sociale, formarea conștiinței și sistemului de orientare socială, infiltrarea în mediul social și adaptarea la el, însușirea funcțiilor și rolurilor sociale concrete. În procesul de maturizare biologică și socială, individul își formează propria personalitate prin învățarea și asimilarea treptată a modelului socio-cultural predominant, socializarea devenind pozitivă sau negativă, ca urmare a preexistenței unui complex de factori sociali care determină sau favorizează orientarea antisocială a personalității. În acest sens, orientarea sociologică în criminologie a produs teoria care acordă factorilor de mediu (sociali) o importanță primordială.

Socializarea personalității ca un proces activ nu durează întreaga viață, ci numai perioada, în care are loc perceperea complexului de norme, roluri, directive etc., sau altfel spus, în decursul acelei durate de timp necesar pentru formarea individului ca personalitate. Eficiența modelatoare a informațiilor perturbante este în relație directă cu trăsăturile de caracter ale subiectului. Un individ cu trăsături negative de caracter va fi deosebit de sensibil la informațiile apte să-i stimuleze aceste trăsături. Impactul informațiilor perturbante este mai semnificativ atunci când

subiectul este tânăr.

În cadrul cercetărilor criminologice important este analiza personalității în interacțiune cu mediul social, fiindcă comportamentul infracțional este generat nu de însăși personalitate sau mediu, ci este un rezultat al interacțiunilor lor [292, p.221]. Dintre componentele mediului social care exercită o influență esențială asupra formării personalității individului, atenția criminologiei s-a îndreptat mai ales asupra familiei, microgrupurilor, școlii și locului de muncă.

În geneza criminalității distingem factori multipli, individuali, sociali, fizici și juridici. Factorii individuali sau antropologici țin de organismul uman, rezidă în fizicul și psihicul acestuia, altfel spus, factorii individuali sunt fiziologici și psihologici, sau cu alte cuvinte, fizico-psihologici sau psiho-biologici, dat fiind dualismul organismului uman. Factorii fizico-psihologici sunt caracterele, însușirile fizico-psihice ereditare sau dobândite. Factori individuali se numesc și interiori sau endogeni, în opoziție cu ceilalți factori, sociali și fizici, care se numesc exteriori și exogeni. Factorii sociali și fizici țin de mediul social și fizic al omului. Ei sunt de nuanță pro socială, economică, morală și culturală, ansamblul lor fiind mediul social. Factorii fizici sunt meteorici, cosmici, telurici ansamblul acestora fiind denumit mediu fizic. În consecință, individul și mediul sunt factori esențiali în geneza criminalității [192, p.63].

Complexitatea factorilor criminalității, adică a etiologiei acesteia, este un punct câștigat în știința criminală actuală, la fel și faptul că în etiologia complexă a crimei nu are o preponderență constantă o categorie de factori asupra celorlalți. Privind în general, dar și la modul abstract, nu se poate vorbi de preponderența vreunei categorii de factori. La concret, acțiunea, influența diferitelor categorii de factori și raportul dintre acestea, vor varia de la caz la caz, de la individ la individ, combinațiile sub care se pot prezenta acești factori fiind infinite. Constatăm că între ei există interdependența, interferența, deoarece se creează unii pe alții sau se fortifică unii pe alții, se împletesc și se întretaie, dând naștere la cele mai variate combinații cu cele mai variate efecte.

Majoritatea teoriilor criminogene, indiferent de orientare, consideră că trăsătura de bază a personalității infractorului este orientarea sa antisocială. Analizând conceptul de „orientare antisocială a infractorului”, în doctrina română s-a considerat că această trăsătură derivă din contradicțiile existente între individ și propria sa natură. În acest sens, s-a considerat că există trei grupe de contradicții, și anume: a) contradicții între om și natură, în planul infrastructurii sociale; b) contradicții între indivizi, grupuri, clase și comunități umane; c) contradicții între individ și natura sa proprie. În timp ce primele grupuri de contradicții vizează relații dintre indivizi și colectivitate, fiind în legătură cu gradul de socializare, care se naște la nivel micro și macrosocial, al treilea grup de contradicții vizează dificultățile individuale de adaptare la exigențele sociale.

Studiind rolul factorilor biologici, psihologici și sociali în structura comportamentului

infractorului vom face o serie întreagă de remarcă în raport cu aceste determinante ale comportamentului infracțional individual. Opusul stării de conformitate este nonconformitatea sau, mai exact, devianța, care se poate defini ca lipsă de adeziune la modelul normativ și axiologic al grupului, manifestată printr-un comportament „atipic” care încalcă prescripțiile normative și violează cerințele instituționale. Mulți cercetători au evidențiat influența culturii și simbolurilor evaluative ale grupului social asupra calificării comportamentelor ca fiind deviante sau marginale, accentuând asupra ideii relativității criteriilor de etichetare a normalității și anormalității [173, p.141]. Ei ajung la concluzia unilaterală că violarea normelor sociale este săvârșită de către indivizi „deficienți”, caracterizați prin tulburări de comportament și personalitate a căror incapacitate de a se adapta la cerințele sociale îi face să adopte frecvent comportamente deviante și antisociale. În consecință, devianța include acele comportamente care se abat sau intră în conflict cu „standardele” sociale sau culturale în cadrul unui grup sau sistem social, care violează așteptările instituționalizate, acele așteptări care „sunt împărtășite sau recunoscute ca legitime în cadrul unui sistem social” [195, p.9-10], care generează reacții puternice din partea societății.

Devianța nu poate fi înțeleasă, în opinia lui H. Mannheim, ca fenomen sau ca un comportament detașat de contextul social. Fiind intim legată de condițiile oricărei vieți sociale, devianța reprezintă un fenomen normal în cadrul evoluției societății, a moralei și a dreptului, iar individul deviant nu trebuie considerat neapărat ca o ființă nesocializată, un element parazit, neasimilabil, introdus în corpul societății, el având uneori rolul unui agent reglator al vieții sociale [154, p.98].

Delincvența este un fenomen deosebit de complex, incluzând o serie de aspecte și dimensiuni de natură statistică, juridică, sociologică, psihologică, economică, prospectivă și culturală [a se vedea: 130]. Ea nu constituie un fenomen nou, apariția și evoluția ei fiind strâns legată de evoluția indivizilor, grupurilor, organizațiilor și societății. Pentru acest motiv unii cercetători și specialiști consideră că devianța reprezintă o permanență umană, fiind intens legată de esența umană și de funcționarea societății. Ea este amplificată în prezent de acte de terorism, crimă organizată, comise cu scopul de a inspira frică, spaimă și groază în rândul opiniei publice, dar și de delikte și crime, ce violează drepturile și libertățile individului (omoruri, asasinat, violuri, jafuri) [4, p.48].

Deosebirea între noțiunea de problemă socială și cea de devianță și crimă care vizează, de fapt, o serie de aspecte. *Primul* se referă la conținutul celor două noțiuni. Astfel, spre deosebire de devianță, care semnifică abaterile de la norma ce pot fi întâlnite în orice tip de societate, problema socială, care poate fi definită ca o stare colectivă indezirabilă, se circumscrie numai unui spațiu geografic particular definit, într-o anumită perioadă a dezvoltării sale, de un

ansamblu de dificultăți cu caracter distinct față de alte spații geografice. Univers însă este sensul că toți sociologii recunosc că există probleme sociale și că ele trebuie eliminate [78, p.158]. *Al doilea*, se referea la conținutul definițional al celor două noțiuni, apreciindu-se că, spre deosebire de conceptul de problemă, socială care presupune definiții și interpretări lipsite de unitate teoretică, conceptul de devianță satisface, în mod mult mai adecvat, exigențele unei definiții științifice [a se vedea 7]. Dar o asemenea definiție, care pune accent pe caracterul indezirabil al problemelor sociale nu poate evita judecățile de valoare. *Al treilea*, viza caracterul ambiguu și echivoc al noțiunii de problemă socială a cărei interpretare implică abandonarea considerentelor științifice în favoarea cerințelor cu caracter terapeutic sau organizațional, care impun soluții numai din perspectiva culturii dominante. *Al patrulea*, era axat pe ideea că, în timp ce sociologia problemelor sociale nu se poate baza pe o teorie cuprinzătoare și unitară, dată fiind multitudinea situațiilor sociale de care se ocupă, sociologia devianței poate beneficia de un cadru teoretic cu caracter unitar, în măsura în care orice conduită deviantă presupune abaterea de la orice tip de normă. Din acest punct de vedere, o anumită problemă, poate genera altele (sărăcia sau șomajul poate fi o condiție favorizantă pentru delincvență) [67, p.82]. Aceste concepții relevă că noțiunea de problemă socială are un caracter mai larg decât cel de devianță, în măsura în care interpretarea violărilor normative reprezintă numai un subdomeniu științific al unui domeniu mai larg.

Charles S. Suchar oferă, în acest sens, aprecierea că aria problemelor sociale, cu perimetrul devianței și al infraționalității aria cea mai generală este acoperită de sfera problemelor sociale, care include ca subdomenii devianța socială și criminalitatea. Această delimitare apare necesară întrucât precizează faptul că, deși manifestările de devianță sunt, prin definiție, probleme sociale, nu toate problemele sociale implică abatere de la norme. La rândul său, criminalitatea este inclusă în sfera devianței, întrucât presupune un anumit tip de abatere de la normă, în raport cu normele penale. Schemă în cauză are calitatea de a localiza într-un mod adecvat sferele de preocupări convergente ale sociologiei problemelor sociale, sociologiei devianței și sociologiei criminalității, indicând, deosebirea dintre ele. [23, p.761].

Referindu-ne la componentele și trăsăturile personalității deviante menționăm faptul că un model a personalității o vedem în aprofundarea procesului de personalizare a lumii externe, de interiorizare, subiectivizare a vieții sociale, concomitent și corelativ cu operația de proiectare, obiectivare și obiectualizare a trăirilor interne de integrare a acestor sisteme psihice individuale în suprasistemul conștiinței sociale [185, p.364]. Se poate afirma că personalitatea și descrierea ei nu este numai terenul vieții psihice, ci îl reprezintă și pe cel al tulburărilor mintale cărora le va imprima amprenta ei dându-le același caracter: de unicat în diversitate [138, p.223]. Componentele personalității interacționează între ele, se organizează, se relaționează reciproc, se ierarhizează, dând naștere unei structuri ce dispune de o arhitectonică specifică. În

existența concretă a individului contează nu gradul lor de dezvoltare, ci modul propriu în care ele se structurează. Tocmai de aceea, psihologia trebuie să se centreze pe evidențierea structurii personalității, a relațiilor reciproce existente între laturile și componentele ei care conduc în plan psihocomportamental, la efecte diverse. Este dificil să se poată separa diversele componente ale personalității. Formarea personalității se realizează în condițiile în care trăsăturile luate separat evoluează în ritmuri diferite, atrăgând diverse niveluri de dezvoltare. Personalitatea poate fi definită ca un tipar - cognitiv, emoțional, comportamental și biologic distinct al unei persoane care: a) îi definește stilul personal; b) îi influențează interacțiunile cu mediul. Între aceste componente există interacțiuni continui. Gândurile, atitudinile, convingerile, mediază atât modul în care ne comportăm, cât și emoțiile pe care le trăim. Totodată, un comportament poate deveni un stimul care declanșează un gând, care la rândul lui determină o trăire emoțională. Prima componentă complexă a personalității o reprezintă particularitățile anatomo-fiziologice ale sistemului nervos care determină și fundamentează temperamentul uman. În ea intră trăsăturile formale care se referă la modul în care se desfășoară viața psihică a individului. Al doilea bloc complex al personalității este ceea ce se numește caracter. Aici intră unele particularități care se formează și se manifestă în interacțiunea socială dintre individ și subcultura dată, trăsături care exprimă relațiile esențiale ale individului: a) atitudinea omului față de sine; b) atitudinea omului față de semenii; c) atitudinea lui față de muncă. Analizând personalitatea delincvenților, se observă că marea majoritate a deținuților din penitenciare are carențe esențiale la aceste atitudini. A treia componentă a personalității este cea orientativă, componentă direcțională. Este vorba de trăsăturile care exprimă trebuințele, interesele, aptitudinile și talentul individului [62, p.32].

Potrivit viziunii filosofilor antici, sursa universală ce a servit ca fundament ideatic pentru sute de gânditori antici și moderni prezintă personalitatea ca pe o mască, însă nu în sensul direct al cuvântului. Personalitatea este învelișul natural adoptat de spiritul uman când se manifestă în lumea concretă. Spiritul are nevoie nu numai de o protecție a naturii sale subtile, ci și de un mijloc de exprimare, reprezentat de personalitate. Conform acestor doctrine, personalitatea este alcătuită din patru componente de natură diferită, prin urmare, putem vorbi despre o personalitate formată, completă, încheată, sănătoasă, numai atunci când elementele se armonizează prin efortul voinței și a inteligenței. Ea se combină astfel: - *Corpul fizic*: cu toate elementele organice din care este constituit; - *Vitalitatea*: atribut al corpului fizic atât timp cât este viu, adică manifestat. Corpul mort își menține forma pentru un timp, însă nu și vitalitatea; - *Psihicul*: cu toată bogăția sa de emoții, pasiuni și sentimente; - *Mintea*: cu capacitățile sale latente sau dezvoltate de a raționa și de a selecta inteligente ideile pentru a face din ele motoare ale acțiunii. După cum se observă, nu sunt multe diferențe între aceste definiții și cele actuale, care se referă la integrarea factorilor temperamentalii biologici cu cei psihologici și intelectuali. Personalitatea,

așadar, se schimbă pe măsură ce omul evoluează, crește și ajunge la un echilibru prin care atinge o mai mare maturitate. Astăzi se afirmă că personalitatea are caracteristicile unui întreg organizat, dar cu o stabilitate relativă. Din punct de vedere criminologic, cea mai importantă componentă a personalității umane este caracterul care odată descifrat și valorificat poate avea un rol special în prevenirea și combaterea fenomenului infracțional dar și în tratamentul și resocializarea infractorului [41, p.87]. W. Michel consideră că trăsăturile sunt prototipuri, ele nu descriu decât proprietăți tipice sau frecvente în anumite situații. Deseori oamenii atribuie o trăsătură dacă aceasta apare în câteva situații frecvente, chiar dacă nu se poate generaliza și astfel caracteriza pe om [164, p.45].

În analiza personalității, în literatura de specialitate și în practica de investigare pluridisciplinară, se disting două planuri de analiză: planul componentelor personalității și planul tipurilor de personalitate care sunt de natură bio-psiho-logice, precum și componentele sociale.

Componentele bio-psiho-logice cuprind toată zestrea nativă a individului, indiferent dacă unele se regăsesc și la predecesori sau nu. În determinarea comportamentului, dar mai ales a celui deviant, calitățile sau deficiențele, caracteristicile temperamentale, precum și constelația aptitudinală a individului constituie forțe adesea determinate. Totodată, componentele sociale se referă la efectele acțiunii unor agenți de natură socio-culturali traduse în structuri achiziționate care, odată cu consolidarea lor, devin forțe motrice, chiar motive care modelează comportamentul.

Trăsăturile personalității sunt considerate ca fiind variabile. Comportamentul poate fi privit numai ca un indicator al trăsăturilor, căci comportamentul adesea poate fi vizibil, dar ele niciodată, evoluând în cursul vieții individului, deoarece el este în permanentă interacțiune cu mediul social și cu cel fizic, în continuă transformare. Astfel, ar fi greșit să credem că alcătuind o listă de 30-40 de trăsături, noi de fapt am caracterizat un individ. Personalitatea nu este numai suma lor, ci este o constelație specifică a trăsăturilor, între care una sau câteva dobândesc un caracter dominant, subordonându-le pe celelalte, formând o textură specifică, individuală, unică [93, p.56].

Egocentrismul reprezintă tendința individului de a raporta totul la el însuși, iar labilitatea este o trăsătură care semnifică fluctuația emotivității, capriciozității și ca atare o accentuată deschidere spre influențe. Instabilitatea emoțională presupune o insuficientă maturizare afectivă, infractorul fiind robul influențelor și sugestiilor, neputând să-și inhibe pornirile și dorințele în fața pericolului public și a sancțiunii penale, iar agresivitatea apare atunci când individul este împiedicat să-și satisfacă dorințele și se manifestă printr-un comportament violent și distructiv. Indiferența afectivă este strâns legată de egocentrism și se numește insensibilitate morală [170, p.161].

Calea spre un model a personalității o vedem în aprofundarea procesului de personalizare a lumii externe, de interiorizare, subiectivizare a vieții sociale, concomitent și corelativ cu operația de proiectare, obiectivare și obiectualizare a trăirilor interne de integrare a acestor sisteme psihice individuale în suprasistemul conștiinței sociale [185, p.364]. Se poate afirma că personalitatea și descrierea ei nu este numai terenul vieții psihice, ci îl reprezintă și pe cel al tulburărilor mintale cărora le va imprima amprenta ei dându-le același caracter: de unicat în diversitate [138, p.223].

Componentele personalității interacționează unele cu altele, se organizează, se relaționează reciproc, se ierarhizează, dând naștere unei structuri ce dispune de o arhitectonică specifică. În existența concretă a individului ceea ce contează nu este gradul lor de dezvoltare, cât modul propriu în care ele se structurează. Tocmai de aceea, psihologia trebuie să se centreze pe evidențierea structurii personalității, a relațiilor reciproce existente între laturile și componentele ei care conduc în plan psihocomportamental, la efecte diverse. Este extrem de greu să se poată separa diversele componente ale personalității. Formarea personalității se realizează în condițiile în care trăsăturile luate separat evoluează în ritmuri diferite, atrăgând diverse niveluri de dezvoltare. Personalitatea poate fi definită ca un tipar - cognitiv, emoțional, comportamental și biologic distinct al unei persoane care: a) îi definește stilul personal; b) îi influențează interacțiunile cu mediul. Între ele există interacțiuni continue. Gândurile, atitudinile, convingerile, mediază atât modul în care ne comportăm, cât și emoțiile pe care le trăim. Totodată, un comportament poate deveni un stimul care declanșează un gând, care la rândul lui determină o trăire emoțională. Prima componentă a personalității este dată de particularitățile anatomo-fiziologice ale sistemului nervos care determină și fundamentează temperamentul uman în care intră toate acele trăsături formale care se referă la modul în care se desfășoară viața psihică a individului. Al doilea bloc complex al personalității este dat de ceea ce se numește caracter. Aici intră unele particularități care se formează și se manifestă în interacțiunea socială dintre individ și subcultura dată, trăsături care exprimă relațiile esențiale ale individului: a) atitudinea omului față de sine; b) atitudinea omului față de semenii; c) atitudinea omului față de muncă. A treia componentă a personalității este cea orientativă, componentă direcțională. Este vorba de trăsăturile care exprimă trebuințele, interesele, aptitudinile și talentul individului [62, p.32]. Considerăm justă opinia S. Rusnac, care consideră că toate componentele personalității infractorului se pot dezvolta separat, normal în totalitatea lor, alcătuind o conformație orientată antisocial, iar elementele ce constituie personalitatea umană, trebuie să fie percepute și înțelese în complexitatea lor, ca un tot unitar [220, p.39].

1.4. Concluzii la Capitolul 1

1. Analiza literaturii cu privire la subiectul magistral al lucrării, denotă un tablou divers și complex. Dacă ne-am ghida de principiul abordărilor personalității infractorului propriu-zise, atunci scara abordărilor ar reprezenta un număr extrem de vast în publicațiile din spațiul românesc și cel din statele apusene, ce tratează problema în cauză în linii mari, iar dacă am releva doar tema în aspectul disertațional, atunci s-ar constata o necesitate de a efectua studii criminologice și în psihologia socială (structura, conținutul și tipologia comportamentului personalității deviate).

2. În scopul studierii diferitor aspecte ale temei, s-a purces la o angrenare a unui contingent masiv de elaborări științifice, atacând subiecte directe, ce țin de fenomenul personalității infractorului, sau episoade tangențiale, adiacente cum ar fi criminalitatea în general.

3. Întru perfectarea teoretică a fenomenului personalității infractorului s-a purces la studierea câtorva grupuri de surse teoretice. A fost firesc să se înceapă cu selectarea unor studii de referință ce au o anumită atribuție la determinarea fenomenului în cauză. Un grup aparte l-a constituit lucrările autorilor autohtoni, care au servit, drept surse de inspirație, ca bază factologică în elucidarea subiectelor ce au fost valorificate în acest studiu.

4. Personalitatea infractorului este una din componentele principale ale obiectului de studiu al criminologiei, care relevă rolului ei în etiologia actului infracțional și a utilizării posibilităților de influențare asupra acesteia pentru a nu admite repetarea acțiunilor infracționale. Importanța studierii personalității infractorului are ca scop crearea unei închipuiri mai profunde cunoscând aspectele ei generale: fizice, psihologice și sociologice. Astfel putem să delimităm infractorii ca categorie socială, iar ulterior se pot întreprinde studii pentru cunoașterea aprofundată a diferitor aspecte, a factorilor care îl împing pe infractor spre comiterea crimelor.

5. În principiu, este necesară o cercetare complexă a personalității infractorului cu participarea specialiștilor din diferite domenii. Totodată, nu se exclude și un studiu mai restrâns al personalității infractorului, realizat de specialistul-criminolog care presupune relevarea și analiza acelor caracteristici ale personalității, generează comportamentul infracțional.

6. Sunt necesare studii cu referire la prognoza infracționalității în dependență de tipul de personalitate a infractorului și modelarea lui pentru profilaxiei respective a personalității criminale sau a infractorului și evoluția restructurării și resocializării sale printr-o metodă corespunzătoare.

7. Scopul tezei a constatat în fundamentarea unui concept de natură criminologică a personalității infractorului din perspectiva unor tipologii pentru efectuarea unei caracterizări a tuturor aspectelor ei prin cunoașterea totalității însușirilor sociale, a trăsăturilor individuale ale infractorului și rolul acestora în elaborarea măsurilor de prevenire a infracțiunilor.

8. Pentru realizarea scopului, au fost vizate ca sarcini: analiza studiile de referință privind aspectele criminologice ale personalității infractorului elaborate în spațiul românesc; cercetarea lucrărilor științifice elaborate în alte state cu privire la personalitatea infractorului din perspectiva luptei cu criminalitatea și elaborarea măsurilor de prevenire individuală a infracțiunilor; reliefarea abordarea structurii personalității infractorului și a condițiilor de formare a lui în cadrul criminologiei; analiza concepțiilor și abordărilor existente în literatura de specialitate referitoare la clasificarea și tipologia infractorilor, inclusiv și în RM; investigarea structurii personalității infractorului reieșind din abordările criminologice și ale psihologiei judiciare; elaborarea unei tipologii a infractorilor minori, a corelației condițiilor și cauzalității criminalității minorilor cu alți factori determinanți ai fenomenului delincvenței juvenile; elucidarea tipologiei și particularităților sistemului și structurii infracțiunilor feminine, caracteristica lor criminologică, relevând cauzele criminalității femeilor; descrierea tipologiei infractorilor recidiviști, particularitățile, cauzele și condițiile criminalității lor și tipurile de personalitate ale infractorului recidivist; evidențierea tipologiei infractorilor profesioniști, cauzele, condițiile și dinamica criminalității profesionale, a formelor de organizare și manifestare a profesionalismului criminal și a tipurilor de criminali profesioniști; explicarea particularităților personalității criminalului în serie; elucidarea conceptului, asigurarea informațională și metodele teoretico-aplicative a prevenirii criminalității și a modelului preventiv al doctrinei apărării sociale; cercetarea elementului de prevenție a infracțiunilor pe baza clasificărilor și tipologiilor infractorilor; descrierea asistenței socială, psihologice și medicale a persoanelor care au săvârșit infracțiuni și măsurile de prevenire a infracțiunilor cu impact asupra mediului social.

2. ANALIZA CRIMINOLOGICĂ A TIPOLOGIEI PERSONALITĂȚII INFRACȚORULUI

În cadrul cercetărilor efectuate în vederea conturării tipologiilor morfo-fizio-psihologice, s-a încercat să se stabilească corelațiile existente între structurile bio-constituționale (înălțime, aspect ponderal, proporțiile corpului etc.) și caracteristicile psiho-comportamentale realizate de E. Kreschmer, Benigno di Tullio, N. Pendo, A. Hooton, V.H. Sheldon. Astfel, medicul psihiatru german E. Kretschmer a considerat că individul uman prezintă patru tipuri constituționale diferite: *Picnic*, *Astenic*, *Athletic*, *Displastic*. Teoria constituției predispozant delinționale a lui Kretschmer a fost dezvoltată ulterior de către italienii Benigno di Tullio și N. Pende, iar în S.U.A., ea a fost preluată și modificată de către Hooton și Sheldon, care susțin că printre indivizi se disting tipurile: *endomorf*, *mezomorf*; *ectomorf*. Conform opiniei lor, printre infractorii minori, cei mai numeroși sunt mezomorfii, fiind mai redus numărul endomorfilor și apoi al ectomorfilor.

M. Enikeev utilizează în calitate de criteriu de tipologizare gradul de pericolozitate socială a individului, ce determină atitudinea față de valorile sociale, dar relevă un alt actor al infracțiunii, capacitatea de dirijare psihică a acțiunilor, care poate, la fel, provoca un pericol social.

În opinia noastră, una dintre cele mai interesante și operaționale tipologii ale infractorilor îi aparține criminologului și psihologului american Lewis Yablonski, care a utilizat drept criteriu de clasificare trăsăturile de personalitate ale individului care afectează comportamentul lui. Fără îndoială, nu vom găsi nicăieri vreun „tip pur” în nici un sistem tipologic, pe motiv că însăși ideea de tip este o abstracție, este un construct mintal, care corespunde, mai degrabă, necesităților noastre logice de a „ordona” fenomene naturale care, prin esența lor, nu sunt „ordonate”. În această viziune, nu vom căuta tipologii perfecte, ci sindromuri, ale căror configurații ne pot orienta în cunoașterea superficială a unor indivizi implicați în vreo infracțiune.

Importanța personalității infractorului este studiată de o serie de discipline nejuridice (sociologia, psihologia și psihiatria) sau juridice (dreptul penal, dreptului penitenciar). Însă ele nu își propun studierea complexă a personalității infractorului. Astfel, psihologia și psihiatria și dreptul penal studiază, în mod special, ansamblul trăsăturilor psihice, precum și anomaliile și bolile psihice ale personalității individului infractor precum: vârsta, sexul, starea de responsabilitate, îndeplinirea condițiilor necesare pentru a putea fi subiect special al unei infracțiuni. Dar, ele nu studiază totalitatea trăsăturilor sociale ale individului, formarea lor și implicațiile lor în geneza și evoluția comportamentului infracțional individual al criminalității.

Studiind personalitatea infractorului noi ne creăm o impresie mai profundă și certă în cunoașterea aspectelor generale ale lui: aspectele fizice (anatomice și fiziologice), psihologice și sociologice. Odată cu dezvoltarea biologiei, psihologiei și sociologiei, teoria liberului arbitru a

intrat în umbră, adoptându-se teoria determinismului, ce susține că orice fenomen are o cauză, teorie acceptată și în criminologie.

A. Porot și Th. Kammerer stabilesc următoarele trăsături fundamentale ale personalității normale: 1) *Unitatea și identitatea sa*, care realizează un tot coerent, organizat și rezistent; 2) *Vitalitatea sa*. Aceasta constituie un ansamblu însuflețit, ierarhizat, a cărei existență este condiționată de oscilațiile sale endogene și de stimulii exteriori, la care răspunde și reacționează; 3) *Conștientizarea*. În virtutea sensului său cenestezic, a aderențelor sale senzoriale multiple, a imprimărilor sale subconștient sau a percepțiilor conștiente, individul își făurește o reprezentare mentală a tuturor activităților sale fiziologice și psihice; 4) *Raporturile sale cu mediul ambiant*. Acest contact cu ambianța este de cea mai mare importanță. Personalitatea opune „Eul” lumii extrinseci și îi dă astfel conștiință și limitele sale. Dar, nu e vorba de o simplă închistare, căci personalitatea trebuie să aibă o stare de vigilență constantă în fața mediului și să regleze comportamentul în funcție de circumstanțe.

Criminologia studiază personalitatea infractorului nu atât în sensul direct al ei, cât al calităților, trăsăturilor, care condiționează comiterea infracțiunii: sexul, vârsta, caracterul, temperamentul, intelectul, calitățile volitive, trăsăturile social-psihologice etc. Sub aspect criminologic, noțiunea de „personalitate a infractorului” este mai cuprinzătoare decât sub aspect juridico-penal, cuprinzând ansamblul trăsăturilor, însușirilor, calităților persoanei care a comis o infracțiune, exprimând, totodată, interrelația dintre individualitatea persoanei și esența ei socială.

Tipologia personalității infractorului este una cu trimiterea la profilaxia individuală a acestuia, este de asemenea și o problemă legată și de prognozarea și statistica comportamentului infracțional, cât și de problema tratării diferențiate și a individualizării măsurilor preventive și de siguranță, adică problema clasificării personalității infractorului și a aprecierii tipologiei acestuia sunt distinse atât după esență și conținut, cât și după obiectul de amplitudine [a se vedea: 390].

Tipologia, după cum se remarcă în literatura de specialitate [a se vedea: 348], se diferențiază de clasificarea personalității prin faptul că aceasta sintetizează un grup de particularități sociale, pe când clasificarea se fundează pe un singur criteriu individual. Prima, are un caracter mai mult obiectiv, se fundează pe obiectul de cercetare, al doilea are un aspect mai mult subiectiv. De aceea, un unele tipologii pot surveni un sistem de clasificări [a se vedea: 309]. Astfel, se consideră eronate ideile care confundă și identifică aceste noțiuni sau concepte [347, p.133-134].

Prin urmare, tipologia constituie un rezultat alierharizărilor, iar caracteristicile inițiale ale tipului de personalitate se deduce în baza unor criterii sau clasificări. Astfel, tipologia rezultă din acea cale logică a clasificărilor însă, ea reprezintă un grad mai înalt al abstractizării. Gruparea oamenilor după categorii există încă din antichitate, cum ar fi colericul, sangvinicul, melancolicul și flegmaticul. După C. Jung ei se subîmpart în introvertiți și extrovertiți [a se

vedea: 427].

Enrico Feri pe paginile *Sociologiei criminale* remarcă o tipologie elaborată în anii 40 ai sec. al XIX-lea de către Tulduşemcre, care împărţea infractorii în: 1) cei care acţionează din cauza necesităţilor şi a sfaturilor proaste; 2) de la natură amorală, tendenţioşi spre minciună, furt etc.; 3) cei care comit infracţiunile în stare de afect sau emotiv predispus [a se vedea: 419].

În criminologia modernă sunt propuse trei direcţii de cercetare a tipologiilor criminale: 1) *Fiziologico-constitutivă* - cauzalitatea infracţionalităţii o constituie problemele fiziologico-constitutive, bolile genetice, devianţele fizice, mai cu seamă, cele psihice, construcţia sistemului nervos şi problemele endocrinale ale omului; 2) *Psihologico-psihiatrice* - motivaţia comportamentului deviant constituie fundamentul comportamentului care are la bază construcţia psihologico-psihiatrică. Studiile se fundează pe aprecierile psihiatrilor clinicişti, care constată că infractorii sunt acele categorii de persoane care au careva devieri emoţionale sau patologice; 3) *Direcţia sociologică*- personalitatea infractorului este produsul factorilor sociali, culturali, depinde de natura valorilor sociale pe care le nutreşte sau împărtăşeşte. Aceste direcţii nu pot constitui o tipologie adecvată, pe motiv că la bază stau aprecierile predispozante, iar stabilirea tipologiei este o utopie pentru că s-ar limita sau stopa cercetarea personalităţii odată constatată.

Mai aproape de acest deziderat este tipologia criminalilor întocmită în 1966 în S.U.A., realizată în dependenţă de măsurile care se aplică sau pot fi aplicate personalităţii infractorilor: 1) *Infractorul asociat*, caracterizat ca un începător, neîncrezut în sine, suspicios la tot ce îl înconjoară. Ei sunt tentaţi să învinuiască totul în jurul lor. Se propun măsuri de profilaxie generale; 2) *Infractorul conformist*, este acel care apreciază totul superficial, se orientează pe sarcini mici şi scurte, vorbeşte despre sine ca un individ care nu are probleme. Se propun metodele terapiei de grup; 3) *Infractorul antisocial* care este foarte mulţumit de sine, prin cinism, dominanţă, este autoritar, izolat, predispus spre violenţă. Se propun acţiuni de ridicare a nivelului social de percepere, în cadru închis; 4) *Persoana care este deviantă social* ce este determinată de factorii biologici (prezenţa persoanelor cu devieri nevrotice sau patologice dar responsabile. Se propun măsuri terapeutice şi sociale; 5) *Delicvenţii parte a culturii*, care împărtăşesc în mod conştient anumite valori sociale şi culturale ale societăţii, parte a căreia se consideră şi el. Se propun acţiuni sociale de schimbare a acestor valori sau de reintegrare a acestora; 6) *Infractorii întâmplători* maturizaţi psihic şi social. Se propun investigaţii pentru aprecierea motivelor şi conflictelor individuale de personalitate care l-au determinat la comiterea faptei.

În criminologia sovietică problema în cauză a fost tratată destul de plenar, care, în opinia noastră, este în mod semnificativ exprimată de C. Igoşev [a se vedea: 329], care prezintă următoarea tipologie: 1) infractori de obişnuinţă sau îndeletnicire; 2) profesionişti; 3) întâmplători. El a constatat că la aprecierea unei tipologii este necesar să se ia în calcul, cel puţin,

câteva criterii concomitent ținând cont de aspectele fiecărei dintre acestea, pentru că numai într-o asemenea situație noi am putea fi în prezența unei tipologii. În această ordine de idei, el propune o tipologie precum: 1) persoana care atentează la valorile social-economice (infracțiuni contra patrimoniului sau cele economice); 2) persoana care atentează la valorile politice ale statului (infracțiuni contra drepturilor constituționale, de persoanele cu funcții de răspundere, în sfera securității sau cele militare etc.); 3) persoana care atentează la valorile social-culturale sau psihologice (calomnie, injurie, contra sănătății persoanei, a drepturilor și libertăților acestora) [329, p.49]. În cadrul ei este prezent elementul obiectiv, adică obiectul de atentare ale acestor componente de infracțiune, dar și cel psihologic, după maniera, metodologia și specificul comiterii infracțiunii. În același timp, el mai constată că tipologia se naște din dialectica triadei, a cel puțin trei criterii, situația recidivistului, aspectul obiectiv (legal), subiectiv, și cel faptic, metodologic [329, p.102].

O altă tipologie propusă de C. Igoșev, se fundează pe starea de veghe a infractorului gata la tot felul de acțiuni în care există câțiva factori sau criterii: profesional, amoral și ilegal. El distinge diverse tipologii de pregătire la diferite activități sociale, susținând că în viitor această tipologie va constitui un criteriu de perspectivă pentru socializarea persoanei infractorului. După noi, C. Igoșev nu analizează factorul social-psihologic de a fi sau nu gata un infractor să se reintegreze după o perioadă foarte lungă de timp de închisoare. Infractorii înrăiți, intermediari și întâmplători, în opinia noastră, reprezintă o tipologie de sistematizare generică dintr-un număr masiv de infractori, care i-a în calcul 2 criterii: gradul pericolului social și caracterul infracțiunilor comise.

Reieșind din diferențierea tipologiei personalității infractorilor în limitele social-psihologice, psihologul A. Kovaliov propune o model în dependență de gradul de contaminare a personalității infractorului: 1) personalitate infractorică global (contaminare totală); 2) parțială (parțial contaminat sub aspect criminogen); 3) antiinfractor (persoana care are capacități psihologice care situativ îl plasează în câmpul infracțional).

Diferențierea tipologiilor pentru anumite tipuri sau grupări de infractori cum ar fi minorii, sau delincvența juvenilă a fost expusă de G. Minkovschii care delimitează: 1) comiterea infracțiunilor în mod întâmplător, cu o orientare generică; 2) comiterea infracțiuni în rezultatul concursului de împrejurări sociale, situație nestabilă de orientare a personalității infractorului; 3) comiterea infracțiunii în rezultatul factorilor preponderent antisociali de orientare; 4) comiterea infracțiunii în rezultatului orientării predispozante din partea infractorului, a căutării și insistării active a căii criminale de către acesta [374, p.11-12]. Totodată, P. Dagheli subîmparte tipologiile în categorii de personalități ai infractorilor după: 1) infractori întâmplători (infracțiuni imprudente, neconștientizate pe deplin, sub imperiul situațiilor provocante, sau stări psiho-fiziologice

(oboseală, blocare, stare de durere etc.); 2) nehotărâți, care comit infracțiuni imprudente în situații normale, firești, motive anti-sociale, stare de predispoziție antisocială; 3) răutăcioși, motive antisociale evidente, repetate, hotărât etc. [309, p.13].

2.1. Concepte și abordări cu privire la clasificarea și tipologia infractorilor

Problema în cauză este una din cele mai actuale în criminologie. Soluționarea este deosebit de importantă pentru: analiza mai profundă a personalității infractorului; cercetarea cauzelor activității criminale; previziunea științifică a probabilității activității infracționale; elaborarea măsurilor de influență asupra infractorilor. Clasificarea infractorilor, ca și orice clasificare, poartă un caracter relativ, adică este într-o măsură oarecare imprecisă și schematică. Unii și aceiași indici pot caracteriza mai multe grupuri sau tipuri; delimitarea unui grup de altul fiind, de regulă, aproximativă; una și aceeași persoană poate aparține la diferite grupuri sau tipuri de infractori. Ea diferă între ele în funcție de scopul urmărit: Astfel, clasificarea juridico-penală a infractorilor are menirea de a contribui la individualizarea corectă a răspunderii și pedepsei penale. De aceea în dreptul penal este utilizată diferențierea infractorilor în funcție de caracterul și gradul de pericol social al faptei săvârșite și pericolul personalității însăși, determinat de această faptă [132, p.245].

Clasificarea infractorilor în dreptul penitenciar poate contribui la organizarea eficientă a executării pedepsei, la corectarea și reeducarea condamnaților. De aceea, paralel cu clasificările fizice ale infractorilor, este utilizată clasificarea juridico-penală completată cu însușirile și calitățile moral-psihologice ale condamnaților. Utilizarea acestor clasificări este importantă la elaborarea și aplicarea diferențiată a măsurilor de influență cu caracter pedagogic și psihologic.

Ierarhizarea criminologică a infractorilor trebuie să reflecte cauzele comportamentului infracțional individual, specificul acestora și să contribuie la elaborarea și realizarea profilaxiei eficiente a infracțiunilor. Ea poate fi efectuată în baza a diferitelor criterii. Cea mai simplă a infractorilor este după categoriile infracțiunilor săvârșite. În conformitate cu ea, infractorii sunt diferențiați în hoți, jefuitori, escroci, șperțari, ucigași, defăimători, violatori, huligani etc.

În criminologia occidentală clasificările persoanelor delicvente se definesc prin pragmatism, pozitivism și neopozitivism. Există ierarhizări de tipul: 1) persoanele cu înclinații criminale, adică infractorii potențiali; 2) infractorii profesioniști; 3) infractorii ocazionali [132, p.246].

Cele mai serioase încercări de a clasifica infractorii se întreprind reieșind din următoarele aspecte: 1) Sub aspect etiologic se studiază factorii endogeni și exogeni de formare și dezvoltare a personalității infractorului; 2) Sub aspect caracterologic se analizează tipurile de subiecți cu caracter schizotim și ciclotim conform clasificării propuse de Kretschmer.

Kretschmer deosebește două tipuri principale de caracter: schizotimie și ciclotimie. Schizotimia corespunde mai ales tipului leptosom sau astenic (rece, rezervat, nesociabil) și

reprezintă prin sine o contribuție specifică dintre receptivitatea intrinsecă senzorială a individului și cumpătarea lui extrinsecă. Schizotimii au o capacitate înaltă spre „dedublare” și perseverență (statornicie în convingeri, în atitudine, în muncă). Contrar opusă acestui tip este ciclotimia la care aparțin persoanele cu constituția de picnic. Dispoziția lor oscilează și poate fi ridicată, veselă sau depresivă. Ritmul psihologic variază de la cel mobil spre cel puțin mobil. Ciclotimii sunt preponderent indivizi predispuși de a se dizolva în mediul înconjurător. În aspect caracterologic se analizează de asemenea tipurile de indivizi introvertiți și extravertiți, conform clasificării lui Jung, precum și delicvenți adaptivi și dezadaptivi. Sub aspect clinic și în special psihiatric, criteriul principal de estimare a personalității este - normal sau anormal. Infractorii sunt diferențiați în: psihic sănătoși, psihopați și alienați. Sub aspect sociologic se acordă importanță poziției infractorului, atitudinilor lui și conduitei în condițiile mediului social. Ei sunt divizați în profesioniști, ocazionali, etc. Sub aspectul de pronosticare, personalitatea infractorului este examinată și estimată fiind luate în considerație perspectivele probabile și presupuse ale comportării acesteia, precum condițiile de corectare și posibilitățile de resocializare a ei. Aspectul social-demografic include clasificările infractorilor după vârstă, sex, și statut social. La elaborarea diverselor clasificări este important de a evidenția două aspecte [365, p.50-57]: a) criminalitatea în general, cauzele și condițiile ei, organizarea prevenirii generale; b) persoanele concrete care au comis infracțiuni și profilaxia lor individuală. În procesul analizei criminalității, de regulă, sunt utilizate clasificările persoanelor ce au săvârșit infracțiuni în baza anumitor indicatori social-demografici (sex, vârstă, statutul social etc.), care contribuie la cunoașterea profundă a stării criminalității și relevarea direcțiilor profilaxiei generale. Ele nu reflectă caracterul și gradul antisocial al personalității care sunt necesare la elaborarea măsurilor de profilaxie individuală.

Caracterul antisocial și sistemul de valori denaturat al personalității, care poate fi exprimat prin: a) atitudinea negativă disprețuitoare față de persoana umană și valorile ei principale - viața, sănătatea, inviolabilitatea corporală, cinstea, demnitatea, liniștea etc.; b) aviditatea; c) atitudinea individualistă față de diferite dispoziții, ordine, legi, obligații proprii; d) atitudinea ușuratică, iresponsabilă față de valorile sociale stabilite și obligațiile sale, ce se manifestă în diferite infracțiuni săvârșite din imprudență.

Pe baza acestor două criterii au fost relevate următoarele tipuri de infractori care au săvârșit infracțiuni intenționate: 1) *Infractor ocazional*. Persoana care a comis pentru prima dată o infracțiune ce prezintă un pericol social redus, faptă care este în contradicție cu caracterul preponderent social-positiv al conduitei anterioare actului infracțional; 2) *Infractor situațional*. Persoana care a comis pentru prima dată o infracțiune, însă gravă sub impactul defavorabil al situației externe, faptă care este în contradicție cu caracterul preponderent social-positiv al conduitei anterioare actului infracțional; 3) *Infractor instabil*. Persoana care a săvârșit pentru

prima oară o infracțiune, dar care în trecut a comis încălcări de lege și fapte amorale; 4) *Infractor înrăit*. Persoana care a comis în repetate rânduri infracțiuni, inclusiv condamnată anterior; 5) *Infractor deosebit de periculos*. Persoana care în repetate rânduri a comis infracțiuni grave, anterior, condamnată, inclusiv recunoscută (declarată) recidivist deosebit de periculos.

A. Kovaliov propune clasificarea social-psihologică a infractorilor [339, p.450] în baza următoarelor criterii: caracterul orientării morale; gradul de stabilitate al orientării morale; unele trăsături psihologice ca temperamentul etc.: 1) *Tipul global*, pentru care este caracteristică „contaminarea criminală completă” (bandiții, recidiviștii deosebit de periculoși, membrii grupurilor organizate și organizațiilor criminale etc.); 2) *Tipul parțial*, pentru care este caracteristică „contaminarea criminală parțială”. Personalitatea acestor indivizi este parcă dedublată (împărțită în două), în ea se acomodează trăsăturile tipului social normal și trăsăturile infractorului; 3) *Tipul precriminal* include indivizii cu excitabilitate emoțională sporită, cumpătare insuficientă, etc. în situațiile de conflict ei sunt capabili a comite infracțiuni (huliganism, omoruri din gelozie etc.).

Generalizând opiniile asupra acestei probleme criminologice complicate, profesorul rus A. Alekseev propune următoarea clasificare a infractorilor [269, p. 106-109]:

1. *Tipul criminal consecvent (statornic)* se caracterizează prin cel mai înalt grad al „contaminării” criminale, printr-o antisociabilitate stabilă și vastă a personalității. Comiterea infracțiunilor pentru ele este un stil obișnuit de conduită, deseori fiind o profesie originală. În interacțiunea „personalitate mediu” rolul principal revine viziunilor și depinderilor antisociale care au luat naștere și s-au consolidat în consecința formării denaturate a personalității și a „carierii” criminale ulterioare. Săvârșirea infracțiunii este posibilă și atunci când situația împiedică atingerea rezultatului criminal. În cadrul acestui tip se evidențiază infractorii cu motivația preponderentă agresiv-violentă (maniacci sexuali, maniacci-ucigași), sau de acaparare (hoții, escrocii etc.) precum și acei indivizi la care motivația de acaparare se îmbină cu violența (ucigașii angajați, membrii bandelor, comunităților criminale). O ramificare specifică a tipului criminal consecvent sunt așa-numiții infractori asociale, care sunt indivizii ce se caracterizează printr-o antisociabilitate statornică, săvârșesc infracțiuni de nenumărate ori în virtutea degradării lor morale și devalorizării sociale a calităților personalității. Ei au interese primitive, sau nu le au, un intelect redus, se caracterizează prin lipsă de voință, simțul lipsei unei perspective în viață. Majoritatea infractorilor asociale nu au loc de trai permanent, nu întrețin relații cu rudele, sunt vagabonzi și trăiesc în sărăcie. Comportamentul lor infracțional se caracterizează prin impulsivitate, caracterul primitiv al acțiunilor, modalități necalificate de săvârșire și tănuire a infracțiunilor. Totodată, ei pot săvârși infracțiuni deosebit de grave, prin pretexte neînsemnate. Trăsăturile moral-psihologice negative la ei sunt agravate frecvent de alcoolismul cronic, narcomanie, devieri psihopatologice.

2. *Tipul criminal-situativ*- se formează într-un mediu contradictoriu, ce influențează atât pozitiv, cât și negativ. Ca urmare, personalitatea lor este dedublă fiind formată din calități pozitive și negative, ultimele dominând. Interacțiunea dintre personalitate și situația concretă de viață se exprimă prin îmbinarea defectelor considerabile ale personalității cu rolul atrăgător, provocator sau alt rol criminogen al circumstanțelor externe ce duc la alegerea de către subiect a conduitei infracționale în mai multe variante posibile de comportament. Acțiunile contrare situației sau crearea unei situații favorabile în scopul săvârșirii infracțiunii nu sunt caracteristice. Rolul decisiv în geneza comportamentului infracțional revine interacțiunii dintre trăsăturile negative ale personalității și caracteristicile negative ale situației. În cadrul acestui tip de infractori este posibilă diferențierea subtipurilor în baza motivației și a altor indicatori.

3. *Tipul situativ*. După parametrii criminologiei principali tipul respectiv este contrar opus tipului criminal-statornic. Se caracterizează prin defecte morale neînsemnate. Trăsăturile caracteristice sunt: infantilismul social al personalității, lipsa resurselor volitive, emoționale și intelectuale necesare pentru a se descurca cu succes în situațiile complicate. În geneza comportamentului infracțional rolul decisiv revine situației criminogene care, de regulă, este impusă complet din exterior și nu rezultă din comportamentul anterior sau din modul de viață al subiectului. În lipsa impactului criminogen al situației, antisociabilitatea redusă a persoanei poate să se manifeste prin fapte ilicite ce n-au caracter infracțional, sau poate treptat să dispară. Tipul respectiv poate fi diferențiat în subtipuri în baza motivelor comportării și altor trăsături.

4. *Tipul ocazional*. Infractorii respectivi sunt mai puțini la număr, comparativ cu acei din tipurile precedente, și după calitățile personalității, practic, nu se deosebesc de cetățenii care respectă legile. Totodată, ei se caracterizează și prin unele trăsături negative care nu se referă atât la personalitatea lor, cât la manifestările acesteia în situații concrete: lipsa de prudență, nepăsare, superficialitate, impulsivitate enormă (excesivă) etc. Ei încalcă interdicțiile juridico-penale caracterizându-se în general pozitiviar, iar infracțiunea nu este un stil al conduitei, nu este un rezultat inevitabil al interacțiunii criminogene dintre personalitate și situație, ci constituie un episod regretabil, o urmare a concursului nefavorabil de circumstanțe obiective și subiective. La acest tip se raportează persoanele „sensibile”, „zăpăcite”, adică, care se fâstăcesc, își pierd cumpătul în fața unei situații neașteptate, „stresate”. Conform estimărilor unor cercetători, la categoria analizată se referă 50-60% din infractorii ce au comis fapte penale din imprudență [307, p. 12].

2.2. Tipologia infractorilor minori

Abordarea cauzală a delincvenței juvenile presupune descoperirea și relevarea tuturor circumstanțelor interne și externe care au un anumit impact asupra fenomenului de delincvență. Ea nu se limitează doar la enumerarea factorilor criminogeni ci reflectă și mecanismul de interacțiune a acestora asupra fenomenului cercetat. V. Bujor și O. Pop remarcă, că în trecutul de

tristă faimă: „Orice eveniment era mediatizat după cum dorea puterea, mai ales, în țările socialiste unde se ajunsese la exagerarea evenimentelor minore în detrimentul altora care treceau neobservate sau care erau special ocolite. S-a creat astfel, o scară a valorilor apărute în această lume a informației, scară care să susțină autoritatea de stat” [58, p.5].

O analiză competentă a fenomenului violenței mediatizate prin intermediul televiziunii necesită abordarea riguros structurată a principalelor funcții pe care le îndeplinește audiovizualul [19, p.27]. Majoritatea posturilor de televiziune fug de emisiunile culturale, considerând că nu sunt rentabile. Față de promovarea pe larg a manelelor și a altor emisiuni de acest tip, emisiunilor culturale nu li se acordă nici o șansă [73, p.59]. În schimb, seară de seară, sunt prezentate filme în care violența, pornografia, crima organizată, vandalismul, satanismul, drogurile sunt la ea acasă.

Ignorarea cu bună-știință a normelor etice și morale existente în deontologia oricărui jurnalist riscă să conducă la pervertirea mentalității colective, segmentul cel mai expus fiind cel al tinerilor. Oferta emisiunilor care au caracter violent este extrem de variată: violența pentru cei mici - desenele animate; violența pentru adolescenți - manelele, muzica de cartier, film impregnate, violența pentru cei mari - cea din emisiunile de știri, de sport, „pauzele” pornografice.

Tema crimei a fost și este o sursă de profit important pentru cinematografie și televiziune, aproximativ 90% din seriile din lume având la bază un scenariu polițist sau criminal. În acest sens, cercetările întreprinse de *Asociația americană de psihologie* care a stabilit că un copil din S.U.A. doar în timpul studiilor la școala primară privește la televizor în mediu 8.000 de omucideri și 100.000 de alte acte de violență. Comunitatea americană, înspăimântată de aceste cifre, a creat *Coaliția Națională de limitare a violenței demonstrate de televiziune*, care a avut unele rezultate pozitive: pe canalele naționale ale S.U.A. scenele de violență s-au redus de la 8,6 într-o oră în 1991, la 7,7 – în 1992. Mai mult ca atât, în conformitate cu noua lege federală *Despre mijloacele informaționale*, în fiecare televizor produs în S.U.A. trebuie să fie montată o microschemă ce ar permite părinților controlul asupra emisiunilor vizionate de copii. La fel, conform programului federal pe toate canalele TV anual se majorează timpul pentru emisiuni destinate minorilor și tineretului, ce au drept scop educația lor morală și civică.

O contribuție importantă la abordarea teoretică a problemei video-violenței a avut Simpozionul organizat în noiembrie 1993 de *Societatea Română de Criminologie și Criminalistică*, cu genericul „mass-media și criminalitatea” [a se vedea: 173]. În rezoluția lui s-a conchis că, violența în cinematografie și televiziune furnizează modele de comportament negativ, cu influențe puternice asupra spectatorului tânăr. Aceste filme comerciale determină creșterea nivelului agresiv, iar cel ce le vizionează este scos din lumea reală și determinat să

săvârșească, pe calea imitației, fapte violente, agresive, nehibzuite și spontane.

Oricum am interpreta acest fenomen, el există cu certitudine și pentru a-l ilustra, putem utiliza rezultatele studiului efectuat de o echipă de psihologi americani de la Universitatea Columbia și Institutul de Psihiatrie al statului New York, publicat în revista *Science*, cu titlul *TELEVIZION make us violent?* [apud 209, p.78], care a durat 17 ani și a constatat că televiziunea își pune amprenta asupra conduitei copiilor care pot, în adolescență, să dezvolte un comportament deosebit de agresiv indiferent dacă privesc filme artistice, desene animate sau buletine de știri. O singură oră de „tratament” pe zi este suficient ca tânărul să ajungă să comită jafuri armate.

Profesorul american Jeffrey Johnson, cel ce a condus grupul de cercetători, susține că părinții nu ar trebui să le permită copiilor să stea mai mult de 60 de minute în fața ecranului, pentru că efectele asupra psihicului celor mici ar putea fi devastatoare (22,5% din participanții care au privit la televizor scene violente între una și trei ore pe zi, în copilărie, au dezvoltat un comportament violent în adolescență. Nivelul urcă până la aproximativ 30% în cazul celor care au stat în fața micilor ecrane, zilnic, peste trei ore). Există chiar o diferență între fete și băieți - la băieți, riscul apariției comportamentului agresiv este de patru ori mai mare decât la fete. Psihologii au studiat comportamentul a 707 copii, descoperind că agresivitatea începe să se manifeste la 16-22 de ani, stabilind și relația direct proporțională între timpul petrecut în fața televizorului și numărul persoanelor devenite agresive [apud 209, p.78].

Psihologul George Gebner, profesor la Universitatea Pennsylvania, a efectuat un experiment utilizând 100 de preșcolari pe care, în diferite perioade de timp, i-a supus unui test: le-a oferit spre vizionare desene animate violente și apoi nonviolente, studiindu-le în timpul cât vizionau regulat aceste două calupuri de filmulețe animate comportamentul, pe care l-a comparat, de fiecare dată, cu cel din starea inițială când nu li s-a oferit spre vizionare nimic, luat ca etalon, concluzionând că: aceștia au un comportament mai energic în cazul desenelor animate violente, caută să imite comportamentul personajelor, trăiesc anumite sentimente de ură față de anumite personaje, sunt mai distrugători ca de obicei în ceea ce privește diferite lucruri mărunte, își pierd deseori starea de calm, își creează deseori în minte diverse ipostaze în care se pun drept luptători, eroi invincibili, își neglijează anumite sarcini obișnuite pe care în alte situații și le îndeplinesc regulat. Reieșind din aceste idei, G. Gebner a sintetizat trei efecte majore ale violenței pe micul ecran: copiii devin mai puțin sensibili la suferința și durerea celor din jur, manifestând indiferență sau chiar o atitudine de superioritate față de cei care se vaietă; cei mici manifestă mai multă teamă față de lumea înconjurătoare, o privesc ca pe o junglă a violenței și consideră ulterior că trebuie să răspundă în același fel, unui număr foarte mare le place să acționeze mai agresiv, coroborat fiind acest lucru și cu surplusul de energie pe care-l are individul în copilărie

și care trebuie consumat (aceasta fiind una foarte bună deoarece, pe lângă un comportament fizic energic, există și anumite procese psihice care completează puterea fizică și ele consumatoare de energie).

Sunt întâlnite situații nefaste generate de TV datorită prezentării deformată a conflictelor etnice în sensul amplificării acestora, lucru care a creat la nivelul psihicului copiilor o atitudine de respingere față de anumite categorii de persoane, atitudine ce se exteriorizează la vârsta adultă. Astfel, s-a ajuns ca imaginea unor minorități, a femeilor, a unor naționalități, să fie degenerată. Specularea unui anumit eveniment trecut sau prezent de către televiziune a dus la etichetarea unor zone sau popoare, grupuri sociale sau chiar indivizi cu o anumită emblemă ce se perpetuează chiar din generație în generație. Astfel, mult timp negrii au fost identificați cu foștii sclavi, femeile cu inferioritatea intelectuală sau cu statut de obiect, popoare precum columbieni - oameni care nu cunosc, nu produc, nu comercializează altceva decât droguri, chinezii - un popor foarte numeros care nu mai au loc în propria țară, rușii - o emblemă generală - dușmanii progresului omenirii, românii - descendenții lui Dracula. Au fost prezentate diferite statistici care să reflecte situația concretă, ce au surprins, dar care au întărit argumentele cercetătorilor. Astfel, un copil sau un tânăr are, în general, deschis televizorul șapte ore pe zi [225, p.78].

În S.U.A. în timpul programului matinal, excluzând emisiunile de știri și desene animate, pot fi văzuți de un privitor mediu, de-a lungul unei săptămâni: 21 de criminali, 41 de polițiști, 14 doctori, 6 avocați, 5 politicieni, 150 acte de violență, dintre care 15 crime - și aceasta numai dimineața în cadrul unor emisiuni care ar trebui să creeze o stare de bună-dispoziție, de bine, pentru ziua care tocmai începe, și nu o atitudine de frică, ură și respingere, neîncredere în instituțiile statului, în partenerul de viață, în prieteni, chiar în sine [147, p.36]. Cu referire la diferențierea realității de fantezie, în mintea copilului, trebuie să spunem că abuzuri cu alcoolismul, drogurile, sexul, apar prea devreme și prea intens în viața psihică a copilului, făcându-l ulterior să creadă că există și o anumită doză de normalitate în toate acestea, influențat și de generalizarea fenomenelor respective la nivelul întregii sale generații [209, p.78]. O altă urmare a acestor secvențe este orientarea lor spre lucruri în defavoarea oamenilor, nu mai doresc prieteni, ci doresc anumite obiecte. În adolescență se vor vedea efectele, când acești copii vor da dovadă de insensibilitate crescută care le va ușura drumul către o faptă antisocială [238, p.6-12].

Argumentul cel mai des invocat este acela că violența mediatică conduce la creșterea violenței și a agresivității în viața reală, motiv pentru care o cenzură sau ceva în genul acesta nu ar strica [238, p.6-12]. Violența nu a apărut astăzi în societate, pentru că în orice societate există agresivitate și violență [209, p.78]. Mai mult, ca atât, atunci când se prezintă scene de violență, mass-media nu determină apariția comportamentelor deviate, ea poate influența comportamentul oamenilor, dar aceasta se întâmplă pentru că ea este una din părțile componente

ale sistemului social. Dar, nu cumva aceasta este chiar rolul mass-mediei?, adică de a furniza modele? Cu siguranță că acestea pot fi valorificate pozitiv sau negativ, ceea ce este, cu adevărat important, din punct de vedere social, nu este violență și agresivitate, ci modul în care acestea sunt valorificate și interpretate în procesul mediatic [209, p.78].

Dacă violența este interpretată în raport cu răul, cu infracțiunea, dacă este doar un instrument pentru reliefarea valorilor morale, atunci, cu siguranță, ea nu poate avea urmări nefaste [17, p.36]. Într-adevăr, drama societății noastre este aceea că mass-media, foarte des, insistă asupra violenței, crimei sau devianței ca scop în sine, în absența oricărei valorificări pozitive [17, p.38].

Garofalo susține că, ordinea economică nu este o cauză a criminalității în general; fluctuațiile economice pot duce la argumentarea unei forme de criminalitate, care este compensată prin diminuarea unei alte forme, adică sunt cauze posibile ale criminalității specifice [168, p.416-418]. Astfel, analiza criminalității prin prisma factorilor economici nu poate, prin urmare, furniza decât rezultate locale. Așa, analiza criminalității în cantonul Zurich, duce la concluzii, numai pentru Zurich și nicidecum pentru toată Elveția (iar pentru criminalitate în general și mai puțin).

Interesantă ni se par și viziunile părintelui criminologiei române T. Pop, care susține că printre multiplii factori ai criminalității se înscriu și factorii economici. Dacă nu se poate vorbi de o prevalare sau predominare permanentă a unui sau alt factor, tot astfel nu putem vorbi de factorul economic. Pot fi situații când ele să aibă un rol redus, secundar, iar în altele, dimpotrivă, să fie principal, dominant. Variația rolului factorului economic, influențează, mai ales, criminalitatea specifică [199, p.611-613]. Însă, după el, prin importanța influenței factorilor asupra criminalității pe primul loc se află ereditatea, pe urmă educația, iar după acesta condițiile economice [199, p.611]. În opinia lui, crizele economice sporesc criminalitatea, existând o paralelă între curba criminalității și cea a condițiilor economice, iar pe de altă parte, între curba criminalității contra patrimoniului și contra persoanei. Dacă se înrăutățesc condițiile economice, crește curba criminalității contra patrimoniului și invers [199, p.611].

J. Pinatel clasifică factorii criminogeni în factori economici, geografici, culturali și politici, iar cei economici, la rândul lor se formează dintr-o serie de factori cu legături interdependente, precum: șomajul, angajarea pe timp limitat, angajarea sezonieră, inflația etc., care înrăutățesc echilibrul economic familial, cheltuind rapid economiile făcute în timp, cu multă greutate.

Șomajul provoacă o instabilitate emoțională, atacând echilibrul interior al individului, punându-l în imposibilitatea de a-și mai putea realiza, prin mijloace legale, aspirațiile sale. El prejudiciază baza structurii familiale. Autoritatea părintelui-șomer se diminuează considerabil, iar inversarea rolurilor familiale pot produce stări de confuzie, un dezechilibru interior, alcoolism, dorința de revanșă împotriva societății. De șomaj a fost puternic lovită și RM, unde peste 350 mii de muncitori calificați, funcționari, specialiști, pedagogi, ingineri au fost

disponibilizați și transformați în șomeri, luând drumul pribegiilor în căutarea unei surse de existență.

Trecerea de la un sistem în care interdicția era regula, iar dreptul excepție, la un sistem în care dreptul ar trebui să fie regulă iar interdicția ar trebui să reprezinte excepția, s-a dovedit a fi mult mai anevoios decât s-a crezut în euforia manifestațiilor din Piața Marii Adunări Naționale. Prăbușirea sistemului politic, dezintegrarea structurilor economice și consecințele negative (inflația, șomajul, creșterea prețurilor, scăderea nivelului de trai, criza morală) au lovit societatea noastră. Explozia „ego”-ului a transformat rapid dreptul într-un abuz de drept.

RM, care se află în tranziție către economia de piață se află într-o stare deplorabilă, ce se caracterizează prin reducerea capacității de producție, a productivității muncii, pierderea piețelor externe de desfacere a mărfurilor, prin blocaj financiar, șomaj și inflație. Astfel, sărăcia, îi determină pe unii indivizi la comiterea infracțiunilor, adăugând și dorința de îmbogățire sau de un trai mai decent, care împinge un număr impunător de persoane spre delincvență. Cercetările criminologice ne arată că cele mai grave infracțiuni sunt comise de către reprezentanții păturilor sociale care sunt asigurate material [35, p.67]. În această ordine de idei, considerăm că nivelul de trai ca factor criminogen trebuie examinat sub două aspecte: obiectiv și subiectiv, cum însuși subiectul își apreciază starea materială și care nivel material și financiar l-ar satisface [35, p.59].

Caracterul criminogen al tendinței abuzive de a deveni bogat este determinat, în primul rând, de particularitățile socio-psihologice ale persoanei, dar nu, în ultimul rând, și de raportul dintre scopurile declarate de societate și posibilitățile reale ale diferitelor grupuri sociale de a le realiza [57, p.64]. Încă L. Quetelet a stabilit că omul nu săvârșește infracțiuni datorită stării de sărăcie, ci în rezultatul trecerii rapide de la o stare de relativ confort, la una de mizerie [24, p.64]. Pe de altă parte, una din cele mai importante cercetări criminologice referitoare la influența perturbărilor familiale asupra delincvenței juvenile a fost realizată S.U.A. de soții Gluek, care, în lucrarea *Delincvența juvenilă nerelevantă* au constatat: un număr important de copii delincvenți și-au schimbat reședința în timpul copilăriei, sunt prost întreținuți din punct de vedere material și igienic, au părinți despărțiți ori necăsătoriți, sunt privați de beneficiul culturii. Personalitatea copiilor delincvenți este mai amorfă și mai lipsită de ambiție în fața exigențelor vieții, normele lor de comportament sunt mai puțin numeroase și lipsite de conținut.

Printre primii au recunoscut influența educației asupra copilului C. Lombroso [apud 64, p.173-176], arătând că aceasta îl nobilează, îl corijează pe individ, astfel ea are un efect distructiv asupra criminalității. Cea mai mare rată a criminalității revine orfanilor și descendenților părinților vicioși, aceștia având posibilitatea cea mai mică de a beneficia de educație. De aici, rezultă că educația are un efect important asupra criminalității. La fel și copiii abandonți dau un mare contingent de criminali. În aceste cazuri, la lipsa de educație se mai adaugă influența

ereditară, căci copiii nelegitimi, găsiți, de regulă, sunt fructul unei greșeli, unui păcat. Ei nu au un nume, care să le facă onoare; n-au frâu, care să-i oprească pe povârnișul pasiunilor; n-au o mamă, care prin grija, iubirea și sacrificiul său să dezvolte în ei instincte nobile, înăbușindu-le pe cele rele; ei găsesc mai greu mijloacele de a trăi onest și astfel sunt împinși în mod inevitabil la rău. Tot așa și descendenții părinților vicioși sunt împinși la criminalitate căci, „cum s-ar putea apăra de rău un copil nefericit, când răul îi este prezent în culorile cele mai seducătoare și îndeosebi atunci, când el îi este impus prin autoritatea și exemplul părinților” [168, p.594].

2.3. Clasificarea femeilor infractori și particularitățile comportamentului lor infracțional

Un timp îndelungat, criminalitatea feminină, nu era examinată ca un mod independent de conduită criminală cu toate caracteristicile sociale, de drept, criminologice, specifice ei. Aceasta este confirmată de cercetările științifice ale problemei criminalității feminine, atât în jurisprudența moldovenească, precum și în doctrina de drept din alte țări din CSI.

Una din orientările prioritare ale fenomenului social și de drept penal a criminalității feminine este într-o strânsă legătură cu structura ei, care reprezintă în RM un fenomen complex. În această ordine de idei, noi evidențiem cele mai importante aspecte: metodologic, social, de drept penal, criminologic, științific și metodic, pe care le vom elucida, luând în calcul prioritatea și însemnătatea aspectului metodologic în structura criminalității feminine.

O înțelegere absolut greșită a existat în trecut, fiindcă, în primul rând, prioritatea era acordată unei singure metode, care în mod vădit reducea cunoașterea realității, inclusiv și a fenomenului dreptului - metodei dialectice interpretată din punct de vedere marxist. În al doilea rând, metodologia era tratată în mod contradictoriu, fiindcă ea era considerată învățătura unică a cunoașterii realității, iar pe de altă parte, ca o totalitate de metode aplicate în diferite științe [66, 399]. O asemenea tratare a metodologiei, se pare mult mai corectă, fiindcă oferă posibilitatea de a utiliza pe larg diferite metode de studiere a criminalității feminine, în general, și a structurii ei, în particular. Mai mult ca atât, folosirea a mai multor metode în cercetarea fenomenului menționat ne oferă posibilitatea să stabilim mai desfășurat caracterul, specificul și legitățile lui. Spre exemplu, filosoful D. Kerimov, respingând noutatea teoretică și importanța metodei sistemice în cercetare, a afirmat concomitent, că metoda sistemică nu este un fenomen chiar atât de nou.

În această corelație, o importanță mare are noțiunea de sistem, care este formulată în mod diferit, dar numaidecât, ținând cont de următoarele teze principiale: noțiunea sistemului în diferite discipline științifice se folosește în mod divers și se aplică pentru soluționarea diverselor probleme; aceste deosebiri sunt condiționate în mod hotărâtor de tradiție, metodele specifice și sarcinile științelor aparte [290]. Astfel, P. Acoff consideră, că sistemul poate fi definit ca orice

esență conceptuală sau fizică, care este alcătuită din părți reciproc legate între ele [268, p.145], iar A. Klir este de părerea, că nenumăratele valori, nivelul analizei, raportul dintre valorile și însușirile, ce determină aceste legături - acestea și sunt indicii de bază ai fiecărui sistem, indiferent de faptul din care punct de vedere al disciplinei științifice se definește obiectul ca sistem [338, p.288]. Filosofii contemporani tratează noțiunea de „sistem” ca mulțimea elementelor legate între ele, ce alcătuiește o învățătură integră definită [66, p.401]. Suntem de părerea, că tratările menționate au avut o influență hotărâtoare la elaborarea noțiunii de „sistem” în drept. O astfel de încercare printre primii a făcut-o D. Kerimov, care prin sistem de drept înțelege unirea obiectivă după indicii de conținut a părților de drept, determinate într-o unitate integră, structurală, care posedă o funcționare independentă, stabilă și autonomă. În continuare, tratarea de sistem în cadrul cercetărilor a căpătat dezvoltare în teoria generală a dreptului, precum și în științele juridice de ramură: drept penal, [356, p.7] procesual penal, [360, p.40-42] criminologie, [346, p.30-33] teoria supravegherii de către procuror [419, p.11-14].

Totuși, criminalitatea feminină în Moldova prezintă un fenomen social de drept independent, care reiese din caracterul ei de sistem, însă sistemul criminal din punct de vedere al caracterului ei științific și autoreglat se referă la sistemele sistemității inferioare [346, p.31]. Însăși reglementarea ei se înfăptuiește conform legităților interne ale rudimentului social, iar în cazul încetării luptei cu sistemul dat, ea începe să se dezvolte după legitățile proprii, care duce la creșterea criminalității, profesionalizarea și creșterea nivelului recidivului.

Unitatea de sistem a criminalității feminine se formează în rezultatul sistematizării de drept, a actelor de acest gen în dreptul penal, în dependență de obiectul atentării: împotriva orânduirii de stat și obștești, a vieții, sănătății, onoarei, demnității persoanei, împotriva relațiilor economice, infracțiuni de serviciu, infracțiuni împotriva ordinii de administrație și a securității obștești etc. Prin urmare, unitatea de sistem al ei posedă o bază normativă, întregită în legea penală în formă de interziceri. Sistemul infracțiunilor, prevăzut în dreptul penal este amplasat, respectând ierarhia valorilor respective. La baza ei stă tratarea valorică condiționată de însemnătatea obiectelor protecției de drept penal de către legislator, [415 p.60-61] adică de stat, precum și separării tuturor infracțiunilor în diferite feluri, în dependență de pericolul lor social [273, p.10].

Datorită acestui fapt, se ajunge la dreptatea socială, care se prezintă ca un principiu general al reglării normative a relațiilor sociale, [297, p.9] inclusiv de drept penal unde acțiunea ei se manifestă în faptul, că fiecare cetățean, care comite un act criminal, trebuie să primească pedeapsa stabilită de lege, indiferent de starea socială, apartenența națională, religie, gen etc. Caracterul inevitabil al pedepsei este unul din principiile democratice și penale ale dreptului contemporan [389, p.63-64], realizarea căruia depinde de diferiți factori: noțiunea infracțiunii, politica penală, perfecțiunea legislației și aplicabilitatea de drept a sistemului penitenciar.

Astăzi s-a mărit numărul femeilor care comit omoruri intenționate și cauzează leziuni corporale grave, față de numărul femeilor ce comiteau asemenea infracțiuni în perioada sovietică. Dacă în acele timpuri 3-4% din ucigași, erau femei, atunci acum procentul la sută este de 10-11%. A crescut numărul vătămarilor săvârșite de femei, de la 2-3% în trecut, iar acum la 7-8%.

În doctrina dreptului penal moldovenesc și în criminologie, există puține cercetări, asupra personalității infractorului. Pe de altă parte, personalitatea femeii-infractor, ca parte a problemei examinate, de asemenea nu este studiată, în pofida faptului, că are o mare importanță practică și științifică pentru crearea tipologiei femeilor-infractori, precum și pentru înfăptuirea prevenției generale și particulare a infracțiunilor comise de femei. În legătură cu aceasta, ni se pare argumentată și convingătoare concluzia despre faptul, că subiectul reprezintă izvorul, cauza oricăror acțiuni criminale. În egală măsură, aceasta se referă și la femeile, care comit acțiuni social-periculoase și ilegale [264, p.107]. Prin urmare, este necesar de a studia personalitatea femeilor-infractori în RM. Soluționarea ei constă în faptul, că, în primul rând, trebuie de elucidat aspectele istorice și contemporane ale problemei, pe motiv că studiarea ei se efectuează de mai mult de o sută de ani, acumulându-se un material bogat, formându-se concepții științifice, care nu întotdeauna obțineau aprecierea adecvată. Se are în vedere atitudinea față de femei, ca infractori și prostituate, apărută în Europa cu un secol în urmă, [a se vedea: 335] ce întruchipează extinderea atitudinii antropologice la explicarea criminalității feminine.

O astfel de atitudine a dus la aprecieri diferite, concluzii, tratări, începând de la prigonirea ei în perioada socialismului, când era apreciată ca o învățătură reacționară [362, p.107] și până la reinterpretarea acestei mărginiri în condițiile post-sovietice, când se dezvoltă noi atitudini față de personalitatea infractorului, inclusiv cele ce se referă la scara antropologică, [267, p.7] iar femeile au devenit obiect al cercetărilor științifice, [a se vedea: 298] având scopul de a descoperi rolul, locul și factorii conduitei criminale a femeii în structura faptelor social-periculoase în RM, precum și calitățile care influențează mecanismul de formare a acțiunilor criminale.

Soluționarea problemei criminalității feminine, după părerea noastră, este legată, de evidențierea factorului istoric, legat de personalitatea femeii-infractor. În acest sens s-au format două concepții, „teoria morală”, reprezentanții căreia consideră, că conform naturii sale, femeile sunt mult mai morale decât bărbații [331, p.9]. A doua, constă în faptul, că femeile nicidecum nu sunt mai morale decât bărbații, dar mai degrabă invers. Mult mai acceptabilă este prima concepție, care confirmă egalitatea femeii și a bărbatului, atât în raport social, cât și de drept.

Baza informativă a cercetării în cauză, o constituie indicii statisticii criminale și sondajul sociologic al femeilor condamnate, ce își ispășesc pedeapsa pentru faptele comise într-o instituție penitenciară a țării. Personalitatea umană este tratată în știința contemporană, inclusiv în cea

juridică, unde predomină concepțiile, conform cărora omul este un fenomen social și biologic, [362, p. 43] care întruchipează în mod dialectic aceste începuturi.

Așadar, personalitatea femeii-infractor, care, conform clasificărilor teoretice prezintă, pe de o parte un contingent determinat de infractori, iar pe de altă parte - un fel determinat specific criminologic de infractori. La dezvoltarea acestei concepții, (după părerea noastră corectă), A. Dolgova nu deosebește contingentei sau felurile personalității femeii-infractor, dar numește în acest rând așa contingenta de infractori, ca - minori, recidiviști, infractori interesați [314, p.280]. Din punct de vedere teoretic, se pare a fi corectă părerea despre faptul, că personalitatea femeilor-infractori se caracterizează printr-un șir de particularități, ce se referă la motivarea și scopurile acțiunilor lor criminale, sistemul de păreri și relații, conținutul necesităților, metodele de satisfacere a lor, ce le deosebește atât de personalitatea infractorilor, precum și de personalitatea femeilor devotate legii [298, p.107]. În acest mod, este separat felul specific, contingentul femeilor, care comit acțiuni criminale. Conform opiniei lui L. Milikișvili, în formă concentrată exprimă „aspectele teoretice ale conduitei criminale a femeilor” [298, p.107]. El nu acceptă pe deplin părerea despre faptul, că la caracterizarea femeii - infractor, locul principal îl ocupă indicii social-demografici, deoarece fără ei este imposibil mai mult sau mai puțin de a explica pe deplin conduita criminală a femeilor [298, p.107]. Într-adevăr, în structura și sistemul componentelor, caracteristice personalității femeilor infractori, indicii social-demografici ocupă un rol important, însă nu înlocuiesc și nu exclud, totuși, toate părțile lui. Despre aceasta ne vorbesc realizările teoriei conduitei deviate, unde în componența social-demografică se include genul, vârsta, studiile, starea familială, proveniența socială, locul nașterii, locul de trai și starea materială [302, p.21]. Dincolo de limitele indicilor enumerați, care se referă la personalitatea femeilor, se află sferile psihologice, culturale, spirituale normativ valorice ale activității omului. Fără ele, desigur, este greu de înțeles, și cu atât mai mult, de explicat conduita criminală a femeii. Caracteristicile femeilor-infractori, în opinia noastră, prin structura, și conținutul lor, cuprind sferile social-biologice și de drept ale personalității [302, p.21].

Ca și la alți autori, în lucrarea dată, examinarea problemei începe de la factorul social-demografic al femeii-infractor. Pe parcursul anilor 2010-2013, în structura personalităților, care au comis infracțiuni, femeile au constituit 10-12%. Astfel, în corespundere cu starea familială, în această grupă criminologică, femeile se împart în: căsătorite, necăsătorite, divorțate și văduve. În afară de aceasta, diferențiem femei, ce-și ispășesc pedeapsa, care au copii sau nu. Conform cercetărilor noastre, circa 75% dintre ele au copii, inclusiv unele din au doi sau trei copii.

Dacă atragem atenția la statistica anilor precedenți, în privința crimelor săvârșite de femei, atunci putem spune că există o deosebire între statistica de până la anul 2003 și cea după el, în privința clasificării infracțiunilor comise de femei, care se observă în anexa Nr.1 și Nr.2. Această

schimbare a avut loc deoarece a intrat în vigoare noua legislație penală în 2003 [a se vedea: 97]. În primele date statistice, clasificarea se efectua, conform competenței organelor de drept operative. Deci, aceasta avea loc în felul următor: pe linia poliției criminale și linia poliției economice și alte servicii. În cea de-a doua clasificare conform datelor statistice, de acum clasificarea are loc conform gradului prejudiciabil a infracțiunilor comise și conform amplasării capitolului din partea specială a codului penal. Dacă facem o comparație între aceste două statistici, atunci observăm că cea de a doua statistică este mai reușită decât prima, deoarece elucidează întreaga activitate în general și în special, cea a femeilor. În prima, multe crime săvârșite nu sunt menționate, circa 7-8% din volumul crimelor. Dacă să atragem atenția asupra celor săvârșite de femei atunci observăm că acest procent este de 7-9.

Analizând statistica anilor 2011, 2012 și aprilie 2013, putem menționa, că în anul 2011 din 171 de infracțiuni excepțional de grave, 18 dintre care au fost comise de femei, adică a zecea parte din volumul infracțiunilor pe an înregistrate pe republică, ce este destul de îngrozitor. În anul 2012 se înregistrează o creștere a acestor infracțiuni, de acum sunt înregistrate 189 de infracțiuni excepțional de grave, dintre care 21 au fost comise de femei, 11%, observăm o creștere în acest compartiment și la infracțiunile comise de femei, fie cu puțin dar e în creștere. În anul 2013 au fost săvârșite 36 de infracțiuni, înregistrate de statistica oficială, dintre care 5 au fost săvârșite de femei, adică 13,8% [a se vedea: 97].

Din aceste date din anexa Nr.1 și anexa Nr.2, am observat că ritmul infracțiunilor excepțional de grave comise de femei, este în creștere. Aceasta ne pune pe gânduri deoarece pe viitor dacă această tendință va rămâne neschimbată și nu se vor lua măsurile corespunzătoare, vom ajunge că majoritatea infractorilor excepțional de periculoși vor face parte din rândurile femeilor și criminalitatea femeilor va ajunge la același nivel cu cea masculină. Adică mamele care trebuie să educe generația în creștere în spiritul respectării legii, comit cele mai periculoase infracțiuni, care pun în pericol existența societății. Infracțiunile deosebit de grave se consideră infracțiunile săvârșite cu intenție pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoare pe un termen ce depășește 15 ani [a se vedea: 7]. Din cadrul acestor infracțiuni fac parte: infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei, infracțiuni privind viața sexuală, contra patrimoniului etc. Așa infracțiuni prevăzute de art. 172 (Violența sexuală), al.3, art. 188 (Tălhăria), art. 145 al.1 și 2 (Omorul) etc. În anul 2011 din 1052 de infracțiuni deosebit de grave, 175 dintre care au fost comise de femei, adică 16,5%, iar în anul 2012 se înregistrează o creștere a acestor infracțiuni, de acum sunt înregistrate 1118 de infracțiuni deosebit de grave, dintre care 230 au fost comise de femei, 20,5%, observăm o creștere în acest compartiment și la infracțiunile comise de femei, care este cu mult mai mult de cât la infracțiunile excepțional de grave, ce la fel trebuie să trezească o alarmare în societate. În anul 2013 până în luna aprilie au fost săvârșite 228 de infracțiuni,

înregistrate de statistica oficială, dintre care 28 au fost săvârșite de femei, adică 12,2%. La fel se observă că și la acest capitol criminalitatea femeilor este în creștere.

În anul 2011 din 11308 de infracțiuni grave, 1121 dintre care au fost comise de femei, adică 10%. În anul 2012 se înregistrează o micșorare a acestor infracțiuni, de acum sunt înregistrate 10697 de infracțiuni grave, dintre care 1118 au fost comise de femei, 20,5%, în anul 2013 până în luna aprilie de acum au fost săvârșite 2416 de infracțiuni, înregistrate de statistica oficială, dintre care 243 au fost săvârșite de femei, adică 10%. Observăm o stabilitate în acest compartiment la infracțiunile comise de femei, care este practic neschimbat, ce dă dovadă că nu sunt întreprinse măsuri pentru combaterea acestor infracțiuni. Aici în comparație cu anii 2004 și 2005, numărul infracțiunilor grave este mai mic, cifra infracțiunilor grave, figura în jurul la 4500 de infracțiuni pe an. În anul 2000, din 4931 de infracțiuni grave 453 au fost comise de femei, adică 9%, iar în 2001 din 4343 de infracțiuni grave săvârșite, 457 au fost comise de femei, 10,5%. În anul 2002 din 4753 de infracțiuni înregistrate pe republică, 495 au fost comise de femei, 10,4%. Putem conchide în urma analizei datelor statistice, că procentul crimelor grave săvârșite de femei este neschimbat și figurează în jurul la 10%, ce ne spune că în pofida faptului că a fost adoptată o legislație penală nouă, nu sau redus infracțiunile grave, dar dimpotrivă numărul lor a crescut.

Infracțiunile mai puțin grave se consideră faptele pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoare pe un termen de până la 5 ani inclusiv. Aceste infracțiuni la fel sunt răspândite în întreaga parte specială a *CP al RM*. În 2011 din 4694 de infracțiuni mai puțin grave, 551 au fost săvârșite de femei, 11,7%, iar în 2012 din 4998 de infracțiuni mai puțin grave, 575 au fost săvârșite de femei 11,5%. Totodată, în 2013 în aprilie din 991 de infracțiuni mai puțin grave, 114 au fost săvârșite de femei, 11,5%. Observăm că și în la acest compartiment nu sunt prezente schimbări în combaterea acestui fenomen. Femeile se mențin la un nivel destul de ridicat în săvârșirea criminalității, ce nu este un lucru normal.

Infracțiunile ușoare sunt faptele pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoare pe un termen de până la 2 ani. Aceste infracțiuni la fel sunt elucidate în partea specială a *CP al RM*. În anul 2011 din 719 de infracțiuni ușoare înregistrate de statistica oficială, 166 au fost de femei, 23%. Totodată, în 2012 din 802 de infracțiuni ușoare săvârșite, 145 au fost săvârșite de femei, 18%, iar în aprilie 2013 din 332 de infracțiuni ușoare, 36 au săvârșit femeile, 11%.

A înțelege esența criminalității și a descoperi de ce ea crește – înseamnă a stabili care sunt cauzele, circumstanțele vieții sociale care îi dau naștere. Totodată, este necesar a scoate la iveală și a nivela contradicțiilor sociale, care au caracteristici criminogene, a îmbunătăți condițiile de trai a femeilor care au o mare importanță la micșorarea nivelului încălcărilor de lege [269, p.12].

Practica criminală arată, că între femeile-infractori a crescut numărul persoanelor cu studii superioare [297, p.130]. Multe femei au devenit persoane de afaceri, conducători de bănci comerciale și de firme (spre exemplu, *Vlastelina* în Rusia, *Sanda, Vosa, Rapid* în Moldova). Doar nu întâmplător, în sistemul motivelor conduitei criminale și a criminalității există și cauzele social-economice, violent egoiste, violent etice, ușuratice și lipsite de răspundere [297, p.285], care se pot manifesta în diferite asocieri, influențând specificul motivării criminale a diverselor grupe de infractori, a minorilor și femeilor.

2.4. Aspecte criminologice ale personalității infractorului recidivist

După cum formele pluralității de infracțiuni conform legislației în vigoare sunt concursul, recidiva și pluralitatea intermediară, unii autori consideră că recidivistul nu trebuie considerat mai periculos pentru societate decât autorul unui concurs de infracțiuni deoarece și în cazul acestuia din urmă s-ar putea constata o tendință permanentă spre săvârșirea de infracțiuni, ceea ce face ca o persoană să fie realmente periculoasă pentru societate [183, p.56]. În schimb, se remarcă faptul că recidivistul ar fi „mai vinovat” decât autorul unui concurs de infracțiuni [a se vedea: 32]. Pe de altă parte, deși nu este exclus ca și autorul unui concurs de infracțiuni să fi dobândit o „tendință permanentă spre săvârșirea de infracțiuni”, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că el și-a desfășurat activitatea în condițiile în care nu a fost sancționat pentru faptele comise, acest lucru putând apărea ca o încurajare în continuarea acesteia. Totodată, recidivistul, deși a suferit o condamnare menită să-i releve caracterul antisocial al comportamentului său și dezaprobarea societății față de acesta, continuă totuși să se manifeste pe linia conduitei anterioare [54, p.23].

Dacă atât concursul de infracțiuni cât și recidiva relevă o perseverență infracțională a autorului, pericolozitatea socială a lui este diferită în cele două situații. Dacă autorul unui concurs de infracțiuni nu a primit nici un avertisment din partea societății înainte de comiterea celei de-a doua fapte, recidivistul a primit un avertisment solemn și irevocabil, concretizat în hotărârea definitivă de condamnare, pe care l-a nesocotit continuându-și activitatea infracțională. Aceasta relevă că sancțiunea pronunțată a fost insuficientă pentru atingerea scopului vizat - reeducarea infractorului - și că, pe cale de consecință, se impune aplicarea unui tratament sancționator mai sever în cazul recidivei [54, p.26]. Prin urmare, pericolozității pe care i-o conferă făptuitorului activitatea infracțională în materialitatea ei i se adaugă, în cazul recidivistului, pericolul relevat de nesocotirea avertismentului dat de societate și concretizat în hotărârea de condamnare.

Astfel, vedem că recidivismul reprezintă un fenomen infracțional complex. El a constituit de mult timp piatra de încercare pentru organele judiciare și alți specialiști. Primul studiu în acest sens a fost făcut de medicul închisorii Auburn, din S.U.A., intitulat *Studiul asupra deținuților*

care au încălcat regulile eliberării condiționate și s-au întors la închisoarea Auburn timp de un an de zile. Eșantionul de persoane a cuprins 451 de deținuți (delincvenți juvenili) între 1934 și 1964, iar ca sursă de informare s-au folosit dosarele care, la rândul lor, cuprindeau: aspecte sociale, rapoarte psihologice, înregistrări infracționale etc. După 5 ani de la eliberarea din închisoare s-au verificat din nou înregistrările acestora criminali ca să se vadă care dintre ei au fost condamnați din nou. Au recidivat 69% din eșantion. În acest studiu s-a acordat o atenție sporită conturării și utilizării unor instrumente pentru predicția recidivismului: tabelele de experiență, numite uneori și tabelele expectanței bazale, care cuprind informații diverse (date biografice, activitatea infracțională anterioară, sentințe, condamnări, comportamentul ca deținut etc.) și indicii care estimează probabilitatea succesului sau eșecului privind eliberarea provizorie sau eliberarea condiționată, precum și a condamnării pentru noi infracțiuni.

Cercetătorii au atras atenția și la validitatea predictivă a judecăților personalității. Profesorii au evaluat băieții când ei erau între 8 și 14 ani, iar infracțiunile viitoare între 18 și 20 de ani au fost predictibile din aceste evaluări. Ofițerii care se ocupau cu eliberarea provizorie au prezis care din cei 158 de subiecți între 11 și 14 ani ar putea sau nu să reapară în instanță. Prezicerile au fost corecte 64% , iar rata de bază pentru cei ce nu s-a întors în fața instanței a fost de 55%.

Pentru recidiviști, spre deosebire de infractorii primari, este specifică reducerea sau totala abandonare a muncii oneste. Ei nu au, de regulă, un loc stabil de muncă, preferă câștigurile ocazionale, când nu recurg la infracțiuni, care nu necesită o pregătire specială. Astfel, s-a constatat că la momentul condamnării o pătrime din recidiviști erau fără ocupație [53, p.15]. Ne raliem spuselor lui A. Adler care susține că „studiul inferiorității organelor și competența lor în activitate” - este una din caracteristicile cele mai generale ale infractorilor.

Componentele biologice se dezvoltă și acționează în condițiile existenței și ale acțiunii concomitente ale componentelor sociale. Dezvoltarea personalității se realizează în timp, prin interacțiunea celor doua blocuri mari de componente. Dacă putem vorbi de o devenire permanentă a personalității, tot așa și criminogeneza trebuie să fie privită ca un proces de durată în care factorii biologici individuali sunt întreținuți cu cei sociali, ce se refera la efectele acțiunii unor agenți de natură socioculturală (mediul social) traduse (caracter, atitudini), care, pe măsura consolidării lor, devin forțe motrice, chiar motive care modelează comportamentul [a se vedea: 209].

Studiul multirecidiviștilor arată o conjugare de deficiențe individuale și sociale (E. Johanson), un cumul de deficiențe sanitare, biologice și intelectuale și o lungă istorie de excluderi și respingeri sociale ce îi fac „marginali” față de comunitate în care trăiesc (J. Selosse și alții). În cazul delincvenților, trecerea la actul infracțional este o activare a mecanismelor psihosociale ca reacție la excluderea și respingerea pe care o suferă. Neacceptarea, respingerea

socială, după cum am arătat mai sus, este un motiv puternic de acțiune și, în această conjunctură, evident, comportamentul va fi direcționat antisocial. Impactul va fi cu atât mai violent cu cât subiectul va fi mai puternic convins că agentul frustrator a acționat cu intenție.

Urmărind să stabilească principalele caracteristici psihologice de personalitate ale unor „criminali înrăiți” (*hardened criminals*), deținuți la un penitenciar din S.U.A., F.Warburton și alții au utilizat teste de personalitate U.I. (*Universal Index*) în baza cărora au putut stabili nu numai existența unor factori de personalitate care disting delincventul de nedelicvent, ci și unele constelații de factori specifici [a se vedea: 210]. Astfel, față de ceilalți, delicvenții arată o tendință marcantă de a „merge cu banda”, dau semne de neadaptare, sunt vanitoși și egocentriți etc. Egocentrismul - prin care se înțelege incapacitatea de a ține cont de sentimentele, gândurile și interesele altora (M. Chandler) - este o caracteristică, fundamentală a infractorului din obișnuință, relevată de toți autorii care au cercetat problemele psihologice ale infractorilor. M. Chandler subliniază că un mare număr de comportamente deviante sunt asociate cu o persistentă gândire egocentrică. De asemenea, se mai poate stabili că gândirea egocentrică, obișnuită, e însoțită de o slabă capacitate de adaptare socială etc. Rezultatele testărilor mai arată că egocentrismul primește greu dezaprobarea, câtă vreme aprobarea îl stimulează pozitiv.

Multă vreme s-a crezut că infractorul este un individ total inferior sub aspect intelectual. E. de Greef, utilizând metoda *vermevlen*, a studiat un eșantion de 126 hoți, 105 bătauși, 80 de criminali sexuali, 34 escroci și 80 de asasini, sub aspectul unor trăsături intelectuale (atenție, memorie de fixare, capacitate asociativă, înțelegere, judecată, destoinicie și capacitate de a face combinații). La acest eșantion, asasinii și escrocii în general sunt la nivelul oamenilor obișnuiți (normali), câtă vreme restul infractorilor se amplasează sub linia normalității la „înțelegere” și „judecată”.

Imaturitatea intelectuală nu trebuie înțeleasă ca fiind identică cu un coeficient de inteligență scăzut. Imaturitatea intelectuală înseamnă capacitatea redusă de a stabili un raport rațional dintre pierderi și câștiguri în proiectarea și efectuarea unui act infracțional. Această latură a personalității deviantului a fost studiată de P. Coslin, care arată că în trecerea la actul deviant infractorul trebuie să cântărească bine câștigurile și sancțiunile, să ia în considerație și pragurile de toleranță socială și numai în baza unor asemenea socoteli acceptă sau nu riscul acțiunii.

H. Lindnei susține că înțelegerea și tratarea „criminozei” constă într-o apreciere corectă a „motivelor predispozante”, care îl directivează pe individ spre un comportament criminal, pe de o parte, iar pe de altă parte, spre „factorii de precipitare” ce inspiră și declanșează crime, oferind mijloacele prin care ea se perpetuează. Criminoza apare atunci când motivațiile predispozante sunt „aprinse” de factorii ambientali când comportamentul criminal este o încercare individului de a se relaxa prin rezolvarea problemelor interne și restabilirea echilibrului inițial [24, p.43].

La concepția lui H. Lindner motivele predispozante includ dorința excesivă de anume feluri de gratificație (bani, sex etc.), o ostilitate exagerată față de orice persoană care refuză vreun fel de gratificație, o teamă excesivă de a părea slab și insuficient de bărbat etc. Datorită unor asemenea stări, situația (ambientală) precipitată joacă rolul de trăgaci și explozia de produce. Privit în acest fel, actul criminal nu este altceva decât o încercare de a restabili echilibrul inițial (homeostaza), el duce spre un cerc vicios, pe care însă criminalul nu-l poate prevedea. În cele din urmă, analiză comportamentală duce la concluzia unei imaturități intelectuale, la constatarea incapacității criminalului prin obișnuință de a prevedea pe termen lung consecințele acțiunii sale antisociale.

În 1980, un binecunoscut cercetător italian, Giacomo Cânepa, publica rezultatele investigațiilor sale în care arăta existența unor relații esențiale între comportament antisocial și unele trăsături psihologice ale personalității. Este vorba, arăta Cânepa, de următoarele elemente: impulsivitate mărită, la 68% dintre delincvenții examinați; indiferență afectivă, la 27%; egocentrism, la 41%; agresivitate, la 72%; tendința de opoziție, la 46%; scepticism, la 50%.

Totodată, examinările efectuate de-a lungul anilor de G. Cânepa asupra recidiviștilor și a altor infractori cu tendințe de a comite acte antisociale deosebit de grave au relevat tendința de a percepe realitatea într-un mod neobișnuit și deformat, în sensul de a considera că toți cei din jur sunt dușmani, că nimeni nu oferă ajutor și că în viață totul se petrece conform legilor „baftei” sau „ghinionului”, prezența unor manifestări de indecizie și incertitudine interioară, profunda dificultate de autoreprezentare, lipsa de capacitate de a se vedea pe sine în mod realist.

Prin urmare, bazându-se pe tipologia și caracterizarea infractorilor dată mai sus, putem menționa o multitudine de criterii: a) în funcție de gradul de conștientizare și control al comportamentului criminal: infractori normali; infractori anormali; b) în funcție de tendința de repetare a acțiunilor criminale: infractori recidiviști; infractori nerecidiviști; c) în funcție de gradul de pregătire infracțională: infractori ocazionali; infractori de carieră [33, p.3].

Personalitatea infractorului recidivist se distinge printr-o structură psihologică marcată de o anumită specificitate. Cercetările au evidențiat prezența cvasiuniversală a unor însușiri: impulsivitate mărită, agresivitate sporită, egocentrism exacerbat, tendință de indiferență afectivă generalizată și imagine negativă a „lumii din afară”. Ele există sau sunt comune cu cele care sunt specifice infractorilor nerecidiviști însă, acestea la recidiviști sunt mult „îngroșate”, accentuate. Astfel spus, este vorba de o personalitate accentuată, orientată ferm spre acte infracționale.

Recidiviștii având imagine negativă despre lumea din care face parte, manifestă un comportament straniu și exprimat prin tendință permanentă de atac. Puternic saturată afectiv, prin ură sau scepticism, aceasta îl determină să considere societatea ca un dușman personal, atribuindu-i principala responsabilitate pentru situația în care se află. Din punctul său de vedere,

un motiv decisiv care justifică atitudinea sa de „răzvrătit”, gata să se „lupte” permanent cu „ceilalți”, fie pentru ași satisface propriile aspirații, fie pentru a se răzbuna pentru „răul” ce i s-a făcut. Așadar, recidiviștii sunt niște persoane care au o imagine negativă despre lumea din care fac parte și se motivează pe faptul că ei nu sunt numai neglijați de societate și respinși dar, se regăsesc într-un sentiment de inferioritate. De aceea, aș vrea să relev faptul că una din cele mai importante teorii psihanalitice pentru analiza criminologică a comportamentului infracțional aparține lui A. Adler, care a devenit cunoscut în urma inventării conceptului de „complex de inferioritate” [21, p.85].

H. Eysenck menționează că trăsătura este ceva ce se manifestă la individ într-un număr mare de situații, care este o tendință de reacție largă și relativ permanentă. Putem vorbi de trăsături ale cunoașterii (ascultate perceptivă, gândire superficială), trăsături ale afectivității (ușor emoționabil, sentimente profunde), trăsături temperamentale (lent, iute, alert), trăsături dinamice care se referă la modul de acțiune și de decizie, dar și la motivații și interes [179, p.248].

O primă particularitate a recidivistului o constituie rezistența la procesul de reeducare [144, p.199]. În literatura de specialitate din Cehoslovacia [144, p.199], plecându-se de la eșecul penitenciar și gradul ridicat de antisociabilitate, se apreciază că recidivistul se caracterizează printr-o complexitate a trăsăturilor negative psiho-sociale care îi marchează pe ceilalți infractori și printr-o interacțiune mai intensă a acestora, determinând o mai mare promptitudine în trecerea la actul infracțional. În analiza diferențelor de personalitate între infractorii primari și recidiviști au fost identificați o serie de factori tipici pentru recidiviști: extravertirea, promptitudinea în agresivitate, abuzul de alcool care sunt în proporții reduse și la infractorii primari.

Totodată, se mai semnalează și alți factori negativi preponderenți la recidiviști, precum: decompensarea agresivă, funcția orgiastică a alcoolului, instabilitatea vegetativă, viclenia, egocentrism, tensiune energetică mare, instabilitate emoțională, nivel intelectual mai scăzut. Dintre factorii socio-psihologici incitanți, sunt amintiți: climatul emoțional al educației cu variabile de ostilitate a părinților - în special, a mamei infractorului față de acesta și familii cu tendințe conflictuale; eșecul procesului de școlarizare, frustrare, tendințe spre variate forme de toxicomanie [213, p.19-25] etc. Deși aceste particularități de personalitate sunt prezente și la infractorii primari, scorurile cele mai mari le realizează recidiviștii. Prin urmare, asistăm la o creionare a personalității recidiviștilor prin intermediul unor combinații de factori de intensitate superioare la recidiviști (factori luați în considerare având funcție bipolară gravitând și în sfera infractorilor primari - mai puțin intens, iar în sfera recidiviștilor - mai grupat și intensiv).

În general, pentru recidiviști sunt caracteristice următoarele trăsături: tendința de dezintegrare pronunțată a structurii și funcțiilor familiei; proces intens dereglat de socializare - familia lipsită de caracterul de refugiu, părinții evaluați negativ, fără putere de exemplu pozitive; eșec școlar;

efect de școlarizare redus; absența unor idealuri pozitive; risc crescut la dereglări psihomatrice, abuzul de alcool și dependența de diverse droguri; agresiunea flagrantă promptă; orientarea către subcultura criminală, dezvoltarea în regim de libertate a subculturii dobândite în centrele de reeducare sau în penitenciare; absența unor legături pozitive cu cei din afara locurilor de deținere; existența unui anumit mod de a gândi, bine fixat, cu tendințe de justificare a propriului comportament.

De observat, că și în cea ce privește categoria particularităților psihice considerate drept caracteristice, trăsătura dominantă distinctivă pare să fie cea a intensității gradului de neadaptare socială, exprimată prin dezintegrare „pronunțată”, „eșec” de integrare, „absența” unor aspirații etc., recidiviștii fiind, se pare, mai degrabă produsul unor procese de integrare socială negativă.

Alți autori confirmă, în linii generale, valabilitatea acestui portret criminologie al recidivistului. Astfel, efectuând un studiu de inspirație psihologică asupra unui grup de 82 recidiviști în materie de furt, în vârstă de 20-55 ani și cu un cazier de cel puțin 5 condamnări de acest gen, Julia de Clerck reține că, din punct de vedere psihologic și moral, aceștia au pus în evidență câteva trăsături specifice: o insuficiență generală a afectivității; absența sentimentului de culpabilitate; o solidă organizare mintală pentru a sprijini justificările antisociale; o slabă preocupare pentru adaptarea la viitor, din punct de vedere clinic recidivistul exprimând o lipsă reală de preocupare pentru durată, un dezinteres aproape total pentru proiectarea destinului propriu în viitor, chiar dacă acesta s-ar situa în perspectiva a câtorva luni sau chiar săptămâni. În concepția ei, toate aceste defecte de personalitate ale recidivistului explică slaba eficiență ce o pot exercita mijloacele de influențare preventivă sau penală o dată ce procesul de constituire a personalității lui s-a încheiat. Suntem de acord cu concluzia autoarei [80, p.202], deoarece realitatea, cu părere de rău, ne demonstrează justetea acestei opinii.

Normal, definițiile personalității criminalului sunt perfect acceptabile și pentru recidiviști. Se impune totuși necesitatea unei definiții speciale, tot așa cum recidivismul are specificul său în cadrul criminalității în general. O asemenea definiție ar fi următoarea: „Personalitatea recidivistului e o totalitate unitară a calităților și relațiilor negative importante din punct de vedere social, care, interacționând cu condițiile și circumstanțele din exterior, condiționează comiterea repetată a unei infracțiuni”. Această opinie e susținută și A. Alekseev [269, p.83] și e apropiată de abordarea personalității criminale făcută de R. Stănoiu, care consideră că infracțiunea reprezintă limita superioară a orientării antisociale a unei persoane aflate în fața unei situații concrete de viață ce o favorizează. Infractorii se recrutează din rândul persoanelor care nu-și pot însuși comandamentele integratoare ale societății. În cazul lor, inadaptarea socială se amplifică nu numai prin aceea că au dificultăți în asimilarea comandamentelor de valori integratoare menționate, ci și prin a tinde să înlocuiască acest sistem de valori cu un sistem

propriu de valori divergente sau chiar contrarii în raport cu primele [237, p.150].

În opinia lui N. Giurgiu, pentru recidiviști sunt proprii trăsăturile: 1) tendința de dezintegrare pronunțată a structurii și funcțiilor familiei; 2) proces intens dereglat de socializare – familia lipsită de caracterul de refugiu, părinți evaluați negativ, fără putere de exemple pozitive, eșec școlar; 3) efect de școlarizare redus; 4) absența unor idealuri pozitive, risc crescut la dereglări psihosomatice, abuzul de alcool și dependența de diverse droguri; 5) agresiunea flagrantă promptă, comportament bazat pe forța fizică sau mecanică etc.; 6) puternica orientare spre subcultura criminală, dezvoltarea în regim de libertate a subculturii dobândite în centrele de reeducare sau în penitenciare; 7) absența unor legături sau contacte pozitive cu cei din afara locurilor de detenție; 8) existența unui anumit mod de a gândi, bine fixat, cu tendințe de justificare a propriului comportament [124, p.202].

Credem însă, că studierea principalelor trăsături ale recidivistului e mai ușor de realizat, pornind de la o anumită sistematizare a caracteristicilor personale. Astfel, S. Buzînova propune următorul sistem al caracteristicilor personale, care ar explica conduita personală: 1) sfera necesităților și de motivație; 2) caracterizarea conștiinței spirituale și a celei juridice; 3) pozițiile și legăturile sociale; 4) activitatea socială însemnată. E. Stumbina, la rândul său, relevă că, pentru atingerea scopului studierii practice a personalității recidivistului, poate fi folosită „cea mai simplă schemă”, care constă în următoarele câteva grupuri de caracteristici: a) social-biologice (sex, vârstă, starea sănătății, etc.); b) social-demografice (stare socială, studii, genuri de activitate); c) social-psihologice (calități morale și politice, motivele comiterii infracțiunilor, etc.).

În fond, care n-ar fi unghiul de abordare a acestei probleme, toți cercetătorii urmăresc aceleași scopuri, și anume: cunoașterea celor mai tipice trăsături ale personalității recidiviștilor, pentru a putea preveni apariția unora dintre ele sau, cel puțin, să cunoască „grupurile de risc” – grupurile potențialilor recidiviști care urmează să constituie principalul obiect al măsurilor de influență din cadrul activității de combatere a recidivismului. Noi ne propunem studierea personalității infractorului recidivist, ținând cont de următoarea schemă: 1) caracteristicile social-demografice și social-psihologice ale recidiviștilor; 2) socializarea recidiviștilor.

S-a stabilit existența unei legături, fapt dovedit din punct de vedere statistic, dintre vârsta la care a început cariera criminală și recidivism. Cu cât mai devreme un individ pășește pe calea infracțiunilor, cu atât e mai intensivă și periculoasă recidiva sa în viitor. Majoritatea recidiviștilor își încep activitatea criminală la vârsta de minor sau imediat după atingerea majoratului. Circa 70% din recidiviști au comis prima infracțiune la vârsta de până la 18 ani. O dată cu maturizarea, probabilitatea recidivei scade vădit. Persoanele de vârsta a treia, practic, nu-și încep biografia criminală, iar dacă și sunt recidiviști la această vârstă comit infracțiuni tot mai puțin periculoase.

Totodată, bărbații mai frecvent devin recidiviști, însă atunci când purtătoare a mai multor antecedente penale devine o femeie, practic, este imposibil a mai vorbi de o eventuală corijare a acesteia, devianțele criminale la femeie având o mai mare stabilitate.

În privința calităților social-psihologice, ne interesează următoarele aspecte: pentru personalitatea lor e caracteristică năzuința de a compensa sentimentul izolării sociale, al neadaptării prin respectarea și menținerea ostentativă a obiceiurilor și tradițiilor mediului criminal. Recidiviștii sunt orbește atașați de argou, de cântecele hoșești, de tatuaje, etc. Defectele conștiinței spirituale manifestă prin individualismul lui, prin substituirea principiilor morale cu calități morale josnice. Multor recidiviști le sunt proprii justificarea actelor comise, credința în posibilitatea de a rămâne nepedepsit, credința în noroc, în capacitatea de a evita demascarea. Ei apreciază propriile fapte ca fiind echitabile, iar demascarea ca o întâmplare [207, p.12].

În linii generale, mulți autori confirmă valabilitatea acestui portret psihologic al recidivistului. Efectuând un studiu de inspirații psihologice asupra unui grup de 82 de recidiviști în materia de furt, cu vârstă cuprinsă între 20-55 de ani și cu un cazier de cel puțin 5 condamnări pentru infracțiuni contra proprietății, s-a înregistrat că aceștia, din punct de vedere psihologic și moral, au pus în evidență câteva trăsături: o insuficiență generală a afectivității; absența sentimentului de culpabilitate; opinia că sunt asemeni celorlalți, descriindu-și aproapele ca fiind sec, indiferent, ostil și injust; o slabă dezvoltare a simțului simpatiei și o accesibilitate slabă la ambivalență; o solidă organizare mintală pentru a sprijini justificările antisociale; o slabă preocupare pentru adaptare la viitor, din punct de vedere clinic recidivistul exprimând o lipsă reală de preocupare de durată, un dezinteres aproape total pentru proiectarea destinului propriu în viitor, chiar dacă acesta s-ar situa în perspectiva a câtorva luni sau chiar săptămâni [139, p.202-203].

Pe de altă parte, cunoștințele acumulate de o persoană cu orientări antisociale pot aduce daune societății, infracțiunile fiind comise mai rafinat, cu consecințe negative majore. E clar că educația duce la lărgirea spectrului de interese, la dezvoltarea propriei conștiințe și la prevenirea faptelor sociale. Se vede clar că nivelul de educație al recidiviștilor e mai scăzut decât nivelul mediu al populației. Ponderea persoanelor cu studii medii incomplete, în comparație cu infractorii primari, e de 2 ori mai mică, deși aceștia din urmă se află în situație similară în raport cu restul populației. Recidiviștii nu văd nici un rost în ridicarea nivelului de educație, ei sunt refractari.

În urma investigării unui lot de 82 de recidiviști, acțiune realizată într-un penitenciar, lot alcătuit din condamnați din zone geografice și medii sociale diferite, s-au desprins următoarele concluzii: 48,7% aveau școala generală incompletă, 39,2% promovaseră această școală și numai 2,1% aveau o pregătire medie sau superioară. De menționat că 68% din subiecții cu pregătire școlară generală au urmat aceste cursuri în timpul executării unor sancțiuni penale privative de

libertate. În urma aplicării testelor de inteligență, s-a constatat că 54% prezentau un intelect la limita suficienței cu numeroase carențe instructiv-educativ, iar 16% un intelect de nivelul debilității mintale ușoare sau severe [207, p.98].

E curios faptul că, în conformitate cu studiile comparative efectuate, recidiviștii cunosc mai bine legea penală decât persoanele cu o conduită licită. Ei nu realizează, de fapt, sau nu acceptă imperativele penale, semnificația juridică a normelor, semnificația socială a dreptului. Majoritatea renunță la legăturile sociale pozitive, evitându-le. Tinzând a comunica preponderent cu indivizi din mediul celor ce au un trecut penal sau un comportament antisocial, recidiviștii frecventează diferite spelunci. Trecutul criminal, determină alegerea prietenilor, prioritate dându-li-se persoanelor cu biografie asemănătoare, pentru care e caracteristic comportamentul ilegal și moral, ce este o expresie a poziției precriminale a personalității [36, p.13].

Există cazuri când recidiviștii, mai ales cei cu o carieră criminală de durată, se prezintă ca persoane culte, erudite și înțelepte, care știu să aprecieze valorile culturale ale societății, au simțul frumosului și al artei, nu-și permit să folosească în discuții cuvinte necenzurate, cerând aceasta și de la interlocutori, alții sunt puternic religioși, căutând în religie iertarea păcatelor și cerând ajutor în viață, ceea ce nu îi împiedică însă de a-și continua activitatea criminală [127, p.39].

Predispoziția antisocială a persoanei e determinată nu doar de durata și caracterul activității criminale, de numărul condamnăților, dar și de comportamentul din instituțiile privative de libertate. După acest criteriu se disting: a) recidiviștii penali-activi, orientați permanent spre comiterea infracțiunilor și contravențiilor; b) predispuși spre comiterea infracțiunilor doar în condiții favorabile; c) persoane implicate din întâmplare în comiterea infracțiunii.

Incontestabil, clasificările date au o mare importanță practică, dar ele nu reflectă realizările psihologiei juridice. În cazul criminalității recidive e mai semnificativ factorul subiectiv: e vorba de oameni care, cu toată asprimea pedepselor, comit cu insistență fapte negative. Clasificarea psihologică are de asemenea o importanță majoră. Vestitul psiholog rus A. Lazurskii, studiind tipurile psihologice de oameni, a delimitat tipul desfigurat, deformat. Biografiile celor mai crunți criminali indică o deformare considerabilă a caracterelor lor sau altor elemente de personalitate.

Încă din cele mai vechi timpuri s-a observat că există clase de indivizi care au unele caracteristici comune, fie pe latura intereselor, a modului de gândire, a temperamentului, a constituției lor fizice etc. Ei, în funcție de caracteristica aleasă, aparțin aceluiași tip. Spre exemplu, dacă un grup de indivizi se caracterizează prin persistență, rigiditate, subiectivitate, timiditate, spunem că acești indivizi aparțin tipului introvertit. Tipul este o noțiune supraordonată celei de trăsătură. După R. Stagner și H. Eysenck, personalitatea este organizată ierarhic pe patru niveluri: nivelul reacțiilor specifice, nivelul reacțiilor de deprindere, nivelul reacțiilor de trăsătură

și nivelul superior de reacție tipologică [a se vedea: 168].

În ultimii ani, criminalitatea recidiviștilor înregistrează tendințe alarmante, nefavorabile și puțin probabil că starea lucrurilor în timpul apropiat se va schimba în bine. Se amplifică influența recidiviștilor asupra extinderii și evoluției criminalității organizate și profesionale, asupra contagiunii criminale a minorilor și persoanelor de 18-25 de ani. Cercetările criminologice au constatat că recidiviștii se reorientează foarte rapid spre comiterea infracțiunilor care pot asigura un profit maxim. Dimensiunile unui atare pericol devin clare atunci când se ia în considerație că în RM economia „subterană” asigură, conform unor estimări, în ultimii ani, în jur de 50% din PIB. Indicatori relevanți formează intensitatea și geografia criminalității recidiviștilor. Intensitatea indică frecvența comiterii infracțiunilor, adică timpul scurs din momentul executării (liberării) pedepsei penale până la comiterea unei noi infracțiuni. Ca regulă, se calculează numărul (proporția) recidiviștilor care au comis infracțiuni în timp de un an din momentul executării sancțiunii sau a liberării de aceasta pentru fapta penală precedentă. Intensitatea cea mai sporită este atestată la infractorii cupidantși: 70% din infracțiunile noi sunt comise în primul an după liberarea din locurile de detenție. Este sporită intensitatea și în cazul jafurilor, tâlhăriilor, huliganismului și între recidiviștii cu multiple condamnări și cei tineri. S-a constatat că în primii trei ani de după liberarea din locurile de detenție sunt comise 60%, în primii cinci ani - 75%, iar în primii zece ani - 90% din totalul infracțiunilor de recidivă.

Analiza corelației dintre recidivă și sancțiunea aplicată relevă faptul că persoanele condamnate la privațiune de libertate pe termen foarte scurt (până la un an) și pe termen suficient de lung (de peste 10 ani) mai frecvent recidivează, decât cele condamnate la muncă fără privațiune de libertate sau cu suspendarea pedepsei. Este redus nivelul, recidivei și în cazurile de liberare de răspundere penală cu aplicarea altor măsuri (răspundere administrativă, etc.).

Clasificarea recidiviștilor are importanță majoră pentru organizarea rațională a procesului corecțional în instituțiile de executare a pedepsei și pentru prognozarea recidivei. Mult mai frecvent se operează clasificările persoanelor condamnate în repetate rânduri după caracterul activității criminale, precum și după profunzimea și stabilitatea trăsăturilor antisociale ale persoanei. După primul criteriu recidiviștii se împart în: a) infractori acaparatori general-penali (hoții, escrocii, jefuitorii, etc.); b) infractori economici (corupătorii, delapidatorii, contrabandiștii, falsificatorii de bani, etc.); c) infractori violenți (ucigașii, huliganii, violatorii, etc.); d) alții (dezertorii, eschivatorii de la plata alimentelor, condamnații pentru infracțiuni din imprudență).

Recidiviștii raționali comit preponderent infracțiuni cu caracter de profit. Diferența dintre nivelul mediu și cel slab este determinată de metodele alese și durata activității infracționale. Trăsăturile accentuate ale caracterului pot fi: hipertimice, pedante și demonstrative (isterice). Așa-numiții egoiști sinceri sunt persoane preponderent pedante. Raționalitatea lor funcționează

doar pentru satisfacerea necesităților individuale de aici și acum și nu include prevederea consecințelor. Aceștia se disting prin executarea scrupuloasă și grijulie a acțiunilor planificate, totodată nu sunt prea hotărâți și adeseori suferă de ipohondrie. Cel mai des acționează de unii singuri și au metode standarde sau repetabile de comiterea furturilor sau altor infracțiuni. Fățarnicii se disting prin calități intelectuale și volitive dezvoltate care îi stimulează pentru poziția de lideri. Trăsăturile lor accentuate sunt hipertimice și demonstrative. Hipertimicii sunt activi, amoral, ahtiați după putere. Ei sunt extroverți, sociabili, provocând simpatie conlocutorilor, de care fapt adeseori abuzează. Cu voință slabă - recidiviștii cu voință slabă constituie o categorie relativ numeroasă de infractori obișnuiți. Comportamentul lor e absolut irațional, ei acționează sub influența unei situații concrete, a unei tentații sau instigări din partea copărtașilor. La nivelul slab, dintre aceștia se află recidiviștii așa-numiți apatici, evidențiindu-se astfel temperamentul lor melancolic, pasivitatea, capacitatea de a-și insufla anumite idei, predispunerea spre depresii, indolențe. Trăsăturile accentuate de caracter sunt distimice. Ei sunt tăcuți, închiși în sine, rezervați și bănuitori. Printre inadaptați se întâlnesc adesea și cicloizi. Pentru ei e caracteristică dispoziția instabilă, capacitatea redusă de a se opune influențelor externe și problemelor vieții. Impulsivi-recidiviștii impulsivi se deosebesc prin temperament coleric, dezechilibru emoțional, reacții instabile și iraționale la factorii excitanți externi. Deciziile de regulă sunt luate după primul impuls: dorința apărută trece imediat în acțiune, fără a fi bine gândită. De aceea sunt apreciate drept persoane ferme, energice și totodată ușurate. Trăsăturile accentuate sunt epileptoide. Epileptoizii se disting prin cruzime și răutate, predispoziții spre alcoolism și narcomanie. La nivelul mediu se află recidiviștii afectivi care se deosebesc de acei impulsivi și slabi printr-o socializare sporită: ei comit infracțiuni sub influența crizelor afective. De regulă, afectivii au intelect foarte dezvoltat, sunt autocritici și puțin dependenți de alcool și stupefiante. Pe când cei impulsivi și slabi sunt nevrotici, alcoolici, narcomani, toxicomani, care comit infracțiuni în special în stare de excitare narcotică.

La energici și înrăiți-există două nivele ale emotivității: mediu - al recidiviștilor energici și înrăiți, și slab - al recidiviștilor dezgustători și cruzi. Pentru ultimii e specifică imoralitatea, egocentrismul, sadismul, gândirea primitivă și înrăirea. Motivația comportamentului are caracter sadic: subiectul simte plăcere când provoacă suferințe victimelor. Aceștia sunt maniacii ucigași și maniacii sexuali. Recidiviștii energici și înrăiți se remarcă printr-o vastă activitate criminală. Motivația acesteia poate fi atât sadică, cât și sado-mazahistă, adică subiectul tinde să provoace suferințe nu doar altor persoane ci și sie însuși. Mult mai periculoase sunt persoanele epileptoideo-paranoice, care îmbină cruzimea și imprezibilitatea epileptoizilor cu ambiția, suspiciunea și susceptibilitatea paranoicilor. Drept exemplu literar poate servi Rogojin din romanul lui F. Dostoievski *Idiotul*. Schizoizii au o lume internă dezechilibrată, personalitate

dublă și sunt lipsiți de compasiune, pot comite infracțiuni violente, chiar omoruri cu scop acaparator sau la comandă.

Între recidiviști proporția femeilor este de 2-3 ori mai mică decât în criminalitatea primară, în condițiile în care în aceasta din urmă numărul femeilor este de 6-7 ori mai mic decât cel al bărbaților. Totuși, în comparație cu recidiviștii-bărbați, recidivistele se disting prin însușiri personale negative mai pronunțate. Este vorba de alcoolizare, de numărul antecedentelor penale, de pierderea legăturilor sociale pozitive, de lipsa de cămin, de degradarea morală, etc.

O importanță deosebită în evaluarea stării criminalității recidiviștilor, în studierea cauzelor și condițiilor ei și în elaborarea mijloacelor și metodelor de contracarare o are tipologia recidiviștilor. În teoria criminologică sunt distinse următoarele tipuri de bază de recidiviști: a) recidiviști antisociale, ei constituie categoria celor mai periculoși, activi și înrăiți infractori. Aceștia se disting printr-o activitate criminală intensă și stabilă. În atare contingent prevalează recidiviștii deosebit de periculoși, criminalii profesionali și recidiviștii voiajori. Proporția lor este de circa 40% din totalul infractorilor recidiviști; b) recidiviști situaționali, le este proprie o atitudine instabilă față de valorile sociale, lipsa unor principii morale statornice, prezența dominantă a trăsăturilor sociale negative. Caracterul infracțiunilor săvârșite derivă din situația criminogenă în care s-au pomenit. Proporția lor în totalul infractorilor recidiviști este de circa 30-35%; c) recidiviști asociale, le este proprie descompunerea personalității. Ei au, de regulă, multe antecedente penale și sunt de vârstă înaintată. Se deosebesc prin intelect redus, mobiluri primitive, metode primitive de săvârșire a infracțiunilor, alcoolism, narcomanie și deficiențe psihopatrice. Lipsesc total relațiile sociale pozitive, iar comunicarea o întrețin cu persoane la fel de demoralizate [50, p.20].

Analizând datele obținute în urma studierii dosarelor personale ale condamnaților pentru infracțiuni săvârșite în stare de recidivă, precum și a sondajului realizat de către noi în penitenciarul nr. 15 din Cricova, am stabilit următoarele tipuri: ocazional, profesional, persistent-violent, consecvent-decepționat. La elaborarea ei au fost analizate și sistematizate astfel de caracteristici ale recidiviștilor precum: 1) particularitățile moral-psihologice; 2) gradul inadaptării sociale; 3) stabilitatea activității infracționale; 4) pericolul social al personalității; 5) motivația și comportamentul infracțional; 6) profesionalismul criminal; 7) tipul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor comise; 8) tipul recidivei (specială sau generală); 9) durata perioadei între condamnarea pentru infracțiunea săvârșită anterior și comiterea noii infracțiuni [207, p.18-19].

Evident, în criminologia penitenciară este importantă personalitatea infractorului, unde ca obiect de studiu este deținutul care săvârșește infracțiuni în perioada de detențiune și, de asemenea, cunoașterea legităților care determină comportamentul infracțional. Impactul detenției

asupra individului se resimte în mod dramatic prin limitarea drastică a spațiului de mișcare și a organizării timpului, care înseamnă necesitatea impusă de regulamentul instituției penitenciare , a elaborării unor noi conduite legate de spațiu și de timp radical diferite de cele ale unui individ uman în libertate. Reducerea perimetrului de mișcare duce la apariția unor fenomene ancestrale de teritoriale, comportamentul individului de apărare a teritoriului propriu, care se manifestă printr-o exagerată protecție sau apărare a spațiului personal. Deși fenomenele de teritorialitate se manifestă și în condițiile vieții obișnuite, după definiția lui Anthony Storr și omul este o ființă teritorială, mai ales în spații supra-aglomerate (orașe, blocuri etc.), unele fenomene de agresivitate se observă relativ rar, căci individul învață să-și stăpânească impulsurile agresive generate de prezența câteodată supărătoare a altor indivizi sau grupuri de indivizi. Însă, în condițiile detenției, fenomenele de teritorialitate devin exacerbate și suscită o agresivitate mărită. [357, p.43].

Șocul încarcerării, contractul cu subcultură carcerală, în scurtă vreme îl fac pe deținut să-și formeze (nu neapărat în mod explicit), o nouă viziune asupra propriei persoane și să elaboreze o „strategie de supraviețuire”. Încă în urmă cu decenii, criminologul canadian D. Clemmer a semnalat fenomenul de prizonizare, definit ca „socializarea” la cultura devenită a deținuților, proces prin care deținutul ajunge să adopte și să împărtășească punctul de vedere al încarcerărilor și mai grav chiar, să se supună influenței liderilor negativi din penitenciar.

Referitor la deținuții din penitenciar, T. Prună, ne spune că acești tipi sunt niște personalități care se disting printr-o structură psihologică marcată de o anumită specificitate. Cercetările au evidențiat prezența cvasiuniversală a unor însușiri: impulsivitate mărită, agresivitate sporită, egocentrism exacerbă, tendință de opozabilitate accentuată, indiferență afectivă generalizată și imagine negativă a lumii din afară [204, p.78-79].

Așadar, analizând izolarea fizică, psihică și psiho-socială, pe de o parte, și privarea de libertate prin executarea unei pedepse penale într-un loc de deținere, pe de altă parte, vom constata că între ele există o multitudine de diferențe ce prezintă aspecte specifice și manifestări complexe. Deosebiriile sunt de ordin fundamental și vizează atât latura cantitativă cât și cea calitativă [113, p.241]: a) din punct de vedere cantitativ, fără îndoială, privările de libertate se întind pe perioade mai mari sau mai mici, durata condamnărilor constituind principalul factor stresor; b) din punct de vedere calitativ, privarea de libertate dă naștere unei game complexe de frământări psihice și psihosociale, începând cu criza de detenție manifestată de la închiderea în „celulele de tăcere” până la comportamentele agresive. Iar, infractorul ajuns pentru prima dată în penitenciar este traumatizat din punct de vedere psihologic. Venind în locul de detenție deja tensionat de contactul cu autoritățile judiciare, de desfășurarea procesului, se vede dintr-o dată frustrat de ambianța obișnuită familială, profesională și nu mai poate dispune de petrecerea

timpului său liber. La aceasta contribuie o sumă de alte elemente frustrante caracteristice mediului în care intră, căci locurilor de detenție ca și altor medii închise, le sunt specifice un set de particularități cu influență stresantă asupra integrității psihice și psiho-sociale a deținutului primar [225, p.58].

Diminuarea gamei contactelor fizice, psihice și psiho-sociale, reprezintă o altă particularitate a vieții din penitenciar, lipsa relațiilor având implicații profunde asupra capacității individului de a-și juca rolurile, ce reduce posibilitatea de interacțiune psiho-socială cu semenii [272, p.76].

Relațiile impersonale, activitatea controlată, regimul strict, lipsa informațiilor, desfășurarea monotonă a programului zilnic ca și bariera psiho-socială dintre deținut și funcționarii penitenciarului constituie un alt grup de particularități ale vieții din penitenciar, percepute de cele mai multe ori de către deținutul primar ca o atingere a integrității sale. Se consideră că particularitățile vieții de penitenciar, precum și caracteristicile personalității deținutului primar generează următoarele tipuri de „situații adaptive” ale acestuia la regimul de detenție: 1) *Comportament agresiv*, ce ține de rezistență deschisă la regimul vieții din penitenciar, reliefându-se adevărate crize ale deprimării ce se manifestă prin comportamente agresive îndreptate spre alți deținuți, sau chiar cadre, ca și prin reacții auto-agresive – automutilări și tentative de sinucidere; 2) *Comportament defensiv* – care semnifică interiorizarea, izolarea deținuțului primar de comunitate celorlalți deținuți și de viața din penitenciar, el construindu-și o lume imaginară unde încearcă să se refugieze; 3) *Comportament de consimțire* – prin care se înțelege conformarea pasivă a condamnatului la normele și regulile din penitenciar, respectarea acestora fiind făcută în manieră formală, astfel încât să nu atragă sancțiuni suplimentare; 4) *Conduită de integrare* – conform căreia deținutul primar se relaționează activ cu ceilalți deținuți și cu mediul de detenție. Această formă de adoptare este vizibilă mai ales la deținuții condamnați pe termene lungi.

În literatură există mai multe tipologii ale personalității infractorilor supuși privării de libertate și anume, în conformitate cu clasificarea realizată de secretariatul celui de-al VI Congres al Națiunilor Unite, la care s-a pus în discuție problema prevenirii crimelor și a tratamentului delincvenților, au fost diferențiate cinci categorii: infractorii inveterați, cu toate că prezintă anumite aspecte ale comportamentului, determinate de contextele sociale, politice, culturale, posedă anumite caracteristici comune; infractorii „primejديوși” se disting prin anumite stări afective și psihologice, cu anumite caracteristici; delincvenții dificili - se confruntă cu dificultăți în adoptarea la rigorile și privațiunile detenției, punând mai frecvent probleme administrative decât de securitate; deținuții pe termen lung – se confruntă cu penibilitatea situației lor, prezentând pericol pentru propria lor integritate și inadaptații sociali sunt persoanele care nu se pot conforma exigențelor pedepsei. În cadrul acestei categorii se includ delincvenții afectați de o deficiență mintală, care suferă de psihopații, alcoolism cronic sau narcomanie. Penitenciarul nu

poate corecta aceste deficiențe, ei fiind doar izolați pentru un anumit termen. Dacă vorbim de criminalii socializați într-un mediu criminal, aceștia posedă orientări antisociale ferme, împărtășesc valorile subculturii criminale, de regulă au un comportament echilibrat, nu prezintă dificultăți de adaptare la noile condiții. Este nevoie de manifestarea profesionalismului, convingerilor și directivelor social-pozitive, corectitudinii, tactului, adică imaginea educatorului trebuie să se impună prin calități pozitive. Efectul resocializării constă în afirmarea unor valori social-pozitive, care le-ar oferi adolescenților din categoria dată posibilitatea de manifestare într-un mod nou, în conformitate cu normele sociale și juridice.

Respectiv, personalitatea deținutului prezintă un univers specific, marcat de contradicții și frustrare. Soarta îi aduce pe acești oameni în penitenciar după comiterea unei încălcări grave a normelor colectivității, mulți din ei prezentându-se ca persoane neadaptate social, incapabile să se integreze în comunitatea umană, să-i asimileze valorile să-și subordoneze instinctele și trebuințele normativității general acceptate. Trecutul lor este marcat de o moralitate defectuoasă, prezentul, de pierderea alternativelor, a libertății deciziilor, perspectiva este îndreptată și neclară. De fapt, fiecare deținut o așteaptă, calculând zi cu zi, așteptând momentul eliberării.

Motivația deținuților prezintă o gamă de trebuințe, aspirații, motive, orientări și idealuri. Asupra caracterului ei își pun amprenta condițiile detenției, necesitatea de adaptare la acestea, reliefarea unor motive cu caracter mai mult imaginar, a unor idealuri proiectate în perspectivă. Idealurile în viziunea deținutului sunt niște lucruri imaginare dar crezând că în perspectivă vor fi realizate însă, nu în totdeauna aceste idealuri formate în penitenciar își vor găsi realizarea după detenție. Aceste idealuri la ei sunt un mijloc sigur de asigurare a existenței, de depășire a stărilor dificile create în circumstanțele privării de libertate.

O altă parte componentă a personalității „afectivitatea” este o oglindă a stărilor de frustrare, a frământărilor interne prin care trece deținutul. Coloratura ei depinde și de conținutul sentimentului cu care deținutul a venit să-și ispășească pedeapsa: conștientizarea corectitudinii sentinței sau dezaprobarea ei, lucru care nu există în totdeauna la recidiviști. În penitenciar se manifestă în mod vădit caracterul personalității: conformismul sau nesupunerea, reactivitatea sau nepăsarea, toleranța, indiferență, sociabilitate sau închistarea. Iar agresivitatea după cum am menționat anterior, este prezentă la condamnați, din aceste motive aș vrea să vorbesc despre această trăsătură din punctul de vedere a lui N. Mitrofan [161, p.82].

Agresivitatea poate fi considerată a fi o caracteristică a acelor forme de comportament orientate în sens distructiv, în vederea producerii unor daune, materiale, moral-psihologice sau mixte. Actul agresiv poate viza unele obiecte, ființa umană sau ambele, iar latura contrară a agresivității ar fi comportamentul pro-social, care presupune cooperare și echilibru. Pentru a găsi exemple ale comportamentului agresiv nu este nevoie de eforturi speciale deoarece în penitenciare

există fenomenele de superioritate inferioritate, aglomerație etc. [132, p.70]. Ea este o trăsătură înnăscută sau dobândită, este una dintre cele mai vechi și dificile întrebări adresate psihologilor care ne răspund la întrebările dacă „echipamentul” psiho-comportamental al individului uman este dependent de factorul ereditar sau de cel de mediu. Totodată, ne putem întreba dacă agresivitatea este sau nu înnăscută, ci și în legătură cu orice altă trăsătură de personalitate [134, p.36].

Răspunsurile date de specialiști, privitor la agresivitate, sunt următoarele: 1) Agresivitatea este înnăscută, poziție susținută de autori precum S. Freud și K. Lorenz. În viziunea lui Freud, agresivitatea este un instinct. Oamenii se nasc cu instinctul de a agresa și de a fi violenți. Întrucât această „presiune” ereditară nu poate fi înlăturată, este necesar ca, în procesul influențării educațional-culturale, să se găsească modalități nedestructive de canalizare a tendințelor agresive; Agresivitatea este un răspuns la frustrare. Acei ce susțin această afirmație pleacă de la convingerea că agresivitatea este determinată de condițiile externe. În acest sens, cea mai cunoscută este teoria frustrare-agresivitate, formulată de Jh. Dollard și alți colegi de la Yale University [23, p.94-95]:

Teoria lui Dollard a fost supusă ulterior unor revizui. Astfel L. Berkowitz, consideră că Dollard exagerează legătura dintre frustrare și agresivitate, susține că frustrarea produce supărare, o stare de pregătire emoțională pentru a agresa. O persoană frustrată poate să dea curs furiei atunci când sunt prezente și anumite semne ale agresivității sau, uneori, când nu sunt prezente; 2) Agresivitatea este un comportament social învățat. Această poziție este legată, în special, de numele lui A. Bandura, care formulează teoria învățării sociale a agresivității[a se vedea: 281]. Conform acestei teorii, comportamentul agresiv se învață prin mai multe modalități. Referitor la sursele de influențare a agresivității, și ele creează mari probleme, pentru a căror rezolvare este nevoie de uriașe investiții materiale și eforturi profesionale. De aceea pentru o clarificare în această problemă ne-am orientat după părerea autorilor N. Mitrofan, V. Zdrengea, T. Butoi, care elucidează așa categorii de clasificare a agresiunii ca: surse ce țin mai mult de individ, de conduita și de reactivitatea lui comportamentală; surse ale agresivității în cadrul familiei, (adică agresivitatea apare ca urmare a violenței din familie, privind aceste surse din poziție de copil).

Acestor categorii le sunt caracteristice următoarele: 1) frustrarea se menține ca una din cele mai frecvente surse de influențare a agresivității; 2) atacul sau provocarea directă, fizică sau verbală, ce atrage, de cele mai multe ori, răspunsul agresiv al celui vizat; și nu de puține ori, șirul răzbunărilor devine practic nesfârșit; 3) durerea fizică și morală poate duce la creșterea agresivității, fapt care este întâlnit foarte des în celulele penitenciarului; 4) aglomerația în aceste instituții de corijare, apare în calitate de agent stresor și poate crește agresivitatea; 5) drogurile

pot, de asemenea, să afecteze comportamentul agresiv, însă, în ce măsură se poate realiza acest lucru depinde de mai mulți factori, cum ar fi: tipul drogului (cocaină, marijuana) dimensiunea dozei și dacă subiectul este sau nu realmente amenințat sau pus în pericol; 6) manifestările în familie sub formă de maltratare și de abuzare a copilului, formele cele mai grave bătaia și incestul. În această categorie menționăm fenomenul de manifestare a agresivității în familie și, desigur, efectele lor asupra dezvoltării fizice și psihice a copilului, care devenind matur își păstrează aceste trăsături.

O categorie aparte de deținuți sunt recidiviștii, ce sunt condamnații având un comportament periculos cu trăsături psihice mai deosebite și mai accentuate decât la ceilalți condamnați [219, p.180]. Studiul multirecidiviștilor arată o conjugare de deficiențe individuale și sociale, un cumul de deficiențe sanitare, biologice și intelectuale și o lungă istorie de excluderii și respingeri sociale ce îi fac „marginali” față de comunitatea în care trăiesc. În cazul delincvenților, trecerea de la actul infracțional este o activare a mecanismelor psiho-sociale ca reacție la excluderea și respingerea pe care o suferă. Neacceptarea, respingerea socială este un motiv puternic de acțiune și, în această conjunctură, comportamentul va fi direcționat antisocial. Impactul va fi cu atât mai violent cu cât subiectul va fi mai puternic convins că agentul frustrator a acționat cu intenție [204, p.57].

Urmărind să stabilească principalele caracteristici psihologice de personalitate ale unor „criminali întăriți”, deținuții la un penitenciar din S.U.A. au utilizat teste de personalitate, în baza cărora au putut stabili nu numai existența unor factori de personalitate care disting delincventul de nedelincvent, ci și unele constelații de factori specifici. Astfel față de ceilalți, delincvenții arată o tendință marcantă de a „merge cu banda”, dau semne de neadoptare, sunt vomitași și egocentrice etc. Egocentrismul, prin care se înțelege incapacitatea de a ține cont de sentimentele, gândurile și interesele altora, este o caracteristică fundamentală a infractorului din obișnuință, relevată de toți autorii care au cercetat problemele psihologice ale infractorilor M. Chandler subliniază că un mare număr de comportamente deviante sunt asociate cu o persistentă gândire egocentrică. De asemenea, se mai poate stabili că gândirea egocentrică, obișnuită, e însoțită de o slabă capacitate de adoptare socială etc. Rezultatelor testărilor mai arată că egocentricul primește greu dezaprobarea, câtă vreme aprobarea îl stimulează pozitiv.

Multă vreme s-a crezut că infractorul este un individ total inferior sub aspect intelectual. E. de Greef, utilizând metoda *vermeylen* a studiat un eșantion de 126 hoți, 105 bătauși, 80 de criminali sexuali, 34 escroci și 80 de asasini, sub aspectul unor trăsături intelectuale (memorie de fixare, capacitate asociativă, înțelegere, judecată, destoinicie și capacitate de a face combinații). La acest eșantion asasinii și escrocii în general sunt la nivelul oamenilor obișnuți (normali), câtă vreme restul infractorilor se amplasează sub linia normalului la înțelegere și judecată.

Din aceste motive are loc separarea condamnaților în anumite categorii omogene deoarece ei au o practică bună în săvârșirea infracțiunilor și se face aceasta în funcție de caracterul și gradul de pericol social al infracțiunii, de antecedente penale, sex, vârstă și de alte particularități ale personalității condamnatului [47, p.85]. În ansamblul *Regulilor minime pentru tratamentul condamnaților* se prevede că scopurile separării trebuie să fie: 1) de a-i împiedica pe deținuții care, în baza trecutului lor criminal sau a relelor deprinderi, or exercita o influență nefastă asupra celorlalți deținuți; 2) de a-i împărți pe deținuți în grupe, cu scopul de a ușura tratamentul lor în vederea readoptării lor sociale.

H. Lindnersusține că înțelegerea și tratarea „criminozei” constă într-o apreciere corectă a „motivelor predispozante”, care îl directivează pe individ spre „factorii de precipitare” ce inspiră și declanșează crime, oferind mijloacele prin care ea se perpetuează. Ea apare atunci, când motivațiile predispozante sunt „aprinse” de factori precipitanți. În aceste condiții, comportamentul criminal este o încercare a individului de a se relaxa prin rezolvarea tensiunii interne și restabilirea echilibrului inițial. În concepția lui motivele predispozante includ dorința excesivă după anumite feluri de gratificație (bani, sex etc.), o ostilitate exagerată față de orice persoană care refuză vreun fel de gratificație o teamă excesivă de a părea slab și insuficient de bărbat etc. Asemenea stări, situația precipitată joacă rolul de trăgaci și explozia se produce. Privit astfel, actul criminal nu este altceva decât o încercare de a restabili echilibrul inițial (homeostaza). Un asemenea comportament exprimă multa miopie, căci, în ultima analiză, actul criminal în sine duce la altă formă de dezechilibru: teamă de pedeapsă și necesitatea urgentă de a construi o formă de defensivă. Astfel, actul criminal duce spre un cerc vicios, pe care însă criminalul nu-l poate prevedea. Această analiză duce la concluzia unei imaturități intelectuale, la constatarea incapacității criminalului prin obișnuința de a prevedea pe termen lung consecințele acțiunii sale antisociale.

Cercetătorul italian G. Cânepa publicând rezultatele investigațiilor sale în care arată existența unor relații esențiale între comportamentul antisocial și delictual și unele trăsături psihologice ale personalității. Este vorba de următoarele elemente: 1) impulsivitate mărită, la 68% dintre delincvenții examinați; 2) indiferență afectivă, la 27%; 3) egocentrism, la 41%; 4) agresivitate, 72%; 5) tendință de opoziție la 46%; 6) scepticism, la 50%.

Pe lângă aceste caracteristici, examinările efectuate de-a lungul anilor de Cânepa asupra recidiviștilor și a altor categorii de infractori cu tendințe de a comite acte antisociale deosebit de grave au relevant [197, p.98]: 1) tendința de a percepe realitatea într-un mod neobișnuit și deformat, în sensul de a considera că toți cei din jur sunt dușmani, nimeni nu oferă ajutor și că în viață totul se petrece conform legilor „baftei” sau „ghinionului”; 2) prezența unor manifestări de indecizie, și incertitudine interioară; 3) profunda dificultate de autoreprezentare, lipsa de

capacitate de a se vedea pe sine în mod realist, la care se adaugă și strădania de a ascunde propria personalitate. Așadar personalitatea infractorului recidivist se caracterizează prin a fi o persoană care se distinge printr-o structură psihologică marcată de o anumită specificitate.

Recidiviștii având imagine negativă despre lume, manifestă un comportament straniu și exprimat prin tendință de atac permanentă. Ei se motivează prin faptul că ei nu sunt numai neglijați de societate și respinși dar, se regăsesc într-un sentiment de inferioritate. De aceea, una din cele mai importante teorii psihanalitice pentru analiza criminologică a comportamentului infracțional aparține lui A. Adler, care a devenit cunoscut în urma inventării conceptului de „complex de inferioritate” [21, p.85].

2.5. Tipologia infractorilor profesioniști

O trăsătură indispensabilă a personalității criminalului profesionist este integrarea în mediul criminal. Proprietățile importante ale personalității criminalului profesionist este integrarea în mediul criminal. Ele țin de apartenența lui la mediul criminal și respectarea regulilor de conduită acceptate aici, formează cunoașterea argoului, a sistemului de protecție și tatuaje.

Argoul evoluează în timp cunoscând astfel modificări considerabile. Limbajul utilizat de infractori la începutul secolului în mare măsură diferă de cel folosit în prezent. Deși, limbajul unor categorii de infractori, în ceea ce privește lexicul și funcțiile, în multe privințe a rămas același. Numărul cuvintelor și expresiilor din limbajul criminalilor este de ordinul miilor. Argoul poate fi divizat în trei grupe de bază: 1) argoul comun, folosit atât de hoții de rând, cât și de cei profesioniști; 2) argoul penitenciar, propriu mediilor de detenție; 3) argourile speciale, profesionale, specifice doar infractorilor profesioniști. Hoții de buzunare folosesc, spre exemplu, un vocabular de circa 400 de termeni speciali, care reflectă particularitățile activității lor, la trișori el este circa 200 de cuvinte, la hoți de anticariat și traficanții de droguri - 100 de cuvinte. Argoul este utilizat de infractori în scopuri comunicative, pentru a identifica pe „ai lor” și pe cei „străini”, nemijlocit în timpul comiterii unei infracțiuni, în vederea schimbului conspirat de informații. Hoții de buzunare apelează la argou în cursul comiterii infracțiunilor în 50%, iar trișorii în 70% din cazuri. Deși unii infractori posedă argoul, îl folosesc preponderent în comunicarea dintre ei, fără a recurge, de obicei, la el în timpul infracțiunilor, din lipsă de necesitate. Folosirea argoului special, în paralel cu cel comun tuturor infractorilor, constituie un indiciu de personalizare a unor contingente de criminali. În mediul criminalilor profesioniști au o largă răspândire tatuajele. Proporția deținuților tatuați variază, în funcție de antecedentele penale, de la 75% la 95%. Totuși, tatuajele nu mai posedă semnificația comunicativă pe care aveau mai înainte. Tatuajele criminalilor profesioniști pot fi divizate în tatuaje noi și vechi. Cele vechi pot fi întâlnite, în principal, la hoții recidiviști, care și-au început activitatea criminală prin anii 50 și care, prin urmare, cunosc semnificația acestora. Cele noi sunt preferate de infractorii care au

pășit pe calea infracțiunilor în ultima perioadă. Cât toate acestea, o parte din tatuajele vechi, în conformitate cu „legile nescrise ale lumii interlope, sunt bine cunoscute și de infractorii tineri, fapt care demonstrează o dată în plus continuitatea tradițiilor și obiceiurilor criminale. Desenele de pe corpul lor pot fi divizate în trei categorii de bază: tatuaje cu caracter general, tatuaje-simboluri și tatuaje” cu caracter criptografic. Tatuajele exprimă universul intern al criminalului. Ele relevă apartenența criminalului la o anumită categorie de infractori sau atracția spre aceasta. De aceea, tatuajele reprezintă nu doar interes criminologie, ci și unul criminalistic.

Este falsă impresia că criminalii profesioniști sunt persoane care nu au loc de trai și, cu atât mai mult, loc (legal) de muncă. Într-adevăr, în rândul lor este relativ înaltă ponderea persoanelor de clasate (infractori voiajori, vagabonzi), precum și a infractorilor aflați în stare de ilegalitate: la hoții de apartamente ea constituie până la 10%, la tâlhari peste 15%, la hoții de buzunare - 22%. Totuși, în scopuri conspirative, majoritatea criminalilor profesioniști dispun de o ocupație legală și locuiesc în propria locuință sau în a părinților lor. De asemenea, trebuie luat în calcul și faptul că unele infracțiuni profesionale pot fi săvârșite doar în condițiile executării anumitor funcții. Este vorba de infracțiuni ca furturile de la turiști, atunci când făptuitorii, pentru a stabili relații cu potențialele victime, se angajează la hoteluri sau restaurante. De altfel, chiar și infracțiunile ce nu necesită o pregătire sunt comise de infractori profesioniști plasați în câmpul muncii, sau care își fac studiile, sau au certificat de invaliditate. Astfel, doar fiecare al treilea hoț, în momentul tragerii la răspundere penală, nu era plasat în câmpul muncii. Ponderea celor neangajați, o perioadă îndelungată, este mare la hoții de buzunare (2/3), la trișori (70%) și la hoții de apartamente (2/5).

Examinarea structurii de vârstă a criminalilor profesioniști relevă date surprinzătoare, dar la prima vedere numai. Necesitatea de a poseda un complex ansamblu de cunoștințe, de a căpăta anumite deprinderi și priceperi, perfecționate până la automatism creează impresia că criminalii profesioniști ar trebui să fie de vârstă medie ori mai în etate. În realitate însă conform cercetărilor efectuate, s-a constatat că majoritatea criminalilor profesioniști sunt tineri (inclusiv minori) și de vârstă medie. Ponderea covârșitoare o dețin persoanele în vârstă de 19-35 de ani, ei constituind 77% din totalul criminalilor profesioniști. Persoanele a căror îndeletnicire criminală constă în comiterea infracțiunilor de furt, în medie, au vârsta de 29 de ani, indice mai mic în raport cu vârsta medie a tuturor infractorilor (33 de ani). Traficanții cu opere de artă, domeniu în care s-ar părea că se cere un nivel înalt de cunoștințe, sunt în proporție de 96% în vârstă de până la 30 de ani. Aceeași vârstă este înregistrată în cazul a 70% dintre cei care au comis acte de furt și tâlhărie cu pătrundere în locuință. Întinerirea contingentului acestor criminali este, însă, un indice al tendințelor negative pe care le înregistrează criminalitatea profesională.

O importanță deosebită la evaluarea stării criminalității profesionale, la studierea cauzelor și

condițiilor ei, precum și la elaborarea mijloacelor și metodelor de prevenire o are clasificarea criminalilor profesioniști. Criminologul S. Inșacov a elaborat următoarea clasificare a criminalilor profesioniști după caracterul activității criminale și gradul pericolului social al infracțiunilor pe care se specializează ei: a) tipul extrem de periculos (extoratorii, ucigașii profesioniști etc.); b) tipul deosebit de periculos (persoanele specializate pe atacuri tâlhărești, jafuri, întreținătorii speluncilor, traficantii de armament și substanțe narcotice etc.); c) tipul periculos (hoții de automobile, hoții de buzunare, escrocii etc.). această clasificare ne indică care probleme urmează a fi considerate imediate și de mare urgență, la soluționarea cărora urmează să fie concentrate eforturile în vederea combaterii criminalității profesionale [330, p.234].

În unele cazuri, specializarea criminală nu necesită o pregătire deosebită și calificare înaltă (aptitudinea de a mânui cuțitul și, amenințând cu aceasta, de a lua banii; iscusința de a alege locul potrivit pentru săvârșirea infracțiunii). În alte cazuri calificarea criminală necesită antrenament, pregătire specială, abilități și chiar „talent criminal”. Printre ei sunt mulți criminali „de perspectivă”, care la fel urmează a fi incluși în fișele de evidență a organelor de drept. În dependență de faptul dacă persoana folosește funcția deținută pentru comiterea infracțiunilor putem evidenția: 1) persoane ce folosesc situația de serviciu în scopuri criminale (aici se au în vedere criminalii profesioniști care se angajează la serviciu în vederea realizării intențiilor criminale (se angajează la hotel pentru efectuarea furturilor de la turiști etc.); 2) persoane a căror activitate criminală nu ține de oricare altă activitate social-utilă.

Cu privire la existența și caracterul legăturilor din mediul criminal putem evidenția: 1) criminali profesioniști care activează de sine stătător și nu mențin careva legături cu alți infractori; 2) criminali profesioniști care activează de sine stătător, clar care mențin legături cu mediul criminal în vederea asigurării activității criminale, tăinuirii infracțiunilor, realizării bunurilor furate; 3) criminali profesioniști ce comit infracțiuni în cadrul unui grup organizat, în care rolurile sunt distribuite din timp; 4) autoritățile criminale - nucleul mediului criminal.

În lucrările criminologilor români este dată o clasificare a criminalilor profesioniști în două categorii, enumerând trăsăturile de personalitate caracteristice fiecărei categorii. Astfel ei evidențiază 2 tipuri de criminali profesioniști: 1) *Criminalul profesionist pasiv* - este persoana care nu muncește și nu-și câștigă existența din muncă (criminal refractar muncii), ci din săvârșirea de infracțiuni, din practicarea unor activități parazitare, precum cerșetoria, vagabondajul, jocurile de noroc. Ceea ce îl caracterizează pe un infractor, sub aspectele de personalitate, sunt: un nivel de inteligență scăzut, capacitate redusă de rezolvare a dificultăților zilnice de viață; nivelul de inteligență se acordează cu nivelul de instruire școlară, care se rezumă la școala întreruptă sau la câteva clase elementare. Prezintă o structură caracterială slabă, pronunțată fiind și tendința spre supunere și ascultare față de alte persoane; în plus, o voință

slabă și stăpânire de sine oscilantă; 2) *Criminalul profesionist activ și organizat* - care, de asemenea, își câștigă existența din săvârșirea de infracțiuni, dar infracțiuni de altă natură și mult mai complexe, cum sunt: infracțiunea de furt de buzunare, traficul de femei, falsificarea de bani sau de acte; uz de fals etc.; acești infractori de cele mai multe ori comit infracțiuni în mod organizat, situație în care se cer pricepere și metode tehnice bine puse la punct, spre exemplu, prin spargere de locuințe, furturi din mijloacele de transport, furturi de automobile, spargeri de case de bani etc.), ca trăsătură de personalitate, acest tip de criminal este cu un nivel de inteligență normală sau chiar ridicat, dar, din punct de vedere al laturii afectiv-active, este insensibil și lipsit de simpatie și milă pentru alții, este egocentric, neîncrezător și chiar pervers, „incapabil de renunțare la o satisfacție imediată, insuficiență de control de sine, de judecată, de utilizare a experienței trecute, impulsiv etc.”. În ceea ce privește abilitatea de a acționa, aptitudinile sale tehnice, el le posedă, le-a învățat și s-a atașat de astfel de activități. A purcede pe drumul crimei ca profesie este o alegere deliberată în mod liber, dar poate fi și o sfidare, un refugiu, ca urmare a unei deziluzii, a unei frustrări, a dorinței de răzbunare. O parte din mijloacele fondului sunt investite atât în afaceri legale, cât și ilegale. Pe lângă aceasta în anii 1992-1994 în majoritatea formațiunilor criminale legalizarea mijloacelor acestor fonduri s-a efectuat prin intermediul activității comerciale criminale. Una din sarcinile de bază a acestei orientări constă în asigurarea reproducerii acestor mijloace și a dezvoltării activității criminale. Fondul comun de mijloace bănești se compune din aporturile (cotizațiile) de la veniturile ilegale ale criminalilor; din veniturile obținute de la cazinouri și de la întreținătorii de spelunci (30-45%); mijloace obținute prin „*racket*” de la structurile sistemului financiar-bancar (până la 10%); mijloacele obținute de la instituțiile financiar-comerciale create de formațiunile criminalilor sau luate sub „control” de acestea. Astfel, „hoții în lege” nu doar organizează și comit infracțiuni, dar și inițiază procese criminogene în regiuni și localități, obținând în urma acestora nu numai avantaj material, dar și o puternică bază în persoana noilor criminali profesioniști în vederea răspândirii viziunilor și „ideilor” sale criminale la nivel local, regional sau statal.

În același timp, se consideră că este rațional de a include și termenul de „profesionalism criminal” în vederea desemnării unui tip specific de activitate criminală, trăsăturile căruia ne vor permite să pătrundem în esența criminalității profesionale. Totodată, termenul de „profesionalism criminal” urmărește scopul desemnării doar a activității criminale permanente căreia îi sunt proprii trăsăturile profesiei. „Profesionalism” înseamnă a se ocupa cu ceva ca profesie, în legătură cu ce se prezintă mai rațional de a fi preluat în vederea desemnării activității criminale, deoarece în cazul dat se are în vedere nu profesia însăși a criminalului, ci doar manifestarea în acțiunile lui a trăsăturilor specifice profesiei. Iată de ce este mai corect să definim criminalul prin prisma trăsăturilor caracteristice ale profesiei în generalo astfel de abordare ne permite nu doar să

păstrăm toate elementele criminal-profesioniste menționate anterior, dar și să le grupăm în baza unor criterii mai stricte, ansamblul cărora ne va permite să definim tipul criminalului profesionist [378, p.237-238]. Astfel, acest fenomen ca un gen de activitate criminală permanentă, care constituie pentru infractori sursa de bază a existenței, necesită anumite cunoștințe, deprinderi și condiționează anumite legături cu mediul criminal”. În așa mod, definiția dată conține 5 trăsături ale profesionalismului criminal: 1) activitatea criminală permanentă (îndeletnicire criminală); 2) gen identic de activitate criminală (specializarea); 3) anumite cunoștințe, priceperi și deprinderi (calificarea); 4) infracțiunile - sursă de bază a veniturilor; 5) integrarea în mediul criminal.

Activitatea criminală permanentă este determinată de comiterea sistematică a infracțiunilor sub formă de îndeletnicire, îndreptate spre satisfacerea unor necesități ale persoanei, ceea ce duce la formarea unei deprinderi care se transformă în normă de conduită cu o orientare strict determinată spre activitatea aleasă. După cum relevă A. Borodac, noțiunea de „sistematicitate a infracțiunii”, din punct de vedere al științei dreptului penal, poate fi formulată ca o repetare mai mult decât două ori a unor infracțiuni identice, indicate în lege, care atestă o anumită tendință în comportamentul infractorului. După cum arată practica judiciară, unele persoane pășesc pe calea de comitere sistematică a infracțiunilor, transformând acest lucru într-o sursă de extragere a venitului material, adică în ocupație, profesie. Totodată, relevăm că activitatea infracțională sub formă de îndeletnicire presupune o legătură internă între infracțiunile săvârșite. Astfel, activitatea infracțională sub formă de îndeletnicire poate fi definită ca o repetare, nu mai puțin decât de trei ori, a infracțiunilor identice indicate în lege pentru extragerea unui anumit câștig material, ocupația servind drept sursă de bază a veniturilor.

Specializarea presupune comiterea infracțiunilor de un anumit tip și utilizarea unor anumite mijloace și metode de săvârșire a infracțiunilor. După cum menționează A. Dolgova, specializarea (de la latinescul „*species*” - gen, tip) se prezintă ca un gen de activitate în cadrul unei profesii, care presupune existența unor deprinderi profesionale cu caracter restrâns, îndreptate spre pregătirea, comiterea și tănuirea unor infracțiuni identice sau omogene [313, p.620].

Specializarea criminală, după cum remarcă criminologul rus S. Inșacov, este compusă din următoarele elemente: a) pregătirea psihologică și morală permanentă de a comite infracțiuni; b) aptitudinea de a face ceea ce este necesar în vederea atingerii scopului criminal; c) iscusința a se eschiva de la răspundere. Specializarea criminală poate să se manifeste prin aptitudinea de a executa la nivelul corespunzător o anumită operațiune și de a organiza un grup de infractori specializați care ar fi în stare să comită o anumită infracțiune (relativ complicată) și, în același timp, să se eschiveze de la răspundere penală [a se vedea: 330].

Elementele importante suplimentare ale trăsăturii analizate ale profesionalismului criminal

sunt: a) cunoașterea argoului criminal; b) porecele criminale; c) tatuajele criminale. Ele sunt legate de tradițiile ce s-au stabilit între infractorii versați și reprezintă reflectarea exterioară a apartenenței personalității la categoria criminalilor, se manifestă diferit, însă caracterizează pe deplin atitudinea persoanei față de anumite valori sociale, cu alte cuvinte reflectă subcultura acesteia. Aceste elemente elaborate de mediul criminal au o anumită semnificație condiționată de particularitățile activității criminale și joacă un rol important în activitatea lor [426, p.293-294]. Din punct de vedere al manifestării, criminalitatea profesională cuprinde faptele penale comise de persoane a căror activitate infracțională poartă trăsăturile profesionalismului criminal.

Studierea criminalității profesionale întâmpină unele dificultăți. Situația este cauzată de lipsa în statistica criminologică a unor indici adecvați. De aceea, pentru studiarea criminalității profesionale, cercetătorii recurg la: a) interpretarea datelor statistice privind recidiva specială, iar în structura acesteia apelează la indicii recidivei repetate, care reflectă mai sigur specializarea infractorilor; b) efectuarea cercetărilor aleatorii. În aprecierea criminalității indicii recidivei speciale sunt relativi și aproximativi. Mulți dintre acești criminali, deși comit infracțiuni sub formă de îndeletnicire, din diferite motive nu sunt atrași la răspundere penală (datorită latenței înalte a unor tipuri de infracțiuni, iscusinței deosebite a unor criminali profesioniști). Categoria lor anterior necondamnați este numeroasă în mediul hoților, escrocilor etc. Iată de ce, la studiarea criminalității profesionale, este important a lua în considerație „stagiul criminal”, adică pluralitatea faptelor penale. Este vorba, în special, de cazurile când persoana, fără a cădea în atenția poliției, comite infracțiuni similare o perioadă îndelungată. Totodată, trebuie luat în considerație și faptul că ei pot săvârși și fapte penale ce nu țin nemijlocit de activitatea criminală de bază (sub influența stării de ebrietate comit acte de huliganism după o afacere reușită).

Comiterea de infracțiuni identice sau omogene este, indiscutabil, o caracteristică de bază a infractorilor profesioniști. Cu toate acestea, uneori, în anumite limite este posibilă o „recalificare” a criminalilor profesioniști. Totuși, continuă să persiste caracterul de îndeletnicire al activității infracționale, de sursă principală a veniturilor și de specializare, iar persoana rămâne integrată în mediul criminal. Astfel, cei mai mulți dintre hoții de apartamente recidiviști au fost condamnați, prima oară, pentru alte tipuri de infracțiuni, de cele mai multe ori pentru infracțiuni cupidant-violente; același lucru este valabil și în cazul a jumătate dintre hoții de buzunare. Fiecare al treilea trișor a fost condamnat pentru furt de buzunare sau pentru alt tip de escrocherie, „recalificarea” are loc, de obicei, sub influența infractorilor versați au o poziție „prestigioasă” în ierarhia criminală și presupune transmiterea cunoștințelor aferente noului tip de activitate criminală.

La tendințele negative ale evoluării criminalității profesionale putem atribui: a) reînnoirea specializărilor criminale vechi și apariția și răspândirea noilor genuri periculoase de activitate

criminală („*racket*”-ul, răpirea de persoane, traficul de copii și femei etc.); b) creșterea ponderii profesiilor criminale deosebit de periculoase (omorurile la comandă, banditismul etc.); c) ridicarea nivelului de instruire și, respectiv, al celui intelectual al criminalilor profesioniști; creșterea numărului persoanelor care au trecut o pregătire specială în diferite organe ale statului (în armată, în poliție, în serviciul de contrarecunoaștere și spionaj etc.); d) creșterea numărului grupărilor criminalilor profesioniști; e) ridicarea nivelului dotării tehnice a criminalilor profesioniști (dotarea tehnică a acestora, de regulă, depășește dotarea respectivă a organelor de drept); f) creșterea popularității a profesiilor criminale, răspândirea largă a „romantismului” și subculturii criminale.

Lumea interlopă contemporană cunoaște o stratificare și ierarhizare destul de precisă. Astfel, A. Gurov, analizează criminalii profesioniști prin prisma ierarhiei stabilite în mediul criminal, care constituie nucleul mediului dat, latura lui profesionistă [305, p.15]. „Hoții în lege” sunt persoanele ce au primit titlul dat la o întrunire specială a hoților, care, de regulă, au fost condamnați anterior de câteva ori și au însușit pe deplin subcultura criminală. Numărul persoanelor ce sunt desemnate cu acest titlu, considerat în mediul criminal de onoare, este limitat și această procedură este condiționată de un șir de formalități [415, p.32-40], cerințele de bază înaintate candidaților sunt: a) devotamentul față de „ideologia” criminală; b) posedarea aptitudinilor organizatorice și a experienței criminale; c) cunoașterea „legilor” mediului criminal; d) lipsa datelor compromițătoare; e) autoritatea în rândul criminalilor profesioniști, recomandările scrise sau orale din partea acestora etc. „Hoțul în lege” nu poate să lucreze sau să posede o altă ocupație legală și nu poate să întemeieze o familie. În procesul comunicării cu colegii el trebuie să utilizeze argoul special și porecele. Mulți din „hoții în lege” sunt tatuați. Particularitățile de bază ale comportamentului acestora se manifestă prin întruniri regulate, existența unui fond bănesc comun, intra-ajutorarea materială, inclusiv atunci când cineva din ei a nimerit la închisoare. Ei posedă propria „justiție internă”, modalități eficiente de a se răfui sau a-i elimina pe cei care nu le convin, însă, în ultimii ani aceste reguli s-au dovedit a nu fi respectate. O parte din „hoții în lege” au familii, precum și posedă o ocupație legală - în principal, în interese conspirative.

În general, pentru categoria dată de infractori profesioniști sunt tipice norme neformale de conduită: a) propagarea modului de viață criminal, a „eticii”, „moralei” și a „echității” criminale, lărgirea activă a anturajului său prin atragerea minorilor care au însușit pe deplin tradițiile și obiceiurile criminale; b) organizarea fondurilor bănești comune, precum și a completării acestora; c) acordarea ajutorului material celor condamnați și familiilor lor, precum și altor persoane din anturajul lor; d) luarea hotărârilor în mod colectiv privind organizarea de întruniri și privind chestiunile ce urmează a fi discutate la acestea. Întrunirea „hoților în lege” este o

modalitate eficientă de luare a hotărârilor în cadrul unei adunări referitor la cele mai importante chestiuni ce țin de activitatea criminală, precum stabilirea surselor de completare a fondurilor bănești comune, excluderea (eliminarea) persoanelor care au încălcat interesele asociației, reglarea unor conflicte apărute în mediul criminalilor, schimbarea formelor și metodelor de exercitare a activității criminale; e) coruperea colaboratorilor organelor de drept și a demnitarilor de stat, colaborarea cu acestea; f) răspândirea de informații compromițătoare despre liderii și membrii grupărilor concurente, asigurarea securității liderilor mediului criminal; g) soluționarea conflictelor apărute între criminali, examinarea încălcărilor cornișe de acestea, stabilirea măsurii de pedeapsă (de obicei se aplică pedeapsa cu moartea). De regulă, ei apar în calitate de „justițieri” [344, p.15-16].

În locurile de detenție normele în cauză se deosebesc de normele neformale răspândite în condiții de libertate. Astfel, în locurile de detenție „hoții în lege” trebuie să respecte normele: a) să comunice doar cu persoane de același nivel sau cu cei din anturajul lor; b) să comită faptele interzise în închisoare prin intermediari, care sunt, într-un fel servitorii lor. Acestea sunt persoanele care execută însărcinările „hoțului în lege” (liderului), care își iau vina asupra lor, care îndeplinesc funcțiile de aplicare a pedepselor stabilite față de unii condamnați; c) să dispună de mijloace ilegale de legătură cu ceilalți lideri atât în locurile de detenție, cât și în condiții de libertate, precum și cu alte persoane care îi pun la dispoziție bani, produse alimentare și alte obiecte interzise; d) să conducă grupările criminale în locurile de detenție, care se ocupă cu răspândirea zvonurilor false în privința condamnaților porniți pe cale corectării și reeducării, cu „prelucrarea” negativă a noilor condamnați, să interpeleze denaturat unele prevederi ale legislației; e) să utilizeze orice posibilitate de a submina autoritatea administrației din locurile de detenție, folosindu-se de erorile și omisiunile cornișe de reprezentanții acesteia, să provoace, în caz de necesitate, unii colaboratori ai administrației să comită greșeli; f) să caute posibilități de a fi atras doar la lucrări „prestigioase” și simple, să nu participe la lucrări de reparație a dispozitivelor ingineresti de pază; g) să stabilească persoanele, din rândul reprezentanților administrației cu care s-ar pute stabili relații de corupere.

„Autoritățile” sunt criminalii profesioniști, care ocupă o anumită poziție în mediul criminal și care se bucură de autoritate recunoscută. Această categorie este divizată în două grupe: la prima se atribuie acele „autorități” care se apropie de categoria „hoților în lege” și din care ultimii sunt recrutați, iar la a doua, criminalii care sunt independenți în virtutea posibilităților materiale, care au anturajul lor, gardă și consultanți proprii. Unele persoane din categoria dată sunt desemnate de „hoții în lege” ca responsabili pentru un anumit sector al activității criminale. Dar, în unele cazuri, pentru aceasta poate fi înaintată o altă persoană care imediat ocupă poziția „autorității”, uneori fiindu-i eliberat chiar și un document („mandat”) ce-i confirmă împuternicirile.

„Pionii” sunt acea categorie care se situează la nivelul inferior al ierarhiei autorităților menționate, ocupând poziția „de rând” printre acestea. Activitatea criminală a lor ține de comiterea nemijlocită a infracțiunilor, de executarea însărcinărilor liderilor mediului criminal, ei, pot apărea în calitate de „informatori”, intermediari, „realizatori” ai bunurilor sustrase, agenți de legătură, încasatori ai mijloacelor ce urmează a fi vărsate în fondurile bănești comune etc.

Cercetările în domeniul dat au demonstrat că o ierarhie analogică se observă și în rândul minorilor. Ei, de asemenea, se diferențiază în categorii care respectă tradițiile și obiceiurile mediului criminal și ocupă anumite poziții în mediul dat. Participanții grupărilor neformale ale minorilor, în mare parte, îi imită pe criminalii profesioniști, imită modul lor de viață, în același timp, modificând „legile” și tradițiile acestora în raport cu propria psihologie, instaurând uneori reguli de conduită care din punct de vedere al „principialității” și cruzimii depășesc normele criminalilor în vârstă. Contaminarea cu „ideologia” criminală are loc atât în spitale pentru condamnați unde sunt concentrați reprezentanți ai tuturor categoriilor de criminali profesioniști, cât și în locurile de detenție [387, p.3-7]. O trăsătură caracteristică a subculturii lor o constituie menținerea disciplinei și asigurarea securității în mediul criminal. Pentru aceasta se utilizează jurămintele, se instituie sancțiuni grave pentru încălcarea lor, precum și pentru încălcarea normelor neformale de conduită. În ultimul timp, măsurile fizice de influență sunt substituite de măsurile cu caracter material, în special bănesc. În vederea neadmiterii transformării conflictelor în lupta deschisă, care ar putea atrage atenția organelor de drept, dar și pentru a restabili ordinea și „echitatea” în relațiile dintre reprezentanții mediului criminal, sunt organizate „justiții interne”, iar în calitate de „justițieri” apar „hoții în lege”. Astăzi multitudinea de conflicte și neînțelegeri ce apar între grupările criminale se soluționează prin intermediul așa-numitelor reglări de conturi. Spre deosebire de „justiții interne” această modalitate se caracterizează printr-o ordine mai simplă de soluționare a divergențelor, însă nu sunt excluse cazurile de confruntări armate [319, p.372].

Pentru a vorbi despre tipurile de criminalitate penitenciară, aș vrea să mă refer mai întâi la trăsăturile și dimensiunile fenomenului de criminalitate. În ansamblul formelor particulare de devianță, delincvență, criminalitatea are gradul cel mai sporit de pericolozitate socială, deoarece afectează cele mai importante relații și valori sociale și încalcă regulile și normele morale sau juridice, care orientează comportamentele indivizilor din penitenciar. Din punct de vedere strict juridic, un comportament delincvent este definit ca fiind un ansamblu de conduită care încalcă legea, privită ca ansamblu de reguli normative edictate și aplicate de către autoritatea statală.

Pornind de la caracteristicile comune ale acestei forme particulare de devianță manifestate în orice penitenciar, o serie de autori disting următoarele trăsături distinctive ale criminalității: a) violarea legii penale, care prescrie sancțiuni împotriva celor care o încalcă; b) manifestarea unui

comportament contrar codurilor morale ale grupului fie cele formale sau informale; c) săvârșirea unei acțiuni antisociale cu caracter nociv pentru deținuți.

Criminalitatea include acele violări și încălcări ale normelor penale și de conviețuire, care protejează ordinea în penitenciare, drepturile și libertățile individuale, viața, sănătatea și integritatea persoanei din instituțiile de detenție. În opinia criminologului E. Sutherland un comportament delicvent comportă următoarele caracteristici: a) are o serie de consecințe negative, prin aceea că prejudiciază interesele funcționării normale a sistemului penitenciarului; b) face obiectul unei interdicții sau constrângeri formulate de legea penală; c) prezintă o intenție antisocială deliberată, urmărind un scop distructiv; d) fapta este probată juridic și sancționată.

În sensul său general juridic, criminalitatea include acele violări ale normelor penale prin care sunt protejate ordinea penitenciară și drepturile, libertățile indivizilor deținuți și siguranța instituțiilor de detenție. Din acest motiv, orice comportament delicvent sau criminal reprezintă un potențial sau real pericol social pentru structura instituției penitenciare, perturbând ordinea socială din această instituție și provocând un sentiment de teamă și insecuritate în rândul indivizilor.

Dacă la o primă analiză, criminalitatea apare ca un fenomen juridic reprezentând ansamblul încălcărilor și abaterilor cu caracter penal, este totodată și un fenomen social care se produc și se reproduce în cadrul mediului social din penitenciare, având o determinare socială și individuală și determinând consecințe la nivelul indivizilor, grupurilor din instituțiile de detenție [62, p.56].

În consecință, analiza juridico-penală a criminalității penitenciare solicită o analiză, criminologică și psihologică complementară, pentru a se identifica și explica motivele generale și individuale care a generat această formă de devianță specială. Totodată, amploarea și intensitatea fenomenului de criminalitate penitenciară, „coloratura” specifică a diferitelor delikte și crime, obligă să luăm în considerare diferitele dimensiuni ce caracterizează evoluția sa în diverse contexte culturale și normative, între care cele mai importante sunt: *dimensiunea statistică*, ce evidențiază starea și dinamica criminalității în timp și spațiu, prin evaluarea și măsurarea în procente, medii de distribuție și indici ai diferitelor delikte și crime, precum și corelarea acestora cu o serie de variabile și indicatori cu caracter micro-social și cultural; *dimensiunea juridică*, ce evidențiază tipul normelor juridice violate prin acte și fapte cu o pericolozitate sporită a acestora, intensitatea și felul sancțiunilor adoptate, modalitățile de resocializare a persoanelor delicvente; *dimensiunea sociologică* din cadrul penitenciarului, care este centrată pe identificarea, explicarea și prevenirea delictelor sau crimelor din instituțiile respective în raport cu multiplele aspecte de inadaptare, dezorganizare și devianță existente în micro-mediul penitenciarului; *dimensiunea psihologică*, ce profilează structura personalității individului delicvent, motivația și mobilurile comiterii delictului, atitudinea criminalului față de fapta comisă (răspunderea, discernământul

etc.); *dimensiunea prospectivă*, ce reliefează tendințele de evoluție în viitor, a delicvenței, precum și „propensiunea” spre delicvență a anumitor indivizi și grupuri de indivizi din instituțiile de detenție. Conturarea lor atestă caracterul interdisciplinar al crimei, ceea ce face extrem de dificilă abordarea și studierea ansamblului de delictive și crime ce se produc în instituția penitenciară.

Cunoașterea criminalității penitenciare ca un fenomen social, trebuie să cuprindă cunoașterea structurii ei, cunoașterea părților componente, a categoriilor de crime [234, p.64]. Crimele săvârșite și studiate, corespund și trebuie să corespundă crimelor prevăzute de legea penală. Acesta este un punct de vedere exact și necesar, deoarece prima sistematizare și așezare a lor a fost efectuată de către legiuitor, cu prilejul încriminării și sancționării faptelor criminale și înscrierii lor în legea penală, care s-a efectuat după criterii obiective și anume după obiectul diferitelor infracțiuni, adică valorilor sociale cărora li se aduce atingere prin săvârșirea de crime. Potrivit acestui criteriu crimele sunt așezate în lege, în câteva grupe sau categorii, în fiecare grupă înscriindu-se faptele care vizează un anumit obiect [248, p.87].

În continuare vom elucida sistemul de crime înscris în legea penală, pentru a avea o imagine respectivă asupra crimelor penitenciare, care, alcătuiesc părțile componente ale criminalității date. Dintre ele cele mai frecvente se pot enumera: a) criminalitatea contra persoanei, care sunt repartizate în mai multe subgrupe și anume: b) crime contra vieții persoanei (omorul); b) crime contra integrității corporale sau sănătății (loviri, vătămare corporală, lovituri cauzatoare de moarte); c) crime privitoare la viața sexuală (relații homosexuale prin constrângere) etc.; d) criminalitatea contra autorității penitenciare și anume: ofensa adusă autorității instituțiilor de detenție sustragerea sau distrugerea obiectelor din instituțiile date, evadarea din locurile respective de privațiune de libertate; e) criminalitatea contra proprietății instituțiilor ori persoanelor.

Așadar, cât privește tipurile de infracțiuni care sunt săvârșite în locurile de detențiune, după cum se arată în studiul efectuat acestora le sunt proprii particularității criminologice distincte după dinamică, loc, timp, tipul personalității infractorului etc. Evident, un specific în criminologia penitenciară o are personalitatea infractorului, unde ca obiect de studiu este personalitatea deținutului care săvârșește infracțiuni în perioada de detențiune și, de asemenea cunoașterea legităților care determină comportamentul infracțional. Ea este preocupată nu de personalitatea deținutului în genere, ci doar a acelor care săvârșesc infracțiuni în perioada de detențiune.

Analizând infracționalitate, se menționează că principalul element al obiectului criminologiei, după părerea lui V. Bujor și M. Lașcu, se distinge specificul criminalității penitenciare. Aceasta se manifestă atât prin tendințe și legități, cât și prin infracțiunile încadrate

în acest tip de criminalitate. Doar o privire generală atestă că circa 90% din numărul de infracțiuni săvârșite în penitenciare îl constituie 9-11 tipuri de infracțiuni, ele formând, de fapt, nucleul, baza criminalității penitenciare. Criminalității penitenciare îi sunt proprii astfel de infracțiuni: omorul, leziuni corporale, relații homosexuale prin constrângere, acțiuni de huliganism, furt etc. În opinia lui V. Bujor și M. Lașcu, criminalitatea penitenciară mai cere remarcate infracțiuni care le sunt proprii precum: acțiuni ce dezorganizează activitatea instituțiilor de corectare prin muncă; nesupunerea cu rea-credință cerințelor instituției de reeducare prin muncă [57, p.90].

În literatura de specialitate este împărtășită opinia potrivit căreia „procesul psihic care însoțește acțiunea cauzală urmărește, orientează activitatea sa în realizarea scopului propus și se regăsește obligatoriu în orice act volitiv”. Practica vine și ea să fundamenteze această idee, reflectată prin dinamica evadărilor de-a lungul timpului. Astfel, se poate constata că 70% din evadări sunt săvârșite de infractori periculoși, care au avut încolțită în minte această idee din momentul venirii în penitenciar. Tot practica ne poate confirma cele arătate mai sus prin faptul că au existat suficiente situații când unii deținuți, deși aveau posibilitatea de a evada, nu au făcut-o pentru că în conștiința lor nu-și făcuse loc o asemenea intenție, o asemenea hotărâre. În argumentarea acestei idei, J. Pinatel, arată că pentru fiecare persoană apare acel prag delincvențial, dincolo de care persoana poate trece la săvârșirea actului infracțional pentru care trebuie să existe un stimul scăzut pentru unii, iar pentru alții mai puțin scăzut [186, p.391].

Aidoma celorlalte organe de drept și penitenciarele sunt obligate să aibă un rol activ în asigurarea legalității referitor la executarea sancțiunilor penale în regim de detenție. Rolul lor activ în faza executării sancțiunilor penale în detenție se înscrie ca un principiu fundamental, autonom al dreptului execuțional penal și este reflectat implicit în numeroase dispoziții legale. El constă în atitudinea și intervenția operativă și permanentă în desfășurarea actelor și operațiilor care intră în atribuțiile funcționale, în vederea asigurării pedepsei cu închisoarea care constă în educarea condamnaților în vederea resocializării. Pentru penitenciar hotărâtoare este activitatea organizatorică și educațională, munca practică pentru asigurarea sporirii eficienței educaționale a întregii activități desfășurate în penitenciar pentru prevenirea recidivei sau multirecidivei.

Obligatorie este intervenția activă în toate problemele economice și sociale cu care este confruntată viața detențională, obligație ce a format și trebuie să formeze în continuare conținutul rolului activ subordonat finalității unice a întregului proces de executare a sancțiunilor în regim de detenție – educarea celor condamnați în vederea reintegrării sociale. Totuși, de-a lungul anilor, practica din acest domeniu a demonstrat că buna desfășurare a raporturilor execuțional-penale a fost periclitată de o serie de evenimente negative ce-și au originea într-un întreg complex causal.

În accepțiunea muncii de penitenciar, prin eveniment negativ în sensul larg al termenului, înțelegem orice acțiune, faptă, situație ori împrejurare care aduce sau poate să aducă atingere legalității deținerii, ordinii și disciplinei misiunilor de pază, escortare și supraveghere, în general bune desfășurări a activităților specifice unităților de penitenciar.

Prezentând principalele categorii de exemple negative cum sunt răzvrătirile, autorăniirile, ingerarea de obiecte, încercarea de corupere a cadrelor etc., cel mai grav și cu repercusiuni de neînălțurat este evadarea, motiv pentru care legiuitorul stabilește că ea, evadarea, constituie infracțiunea de sine stătătoare, sancționând-o ca atare. Reușita unei evadări constituie un eveniment deosebit de grav în activitatea penitenciarului, reprezintă formă de rebut profesional, motiv pentru care și măsurile de răspuns sunt în concordanță cu gravitatea evadării.

Privită prin prisma sarcinilor profesionale ale cadrelor de penitenciar, săvârșirea unei evadări constituie o lacună serioasă în activitatea acestora. Statul, societatea însăși, pune în fața instanței sarcina de a fi depozitară sigură a deținuților, or, odată ce deținutul a reușit să evadeze, înseamnă că personalul din serviciul de pază, supraveghere, escortare, cadrele penitenciarului nu și-au făcut pe deplin datoria. Pe de altă parte, în marea majoritate a cazurilor, infracțiunea de evadare este însoțită sau urmată de un șir de alte fapte antisociale sau, în orice caz, dăunătoare societății.

La modul general, infracțiunea de evadare este dăunătoare societății prin perturbarea activității unităților penitenciare, grevarea activității și bugetului unității în cauză, a altor organe de stat (poliție, procuratură) cu sarcini și cheltuieli în plus, destinate urmăririi, prinderii și cercetării evadaților. În fața acestor realități, unitățile penitenciare, personalul de conducere, toate elementele de pază, supraveghere și escortare, acționând pe linia îndeplinirii în cele mai bune condiții a sarcinilor lor, trebuie să ia toate măsurile pentru prevenirea și zădărnicierea evadărilor.

Conform reglementărilor actuale, organele de urmărire penală sau instanțele judecătorești au dreptul să dispună reținerea ori arestarea acelor persoane față de care există probe sau indicii temeinice că au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, pedepsită cu închisoare, iar odată ajunse în starea legală de deținere, persoanele față de care s-au luat aceste măsuri au obligația de a nu se sustrage de la această stare legală. Pentru aceasta a fost incriminată în articolul 317, alin. 1 și 2 din *CP al RM* infracțiunea de evadare, atât în forma tip, cât și cea agravată. Dacă deținutul evadează în urma unui cataclism, inundație, bombardament etc., el nu săvârșește infracțiunea de evadare, întrucât a fost determinat a părăsi locul de deținere de o stare de necesitate.

În concluzie, putem afirma că evadarea este o infracțiune care poate fi săvârșită numai prin acte de comisiune. Consumarea are loc în momentul în care acțiunea a fost dusă până la sfârșit, adică atunci când făptuitorul a reușit să iasă din locul de deținere sau de sub pază. Datorită gradului ridicat de pericol social al faptei, legiuitorul a avut în vedere să incrimineze și tentativa.

O altă infracțiune care aduce prejudicii activității de îndeplinire a justiției, constând în manifestări antisociale ce lovesc, în realitate, în ordinea și ansamblul relațiilor sociale, afectând formarea și desfășurarea normală a acestora este, infracțiunea prevăzută de art. 286 *CP al RM*, acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor. Pericolul social al ei constă în faptul că persoanele care își execută pedeapsa penală sub formă de închisoare îi terorizează în instituțiile penitenciare pe condamnații porniți pe calea corectării sau săvârșesc atacuri asupra administrației, organizează în aceste scopuri grupări criminale, fie participă activ la asemenea grupări. Ele dereglează activitatea instituțiilor penitenciare direcționată spre restabilirea echității sociale, corectarea celor condamnați, precum și spre prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.

Terorizarea în locurile de deținere este o formă de răzbunare și presupune aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea violenței în scopul de a impune condamnații porniți pe calea corectării să nu respecte disciplina și regimul de deținere, să nu muncească sârguincios, să nu participe la muncile obștești, să nu ajute reprezentanții administrației la educarea și corectarea altor condamnați etc.

Săvârșirea unor atacuri asupra administrației se exprimă prin aplicarea violenței fizice sau psihice cu scopul de a-i înfricoșa pe reprezentanții ei să nu-și îndeplinească efectiv funcțiile sale de serviciu în locurile de deținere. Violența poate fi însoțită de omor, de provocarea leziunilor corporale de diversă gravitate, de aplicarea loviturilor, luarea în calitate de ostatici etc. În acest caz fapta se califică prin cumul de infracțiuni (art. 286, art. 145, 15 sau 152 al *CP al RM*).

Dacă atacul asupra reprezentanților administrației penitenciarului este săvârșit în afară locului de muncă al acestora, și nu în legătură cu acțiunile lor vădit nelegitime, ci în legătură cu unele relații personale, atunci fapta nu poate fi calificată potrivit art. 286 al *CP al RM*, ci conform articolelor corespunzătoare care privesc răspunderea penală pentru infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei. Organizarea de grupuri criminale în cadrul penitenciarelor sau participarea activă la ele înseamnă că în locurile de deținere se organizează grupuri speciale cu scopul de a dezorganiza activitatea normală a penitenciarului (de a teroriza condamnații, de a săvârși atacuri asupra administrației). Componenta este formală și fapta se consideră consumată din momentul săvârșirii măcar a uneia din acțiunile indicate în dispoziția art. 286 al *CP al RM*.

În penitenciar este săvârșită și o altă infracțiune cum ar fi, înlesnirea evadării (art. 318 al *CP al RM*), ce înseamnă a contribui la o evadare, a da ajutor sau sprijin unei persoane care execută pedeapsa cu închisoare sau cu arest, precum și unei persoane care se află sub arest preventiv pentru a săvârși infracțiunea de evadare din locurile de deținere prevăzută de art. 317 al *CP al RM* atât în forma ei tipică, cât și în cea agravată, care poate fi realizată prin acțiune sau inacțiune și poate consta într-o contribuție morală (sfaturi, indicații, prestarea unor informații etc.) sau materială (înlăturarea obstacolelor, acordarea de mijloace sau instrumente etc.). Nesupunerea

prin violență cerințelor administrației (art. 321) este o infracțiune săvârșită de deținuți în penitenciar. Obiectul ei îl constituie relațiile sociale referitoare la buna activitate a penitenciarului în care se execută hotărârile judiciare penale prin care s-a aplicat pedeapsa cu închisoare.

Specificul activității criminalilor profesioniști, legăturile lor multiple și normele de conduită neformale servesc drept condiții obiective pentru apariția formelor organizate ale activității criminale, adică pentru apariția grupărilor criminalilor profesioniști. Activitatea organizată a criminalilor profesioniști se manifestă prin întruniri, „justiții interne”, baza materială comună și prin alte elemente ale organizării [385, p.29].

Trăsăturile caracteristice ale grupărilor criminalilor profesioniști care le diferențiază de grupările celorlalte categorii de criminali sunt: a) comiterea unor genuri de infracțiuni netradiționale de tipul -„*racket*”, răpiri de persoane cu răscumpărarea ulterioară, controlul veniturilor ilegale ale unor categorii de infractori; b) conspirarea activității criminale prin intermediul dispunerii de ocupații legale sau de certificate de invaliditate; c) deghizarea membrilor grupărilor în cetățeni cinstiți, care se caracterizează pozitiv atât la locul de trai, cât și în muncă; d) tendința de a stabili relații de corupere a colaboratori organelor de drept, precum și a demnitarilor altor organe de stat; e) divizarea teritoriilor și a sferelor de influență, reprimarea grupărilor mai mici de către cele mai mari; f) caracterul universal al activității criminale, care contribuie într-o mai mare măsură la atingerea scopurilor criminale stabilite; g) tendința spre ignorarea legăturilor cu persoanele anterior condamnate; h) apariția noilor forme de conducere a grupărilor, când aceasta este exercitată de către un grup de persoane („comisie”); i) creșterea nivelului de instruire și, respectiv, a celui intelectual al membrilor grupărilor criminale; j) nivelul înalt al dotării tehnice a grupărilor criminalilor profesioniști.

La baza clasificării grupărilor criminalilor profesioniști trebuie să punem două criterii esențiale: primul - gradul și caracterul organizării, deoarece organizația se prezintă ca o formă deosebită și specifică de asociere; al doilea criteriu ține de domeniul de activitate (specializarea) al grupării criminale. Luând în considerație cele menționate, utilizând preponderent termenii din legislație, evidențiem următoarele forme de asociere ale criminalilor profesioniști

Unul din elementele de bază ale organizațiilor criminale se manifestă prin existența relațiilor de corupere. Mai mult ca atât, criminalii deseori tind să se angajeze la serviciu în organele de drept sau, prin intermediul unor măsuri sofisticate să atragă de partea lor ai aparatului de stat. Legăturile cu colaboratorii organelor de drept erau pentru obținerea informațiilor necesare, a documentelor, îmbrăcăminte, precum și pentru a tănui infracțiunile comise. De regulă, în atare organizații de larg profil, membrii se cunosc unii pe alții. Însă, în ultimul timp, a căpătat o largă răspândire regula conspirativității, dat fiind faptul că mulți membri capturați și deferiți justiției s-

au „pocăit” și au vorbit [231, p.288-289]. În așa mod a fost limitat la minimum atât numărul membrilor organizațiilor, cât și circulația informațiilor în interiorul acestora.

Liderii organizațiilor criminale, în marea lor majoritate, s-au dovedit a fi persoane anterior necondamnate. Ei sunt persoane hotărâte, impertinente și pline de inițiativă, posedă aptitudini organizatorice, relații de afaceri și posibilități materiale. Aceste organizații pot avea uneori legături cu alte structuri criminale, prin intermediul cărora se realizează controlul activității lor, are loc supunerea, precum și obligarea membrilor acestora de a servi intereselor organizației.

Corporația „hoților în lege” se atribuie la o formă specifică de asociație caracteristică țărilor CSI, ce nu cunoaște analogii în practica internațională. Aceasta constituie o castă a „hoților în lege”, căreia îi sunt caracteristice trăsăturile organizației criminale și în același timp se deosebește de aceasta prin: a) lipsa unui teritoriu al activității criminale, precum și a unui amplasament stabil; b) structură nedefinită, deoarece formațiunea dată este fundamentată pe tradițiile criminale și „legi” neformale; c) poziția de egalitate a membrilor corporației; d) orientările criminale diferite ale „hoților reuniți printr-o „ideologie” criminală comună [170, p.278]. În ierarhia grupărilor criminale corporația „hoților în lege” pare a fi una dintre cele mai stabile și flexibile grupări, care se află la nivelul superior al acestei ierarhii. Ea a căpătat o puternică nuanță politică, iar în cadrul acesteia au început să se manifeste elemente ale internaționalizării activității criminale [314, p.48].

Corporația „hoților în lege” se deosebește de celelalte formațiuni criminale prin structura sa specifică. La nivel regional sau în orașe mari corporația este reprezentată, de regulă, de „un hoț în lege”, care are anturajul și conduce activitățile de colectare a mijloacelor bănești în fondul comun, propagă „ideologia” criminală și atrag noi persoane în activitatea criminală. Conducerea corporației se realizează prin intermediul întrunirilor „hoților în lege”. În activitatea lor se manifestă tendința spre unificare și conlucrare mai strânsă, dar în același timp, se evidențiază o serie de divergențe între „hoții în lege” de orientări și tendințe diferite. Aceste divergențe sunt soluționate în cadrul întrunirilor: a) elaborarea politicii criminale, organizarea colectării de mijloace în fondurile bănești comune, încetarea de a se numi „hoți în lege” de către cei care nu au nici o tangență cu „frăția hoților în lege”; b) extinderea influenței lor în unele regiuni și orașe în care nu sunt reprezentanți ai corporației „hoților în lege”; disprețuirea și înfruntarea vagabonzilor, persoanelor care comit acte de huliganism, precum și pe cei care recurg la violență, considerând că ei formează o impresie greșită despre mediul criminal; d) ridicarea nivelului de instruire a „hoților în lege”; e) stabilirea de contacte ilegale cu colaboratorii organelor de drept; f) acordarea („coronare”) titlului de „hoț în lege”; g) stabilirea pedepselor „hoților în lege” și altor lideri ai mediului criminal pentru trădarea „intereselor” frăției [396, p.54].

În clanurile „hoților în lege” în ultimii 10-15 ani a căpătat o largă răspândire funcția de securitate care constă nu doar în securitatea fizică, ci juridică. În acest scop, căpeteniile și membrii activi întreprind măsuri necesare stabilirii de relații, pe cale de corupere, cu demnitari de stat, de angajare a avocaților cu experiență, întreținerea unor contacte „de lucru” cu medici, ziariști, scriitori, regizori de cinema, vedete (de muzică, teatru etc.), comercianți, bancheri și alți oameni.

Apariția și dezvoltarea relațiilor de piață a schimbat caracterul activității criminale a clanurilor „hoților în lege”, a contribuit la schimbarea caracterului formării și utilizării fondului comun de mijloace bănești. Prin ea se subînțelege ansamblul vărsămintelor din veniturile ilegale ale criminalilor profesioniști utilizate în vederea lărgirii sferelor activității criminale [314, p.625-626]. Dacă anterior fondurile date erau predestinate pentru acordarea de ajutor condamnaților și membrilor familiilor lor, în unele cazuri pentru organizarea și comiterea infracțiunilor complexe de amploare, pentru coruperea unor demnitari, în ultimul timp a căpătat o largă răspândire investirea mijloacelor bănești în structurile comerciale și financiare criminale.

Deoarece specializarea și calificarea variază în funcție de orientarea activității criminale, acestea urmează a fi analizate în legătură cu categoriile de criminali profesioniști pentru a delimita cele mai răspândite calificări. Calificarea hoților se evidențiază preponderent la hoții de buzunare, hoții de apartamente, de magazine cu autoservire și la alte categorii:

Așadar, pur convențional criminalii profesioniști pot fi divizați în tradiționali și „noi”. La prima se atribuie extorcatarii ce acționează prin amenințarea cu deteriorarea sau nimicirea averii sau prin intermediul amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare. La a doua se atribuie extorcatarii care răpesc persoane, inclusiv copii în vederea răscumpărării lor ulterioare [375, p.49], care se caracterizează printr-un nivel înalt al pregătirii și cruzimii: în caz de refuz sau imposibilitate de a plăti suma stabilită de bani, copii, conform datelor lui A Gurov, erau omorâți în fiecare al doilea caz [306, p.155]. În ultimul timp, extorcarea a devenit un fenomen destul de răspândit și a căpătat un nou conținut - „*racket*”-ul.

De asemenea, ceea ce ține de ucigașii profesioniști, apreciem că odată cu conturarea hotarelor ultimului deceniu al sec.al XX-lea apare o nouă profesie - cea de killer, care are drept scop lichidarea figurilor-cheie din sistemul financiar, comercial etc., care a devenit o realitate a vieții, activitatea lui este asigurată de grupuri bine pregătite în care sunt determinate rolurile, iar conspirația și selecționarea informației ating cele mai înalte plafoane. Majoritatea omorurilor la comandă, spre deosebire de altele, se săvârșesc din motive de acaparare în combinație cu violența egoistă. Chiar și puținele omoruri la comandă, comise în rezultatul relațiilor ostile din familie, au la bază interese materiale [260, p.32-34].

În ultimii ani, are loc o profesionalizare a activității în domeniul „serviciilor criminale”. Pe

lângă persoanele care achiziționează și realizează bunurile dobândite pe căi criminale au apărut informatori, gărzi năimite etc. Transpare și tendința spre universalitate a acțiunilor criminale, ceea ce nu atestăm la criminalii profesioniști tradiționali. Devine tot mai frecventă desfășurarea unor operațiuni criminale de amploare, bine organizate și amănunțit pregătite care aduc profituri uriașe.

2.6. Personalitatea criminalului în serie

Crima nu se produce întotdeauna într-o stare de totală libertate mintală, ea corespunzând, deseori, în cazul criminalilor în serie, unei stări de dezechilibru psihic. Nici educația, nici subtilitatea spiritului, nici inteligența nu mai pot face atunci nimic. Pentru acest motiv, nu putem nega existența deopotrivă a unor stări atât de disperate ca acelea de inteligență, intelectualitate și crimă [242, p.228].

Steven Egger în cartea *Criminalii dintre noi* „definește altfel crima în serie: 1) Un minim de trei sau patru victime, cu o perioadă de inactivitate între ele; 2) Ucigașul este de obicei străin victimei - crimele par să nu aibă legătură, făcute la întâmplare; 3) Crimele reflectă o nevoie de a domina victima în mod sadic; 4) Motivația este psihologică, nu materială; 5) Victimele pot avea valori „simbolice” pentru criminal; modul de ucidere poate scoate la iveală acest lucru; 6) Criminalii aleg mai ales victime vulnerabile, prostituate, oameni fără adăpost etc. [apud 45, p.38].

Bradipsihia și perseverența epileptică, în contrast cu impulsivitatea explozivă și dispozițiile labile, produc adevărate crize acute de discontrol comportamental, iar stagnarea gândirii și staza psihică fac pe epileptic să țină minte pentru mult timp, faptele la care a fost expus și să se răzbune tardiv, fapt ce evocă rolul victimei în comportamentul epileptic [107, p.142-144]. Referindu-se la comportamentul delictual psihopat, V. Dragomirescu, consideră definitiv din punct de vedere criminologic specificul de agresivitate propriu acești criminali [101, p.58]. În spatele aparențe de normalitate se ascunde deseori un complex de inferioritate sexuală.

Cercetătorii au stabilit că omorul din voluptate cunoaște mai multe faze: a) fantezia - prin intermediul ei, se cultivă dorința de a ucide, ea fiind asociată de obicei și filmele pornografice și horror (Ed. Gein, P. Lopez). Uneori, pot trece chiar ani până când ucigașul își transformă fantezmele în realitate; b) vânătoarea: în timpul căutărilor lui este posibil ca asasinul să-și aleagă un anumit tip de victime asupra cărora să-și îndrepte activitatea distructivă. Jack Spintecătorul omora numai prostituate; T. Bundy agresa numai femei; Ed. Kemper ucidea numai studente. Căutarea victimei poate dura oricât și se poate exclude pe o arie teritorială vastă (Ted Bundy a ucis timp de 12 ani pe teritoriul a 4 state de pe teritoriul S.U.A.); c) crima - pentru ucigașul din voluptate, crima este un act intens și personal, căci fapta în sine constituie singura motivație. Cu cât schingiuirea victimei este mai puternică și mai îndelungată, cu atât satisfacția sexuală este

mai intensă. Ucigașul din voluptate manifestă o deosebită grijă, dar și talent în a descoperi persoane vulnerabile, naive. După ce își ademenește victima și rămâne singur cu ea, el are în sfârșit posibilitatea de a-și pune în practică fantezia [248, p.164]. Plăcerea resimțită îl face să intre într-un fel de transă, ceea ce explică amnezia post-criminală prin care trece acest gen de asasin. Gradul de „crimă în exces” este cel mai ridicat la ucigașul din voluptate: omorul este asociat cu tortură, mutilarea, dezmembrările, băutul sângelui (P. Kurten) sau acte de canibalism (J. Dahmer). Acesta este momentul de extaz, și mulți astfel de ucigași caută să îl immortalizeze (același J. Dahmer fotografia și trăgea pe bandă video operațiunile în care victimele erau strangulate, dezmembrate și câteodată tranșate de viu; H. Glatzman își poza victimele aflate în spasmele morții, iar Leonard Lake pe bandă video). D. Clark păstra capul unei victime, pe care îl curăța și machia cu diverse cosmetice, pentru a-l folosi în acte sexuale; d) faza post-crimă - pentru mulți din ucigașii în serie, aceasta se caracterizează printr-o senzație de pustiu și deprimare, adeseori agravată de faptul că „defectul” inițial al psihicului (o copilărie nefericită, respingerea din partea femeilor) nu a fost reparat prin crima comisă, ba mai mult, criminalul va fi obligat să curme tot mai multe vieți în căutarea unei ușurări temporare. Este faza în timpul căreia ucigașul are unele muștrări de conștiință, are intenția de a scrie scrisori de mărturisire poliției sau de a telefona posturilor de radio. Dacă nu este prins pe această treaptă, cercul se închide și întreaga secvență, cu inevitabilul său final, va fi luată de la capăt [43, p.202].

La ucigașii din emoție - ca și la cei din voluptate, motivul principal al crimei este conferit tot de plăcerea actului în sine. În consecință, se poate ajunge la sadism, torturări și mutilări ale victimei, ceea ce-l diferențiază pe ucigașul din emoție de ucigașul din voluptate este motivația trăirii unei experiențe, a unui „fior” (cazul lui Albert De Salvo). Putem să aduce exemple în acest sens: Jh. Haigh („ucigașul cu baia de acid”) sau G. Smith („ucigașul miresei din cerdă”). Deși acest gen s-a putut rezolva mai ușor în decursul timpului, facilitatea tot mai mare cu care se poate obține o armă de foc (în special în S.U.A), asociată cu crima de stradă, vor duce cu siguranță la o nouă generație de ucigași pentru câștig.

Profesorul Schulze, cel care l-a examinat pe Haarman, a precizat că el era conștient de urmările faptelor sale, care nu era altceva decât un copil, la care dezvoltarea creierului nu a urmat pe aceea a trupului și nu a depășit nivelul întâlnit la un copil de zece ani. Aproape analfabet datorită lenei, dar inteligent, șiret și pervers, el a păstrat caracteristicile vârstei infantile - cruzimea instinctivă, gustul distrugerii, insensibilitatea în fața suferinței altuia, pentru că el nu poate concepe ceea ce simte. Confabulator, el trăia într-o lume închisă, fără contact cu realitatea. Iubirea de sine este urmarea unei nevoi puternice și puerile de alintare, cu o amprentă infantilă de sensibilitate în sfârșit, tot de la copil avea și vanitatea, dorința de a fi cunoscut, temut și apreciat totodată pentru marile sale fapte imaginare. Lui nu-i plăcea să stea pe banca acuzaților,

gustând celebritatea pe care i-o aducea propriul proces. Comportamentul lui era rezultatul frustrărilor pe care le-a simțit în timpul copilăriei, a curenței afective de care a suferit prin moartea mamei, simțind, de asemenea, nevoia maladivă de a fi admirat, de a ieși în evidență. Își imagina propria execuție ca pe un spectacol grandios în piață, în fața unui public numeros, iar scena finală să fie descrisă în toate jurnalele, filmată și proiectată pe toate ecranele din lume. Și-a compus singur propriul epitaf: „Aici zace Haarman, cel mai mare criminal...” [156, p.202]. În final, nu se poate să nu ne punem întrebarea: cum a fost posibil ca atâtea femei (13 la număr) să-și pună casa și patul la dispoziția unui necunoscut, tocmai într-un moment în care toate femeile din Boston era pradă terorii exercitate de „Strangulator”. Faptul trebuie să atragă atenția, pentru că există și teoria potrivit căreia unele crime sunt favorizate sau chiar provocate de atitudinea victimelor [a se vedea: 41].

Fiecare boala psihică produce deformări comportamentale grave specifice și care se reflectă în comportamentul ucigașului în serie. Concluzionând, putem susține că principalele trăsături ale comportamentului criminal, care ies în evidență în cazul ucigașilor în serie sunt: egocentrismul, labilitatea, agresivitatea și indiferența afectivă.

2.7. Concluzii la Capitolul 2

1. Utilizarea unei tipologii care împarte personalitatea infractorilor în minori, femei, din penitenciare, profesioniști și criminali în serie, este adecvată deoarece reflectă situația reală a fenomenului criminalității nu numai din RM, dar și din lume.

2. Tipologia ocupă un rol esențial atât în criminologie cât și în alte ramuri cum ar fi criminalistica, știința penitenciară, dreptul procesul. În dependență de ea pot fi luate măsuri sociale de readaptare și resocializare adecvată a personalității infractorului în profunzimea și complexitatea sa.

3. Criteriile de delimitare a infractorilor în tipologii, se fac în viziunea noastră în cel puțin două constante. Cele mai universale criterii sunt: a) gradul prejudiciabil al infractorilor b) caracterul infracțiunilor comise.

4. Problema clasificărilor categoriilor de infractori și a tipologiilor lor este tratată în doctrină foarte controversat și neunivoc în ceea ce privește aprecierea personalității infractorului. Clasificarea ce împarte infractorii în: minori, femei, din penitenciare, recidiviști și criminali în serie, implică cu sine câteva criterii necesare unei tipologii unde, de fiecare dată, coexistă trei criterii: subiectiv, obiectiv, legal, categorie socială și starea psiho-psihiatrică. În privința infractorilor din penitenciare este necesar de a marca acele criterii ce presupun scopul readaptării, resocializării infractorilor după ispășirea pedepselor în instituțiile penitenciare.

5. Compromisul aprecierilor noțiunilor utilizate rezidă din evaluarea personalității infractorului în general, iar tipul criminal, în mod special. De aceea gradul de pericol social ca un

criteriu de categorisire a infractorilor nu trebuie sa fie privit univoc și unilateral. Infracțiunile întâmplătoare au un anumit grad de conștientizare a ilegalității penale ce stau la baza unor aspecte legate de orientare sau predispoziția din partea infractorului.

6. În privința delictvenței juvenile am constatat că familia reprezintă factorul primordial al socializării morale și integrității sociale a individului, care imprimă cele mai durabile trăsături morale. Orice carență a grupului familial, a stabilității și coeziunii ei sunt disfuncționale pentru membrii familiei, generându-le o serie de tulburări de personalitate și comportamente agresive.

7. Personalitatea delictventului juvenil se caracterizează printr-o stare amorfă a acesteia, lipsa de ambiție, a ecuației adecvate, starea morală deficitară, familiile dezorganizate sau monoparentale, toate acestea sunt, sau pot constitui factori generatori a stării de risc pentru o eventuală delictvență.

8. Sub influența incidentelor majore ale structuri agresionale feminine asupra personalității, a devenirii acesteia s-a constatat o adaptare a femeii la tehnica modernă prin exercitarea inteligenței sau a facultății inventive privind adoptarea modalităților, alegerea mijloacelor, tendințelor incontestabile spre profesionalizare, spre interese conflictuale.

9. Criminalitatea feminină în Republica Moldova reprezintă un fenomen social independent, ceea ce la ora actuală denotă o creștere continuă, mai ales, a crimei de violență iar factorii socio-demografici constituie unii dintre factorii generatori.

10. Recidiviștii percep realitatea într-un mod deformat, consideră că toți sunt dușmani și nu le oferă ajutor, fiind prezente unele manifestări de indecizie și incertitudine interioară; profunda dificultate de autoreprezentare, lipsa de capacitate de a se vedea pe sine în mod realist.

11. Recidiviștii se caracterizează printr-un intelect scăzut, iar printre trăsăturile de personalitate se enumeră: indiferența afectivă, impulsivitatea sporită, egocentrism, tendința spre opoziție, scepticism și o mare rezistență la procesul de reeducare. De regulă, personalitatea infractorului recidivist se caracterizează prin faptul că ea a comis ilegalități inclusiv de ordin penal încă până la 18 ani. Iar deformarea personalității sau a elementelor de bază a acesteia și lipsa de afectivitate îi sunt specifice, care sunt reflectate în stările de frustrare, iar agresivitatea de regulă este înăscută sau dobândită.

12. Criminalul profesionist este integrat pe deplin în mediul criminal, iar crimele acestuia se caracterizează printr-un grad sporit de dificultate de a fi descoperite, el dispune de abilități și iscusințe criminale. În criminalitatea profesionistă are loc o specializare, iar lumea interlopă se caracterizează în general printr-un anumit grad de ierarhizare și subordonare riguroasă, iar această ordine sporește gradul de eficientizare a comiterii crimelor.

13. Pentru criminalii în seriei sau maniaci este specific factorul obținerii plăcerii sau satisfacției în urma faptului comis, ei se află la limita de sus a stării dintre normal și patologic.

3. PERSONALITATEA INFRACTORULUI ȘI PREVENIREA INDIVIDUALĂ A INFRAȚIUNILOR

3.1. Personalitatea individuală a infractorului-obiect al prevenirii infracțiunilor

Fiecare din trăsăturile și calitățile persoanei influențează asupra personalității sale. Adunându-se pe parcursul vieții, împreună ele formează caracterul persoanei. Caracterul nu poate fi considerat, într-o măsură deplină ca fiind înăscut, cu toate că are legătură cu particularitățile genetice ale individului, el se formează, în special, în procesul vieții și activității omului, în anumite condiții sociale. Psihologul S. Rubinștein spunea că „omul singur participă la formarea caracterului său. Nu există nimic mai absurd și fals ca îndreptățirea faptelor rele ale persoanei, făcând trimitere la caracterul său dificil, ca și cum caracterul ar fi ceva înăscut și predeterminat în mod fatal. Persoana participă la formarea caracterului său și singura poartă răspundere pentru ea” [93, p.187].

Privarea persoanei de libertate și izolarea ei socială este un factor puternic care contribuie la modificarea comportamentului acesteia. Psihicul fiecărei persoane reacționează în mod diferit la schimbările în cauză. Pot fi evidențiate simptomele psihologice de bază ale comportamentului persoanei în aceste situații extrem de încordate și stresante. Aflarea în penitenciar, în mod inevitabil, este însoțită de ruperea bruscă a mersului obișnuit al vieții, despărțirea individului de rude, de persoanele apropiate, ani sortiți unei vieți grele. De asemenea, adaptarea la condițiile penitenciarului se complică din cauza unor astfel de fenomene cum ar fi: conflictele interpersonale frecvente, atitudinea răuvoitoare a anturajului, brutalitatea tratamentului, condițiile precare de trai, subcultura criminală, presiunile permanente din partea personalului și a liderilor de grup. Totodată, la deținut se acutizează și defectele sale personale. Primele 2-3 luni este perioada adaptării inițiale care se deosebește printr-o stare psihică deosebit de încordată a condamnatului. În această perioadă are loc ruina dureroasă a stereotipurilor de viață, se reduce brusc satisfacerea necesităților obișnuite, este foarte sensibil la ostilitatea noului micromediu, deseori apar stări emoționale de conflict. Simțul disperării devine drept fundal negativ permanent al conștiinței persoanei.

Următoarea perioadă ține de modificarea sistemului de valori a condamnatului, acceptarea de valorilor micromediului, elaborarea strategiei și tacticii de comportare în noile condiții, căutarea posibilităților de supraviețuire, dar mai degrabă sau mai târziu, el se supune „*legilor închisorii*”. Aceste „*legi*” sunt simple și crunte, sancțiunile lor sunt primitive și uniforme – mutilări, bătaii, iar uneori chiar și lipsirea de viață. Severitatea lor reiese din condițiile cumplite ale vieții din penitenciar. Sistemul interdicțiilor și limitărilor din penitenciar determină organizarea social-psihologică a micromediului penitenciar pe o anumită albie. Și cu cât mai severe sunt condițiile regimului penitenciar, cu atât mai severe sunt legile vieții sălășluitorilor săi.

S-a stabilit că aflarea mai mult de 5 ani în condițiile severe ale penitenciarului provoacă schimbări ireversibile în psihicul persoanei. Izolarea mediului penitenciar, posibilitățile extrem de limitate de satisfacere a necesităților vitale, reglementarea istovitoare a comportamentului, monotonia umilitoare a ambianței, violența și batjocurile colegilor de celulă, iar în unele cazuri și a personalului penitenciarului, formează în mod inevitabil trăsături negative de caracter. Deformările de personalitate, în multe cazuri, devin ireversibile. Aflarea în locurile de detenție, condițiile precare de viață năruie ultima nădejde de conciliere a condamnatului cu societatea. Perceperea mediului extern ca fiind unul străin și detestabil trece la nivel subconștient. Se fixează definitiv directiva antisocială, iar noțiunea de rușine, conștiință, morală, dispar definitiv din conștiința condamnatului. Chinul aflării forțate în condiții de gloată aduce la primitivizarea persoanei, la vulgarizarea sa excesivă, la scăderea bruscă a autoaprecierii critice, la pierderea respectului de sine.

În fața detențiunii penitenciare este pusă sarcina de a deprinde condamnatul să ducă un mod de viață social util; dar ca mijloc de atingere al ei se alege izolarea de societate, adică de acel mediu, în care el trebuie să se învețe să trăiască. Rămâne neclar – cum poate fi deprinsă persoana să locuiască într-un mediu, de care ea a fost preliminar izolată.

Potrivit legii penale, pedeapsa este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului, ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții ale drepturilor lor [41, p.88].

În plan psihologic prin corijarea condamnatului înțelegem corecția psihologică a persoanei, corectarea unor defecte psihoregulatorie a personalității condamnatului, schimbarea radicală a sistemului de valori al persoanei criminalizate. A reeduca infractorul înseamnă a realiza o restructurare lăuntrică profundă a sa, a-i schimba personalitatea, a-i forma un stil nou de viață social adaptat. Dar este oare posibilă realizarea acestor sarcini numai prin pedeapsă? Persoana nu poate fi formată și, cu atât mai mult, nu poate fi corijată prin intimidare, osândă, constrângere brutală directă. Aceeași pedeapsă acționează în mod diferit asupra diferitor persoane. Va avea un efect pozitiv doar acea pedeapsă care va fi percepută de către individ ca fiind una echitabilă.

Bariera de bază în calea resocializării infractorului este cea a autoanalizei sale morale. Infractorul înrăit este un individ cu criză de autoanaliză morală, un individ cu o conștiință morală atrofiată. Criza autoanalizei morale nu este doar un viciu individual. Această deformare psihică a personalității are o bază socială vastă. Deceniile trecute ale istoriei noastre au fost practic insensibile la problemele sufletești ale personalității, categoriile morale au fost trecute în rândul celor secundare, pe primul plan fiind „pregătirea politică”. În aceste condiții „de luptă” puțini intenționează să se ocupe de corijarea infractorilor. Din contra, persoana tinde să fie brutală, dură,

gata de luptă. Iar ceea ce ține de dramele sufletești și tragediile din viața anterioară, după ei, este mai bine de a fi eliminate, autojustificate, date uitării [49, p. 236].

Pentru ca instituțiile penitenciare să devină instituții de resocializare a condamnaților, este necesară reorganizarea lor și dotarea cu cadre calificate din punct de vedere psihopedagogic. În prezent, sistemul penitenciar al RM se află în proces de reformare, având drept scop apropierea de standardele internaționale, iar în soluționarea lor un rol primordial îi revine psihologiei penitenciare care este știința despre mecanismele psihice interne de autoreorganizare a persoanei.

Menirea psihologiei penitenciare constă, în primul rând, în minimalizarea influenței negative a mediului penitenciar asupra condamnaților, formarea unei atitudini adecvate față de pedeapsă și infracțiune și, de asemenea, pregătirea condamnaților pentru adaptarea socială după liberare. Cunoștințele în domeniul psihologiei au o importanță deosebită pentru diferite categorii de funcționari ai instituțiilor penitenciare, cărora le revine să aprecieze acțiunile și faptele condamnaților. Cea mai mare parte din timpul său de muncă personalul acestor instituții comunică nemijlocit cu condamnații. La baza multor conflicte dintre colaboratori și condamnați, precum și a exceselor de grup, stă pregătirea profesională insuficientă a unor colaboratori ai instituțiilor penitenciare. Din cauza nepriceperii de a stabili un contact psihologic suferă, deseori, atât condamnații, cât și colaboratorii. Perioada îndelungată de activitate a lor în penitenciar, de regulă, contribuie la deformarea personalității. Astfel, cunoașterea psihologiei permite personalului, pe de o parte, a-i înțelege pe condamnați și a-i influența, iar, pe de altă parte, a-și controla propriile acțiuni. Interacționând cu persoana, este necesar de a o examina în contextul sistemului relațiilor de grup.

Condamnatul este limitat în posibilitățile de comunicare, datorită mediului închis, el este nevoit să-și edifice relațiile cu alte persoane decât cele cu care și-ar dori. În mediul care îl înconjoară pot fi întâlnite persoane cu orientare morală diferită, atât pozitivă cât și negativă. La schimbarea mediului social persoana tinde să se adapteze anume la acel micromediu, pozițiile sociale ale cărui corespund cu ale lui personale. Persoana și anturajul său social necesită a fi examinate ca un sistem adaptiv: sistemul de valori ale persoanei în mare parte determină caracterul anturajului său social. După cum remarca I.S. Kon „*individul preferă să comunice cu acei oameni, atitudinea cărora față de el este apropiată de conștiința sa*”. Ea este nevoită să-și coordoneze comportamentul său cu cerințele și interesele grupurilor referente, care au o influență determinată asupra comportamentului său. Nedorința de a se supune cerințelor acestor grupuri, inevitabil conduce la conflicte inter-personale și la izolarea psihologică a condamnatului.

În fața personalului instituțiilor penitenciare stă sarcina dificilă de diagnosticare a defectelor de personalitate, elaborarea unor programe fundamentale pentru corectarea acestor defecte, prevenirea multiplelor influențe negative ale închisorii, care tradițional contribuie la

criminalizarea personalității. Soluționarea problemelor de diagnosticare și psiho-corecție a unor categorii aparte de condamnați este în putere doar specialiștilor respectivi în domeniul psihologiei resocializante care posedă cunoștințe speciale în domeniul psihologiei, sociologiei și pedagogiei penitenciare.

În literatura criminologică națională și străină sunt utilizate un șir de noțiuni și concepte orientate spre diminuarea criminalității, cum ar fi: „politică penală”; „lupta cu criminalitatea”; „contracurarea criminalității”; „preîntâmpinarea criminalității”; „profilaxia criminalității”, chiar „războiul cu criminalitatea” etc. Cel mai larg pare a fi termenul de „politică penală”, desigur, termen diferit de „politică” în sensul conducerii statului. Nu se cunoaște cine pentru prima dată a utilizat noțiunea de „politică penală”, dar în anul 1804 filosoful german L. Feuerbach îl folosea pe larg pentru a defini unele concepte ale dreptului penal. Acest termen era utilizat în Rusia în sec. XIX de către Ciubinski, Foinițki, Piontkovski, ca în perioada contemporană să fie preluat de Cudreavțev, Babaev, Minikovski, Daghel, Dolgova. Ei menționează că „politica penală este parte componentă a politicii generale a statului, care, alături de politica economică, socială, culturală, are drept scop coordonarea activității organelor de luptă împotriva criminalității...” [301, p.178].

Noțiunea de „politică penală” poate fi privită în două sensuri: 1) în sens larg (prin care se înțelege ansamblul măsurilor îndreptate spre diminuarea criminalității (juridice, economice, sociale etc.) și, 2) în sens restrâns (care presupune prezența doar a măsurilor juridice, axate pe activitatea nemijlocită a organelor de drept).

Noi suntem de părere că lupta împotriva criminalității trebuie organizată în toate planurile acceptând astfel sensul larg al noțiunii de politică penală. În argumentarea acestei poziții susținem că cercetarea criminologică este un proces ce necesită studierea legităților apariției și dezvoltării acestui fenomen social negativ - criminalitatea; a cauzelor și condițiilor (sociale, economice, demografice, culturale, politice etc.) apariției fenomenului; locului și rolului în acest proces a personalității infractorului, ca să fie elaborate programe optime de prevenire acriminalității.

Unii autori propun înlocuirea termenului de „luptă” cu „controlul” asupra criminalității, deoarece „lupta” presupune o ciocnire activă a unor interese diametral opuse: interesele societății, pe de o parte și ale lumii criminale, pe de altă parte. „Noi reieșim din opinia că lupta împotriva criminalității ca o categorie social-politică este o activitate strict direcționată de către stat și societate...” [289, p.13-15]. Totodată, unii autori consideră că acțiunea preventivă nu va produce efectele scontate dacă se va desfășura izolat, pe domenii sau tipologii infracționale. [171, p.248-251]. Ei susțin că este necesar ca prevenirea criminalității să vizeze fenomenul în totalitatea sa, ca sistem, înțeles atât ca ansamblu superior organizat de elemente aflate în relații atât între ele, cât și cu întregul căruia i se subordonează.

Apariția noilor strategii naționale în vederea prevenirii și contracarării criminalității trebuie văzută în contextul principalelor schimbări economice, culturale și sociale care au afectat țările lumii în ultima perioadă. Ca rezultat al acestor schimbări, politica penală din multe țări se îndreaptă către utilizarea unor măsuri cu caracter social, anticipativ despre care se crede că ar avea mai mare succes în prevenirea fenomenului infracțional. Recent s-a elaborat modelul social al prevenirii criminalității, care presupune implicarea comunității în efortul de prevenire a criminalității, fără a însemna, o trecere a responsabilității din sarcina sistemului justiției penale către masele eterogene ale populației.[171, p.256], care are două forme principale: 1) prevenirea prin dezvoltare mintală (developpentale), orientată spre individ și familia sa; 2) prevenirea comunitară, prin acțiuni la nivelul cartierului sau localității [90, p.75].

Un program eficient contra delincvenței care demonstrează randamentul dezvoltării sociale s-a derulat în orașul Delft. Măsurile au fost îndreptate spre organizarea timpului liber pentru tineri, reducerea numărului de familii numeroase în fiecare cartier, mai bună supraveghere a caselor și reintroducerea portarului la diverse imobile. Rezultatele au depășit așteptările: în trei ani delictele au scăzut cu 30%, iar guvernul olandez a decis să plătească o parte din salariu pentru 150 de portari [168, p.176].

În același sens, amintim și programul desfășurat în 1962 în orașul american Michigan, pentru preșcolari, care prezentau un risc înalt de a deveni delincvenți din cauza situației părinților lor. Ei aveau vârsta cuprinsă între 3 și 5 ani și au fost repartizați în două grupe – una experimentală și alta martor. Primul grup a beneficiat de pregătire pentru școală 2,5 ore pe zi și erau vizitați săptămânal la domiciliu de un lucrător social. Programul a durat 2 ani iar copiii au fost urmăriți până au împlinit 19 ani: s-a constatat că la cei cuprinși în program, incidentele infracționale au scăzut cu 20% iar eșecul școlar a fost redus. Senatul american a calculat că fiecare dolar investit a economisit 5 dolari din alocațiile pentru securitate socială, cheltuieli judiciare etc. [168, p.178].

O serie de programe de prevenire desfășurate în comunitate – cartier, școală, care au avut alte rezultate decât cele așteptate. În 1982, în 10 orașe americane s-a desfășurat un program de diminuare a criminalității combinând acțiunile asupra minorilor cu potențial delincvent cu cele de supraveghere a cartierului (*Neighborhood Anti-Crime Self Help Program*). Evaluarea programului a fost negativă – în anumite zone criminalitatea chiar a crescut, deoarece s-a constatat o ruptură între eforturile depuse pentru a restaura controlul social și acțiunile desfășurate în realitate. Copiii din familiile sărace au vrut să se plimbe pe stradă iar membrii bandelor au continuat să-și facă simțită prezența nefastă. Singura diferență a fost acum că toți au jucat mai mult baschet. Era clar că doar activitățile nu ajungeau să scadă delincvența. De asemenea, s-a dovedit că oamenii care trăiesc în aceste zone nu sunt capabili să se ocupe de tineri și să acționeze colectiv: familiile sunt prea fragile iar susținerea socială este prea slabă pentru a

putea acționa eficace [90, p.79].

Prevenirea primară este definită ca o strategie preventivă de bază, care prin intermediul diferitelor segmente ale politicii (social, economic, cultural, educativ) tinde să influențeze, în sensul limitării, situațiile criminogene și cauzele profunde ale criminalității[201, p.65]. Constatându-se că orientarea spre tratamentul individual al școlărilor ori abordarea unui aspect educațional singular s-a dovedit a fi „contra productive” (după J. Grahman) [171, p.257], eforturile s-au îndreptat în două direcții: 1) către supravegherea școlărilor în vederea reducerii violenței (în acest scop sunt angajați tinerii absolvenți aflați în șomaj); 2) organizarea unor cursuri speciale, în afara orelor de program pentru copiii care au probleme de asimilare a noțiunilor ori de adoptare la mediul școlar. În elaborarea acestor programe au stat în atenție o serie de principii promovate în conținutul unor documente internaționale cum sunt cele elaborate de ONU, cunoscute sub numele de „*principii directe de la Ryad*”, în care tinerii trebuie să nu fie considerați simple obiecte de socializare și control, ci parteneri în societate [223, p.241].

Abordarea științifică a interpretării fenomenului criminalității și a mecanismului de determinare a acestuia, a elaborării măsurilor de preîntâmpinare presupune necesitatea luării în considerare a acestor cunoștințe la elaborarea documentelor publice de importanță majoră (programe, proiecte de legi), care determină politica de ordin general al statului într-un domeniu aparte. Consecințele distructive și dezastrale legate de creșterea criminalității și subminarea ordinii de drept, sunt prea costisitoare pentru societate, devenind uneori chiar ireversibile.

Astăzi în interpretarea științifică criminalitatea este privită drept un fenomen social complex, cu elemente sistemice, care este o consecință a interacțiunii unei multitudini de factori cu o tentă vădit negativă în dezvoltarea societății și personalității [a se vedea: 286], ce dispune de caracteristici calitative și cantitative, care-i demonstrează starea, și dinamica. Fiind produs al societății, criminalitatea dispune caracteristici și legități de dezvoltare proprii și poate influența viceversa condiția socială care a generat-o. Subaprecierea acestor principii, erorile comise în cercetarea și prognozarea criminalității, în elaborarea și aplicarea măsurilor de contracarare a acesteia, cauzează societății prejudicii grave. Ea generează autodeterminarea criminalității, reproducerea la un nivel calitativ avansat al criminalității profesionale, recidiviste și organizate, care denaturează activ relațiile sociale, influențează atât conștiința socială, cât și cea individuală, care are efecte extrem de negative și distructive pentru personalitate [a se vedea: 343].

Elaborarea măsurilor de contracarare a criminalității presupune relevarea mecanismelor concrete de determinare și cauzalitate ale ei în diferite domenii și la diferite niveluri: local, regional, național și internațional; la obiecte concrete; în diferite grupuri sociale și etnice etc. Concomitent, este necesar de studiat nu numai situația stabilită în mod obiectiv în domeniul economic, politic, social și spiritual, dar și caracteristicile diferitor grupuri și structuri sociale,

comunității, precum și faptul, cum anume se realizează dirijarea proceselor sociale la fiecare nivel și în mediu social concret. În același timp, trebuie să se țină cont și de reformele social-economice ce au loc în țară și în lume, acestea fiind în mod dialectic interdependente [a se vedea: 264; 255].

Absolut întemeiată este opinia conform căreia consolidarea ordinii de drept și a disciplinei sociale, precum și educarea la cetățeni a conștiinței înalte stau la baza fundamentării activității de prevenire, neadmiterii acțiunilor antisociale [a se vedea: 13]. Pentru o conștientizare mai profundă a unui atare fenomen precum prevenirea infracțiunilor, consideram absolut justificată compararea cu categoriile tangențiale: contracararea și controlul criminalității și monitoring-ul criminologic.

În calitate de obiecție e necesar de menționat că astăzi specialiștii în domeniu nu au ajuns la un consens în interpretarea conținutului prevenirii infracțiunilor și a locului ei în sistemul de combatere a criminalității. Unii criminologi consideră prevenirea infracțiunilor drept noțiune generică mai amplă, alții interpretează combaterea și prevenirea criminalității ca fiind categorii sinonimice, fără a fi făcută vre-o distincție de esență între ele [a se vedea: 282]. În același timp, termenul, „a preveni” are semnificația de a evita măsurile de combatere, a anticipa ceva. În acest context, menționăm că prevenirea criminalității literalmente înseamnă preîntâmpinarea infracțiunii, adică protejarea persoanelor, societății și statului de atentate infracționale.

Într-o versiune mai generalizată, prin prevenirea criminalității trebuie înțeleasă activitatea, scopul căreia este lichidarea cauzelor generatoare, stoparea activității infracționale deja demarcate [a se vedea: 380]. Totodată, în însuși conținutul gnoseologic al acestei noțiuni este admisă o eroare logică formală: e imposibil să preîntâmpini ceea ce deja există [a se vedea: 304]. Criminalitatea există obiectiv și din acest punct de vedere termenul este indiscutabil nereușit, însă a intrat în terminologia științifică juridică, iar, pentru moment, este lipsit de orice sens schimbarea în mod „revoluționar” a noțiunilor cu care operează teoria. Esențial în acest termen este accentul pe cauzalitatea și determinantele criminalității, pe împiedicarea persoanei în săvârșirea infracțiunii.

Nu este mai puțin problematică și situația ce tine de utilizarea termenului „combaterea criminalității”. Unii autori îl consideră termen general, generic [a se vedea: 286], care cuprinde toată activitatea statului și a societății orientată spre reducerea și minimalizarea numărului de fapte pasibile de pedeapsa penală. El este de natură mai complexă și include activități începând cu elaborarea și aplicarea legislației și terminând cu asigurarea legislației, a proceselor de formare, educație, influență juridică, asupra personalității în scopul neadmiterii comportamentului deviant.

Prevenirea infracțiunilor, de rând cu combaterea și urmărirea penală, asigurarea

inevitabilității pedepsei sunt considerate direcții speciale ale luptei cu criminalitatea. În doctrină este menționat: „dacă lupta cu criminalitatea este, în general, o parte intrinsecă a practicii sociale, atunci prevenirea și descoperirea infracțiunii sunt funcții, părți componente de o importanță majoră a acestei combateri” [a se vedea: 263; 264].

În altă ordine de idei, ne raliem doctrinei care menționează că combaterea criminalității este un gen aparte al interacțiunii dintre două laturi opuse ale existenței sociale [343]. În acest context considerăm mai adecvat termenul „contracararea criminalității” [273], deoarece în el este relevat caracterul retroactiv al influenței efectuate asupra criminalității doar în cazul manifestărilor unor anumite tendințe urmărite și fixării determinantelor acestora.

În ultimul timp, tot mai des se utilizează termeni noi precum „supravegherea criminalității” și „monitoring-ul criminologic”. Controlul și monitoring-ul sunt limitate în posibilitățile sale, deoarece nu totul este observabil și controlabil. Doctrina controlului asupra criminalității pornește de la faptul că criminalitatea, în principiu, este un fenomen în anumite limite normale, de care societatea nu se va putea debarasa niciodată; el căleşte societatea, conduce la consolidarea indivizilor în jurul ideii. Anormal poate fi recunoscut doar nivelul criminalității, care generează tensiuni sociale, care sunt în detrimentul binelui tuturor și fiecărui individ al societății în parte. Acest punct de vedere este foarte avantajos pentru cei care încearcă a-și declina responsabilitatea pentru eșecurile în contracararea criminalității [a se vedea: 90] .

Ținem să menționăm încă un detaliu: în activitatea de ocrotire a ordinii de drept, funcțiile de control social și de prevenire a infracțiunilor sunt legate foarte strâns [a se vedea: 418]. În opinia noastră, urmează de a le diferenția conform obiectivelor trasate în activitatea respectivă, scopul prevenirii este întotdeauna depistarea cauzelor și condițiilor de săvârșire a infracțiunii, lichidarea acestora, neadmiterea noilor acțiuni ilicite, reducerea nivelului lor în societate [a se vedea: 321]. În sens larg, prevenirea se îndreaptă împotriva comportamentelor deviate care, prin acumularea și adâncirea unor procese sociale specifice, pot conduce la săvârșirea de fapte antisociale. Vom menționa că, în această viziune, conceptul de comportament deviant are o sferă de cuprindere mai largă decât acela de infracțiune. Punctul de vedere juridico-penal trebuie completat cu cel psiho-social, pentru că el permite atât o înțelegere mai aprofundată a delincvenței penale și a profilaxiei acesteia, cât și o abordare post-penală adecvată facilitării reinsertiei sociale a celor care se fac vinovați de încălcarea legii. [169, p.63]. Astfel, deși criminologia operează cu conceptul de infractor în sensul legii penale, obiectivul prevenirii este constituit dintr-un ansamblu de factori care determină sau favorizează săvârșirea fetei ilicite. Ei precedă încălcarea legii penale. Orice altă abordare ar fi nerealistă întrucât ar semăna iluzia că prevenirea criminalității ar fi posibilă și fără să se acționeze asupra cauzelor criminalității.

Problema prevenirii criminalității a fost abordată în mod explicit de filosoful grec Platon

(427-347 î. Hr.) care a propus înlocuirea ideii retributive cu ideea de utilitate socială a pedepsei, conform căreia scopul sancțiunii trebuie să fie prevenirea generală (prin forța exemplului) și prevenirea specială (ca efect intimidant al pedepsei) [189, p.324]. El afirma că acela care vrea să pedepsească în mod judicios, nu pedepsește din pricina faptei rele care este un lucru trecut, căci nu s-ar putea face ca ceea ce s-a săvârșit să nu se fi săvârșit, ci pedepsește în vederea viitorului, pentru ca vinovatul să nu mai cada în greșală și pentru ca pedeapsa lui să-i înfrâneze pe ceilalți. [189 p.324] Ideea a fost preluată de filosoful roman Seneca într-o formulare rămasă celebra: *Naum, ut ait Plato, nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur* (Căci, după cum a spus Platon, nici un om înțelept nu pedepsește pentru că s-a greșit, ci pentru ca să nu se mai greșească).

Discipol al lui Platon, marele filosof Aristotel (384-322 î. Hr.), în lucrarea *Politica*, a analizat problematica efectelor sărăciei, a mizeriei sociale. El arată că după cum omul în perfecțiunea sa este cea mai nobilă dintre ființe, în aceeași măsură lipsit de lege și dreptate este cea mai rea dintre toate [29, p.22]. În lucrarea *Retorica* și *Poetica*, Aristotel a evaluat importanța rolului preventiv al pedepsei, afirmând că o persoană comite o crimă atunci când nu se așteaptă la nici o pedeapsă, ori atunci când avantajele obținute din fapta prohibită precumpănesc în fața pedepsei [30; 28, p. 443].

Evoluția modelelor de reacție socială împotriva fenomenului infracțional a fost posibilă numai cu dezvoltarea societății umane, adică aspectului evolutiv social s-a datorat atât apariția a unor noi forme de devianță socială, cât și modele de apărare împotriva lor. O treaptă importantă în apariția noilor modele de reacție socială față de infracționism, mai ales, în apariția modelului preventiv a jucat *Tratatul despre delict și pedepse* al lui C. Beccaria.

Fondatorul modelului preventiv a fost juristul și sociologul E. Ferri, care contestă sistemul represiv conceput de școala clasică. Ideile susținute de pozitivism erau: importanța comportamentului infracțional pentru instanța de judecată; relevarea factorilor ereditari și de mediu care au determinat evoluția comportamentului infractorului; ștergerea imaginii clasice a omului rezonabil, stăpân pe actele sale și liber întotdeauna să aleagă între bine și rău; infractorul nu este întotdeauna liber să aleagă, fiind determinat de legile naturale (descoperite doar de știință); individualizarea pedepsei să se realizeze ținându-se seama de personalitatea infractorului și de condițiile concrete care au determinat producerea activității infracționale [248, p.77-78].

În viziunea noastră, modelul cel mai reușit este acela potrivit căruia scopul legii penale constă în apărarea socială, care poate fi realizată doar printr-o îmbinare a represiunii și a prevenirii. Unii autori pun în discuție necesitatea extensiei, a lărgirii modelului mixt într-atât încât acesta să cuprindă reacțiile sociale preinfracționale și postinfracționale [125, p.202-204].

După cel de-al Doilea Război Mondial, această doctrină devine cea mai reprezentativă,

despre care fapt ne vorbește crearea în 1948, în cadrul ONU, a secției de apărare socială. Anume prin Rezoluția nr. ISS (VI) a *Consiliului Economic și Social* din 1948 și a Rezoluției nr. 415 (V) a *Adunării Generale a ONU* din 1950, *Națiunile Unite* și-au asumat rolul de prevenire a criminalității și de tratament al delincvenților. În asemenea mod, în cadrul *Consiliului Economic și Social al ONU* s-a înființat o secție administrativă denumită inițial „Secțiunea apărării sociale”, pentru ca ulterior să se transforme în *Serviciul prevenirii crimei și a Justiției penale*.

Un pas înainte în dezvoltarea doctrinei a fost făcut în anul 1954, când M. Ancei publică în lucrarea *La difense sociale nouvelle*, în care propune folosirea de către societate atât a mijloacelor economice, sociale, educative etc., cât și a celor de represiune penală, ce au scopul de a neutraliza infractorii. Infracțiunea este considerată de el o faptă socio-umană, impunându-se cunoașterea personalității infractorului, a fondului său bio-psiho-social, iar scopul pedepsei penale nu constă în a provoca suferințe infractorului, ci de a-i oferi tratamentul necesar în vederea resocializării sale.

Ideea prevenirii prin instituirea unor pedepse foarte severe s-a perpetuat până în prezent, iar apogeul dezvoltării ei a fost atins în Evul Mediu, când *Inchiziția* a inventat cele mai îngrozitoare pedepse cunoscute în întreaga lume. În acest scop, statele s-au preocupat de elaborarea unor strategii noi în domeniul politicilor penale și preventive care vizează două aspecte principale: prevenirea infracționalității și protejarea societății; adoptarea unor măsuri care să sprijine reinsertia socială, reintegrarea în colectivitate a celor vinovați de comiterea unor delikte [248].

Printre obiectivele principale ale activității complexe de prevenire a criminalității putem remarca: reducerea criminalității, creșterea gradului de securitate a cetățenilor, atenuarea consecințelor pe care le generează criminalitatea etc. Scara alarmantă a criminalității, aflată în continuă creștere, obligă la o mai bună organizare a efortului general de apărare a valorilor sociale fundamentale, a drepturilor și libertăților cetățenilor. Astfel, se impune cu necesitate ca prevenirea criminalității să devină o misiune permanentă a organelor de poliție. Statul este cel care, în funcție de ordinea prioritară stabilită prin politica sa în domeniul apărării sociale, combaterii criminalității și realizării unui climat de ordine și liniște publică, trebuie să realizeze un echilibru între munca de prevenire și cea de combatere a criminalității.

Rădăcinile istorice ale prevenirii generale a criminalității dispar în negura timpurilor. Chiar din momentul apariției primelor norme cu caracter de interdicție și represive, acestea conțin în sine și un caracter preventiv general, bazat pe forța exemplului. Din aceste considerente, problema prevenirii criminalității a fost abordată din cele mai vechi timpuri și până la constituirea criminologiei ca știință. Marii filosofi și juriști s-au preocupat de această problemă: Platon, Aristotel, Socrate, Cicero, Iulius Cezar, Lucrețiu, Ovidiu, Seneca, Montesquieu și Cesare

Beccaria.

Prevenirea generală este un proces multifazic complex, format din elemente interdependente. Astfel, dezvoltarea pozitivă a societății, perfecționarea instituțiilor economice, politice, sociale etc. ar contribui activ la prevenirea generală a criminalității. În același timp, scopul prevenirii criminalității nu este îndreptat direct spre îmbunătățirile economice, dar acestea influențează un șir de manifestări negative, ca sărăcia, șomajul, vagabondajul, cerșetoria etc. - adică manifestările cu o vocație criminogenă binecunoscută. Totodată, lupta împotriva criminalității nu urmărește în mod direct îmbunătățirea moravurilor și ridicarea culturii populației, dar care influențează comportamentul, interesele și motivația faptelor umane, iar în consecință - alegerea între bine și rău, între un comportament legal și unul ilegal.

Sistemul prevenirii generale a criminalității existent până în deceniul IX al sec. al XX-lea în țara noastră a fost distrus, iar noul sistem, cu regret, încă nu funcționează eficient. Aceasta se datorează profundeii crize economice, care se resimte în toate sferele vieții. Din aceste considerente, a construi un model de prevenire a criminalității pe o lungă perioadă de timp nu este posibil. Însă măsuri de luptă cu criminalitatea sunt necesare, numai nu în formula declarativă existentă. Conform *CP al RM*. „Pedepsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților (prevenirea specială), cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate”(alin. 2, art. 61 al *CP al RM*). Concomitent, sondajele de opinie demonstrează contrariul:

Prevenirea individuală vizează cercul de persoane care încă nu au comis crime, dar în viitorul apropiat le pot comite. Acest tip de activitate preventivă este îndreptat asupra unei persoane concrete și a micromediului său social, întrucât modul de viață pe care îl duce individul poate să semnaleze faptul că în viitorul apropiat el va comite, posibil, o crimă.

Prevenirea specială a criminalității are un caracter cu mult mai concret decât prevenirea generală. Astfel, potrivit legislației penale a RM, prin prevenirea specială se înțelege prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni din partea condamnaților (art. 61 al *CP al RM*). Nu suntem de acord cu această noțiune, deoarece ea vizează doar cercul persoanelor judecate și condamnate, care urmează să-și execute pedeapsa penală. De aceea, susținem că prin prevenirea specială înțelegem ansamblul de măsuri, mijloace și metode ce au drept scop împiedicarea săvârșirii unor infracțiuni de către persoanele care anterior au comis o infracțiune. Ea, în cel mai direct mod, intercalează cu prevenirea generală, doar că măsurile prevenției speciale sunt cu mult mai concrete și au limite în timp, spațiu și asupra persoanelor. Acțiunile sunt îndreptate direct față de un cerc de persoane care prezintă un pericol social sporit. Măsurile juridice, de drept pot fi parte componentă atât a prevenirii generale, cât și a celei speciale. Măsurile de prevenire specială sunt

și ele extrem de diverse și pot fi clasificate după mai multe criterii: juridice, economice, educative etc. Astfel, după tipul realizării deosebim câteva etape de prevenire specială: primară, preinfracțională; infracțională propriu-zisă; prevenirea recidivismului. Totodată, după gradul de aplicare distingem măsuri criminologice speciale: preventive, care urmează să prevină apariția manifestărilor și situațiilor criminogene; neutralizante care au scopul de a minimaliza sau bloca riscurile infracționale; de lichidare - de înlăturare completă a cauzelor și condițiilor generatoare de crime.

După caracteristica juridică deosebim măsuri preventive speciale: bazate pe normele de drept, dar care nu sunt reglementate de acestea (popularizarea studiilor și a cunoștințelor juridice în scop educativ-preventiv); reglementate direct de normele juridice (deopotrivă cu normele juridico-penale pot fi utilizate norme de drept administrativ, economic, fiscal, civil, de muncă etc.).

După mecanismele de aplicare a măsurilor speciale diferențiem: sesizări ale organului de urmărire penală în cauza penală, prin care se atenționează organele de stat, persoanele cu funcție de răspundere, care, în decurs de o lună, urmează să ia măsurile necesare pentru înlăturarea cauzelor și condițiilor ce au contribuit la săvârșirea infracțiunii (art. 216, 217 al *CPP al RM*); încheieri interlocutorii ale instanțelor de judecată (art. 218 al *CPP al RM*), care, odată cu adoptarea hotărârii, emit și încheieri interlocutorii prin care faptele de încălcare a legalității se aduc la cunoștința organelor respective, a persoanelor cu funcție de răspundere și procurorului; măsuri de implicare directă a subiecților de prevenire a criminalității. Subiecții care luptă cu criminalitatea pot fi clasificați în: statali, nestatali, personal specializat și personal nespecializat.

Lupta cu criminalitatea este principalul obiectiv al unor structuri ale statului ca: poliția, procuratura, instanțele de judecată etc. În mod evident, obligația principală în prevenirea specială o are *poliția*, care trebuie să activeze în baza *Constituției Republicii Moldova*, a *Legii cu privire la poliție* [10] Există și alte acte normative care, în mod direct sau indirect, vizează activitatea poliției și a trupelor de carabinieri: Hotărârea Guvernului RM nr. 1385 din 30 octombrie 2002 *Cu privire la aprobarea Concepției politicii juridice de cadre*; Hotărârea Guvernului RM nr. 746 din 12 iunie 2002 *Cu privire la Concepția pregătirii cadrelor de juriști pentru sistemul organelor afacerilor interne*; alte acte normative ce reglementează organizarea și desfășurarea pregătirii profesionale și activitatea cadrelor organelor afacerilor interne.

Poliția acționează prin mijloace specifice pentru cunoașterea, prevenirea și combaterea activităților ilicite ale persoanelor despre care există date că se pregătesc să săvârșescă sau au săvârșit fapte antisociale. Măsurile întreprinse pentru contracararea activităților ilicite îmbracă forme multiple, care vizează prevenirea săvârșirii de fapte antisociale, determinarea indivizilor să renunțe la săvârșirea lor sau punerea lor în imposibilitatea de a-și îndeplini planurile [43, p.71]. În

ansamblul metodelor și mijloacelor utilizate de către poliție în activitatea lor, un rol important dețin controalele polițienești. La efectuarea lor fi antrenați specialiști din diferite ramuri ale economiei naționale comerțului, instituțiilor de sănătate, din învățământ, cultură, precum și reprezentanți ai inspectoratului fiscal, poliției, controlului mediului sau altor organisme cu atribuții de control în cadrul consiliilor locale sau a instituțiilor financiare. Scopul lor constă în: prevenirea și descoperirea infracțiunilor, contravențiilor sau altor fapte cauzatoare de prejudiciu; identificarea și prinderea autorilor unor fapte penale sau contravenționale; prinderea în flagrant a infractorilor; asigurarea ordinii publice și altor imperative.

O instituție primordială în lupta împotriva criminalității este procuratura care urmează să coordoneze activitatea tuturor organelor de drept în profilaxia și combaterea criminalității. În acest sens, un rol aparte revine instanțelor de judecată. Anume ele, în final, asigură prevenirea specială prin condamnarea persoanelor care au comis o crimă. Tot instanțelor de judecată le revin sarcini importante și în cazul prevenirii generale: „... prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane” (art. 61 al *CP al RM*). În activitatea procesual-penală, instanțele judecătorești au ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea lor de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale (art. 1 al *CPP al RM*).

Profilaxia individuală presupune faptul că comportamentul anumitor persoane sunt puse sub supravegherea statului și a unui control public. Această problemă complexă poate fi rezolvată numai atunci când are loc cunoașterea condițiilor mediului social, care rezultă în prelucrarea și culegerea datelor, de învățare și de transformare a informațiilor primite din diverse direcții [285, p.187]. Vorbim despre informațiile care pot identifica un obiect de profilaxie individuală și anume de a determina relevanța individului de a grupare socială condiționată pentru a descoperi tendințele lor antisociale la atacuri violente, de a explora mediul și relațiile lor și de a identifica sursele de influență dăunătoare, pentru a afla structura psihologică a personalității lor [403, p.85]. Numai în acest fel se pot lua deciziile corecte cu privire la prevenția individuală și anume analizând, formele și metodele utilizate pentru a evalua în mod obiectiv eficacitatea lor.

Dacă încercăm să intuim cum trebuie să arate informația cu un caracter individual de profilaxie, în opinia noastră, ar trebui ca conținutul informațiilor să fie unul de natură originală în timpul lucrului de prevenire individuală. Ceia ce ne interesează sunt discuțiile anterioare din grupurile sociale convenționale pe motiv că caracteristica lor principală constă în tendințele antisociale ale lor. În grupul cu condamnări anterioare, această caracteristică nu este stabilită numai în legătură cu antecedente penale ale persoanelor dar și cu comportamentul lor antisocial și amoral în general. Este necesar de a analiza în mod neapărat factorii sau cum ar fi raportul dintre

condamnat și victimă, comportamentul său înainte și după crimă. Sunt necesare și anume informații despre comportamentul celui condamnat anterior în instituțiile penitenciare. Însă, aceasta nu ar trebui să fie sau să constituie o caracteristică formală. Este cunoscut faptul că în timp ce executa pedeapsa, condamnatul este conștient de faptul că comportamentul său afectează în mod semnificativ propria soartă. Prin urmare, se poate simula corectarea, spre exemplu, nu a încălca regimul de detenție cu o răutate expresă. De fapt, gândurile sale anti-sociale, atitudinea greșită asupra realității și, cel mai important, închipuirile sale asupra valorilor vieții umane se poate nu numai de le păstrat, dar trebuie ca ele să fie consolidate. Nu este exclus și așa-numitul comportament conform căruia atunci când un individ izolat cedă psihic sau încetează de a mai face față presiunilor grupului antisocial și se adaptează la predominantele condițiilor respective într-un mod temporar. Și într-un caz și în altul prezentarea în astfel de cazuri, este una pură de natură externă. Individul nu-și schimbă punctul de vedere decât în mod aparent, dar nu exprimă o opinie sinceră, pretinzând doar că el acceptă poziția grupului. În acest caz, scrie I. Con, „de îndată ce presiunea este reziliată sau de îndată ce individul scapă de sub control din grupul respectiv, el acționează din nou, în conformitate cu atitudinile sale personale” [341, p.83-84]. În afară de aceasta, trebuie să se constate că concluziile corecției în cazurile prezentate nu este întotdeauna corect apreciată, deoarece condițiile de viață din închisori sunt diferite de viața din libertate.

I. Șmarov observă că rezultatele educației sunt testate și în fond sunt și pot fi extinse nu numai în închisoare, dar și după eliberare, atunci când nu există nici un cumul de limitări care ar fi de natură să monitorizeze comportamentul persoanei eliberate [433, p.88]. Prin urmare, informațiile despre perioada de detenție nu trebuie să se bazeze pe observații superficiale, ci pe o analiză profundă a circumstanțelor legate de perioada de detenție. Relevant va fi dacă persoana este unul care frecventează vre-o bibliotecă, adică care citește. Nu în ultimul rând, este și atitudinea sa față de familie și de alte rude cu care este sau nu în corespondență, are sau nu grijă de familie. Toate acestea au în viziunea noastră o relevanță adecvată la caracteristica psihologică a personalității și a trăsăturilor sale de personalitate, referindu-ne la înclinațiile și interesele lui. Acestea generează o caracteristică a calităților morale, sociale și politice ale persoanei. În condica sau jurnalul de evidență a deținutului trebuie de reflectat, de asemenea, locul de muncă și educația sa individuală cu ceilalți deținuți, promovarea sau și a nelegiuiri, informații obținute de la organul de specialitate de formare și avansare, învățământul general sau special și alte măsuri de pregătire pentru eliberare și, în cele din urmă, pe baza tuturor informațiilor furnizate capabile la evaluarea gradului său de corecție în raport cu legea inclusiv de natură penală. Datele obținute sunt utilizate în principal în scopul de a elibera definitiv sau condiționat persoana infractorului.

Atitudinea de muncă socialmente utilă este caracterizată nu numai de muncă-timp, dar, de

asemenea și cea de producție. În cazul în care o persoană este pasionat de munca aceasta atinge succesul, trecutul criminal poate fi depășit și substituit cu un nouă factură pozitivă asupra persoanei infractorului. În schimb, dacă nu a avut loc răspunderea penală, împreună sau raportat doar la un comportament antisocial, aceasta este și constituie, în viziunea noastră, unul dintre cei mai importanți factori. Totuși informații cu privire la muncă ar trebui să fie analizate cu precizie și obiectivitate din mai multe surse (lucru oficial, artizanat, hobbyuri).

Informațiile despre mediul prejudiciabil includ și distracțiile,adică relevante sunt și aceste informații, respectiv și conexiunile sale cu autoritățile din mediul social etc. Persoanele care se comportă în mod necorespunzător, pot fi împărțite în două grupe. Mediul pentru persoanele care au interese comune sunt de obicei determinate de multipli factori de natură comună. După cum ne denotă materialele unui studiu închis în 66,3% din cazuri, acest mediu era format și a fost determinat în aceeași zonă rezidențială în care se realizau controalele 21,2% - pe aceeași stradă sau într-un cartier vecin, în cealaltă (12,5%) - în familie sau la locul de muncă. Grupurile mai mici, la rândul său, sunt cei pentru care în mod negativ se afectează mediul și acei care sunt și se mențin în grupuri de persoane, acestea susțin criminalii într-o anumite tradiție, adică în cultul violenței și sau parazitism. La recidiviști 60% din efectul nociv nu se dezvoltă la locul de reședință, precum și în alte cartiere sau chiar în alte localități vecine, ci în mod caracteristic, pentru ei sunt importante informațiile și susținerile suplimentar alimentate de primul grup în care se dezvoltat persoana sa și este condiționată de stabilitatea și cadrul acestui mediului.

Cu conceptul de „mediu” este legat de opinii și interese, care, însă, nu exclude caracteristicile individuale ale reprezentanților săi. Anumite categorii de persoanele fizice concrete pot fi particularizate și pentru atitudinea lor agresivă, sau un comportament brutal și cinic față de femei. Prin urmare, informația despre un micro-grup ar trebui să reflecte în compoziția sa, interesele sale, caracterul, perioada ce o petrec ca timp împreună și, caracteristicile individuale ale participanților.

3.2. Prevenirea infracțiunilor pe baza clasificărilor și tipologiilor infractorilor

Un rol important în prevenirea criminalității în rândul minorilor o are educația din familie, însă, dacă ea ar avea vreo influență, aceasta ar putea exista numai în epoca copilăriei, a formării caracterului și nu după formarea acestuia. Educația poate modifica instinctele primare, înăbușind și slăbind, dar nicidecum distrugând instinctele perverse, acestea rămânând pentru totdeauna în psihicul omului. Drept dovadă se invocă cazul copiilor de culoare, instruiți în Europa, care reîntorcându-se în țara lor, cu scopul de ai civiliza pe compatrioți, recad în viața primitivă, uitând atât gramatica, cât și buna educație, redevenind sălbatici ca părinții lor, pe care nici nu i-au recunoscut [168, p.595].

Printre studiile mai recente, trebuie să remarcăm opinia profesorului D. Abrahamsen, de la

Universitatea de la Columbia, care în lucrările *Cine este vinovat? Studiarea educației și criminalității* [apud 96, p.81] și *Situația încordată în familie - cauza principală a conduitei delictuoase*, el se axează pe condițiile familiale ca cauză prioritară a delincvenței. Până la doi ani copiii nu se supun părinților, iar la unii aceasta rămâne pentru toată viața și din acești copii se formează viitorii delincvenți. Cauzele conduitei delictuoase la copil, pot fi depistate de părinți, în special în atitudinea afectivă a mamei sale față de manifestările instinctive timpurii ale copilului, care devine delincvent fie că în familie nu i s-a acordat atenție și el, devenind matur, caută să atragă atenția asupra sa prin delict, fie că în familie a fost prea tutelat și protestele sale împotriva acestei tutele se manifestă mai târziu prin ele [apud 96, p.81]. Prin urmare, în ele rezidă cauza principală, ce generează criminalitatea. Factorii economici și sociali sunt lăsați pe ultimul plan, punând, în prim plan, caracteristica afectivă a familiei. „Experiența noastră demonstrează că situația încordată în familie dă naștere la infractori. Pentru ca un infractor potențial să devină real sunt necesare două condiții suplimentare: o situație corespunzătoare, „de moment”, slăbirea controlului și a rezistenței din partea „supra-eului” [23, p.190-193].

Un rol deosebit în dezvoltarea armonioasă a copilului, în formarea însușirilor sale psihice îl are stabilitatea căminului. Studiile efectuate arată că riscul apariției unei conduite antisociale este mult mai ridicat în acele familii în care, din anumite motive (divorț, separare, abandon, absențe îndelungate) - stabilitatea căminului este zdruncinată. Absența unui părinte, cu atât mai mult a ambilor părinți, lipsesc copilul de posibilitatea de a se identifica afectiv și intelectual cu părinții, reduc considerabil sentimentul de securitate al copilului, creează pericolul lipsei de supraveghere a acestuia și exercitării unor influențe negative din afara familiei [227, p.131]. În aceste condiții, datorită faptului că din sistemul legăturilor și relațiilor interne de familie cade o verigă esențială, se creează o anumită disproporție între forțele interne ale familiei. Dacă membrii familiei sunt incapabili să refacă această ruptură, să ocupe locul celui plecat, să îndeplinească rolul lui, se va produce o viciere a relațiilor din familie, care se va răsfrânge negativ asupra minorului.

Cercetările efectuate în România asupra unui grup de infractori care au comis acte de violență, arată că marea majoritate (65%) proveneau din familii cu venituri bănești risipite în primele zile după încasare, în care nu existau nici un fel de preocupări culturale, pentru care erau caracteristice certurile repetate, stările permanente de conflict, consumul de băuturi alcoolice etc. [123, p.175].

Congresul al VII-lea al O.N.U. pentru prevenirea criminalității și tratamentul delincvenților, ce a avut loc la Milano în 1985, a relevat că în țările industrializate, din totalul infracțiunilor de omor 40% se comit între părinți [123, p.175]. Astfel, crește numărul abandonărilor de domiciliu și tendința repetării modelului oferit de părinți. Și în RM alterarea climatului datorită negării principiilor morale, a deosebirilor psiho-fizice și cultural-educative ori starea materială precară,

au generat neînțelegeri între soți și stări tensionate care s-au agravat treptat și au degenerat în crime.

Unele studii relevă că „în majoritatea cazurilor între inculpați și persoanele agresionate existau relații de rudenie (29 cazuri) sau de concubinaj (11 cazuri), iar în altele erau prieteni, cunoscuți, vecini sau colegi (56 cazuri). Numai în 13 cazuri persoanele agresionate au fost acostate de inculpați, fără a fi existat anterior vreo relație de cunoaștere între aceștia” [42, p.40].

Referindu-se la influența perturbărilor familiale asupra delincvenței juvenile, soții Gluek, au constatat că un număr important dintre ei și-au schimbat reședința în timpul copilăriei, sunt prost întreținuți material și igienic, au părinți despărțiți ori necăsătoriți, sunt privați de beneficiul culturii. Personalitatea lor este amorfă și lipsită de ambiție în fața exigențelor vieții, normele de comportament sunt lipsite de conținut, sunt stresați datorită stării de încordare dintre părinți, a lipsei de supraveghere și de interes din partea părinților. Drept răspuns, la ei se remarcă o atitudine de ostilitate și indiferență față de familia și societatea din care fac parte.

V. Bujor susține că „apariția și dezvoltarea comportamentului infracțional este determinat atât de structura externă a familiei (numărul membrilor, sexul copiilor, ordinea nașterii lor), cât și de structura internă (psihologică)” [51, p.81]. În majoritatea cazurilor, infracțiunea este rezultatul direct al unei educații familiale incorecte: lipsă de control asupra comportamentului copilului, indiferența față de opiniile și faptele acestuia, formarea și dezvoltarea egoismului, lipsa de respect în familie. Cercetările criminologice relevă că 40% din copiii delincvenți provin din familii denaturate: părinți bețivi, ceartă în familie, încălcarea normelor elementare de comportament.

Amestecul de afecțiune și autoritate al cuplului părintesc trebuie furnizat în mod normal, firesc, fiindcă absența completă sau parțială a autorității tatălui și a mamei poate produce disfuncțiuni în formarea personalității copilului” [19, p.433]. Aceasta se poate întâmpla când unul din părinți încearcă să impună o disciplină normală sau excesivă, în timp ce celălalt este de o indulgență extremă, iartă totul, ajută copilul să scape de sancțiuni [24, p.79]. Este important să se țină seama și de transmiterea genetică a comportamentului violent de la părinți la copii.

Școala, la rândul său, reprezintă unul din cele mai importante instrumente ale menținerii *statu-quo-ului* social, principala funcție a ei este de a reproduce capitalul cultural acumulat [227, p.134-136]. Unii autori susțin, că influența școlii asupra criminalității este binefăcătoare pentru societate, însă ea poate influența atât pozitiv, cât și negativ asupra evoluției personalității elevului [168, p.601-603]. Totuși, cea mai mare lacuna a școlii constă în lipsa educației morale pentru că, se exagerează cu însușita, împovărându-i pe elevi cu prea multe cunoștințe, iar de educația morală se uită. Aceasta ar fi una din cauzele principale a imoralității și inculturii, care a luat proporții alarmante în RM. Familia, în această privință face prea puțin, iar școala, care în loc

să completeze lipsurile și greșelile educației în familie, face prea puțin în acest sens [168, p.601-604].

Rolul școlii este important în socializarea copiilor, pentru depistarea inadapțiilor și punerea în aplicare a unor programe de prevenție generală. Eșecul și reușita profesională, depinde de o serie de elemente sau intră în predispozițiile fizice și fiziologice ale individului, rolul lor în șlefuirea personalității umane fiind foarte important [73, p.214]. Ele pot dezechilibra individul și, totodată, îi poate propulsa în rândurile celor preocupați de a-și consolida o educație socială normală.

Studiul cel mai cunoscut care a fost efectuat asupra efectelor școlilor în comiterea de delikte a fost realizat la Londra, de către echipa profesorului Michael Rutter. Ei au studiat 12 școli londoneze semnificative, găsind mari diferențe între ele în ceea ce privește comiterea delictelor. Astfel, s-a stabilit că școlile care prezentau o înaltă rată a delincvenței, aveau, în același timp, și un procent ridicat de chiul, iar copiii prezentau abilități scăzute, majoritatea părinților provenind din clase sociale sărace [73, p.11]. M. Rutter susține că diferențele dintre ratele școlare de delincvență sunt explicate prin diferența de clase sociale și scorurile elevilor la învățatură obținute până la vârsta de 11 ani. El consideră că aceste diferențe trebuie să fi fost cauzate de anumite aspecte specifice ale școlilor sau de alți factori nemăsurabili. Încercând să identifice care aspecte ale școlilor trebuie să-i încurajeze și care trebuie să-i inhibe pe elevi, Rutter a dezvoltat o așa zisă „măsură a procesului școlar”, plecând de la structura școlii, organizarea și funcționarea acesteia. Ea a fost formulată pe baza comportamentului copiilor în școală „realizările” în chiulul școlar, independent de factorii personali” [24, p.215]. Ca urmare, principalii factori școlari asociați cu delincvența au fost o valoare crescută a pedepsei și o valorizare scăzută a laudei oferită de profesori. Totuși, a fost dificil de identificat dacă mai multă pedeapsă și mai puțină laudă au fost cauzele sau consecințele comportamentului antisocial, care, probabil, a condus la comiterea de delikte în afara școlii. Adică, este riscant să apreciem care dintre factorii școlari au condus la delincvență. În opinia lui, accentul trebuie pus pe un managementul clasei de curs și pe atenția cu care trebuie să se folosească pedeapsa și recompensa, fiindcă, dacă se realizează o participare a elevilor la teme dezbătute, se poate realiza un model bun de implementare a succesului școlar.

Grupul de prieteni sau anturajul reprezintă „un mediu socio-uman constând din persoanele cu care copilul (adolescentul) se află în relații apropiate, frecvente și care-l influențează în formarea gusturilor, dorințelor, intereselor, idealurilor și opțiunilor școlare sau profesionale” [61, p.79]. Astfel, „noțiunea de subcultură adolescentină, poate explica modul de formare a subculturilor delincvente și atracția exercitată de bandele de cartier asupra adolescenților, deoarece în cursul procesului de socializare în cadrul grupului, aceștia se influențează reciproc” [61, p.83]. „Numeroase teorii psihologice și sociologice, fac referire la delincvența juvenilă săvârșită în

grup: teoria subculturilor delincvente (Cohen), *teoria asocierii diferențiate* (Sutherland), *teoria grupului de referință* (Clark) arată că majoritatea actelor delincvente se comit în grup, ca urmare a exercitării unor influențe reciproce între membri” [174, p.267].

Cu cât coeziunea grupului este mai mare, cu atât este mai importantă presiunea către uniformitate. Ea se exercită în special față de cei care nu aderă la valorile, normele grupului respectiv, având opinii diferite față de ceilalți membri. Cercetările ne relevă, că un individ având în mod obiectiv dreptate, fiind conștient de acest lucru, ajunge să accepte opinia grupului, care greșea în unanimitate. „Acesta este un efect de conformitate suportat de individul aflat în stare de divergență față de raționamentul grupului, supus presiunii grupului, el reduce această divergență adoptând raționamentul grupului. Prin comunicare ei își exprimă opiniile, care sunt discutate în grup și acceptate sau respinse în funcție de interesele majorității” [239, p.134]. Astfel, în grupul de prieteni, ei însușesc normele și valorile speciale, dar pot însuși valori și norme indezirabile.

Concluzia care se desprinde este că învățarea comportamentului deviant (prima propoziție) începe prin transmiterea și imitarea tehnicilor și atitudinilor deviante (a patra propoziție) într-un proces de comunicare cu alte persoane (a doua propoziție). Sunt grupuri, spre exemplu, copiii străzii, unde aceste principii se verifică în mod continuu. Procesul este următorul: apartenența la un grup de delincvenți, învățarea atitudinilor și tehnicilor delincvente. Conform ei, la originea învățării tehnicilor și atitudinilor deviante și a delincvenței, se află apartenența la un grup deviant.

În ultimele decenii, în țările dezvoltate și în China violența și agresivitatea manifestate de bandele de adolescenți și fenomenul delincvenței juvenile au devenit o problemă importantă pentru cetățeni, iar folosirea armelor de foc, comerțul cu droguri și comiterea unor infracțiuni deosebit de grave (crime, violuri) sunt acte greu de rezolvat pentru autorități [81, p.156]. Formarea bandelor de cartier este determinată de anumiți factori sociali precum: socializarea deficitară realizată în familie și școală; situația de depravare economică a unor familii, de obicei a grupurilor minoritare neintegrate social; atracția exercitată asupra tinerilor de subculturile delincvente și violente. Unii savanți au arătat că un rol important în formarea bandelor de tineri îl constituie „sistemul de valori specific subculturilor adolescente, că aceste bande reprezintă o caracteristică normală și universală a vârstei adolescente, tinerii încercând să obțină cu ajutorul lor statutul de adult și sentimentul „bărbăției”, iar tendința de formare a lor este mai mare în zonele în care tinerii sunt împiedicați o perioadă mare de timp să dobândească accesul la prestigiu social prin intermediul modelelor instituționalizate (rituri, ceremonii etc.)” [61, p.84].

Chiar dacă minorul a săvârșit o infracțiune, de unul singur, aproape întotdeauna aceasta este precedată de faptul că el era în relații cu colegii, cu alte persoane de aceeași vârstă care au acceptat fapta săvârșită, contribuind deseori la formarea intenției de a o săvârși. R. Stănoiu

remarcă că „săvârșirea infracțiunilor în grup de către minori duce la aceea, că fiecare din ei încetează să-și aprecieze suficient și de sine stătător faptele și să-și formeze comportamentul reieșind din interesele societății. Cu atât mai mult, prezența altor minori reduce considerabil frica acestora față de consecințele posibile” [235, p.134]. „Grupurile de minori cu orientare antisocială, care de abia își încep activitatea criminală, inițial apar sub forma unor grupări lipsite de siguranță, neștiind unde și cum să-și petreacă timpul liber” [235, p.134]. De regulă, astfel de grupări se formează ocazional, înaintea săvârșirii infracțiunii. Ei se organizează în scopul săvârșirii furturilor și altor infracțiuni cupidante care prezintă un pericol social sporit, iar caracterul stabil al acestora se află în legătură directă cu durata aflării lor în acest grup criminal.

Doctorul habilitat în drept, V. Cojocaru, susține că „potrivit cercetărilor criminologice, un rol important la săvârșirea crimelor de către minori îl are liderul grupului, care de obicei, este o persoană cu o putere fizică, curajoasă și impertinentă. Deseori, vârsta nu joacă nici un rol, lider poate fi și un minor” [82, p.157]. Cauzele criminalității juvenile nu sunt stabile, în diverse circumstanțe ele se manifestă diferit. „Astfel, în lupta cu criminalitatea, accentul deosebit se pune pe prevenire, iar în cadrul acesteia, pe acordarea ajutorului social minorilor” [82, p.134]. Ei înșiși, de regulă, nu pot să-și schimbe situația proprie (copiii în familii demoralizate etc.), iar deformarea personalității lor încă nu poate fi mai semnificativă decât la persoanele adulte.

Problema narcomaniei în rândurile tinerilor este actuală pentru RM, însă, în ultimul timp, au apărut unele tendințe evidente de narcotizare atât în rândurile maturilor, cât și în rândurile minorilor și adolescenților. Răspândirea rapidă a narcomaniei printre minori și adolescenți este axată pe existența unor grupuri de factori care provoacă direct acest fenomen: specificul vârstei, criza societății, scăderea nivelului de trai a populației etc. Acțiunea lor dau naștere condițiilor favorabile pentru creșterea narcomaniei minorilor. De aici, rezultă și riscul de infectare cu diferite boli, inclusiv cu HIV/SIDA. Totodată, stupefiantele aduc o daună nu numai celor care le consumă, dar și celor apropiați, societății în general. Narcomania poate fi privită ca „o boală social infecțioasă”, răspândirea căreia are loc în interiorul grupelor sociale. În opinia S. Crivenchii, tratamentul în stadiul incipient a dependenței nu trebuie privit ca o metodă unică de luptă cu răspândirea narcomaniei pe motiv că nu poate da un rezultat pozitiv [89, p.68].

Abuzul de droguri cauzează și alte tipuri de probleme comportamentale și sociale: suicidul, accidentele, absenteismul, delicvența etc. Toxicomanii cronici au tendința de a-și abandona familia, școala și au un cerc de prieteni unde consumul de droguri este foarte răspândit. De cele mai multe ori, părinții lor sunt ei înșiși tributari ai alcoolului și tranchilizantelor. Prin urmare, familia reprezintă factorul primordial al socializării morale și a integrității sociale a individului, a prevenirii factorului infracțional, orice probleme ce apar în cadrul ei generându-le copiilor o serie de tulburări de personalitate și comportamente agresive și violente [38, p.180].

Este important de reținut că dacă un copil prezintă simptomele de mai sus, nu înseamnă obligatoriu că este un consumator de droguri, ea poate fi determinată și de starea de stres a adolescenților. Alte simptome pot fi semne ale unei depresii nediagnosticate sau a altor probleme de sănătate. Oricum, ele merită atenție, mai ales, dacă persistă sau se repetă periodic. O consultație la un psiholog poate fi de mare folos pentru a-l ajuta pe tânăr să depășească o situație de criză să fie ajutat pentru a-și dezvolta căi eficiente de rezolvare a problemelor sale [81, p.157]. Iată de ce, este deosebit de important ca părinții să abordeze această problemă cu copilul până la vârsta adolescenței deoarece tinerii au întotdeauna nevoie să știe că părinții lor se îngrijesc de ei.

Alcoolismul este și el un factor criminogen important, producând grave efecte asupra sănătății omului. El întunecă rațiunea și dezlănțuie pasiunile și viciile, oferindu-le câmp prielnic de desfășurare. I. Ciobanu descrie două stări fundamentale de alcoolism: alcoolismul acut și cronic [a se vedea: 72]. La rândul său, alcoolismul acut poate avea o formă ușoară (beția ușoară este însoțită de o diminuare a atenției și o prelungire a timpului de reacție, cauzând numeroase infracțiuni din imprudență, accidente rutiere și de muncă etc.) și o formă gravă (beția gravă provoacă o stare de confuzie mentală, conduce la delir și agresivitate, exagerează nevoile sexuale). Spre exemplu, raionul Dondușeni, [71, p.90] ce face parte din zona criminogenă de nord-vest (ca și Briceni, Glodeni, Drochia, Edineț, Ocnița, Fălești, Râșcani, Ungheni) se caracterizează prin nivelul cel mai înalt din regiune a infracțiunilor săvârșite de persoane în stare de ebrietate. Totuși, zona de nord-vest se caracterizează prin cea mai redusă criminalitate pe motiv de beție din țară. Cel mai redus nivel infracțional este condiționat de particularitățile psihologice, obiceiurile, de modul de viață al populației etc. Pe de altă parte, zona criminogenă de sud-vest (Vulcănești, Cahul, Cantemir, Leova, Hâncești și Cimișlia) se evidențiază prin criminalitatea pe motivul beției, întâietatea pe țară deținând-o raionul Hâncești, unde pe parcursul anilor 1993-1995 în stare de ebrietate au fost comise circa jumătate din numărul infracțiunilor descoperite [73, p.96].

Unii autori consideră că alcoolismul și criminalitatea sunt două flagele ale societății, deoarece alcoolismul roade sănătatea omului, alimentează, încurajează și promovează criminalitatea. „Atrage atenție și faptul că fiecare al treilea cetățean care folosește excesiv băuturile alcoolice bea în stradă, lângă unitățile comerciale sau la locul de muncă [168, p.607-608]. O asemenea stare de lucruri creează pericole suplimentare pentru cei ce beau, provocând uneori serioase intoxicații, ei beau în condiții antiigienice, nu de adese ori se iscă certuri, conflicte, care nu o dată se termină cu acțiuni violente și chiar crime” [125, p.270]. Constatăm că majoritatea motivelor ce îndeamnă oamenii să întrebuițeze alcool sunt legate de nivelul scăzut al culturii comunicării între oameni și a petrecerii timpului liber. În psihologia populației s-a decantat părerea precum că fără un „belșug” de băuturi alcoolice întâlnirile cu prietenii,

celebrarea zilelor onomastice, a sărbătorilor nu are sens. I. Gheorghiu-Brădeț scrie că „pentru a schimba aceste opinii este necesară o muncă permanentă de ridicare a nivelului de organizare a odihnei, pentru a deștepta la fiecare cetățean nevoile de a-și consacra timpul său liber ocupațiilor de ordin creator, distracțiilor ce nu sunt însoțite de întrebuințarea băuturilor spirtoase” [125, p.270]. El susține că „beția, contribuind la deprimarea provizorie a regulatorilor psihici și morali ai comportamentului uman, adesea devine cauză nemijlocită a comiterii faptelor antisociale” [125, p.270]. Ele se referă, în primul rând, la accidente rutiere pentru că vehiculele astăzi dezvoltă viteză, iar reacția conducătorului auto trebuie să fie fulgerătoare, iar organismul inhibat de alcool nu poate face față acestui imperativ.

Alcoolul e foarte periculos când este consumat de minori, deoarece transformările biologice și psihologice petrecute în organismul uman la vârstele fragede, sistemul nervos ce nu este încă definitivat și deprinderile de autoreglare a comportamentului, aflate în proces de formare, ridică gradul de receptivitate a acțiunilor negative a alcoolului și contribuie la manifestarea unor abateri serioase de la conduita normală. În anii 80 ai sec. trecut a fost analizată soarta unor indivizi care în copilărie de repetate ori a fost înregistrați de către organele de drept ca consumatori de alcool. Au fost investigate în diferite regiuni ale fostei URSS 156 persoane, dintre care, 31 sau 19,9% au decedat la vârsta 20-30 ani din cauza bolilor provocate de beție sau de moarte violentă” [33, p.271]. Pentru comiterea diferitor crime: omor, huliganism, banditism 82 sau 52,5% au fost condamnați, iar de alcoolism cronic s-au îmbolnăvit 43 (27,6%). Ei nu au fost în stare să-și aranjeze viața, ducând un mod parazitar de viață, iar urmașii lor au avut dereglări mentale.

V. Cojocaru susține că „legătura dintre beție și infracțiuni capătă un caracter cauzal și atunci când individul, un timp îndelungat consumă în mod excesiv alcool, devine fizic dependent de ele. Pentru cei din jur starea de ebrietate devine un factor de pericolozitate. În scopul dobândirii mijloacelor de procurare a băuturilor spirtoase, aceste persoane comit deseori infracțiuni” [82, p.77]. Totodată, „întrucât beția este rezultatul influenței multor condiții și factori neprielnici dezvoltării umane, dintr-un micro-mediu concret, ea contribuie la deprimarea personalității, lărgeste câmpul de acțiune al acestor factori, dă naștere altor noi premise, mai prielnice, de manifestare a comportamentului deviant” [88, p.79]. „Concepția despre viață, orientările lui intră în contradicție cu interesele familiei, cu a celor care îl înconjoară. Comportamentul capătă un caracter care conduce spre încălcarea ordinii stabilite, a normelor etice și legislației” [88, p.80].

Ca și întreaga criminalitate, partea ei „feminină” este un fenomen iminent și natural, permanent perfecționându-se în timpul dezvoltării sociale. Micșorarea sau sporirea nivelului criminalității femeilor depinde de circumstanțele mediului, luând în considerație că și criminalitatea femeilor în câteva cazuri poate să se reproducă de sinestătător (spre exemplu, în limita recidivei), dar mereu în corespundere cu factorii sociali. Sunt factori care contribuie la

existența anume a criminalității femeilor, care duc la creșterea ei astăzi, semnele ei distinctive, mărirea pericolului social, care se exprimă în mărirea numărului de persoane, care comit infracțiuni contra persoanei.

În condițiile perioadei de tranziție, a trecerii la economia de piață, tot mai mulți oameni rămân fără surse de existență, care duce la mărirea rândurilor criminalilor. O parte a populației se află la câștig în străinătate, în Italia, Franța, Spania, Portugalia, Rusia, care în marea lor majoritate ajung acolo ilegal. Dar aceasta nu ne permite să socotim că toate persoanele care sunt neangajate în câmpul muncii, vor porni pe calea criminală, deoarece comportamentul criminal este legat nu pur și simplu de condițiile de viață a persoanei, dar de ceea, cum sunt percepute și apreciate aceste condiții de personalitate. Percepția poate fi complet neadecvată, și în legătură cu aceasta se poate de repetat că circumstanțele asemănătoare sunt bune pentru unii și absolut inadmisibile pentru alții. Comportamentul criminal, apare în urma retrăirilor delicate, extrem de intime ce sunt legate de principiile existenței omului, de perceperea mediului social, de atârarea față de locul și condițiile de trai [274, p.285].

Confirmarea acestor teze se face reieșind din datele cercetărilor orientărilor sociale a tineretului. Astfel, cel mai important rol social este rolul femeii atrăgătoare, deplasând pe al doilea plan rolul mamei, soției, carierei profesionale, activității obștești. După părerea sociologilor, studentele capitalei nu numai redau stereotipurile moderne, dar și le completează cu modele care sunt propagate activ de publicitatea occidentului [361, p.285].

Anume din cauza tensiuni sociale crește numărul criminalității în sectorul social. În viața de toate zilele tot mai prezente sunt conflictele (careva din ele cresc în omoruri), pricinuirea leziunilor corporale, huliganismului și alte atentate criminale asupra personalității. Oamenii nu se simt în siguranță pe străzi și în locuințe, permanent aflându-se în stare de apărare [275, p.285].

În condițiile legislației imperfecte și a practicii incorect aplicabile este clar că crește rolul organizațiilor criminale și influența acestora asupra situației criminogene și a criminalității femeilor în parte [270, p.35]. De aceea, femeile tot mai des sunt implicate în așa tipuri de activități.

Pentru satisfacerea cerințelor în bunurile enumerate, femeile comit majoritatea infracțiunilor: furtul avutului proprietarului, jafuri, tâlhării. Ele constituie în RM constituie mai mult de 2/3 din toate infracțiunile comise de femei pe parcursul perioadei studiate. Printre infracțiunile de profit și de profit - forțate, noi nu am relevat femeile, care ar fi făcut aceasta în scopul îmbogățirii. 3% din ele au comis fapte criminale, care aveau scopul de a atinge un anumit standard material mai înalt.

Astfel, motivele social-economice în prezent formează baza motivării la comiterea de femei a majorității infracțiunilor. Anume acest fel de motivare criminală este dominant în criminalitatea

feminină a RM, datorită unor cauze obiective: criza economică grea și sărăcirea generală a populației condiționată de șomaj, foame, neachitarea pensiilor, burselor, salariilor, care împing oamenii la comiterea infracțiunilor, în aceasta este vinovată societatea, relațiile de piață, dominația capitalului, care posedă un potențial criminal puternic, criminalitate înaltă și se caracterizează printr-o psihologie extrem individualistă [315, p.285]. Referitor la ultimul factor, ar fi cazul să vorbim despre psihologia egoismului extrem, care în cumul cu alte particularități individuale ale personalității infractorilor formează o specie de motivare criminologică, care în jurisprudență este numită ca: forțată, [357, p.60] forțată de profit, [310, p.7] de necesitate și practică de activitate, [368, p.107] egoist forțată și de profit [315, p.285]. Motivarea omorurilor la comandă, la care participă femeii include durata relațiilor ostile în sfera familială, conflictele produse de relațiile intime dezordonate, gelozia [302, p.6].

Specificul motivării criminologice a infracțiunilor, comise de femeii în RM este în strânsă legătură cu așa calități ale persoanei ca orientările valorice care reprezintă caracteristici profunde individuale, ce indică la cele mai importante obiective ale personalității [315, p.285].

În sistemul obiectivelor de acest tip există o ierarhie specifică a orientărilor de valoare, care reflectă referința personalității, inclusiv a femeii-criminal, a unor obiecte față de altele. Acest fel de orientări sunt numite axiologice. Cercetarea noastră este orientată spre posibila diferențiere a următoarelor componente de bază, în primul rând, care se referă la orientările de viață și activitatea de viață în mediul social. Ele se manifestă față de învățătură, muncă, profesie, specialitate [272, p.285]. În această privință 75-80% din femeile infractori sunt orientate spre activitatea socială, și, în primul rând, spre muncă, care reprezintă unicul mijloc de existență și supraviețuire. Aceasta se referă îndeosebi la femeile care comit infracțiuni în localitățile rurale. Totuși, din 350 mii de șomeri 70% sunt femeii, posibilitatea realizării tendinței de a munci rămâne a fi un vis.

Cele mai frecvente infracțiuni comise de femeii (56,49% din total) sunt cele contra patrimoniului: furt, tâlhărie și înșelăciune. Urmează (26,19%) care constituie infracțiunile contra vieții, integrității corporale și sănătății: omuciderea, pruncuciderea, lovirea sau alte violențe, vătămarea corporală și vătămarea corporală gravă și, la mare distanță (5,83%), se plasează infracțiunile legate de traficul de stupefiante și cele care aduc atingere relațiilor de conviețuire socială (5,58%). Infracțiunile contra patrimoniului și cele împotriva persoanei constituie peste 80% din totalul infracțiunilor pentru care femeile au fost condamnate. Totodată, 1,66% este reprezentat de infracțiuni contra autorității, 0,97% infracțiuni de fals și 3,36% alte infracțiuni.

Dacă efectuăm o analiză a fișelor criminologice ale femeilor condamnate pentru infracțiuni contra persoanei, putem să conturăm unele profiluri, în raport cu tipul infracțiunii comise. Femeia condamnată pentru comiterea infracțiunii de omor indică o persoană adultă, între 22-45

de ani, căsătorită sau care trăiește în concubinaj, cu 2 copii, care a absolvit școala generală, nu are o ocupație sau are o meserie considerată feminină (croitor, bucătar, vânzător), trăiește în mediul rural și nu a mai comis anterior infracțiuni. Profilul femeii care a comis infracțiunea de pruncucidere este cel al unei femei necăsătorite (poate trăi în concubinaj), tânără sau matură, cu nivel mediu de pregătire și fără ocupație, care mai are copii, provine din mediul rural și nu are antecedente penale. Într-o altă statistică privind infracțiunea de omor se arată că în 1997, erau deținute 82 de femei, în 1998- 58 de femei, în 1999 - 54, iar în 2000 (pe primele 9 luni) 43 de femei [91, p.65-75]. Infracțiunea de pruncucidere este un capitol deosebit în criminalitatea feminină, reprezintă, potrivit reglementărilor normativului penal, o infracțiune care este comisă, în mod exclusiv de femei. Datele prezentate de noi arată că numărul de femei care au comis infracțiunea de pruncucidere este relativ scăzut, reprezentând 0,3% din totalul femeilor deținute. Dinamica acestui număr este neomogenă: în 1997- 36 de femei au comis pruncucidere, în 1998 numărul lor scade la 23, pentru ca în 1999 să crească din nou la 30. Se mai remarcă și creșterea vârstei femeilor care comit omoruri: dacă în 1997 majoritatea o reprezentau femeile până la 40 de ani, în anul 2000 acest tip de criminale se încadrează în categoria 40 de ani și peste, o creștere spectaculoasă înregistrând categoria de peste 50 de ani (de la 18% în 1997 la 37% în 2000. În ceea ce privește starea civilă a lor, majoritatea femeilor autor au avut/au un partener de viață, fie el soț, fie concubin. În cazurile de pruncucidere, majoritatea femeilor sunt celibatate, înregistrându-se, însă, o creștere a ponderii celor care trăiesc în concubinaj.

Bineînțeles, totalitatea studiilor efectuate se îndreaptă către descoperirea metodelor și tehnicilor cele mai eficiente pentru reducerea și combaterea criminalității feminine, și a criminalității în general. În continuare, va fi prezentat un studiu de caz mai amplu, cu accente deosebite pe violența domestică și efectele ei asupra comportamentului criminal feminin, ce are ca scop descoperirea profilului psihologic feminin care acționează în cazul comiterii infracțiunilor, a motivelor predominante și descoperirii celor mai permissive căi de combatere a acestui fenomen [9, p.241]. Femeia care a comis infracțiunea de vătămare corporală sau vătămare corporală gravă este, de regulă, o femeie matură, care a trăit un număr de ani alături de un partener stabil (soț sau concubin), are cel puțin 2 copii, cu o pregătire școlară medie (8 clase sau mai puțin), domiciliată în mediul urban și care a comis pentru prima oară o faptă incriminată de legea penală. Profilul femeii care a comis infracțiunea de lovire sau vătămare cauzatoare de moarte: are vârsta până în 35 de ani, a fost căsătorită în momentul comiterii faptei, dar situația civilă actuală este cea de văduvă, are cel puțin 2 copii, este absolventă a școlii generale, dar nu are nici o ocupație și trăiește în mediul rural. Peste 1/3 din femeile condamnate pentru comiterea infracțiunii de omor (39%) aveau de executat pedepse cuprinse între 15-25 de ani, 27,63% între 10-15 ani, 25,35% între 5-10 ani, 5,98% între 3-5 ani și doar 1% de pedepse între 1-3 ani. La

această categorie de infracțiuni întâlnim și cele 3 femei condamnate la detențiunea pe viață. Toate cele trei femei condamnate pentru pruncucidere aveau de executat pedepse cuprinse între 1-3 ani închisoare. Din cele 9 femei condamnate pentru vătămare corporală și vătămare corporală gravă, 88% aveau de executat pedepse cu închisoarea cuprinse între 1-3 ani și 22% pedepse între 3-5 ani. Totodată, autoarele infracțiunilor de lovire sau vătămare cauzatoare de moarte (62%) aveau de executat pedepse cuprinse între 5-10 ani închisoare, 23% între 1-3 ani și 15% între 3-5 ani închisoare.

Din punct de vedere al stării civile, 32,89% dintre femeile condamnate pentru infracțiuni contra persoanei erau căsătorite, 21,75% necăsătorite, 20,43% trăiau în concubinaj, 17,77% erau văduve și 7,16% divorțate. Numărul copiilor era, în total, de 632, din care 417 minori. Analiza stării civile a femeilor condamnate în funcție de tipul infracțiunii comise relevă unele aspecte interesante, după cum urmează: nici una dintre femeile condamnate pentru pruncucidere nu era căsătorită, 66,66% erau necăsătorite și 33,33% trăiau în concubinaj; cele mai multe femei căsătorite (60%) erau condamnate pentru vătămare corporală, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte (46,15%) și omor (31,05%); procentul cel mai mare al femeilor văduve se înregistrează în rândul femeilor care au comis infracțiuni de omor (19,94%) și loviri sau vătămări cauzatoare de moarte (7,69%); femeile divorțate erau condamnate pentru două tipuri de infracțiuni contra persoanei: omor (7,13%) și loviri sau vătămări cauzatoare de moarte (15,38%); femeile care trăiau în concubinaj au comis toate tipurile de infracțiuni contra persoanei: 33,33% pruncucidere, 20,80% omor, 20% vătămare corporală și 15,38% loviri sau vătămări cauzatoare de moarte.

Din analiza nivelului de instruire al femeilor condamnate pentru infracțiuni contra persoanei rezultă că cea mai numeroasă categorie este a celor care aveau ca studii școala generală (35,54%), urmate de cele cu studii liceale (22,88%) și profesionale (18,84%). Analfabetele reprezentau 8,76%, cele cu școala primară 13,52%, iar circa 1% avea studii superioare. De menționat că toate femeile condamnate, care aveau studii superioare au comis infracțiuni de omor, iar peste 15% dintre analfabete erau condamnate pentru omor sau loviri și vătămări cauzatoare de moarte.

Astăzi multe femei orientate să se ocupe de afacerea proprie, de asemenea sunt lipsite de posibilitatea de a o traduce în viață, fiindcă există corupția și sistemul barbar de impozite, care-l ruinează pe om. Nu este de mirare, că în republică femeile, dacă chiar și încearcă să activeze în bussines, apoi ele cedează până la sfârșit unui bărbat: printre persoanele care au conturi de depozitare, femeile sunt de 2-3 ori mai puține, decât bărbații. Prin urmare, un șir de factori social-economici distrug importanțele orientări ale femeilor, stimulând conduita lor ilegală.

Pentru femeile infractori, în sistemul orientărilor de valoare - locul principal îl ocupă cele egoiste individuale, care au legătură cu bunăstarea materială individuală. Pentru obținerea ei și

asigurarea fericirii personale, femeile infractori fac diferite legături cu oameni de importanță, mituiesc persoanele oficiale, folosesc șantajul, escrocheria etc.

O deosebită atenție merită categoriile de moralitate, orientările de valoare a femeilor-infractori în genere, la ele se observă vădit o neglijare față de principiile și normele moralei sociale. În confirmarea acestui fapt vine nivelul amoralității, prostituția, bețiile, narcomania, care contribuie la creșterea criminalității feminine [275, p.25]. Când este vorba despre așa categorii a moralei ca „binele” și „răul”, compătimirea celui apropiat, inclusiv a victimei infracțiunii, femeile infractori se dovedesc a fi indiferente față de necazul străin, conștiința lor morală tace și se manifestă cinismul și cruzimea, caracteristice pentru infracțiunile contra ordinii sociale.

În sfera motivărilor și orientărilor de valoare a femeilor infractori există și acționează și alți factori (geografici, natural-biologici), ce acționează asupra situației criminogene, însă comparativ cu factorii orientativi și de valoare, ei au o însemnătate mai mică pentru conduita criminală a lor [315, p.285]. Rolul determinant aparține factorilor obiectivi, economici, sociali, spirituali, culturali, de drept, precum și funcționării instituțiilor de stat, care favorizează multe contradicții între interesele persoanei și statului. Aceste contradicții și sunt izvorul criminalității [309, p.21]. De aceea, în societate, prioritatea proprietății private și a pluralismul politic nu pot fi considerate ca orientări de valoare ale personalității, care să fie determinate de ideologia de clasă, cum gândeau despre aceasta juriștii din trecut [302, p.10].

Printre cauzele, ce influențează săvârșirea de către femei a infracțiunilor remarcă: neputința de a satisface necesitățile materiale pe cale legală; conflictele familiare, neputința, dar unele cazuri nedorința de a găsi modalitățile înlăturării lor în limita normelor de drept; nivelul insuficient a dezvoltării culturale, imposibilitatea prevederii consecințelor acțiunilor sale; tensiunea socială sporită în comunitate, conflictele și ura între oameni; creșterea narcomaniei, alcoolismului, prostituția, vagabondajul femeilor; modul de viață creat în micromediul care înconjoară femeia la serviciu și acasă; lacunele în legislație, micșorarea eficacității lucrului organelor de drept.

Situația social-politică și economică din țară oferă organelor de drept și, în primul rând, poliției, un rol de neînviat în lupta cu valul necontrolat al criminalității. Este bine observat și interesul către întrebările, cu care se confruntă aceste organe, și îndeosebi în partea profilaxiei criminalității femeilor. Dar cum ne spune I. Carpeț că „de luptat cu succes cu criminalitatea se poate numai atunci, când acționează relațiile economice, social-politice rezistente” [334, p.12].

Analiza criminologică a particularităților personalității recidiviștilor este deosebit de importantă, în opinia noastră, la aprecierea stării și, în special, a caracterului și prevenirii criminalității în țara noastră. Menționăm, de asemenea, că trăsăturile bio-psiho-sociale examinate ale recidiviștilor se manifestă, de regulă, în comportamentul acestora [234, p.7]. Fiind analizate

dosarele penale ale condamnaților care au comis infracțiuni în stare de recidivă, datele statistice și cele ale sondajului sociologic au fost elucidate un șir de particularități ale personalității lor: 1) recidiviștii, comparativ cu infractorii primari, se caracterizează prin vârsta medie mai mare; 2) cota-parte a femeilor în contingentul recidiviștilor este de 2-3 ori mai mică decât în cazul criminalității primare, dar trăsăturile personale negative sunt mult mai pronunțate la femeile recidiviste, decât la bărbații recidiviști; 3) recidiviștii se caracterizează prin astfel de particularități psihologice cum sunt: apolitismul și lipsa principiilor ideologice, tendințe parazitare, nedorința de a munci, egoismul, atitudine denaturată față de cei din jur, imoralitatea, perceperea pedepsei penale drept fenomen legat de modul lor de viață, eschivarea insistentă de la respectarea legilor și a regulilor de conviețuire, capacitatea de a se adapta la condițiile de regim din penitenciare, etc. Recidiviștii se eschivează de la îndeplinirea obligațiilor civile, familiale, sociale și de alt ordin, caracterizându-se prin pasivitate socială și juridică; 4) printre recidiviștii condamnați pentru infracțiuni violente remarcăm reducerea cotei-părți a persoanelor sănătoase psihic și sporirea ratei alcoolicilor și narcomanilor cronici, precum și persoanelor care suferă de diverse anomalii psihice – psihopatii, consecințe ale traumelor craniene, maladii ale sistemului nervos central, oligofrenie, etc.; 5) în rândul recidiviștilor, procentul persoanelor căsătorite este mai mic în comparație cu restul populației; 6) nivelul de instruire a recidiviștilor este destul de redus, ceea ce determină cercul restrâns și primitiv de necesități și interese ale acestora, orientarea la dorințele imediate și limitarea contactelor doar la mediul delinvent din care fac parte; 7) frecvent recidiviștii nu sunt antrenați în câmpul de muncă și nu au o calificare într-un domeniu concret de activitate; 8) trăsăturile emotiv-volitve ale recidiviștilor se caracterizează prin iritare de diferit grad, agresivitate, cruzime, irascibilitate, reacții emoționale primitive și inadecvate, caracter autoritar, indiferența față de trăirile altora, răzbunare și susceptibilitate, supraapreciere. Pentru recidiviști sunt tipice astfel de deficiențe psihice cum sunt: excitarea emoțională sporită, autocontrolul redus și dependența situațională. Pentru o parte mai mică de recidiviști este caracteristică pasivitatea și lipsa de voință, incapacitatea sau lipsa dorinței de a întrerupe relațiile negative; 9) motivația recidiviștilor este determinată de raportul neadecvat dintre necesități și modalitățile de satisfacere a acestora; 10) conștiința de drept a recidiviștilor este destul de deformată, pentru ei fiind caracteristică lipsa regretului față de fapta infracțională comisă, nerecunoașterea vinovăției pentru fapta săvârșită; 11) personalitatea recidivistului se caracterizează prin schimbarea orientărilor criminale în noile condiții economice, sociale și politice [a se vedea: 208].

Acești infractori înrăiți, „din obișnuință”, complică și mai mult starea criminogenă din țară, săvârșind în mare parte crime dintre cele mai grave [89, p.278]. Existența și reproducerea criminalității recidiviștilor, în calitatea sa de element constitutiv al criminalității, are aceleași

cauze și condiții ca și întreaga criminalitate. Totodată, ea reprezintă însă o unitate cu anumite însușiri specifice, care o deosebesc, de celelalte elemente componente ale criminalității și-i conferă, astfel, o existență „proprie”, relativ de sine stătătoare. În atare condiții, este evidentă prezența unor fenomene și procese criminogene cu un impact determinant considerabil tocmai asupra producerii criminalității în forma sa (extremă) de recidivă. În procesul de analiză a cauzelor și condițiilor criminalității recidiviștilor, este necesar a face distincție între fenomenele și procesele ce au loc: 1) anterior primei condamnări sau a altor măsuri cu, caracter juridic aplicate în legătură cu fapta dată (dar care continuă ori reapar ulterior); 2) preponderent în timpul executării pedepsei (aplicării altor măsuri juridice, înlocuitoare); 3) în perioada post-penitenciară.

În cazul infracțiunilor de recidivă, un rol important îl joacă, în formarea și realizarea motivației criminogene, influența de grup („contagiunea”), influența comportărilor ilicite „de fundal”, precum beția și alcoolizarea, narcomania, jocurile de noroc, prostituția etc. Totodată, în cazul recidiviștilor înrăiți, deosebit de periculoși, motivația săvârșirii infracțiunilor are ca dominantă respectarea tradițiilor criminale, egoismul și egocentrismul excesiv, parazitismul, agresivitatea și cruzimea, care devin uneori un scop în sine. Ea ne denotă un proces intensiv de alunecare spre un stil de viață criminal, spre deprinderea de a comite infracțiuni „la comandă” la solicitarea liderului, absența oricărei confruntări de motive, frământări deliberative, fapt legat și de experiența criminală.

Trebuie luat în considerație și faptul că persoanele care își execută pedeapsa în locurile de detenție, în virtutea circumstanțelor, ajung să-și întrețină reciproc, prin comunicare inevitabilă, necesitățile, interesele și deprinderile. Este frecventă propagarea și impunerea obiceiurilor și ierarhiilor mediului criminal a persoanelor care doresc să obțină poziții privilegiate între deținuți. Astfel, pentru recidiviștii activi absența tragerii la răspundere penală sau aplicarea măsurilor juridico-penale neadecvate creează posibilități pentru continuarea conduitei criminale.

Un alt efect de favorizare a săvârșirii infracțiunilor de recidivă îl are inoportunitatea și insuficiența măsurilor sociale de adaptare a persoanelor care au executat pedepse privative de libertate. Teza este confirmată de statistică, care denotă că șase din zece infracțiuni sunt comise de recidiviști în primul an de după eliberarea lor din locurile de detenție, dintre care un număr considerabil de infracțiuni sunt comise în chiar primele zile sau săptămâni după eliberare.

Trebuie să menționăm că există cauze cu totul specifice în situația când recidivistul comite o nouă infracțiune după o perioadă îndelungată, deci atunci când intervalul temporal dintre infracțiuni (sau dintre momentul executării pedepsei penale și infracțiunea nou comisă) este mare. În situații de atare natură este necesară o abordare particulară. De altfel, asemenea cazuri sunt relativ puține, majoritatea recidiviștilor săvârșind noi infracțiuni în primii trei ani de după executarea pedepsei. Acest fapt trebuie luat în calcul când se încearcă relevarea cauzelor

infracțiunilor de recidivă.

Așadar, în scopul prevenirii criminalității recidiviștilor, este deosebit de important a distinge cauzele și condițiile care au dus la transformarea infractorului primar în recidivist, de cele care au condus la continuarea activității criminale de recidivă, la transformarea recidivistului în recidivist cu multiple antecedente. Prin urmare, o semnificație tot mai mare, între cauzele și condițiile recidivei, o au deficiențele și insuficiențele controlului social asupra acestui contingent.

Pentru a preveni criminalitatea profesională sunt necesare studii consacrate specificului ei, însă această problemă nu a fost, sau a fost foarte slab studiată în țările fostului imperiu sovietic. După cum știm, sistemul totalitar comunist nu a recunoscut existența criminalității profesionale, decât ca un fenomen trecător, de proporții reduse, determinat în cea mai mare parte de „rămășițele conștiinței mic-burgeze în mentalitatea oamenilor și a influenței lumii capitaliste, destinat să dispară odată cu ajungerea pe o treaptă superioară de dezvoltare” [155, p.11-15]. Rata scăzută a criminalității era una din formulele de bază menită să arate superioritatea sistemului. Statistica era secretă cu indicatori extrem de săraci, iar dacă în unele cazuri specialiștii reușeau să aibă acces la date, ele nu putea fi valorificate în cadrul unor studii destinate publicului larg. Exista un adevărat zid al tăcerii în jurul acestui subiect, iar referirile din presă serveau numai interesele politice. Astăzi ne dăm seama că acest gen de propagandă a fost eficient ce a indus în opinia publică ideea că fenomenul criminalității era minor, iar aceasta nu constituia un motiv de neliniște socială.

Trecerea de la un sistem social-economic fundat pe proprietatea colectivă la sistemul bazat pe proprietatea privată s-a dovedit am fi destul de anevoioasă. Prăbușirea sistemului politic, dezintegrarea structurilor economice cu consecințele negative precum: inflația, șomajul, creșterea prețurilor, criza morală au lovit din plin societatea noastră. La ele s-a adăugat creșterea criminalității profesionale, fenomen grav cu care se confruntă astăzi societatea [71, p.10-11].

Aspectul cel mai grav îl constituie formarea aceluși „nucleu dur” al criminalității profesionale, constituit din infractori periculoși, foarte activi, pentru care activitatea criminală reprezintă „un stil de viață”. Identificarea acestui nucleu care, după statistică, reprezintă în jur de 10% din totalul infractorilor, dar care comit peste 50% din totalul infracțiunilor, precum și adoptarea unor măsuri de politică penală drastică față de acestea ar trebui să reprezinte o prioritate în activitatea statului.

În statele ex-sovietice, organele menite să lupte contra criminalității profesionale, se află în astfel de condiții, încât este imposibilă activitatea lor normală. Colaboratorii acestor organe se confruntă cu probleme de importanță vitală, care logic, ar fi să-i preocupe. Drept urmare, are loc concedierea specialiștilor fapt ce contribuie la rezultativitatea scăzută a luptei contra

criminalității profesionale, o sprijină, într-un mod sau altul [220, p.181-186].

În opinia noastră, cunoștințele teoretice privind profesionalismul criminal și criminalitatea profesională elaborată în urma cercetărilor științifice vor servi activitatea practică a organelor de drept în procesul de prevenire a criminalității profesionale, în primul rând, la adoptarea autorității publice a unei politici penale adecvate, luând în calcul dimensiunile reale ale criminalității profesionale, elemente care se pot transmite sau dobândite [245, p.100].

Sociologul american E. Sutherland susținea, de asemenea, că comportamentul criminal este învățat, în interacțiune cu alte persoane în procesul comunicării, elaborând cu această ocazie teoria „asociațiilor diferențiate”, descrisă în ediția a 3-ea a lucrărilor sale *Principles of Criminology*. O lucrare de pionierat a criminologului E. Sutherland, cu privire la infractorii profesioniști este cartea *The Professional Thief* (Hoțul profesionist), scrisă în 1937, în colaborare cu un hoț de carieră. Lucrarea a combătut imaginea stereotipă tradițională, în virtutea căreia un hoț profesionist este, obligatoriu un individ psihopat (sociopat), needucat și caracterizat de tendințe violente. Dimpotrivă, așa cum arăta Sutherland, această categorie de infractori este formată din indivizi inteligenți, îndemânatici, cărora le repugnă folosirea mijloacelor violente și a căror conduită este definită de un spirit de „fair play” în relațiile cu ceilalți hoți, de un cod de „deontologie” profesională și de un sistem normativ strict reglementat. El a arătat că profesia de hoț poate fi caracterizată de cinci caracteristici principale: a) deprinderile (abilitățile) complexul de tehnici care permit comiterea delictului. În pofida a ceea ce se crede de obicei, dexteritatea manuală și forța fizică nu sunt decât elemente minore în cazul acestor tehnici. Elementele de bază sunt de fapt istețimea, îndrăzneala și limbajul abil; b) statutul profesional - prestigiul deosebit în lumea infractorilor. Acest statut este determinat atât de câștigurile financiare, cât și de deprinderile tehnice, informațiile avute la dispoziție, legăturile cu persoanele importante din universul infracțional sau aparținând poliției etc. Nu toți hoții profesioniști posedă același statut profesional, unii bucurându-se de un prestigiu mai mic decât alții; c) consensul - ansamblul valorilor, credințelor și atitudinilor împărtășite în comun de către hoții profesioniști în legătură cu victimele furturilor, poliție, trăsăturile societății convenționale (legitime) etc. considerându-se respinși de către această societate, ei își elaborează propria lor subcultură formată din norme și valori specifice, și propriul lor cod de etică, pentru a-și reglementa relațiile și a se proteja contra unor acțiuni nocive pentru grup cum este cazul „turnătoriei”; d) asocierea diferențiată - asocierea cu alți infractori profesioniști prin intermediul cărora profesia de hoț este învățată. Statutul de hoț profesionist este acordat numai celor cărora li se recunosc calitățile și deprinderile necesare practicării profesiei, De aceea, hoții profesioniști privesc cu compătimire pe infractorii neprofesioniști sau amatori; e) modul de organizare ansamblul de activități profesionale organizate - într-un sistem de „reciprocității”, informații, cunoștințe, deprinderi și rețele de

sprijin. Ea conferă profesiei de hoț caracterul unei adevărate organizații colective bazată pe selecție, educație (învățarea tehnicilor infracțiunii și tutela novicilor) [132, p.211].

Criminologul W. Reckeless, evidențiind trei tipuri de cariere criminale - obișnuită, organizată și profesională, le caracterizează în modul următor. La categoria criminalilor obișnuiți sau de ocazie el atribuie persoanele care nimeresc în locurile de detenție pentru comiterea furturilor, violurilor, omorurilor și altor infracțiuni grave (aceste persoane permanent încalcă legea, dar nu constituie criminali profesioniști). Criminalitatea organizată este criminalitatea mafiei, ea este aceea care, prin comiterea de infracțiuni contra proprietății (furturi, tâlhării etc.), își asigură existența. Deși el confunda tipurile de criminalitate cu tipurile de criminali, totuși a determinat exact criteriul de bază al criminalului profesionist - sursa de existență [233, p.192-193].

O tipologie mai detaliată a infractorilor menționați a fost dată de M. Klainard și P. Quinni: 1) infractori ce comit infracțiuni contra persoanei; 2) infractori ce comit ocazional infracțiuni contra proprietății; 3) infractori ce comit infracțiuni folosindu-se de situația de serviciu; 4) infractori ce comit infracțiuni politice; 5) infractori ce comit infracțiuni contra ordinii publice; 6) infractori ce comit infracțiuni din obișnuință; 7) infractori ce fac parte dintr-o organizație criminală; 8) infractori profesioniști. După cum menționează ei, criminalitatea profesională se deosebește de criminalitatea organizată nu doar prin tipurile de infracțiuni comise, dar și cu demnitatea de stat (corupția), precum și prin apartenența persoanei în organizația criminală. De asemenea, ei au evidențiat trăsăturile infractorului profesionist, care îl deosebesc de celelalte categorii de infractori: a) comiterea de infracțiuni ca sursă de existență; b) autoaprecierea ca drept criminal; c) ocuparea unei anumite poziții în lumea interlopă și apartenența la mediul criminalilor profesioniști. Această poziție în mediul dat se capătă prin intermediul comiterii de infracțiuni, iar comportamentul infracțional este prescris de normele neformale ale mediului dat [apud 344, p.179].

Am remarcat deja că în perioada sovietică un timp îndelungat era negată existența criminalității profesionale din motivul că într-o țară socialistă un astfel de fenomen nu ar putea exista. Acest negativism nu a avut decât o singură consecință - dezvoltarea criminalității profesionale, de altfel ca și a celei organizate. Cu toate acestea ar fi incorect să afirmăm că criminologii în general nu se refereau la probleme legate de activitatea lor. În multe lucrări, într-un mod sau altul, fără întrebuintarea sintagmei „profesionist” criminologii evidențiau și descriau trăsăturile caracteristice criminalității profesionale. În particular, destul de complet era cercetată recidiva specială în care se evidențiază așa trăsături ca stabilitatea și permanența activității criminale. De asemenea, în cadrul cercetării activității criminale a hoților și mai ales a recidiviștilor erau relevate așa elemente caracteristice ale criminalității profesionale ca specializarea și calificarea. O deosebită atenție se acordă argoului, tatuajelor și poreclelor,

veniturilor criminale, instrumentelor și altor elemente ale dotării tehnice, tradițiilor, obiceiurilor și normelor ale mediului criminal. În general, problema criminalității profesionale în criminologia sovietică era considerată drept una dintre cele mai complicate și stringente probleme. Unii criminologi negau pe deplin existența criminalității profesionale, fără a aduce careva argumente; iar alții, I. Karpeț, încerca să demonstreze existența atavismelor criminalității profesionale; V. Kudreavțev menționa în mod cert, existența ei, în mărimi neidentificabile; Iu. Antonean evidenția imposibilitatea ignorării profesionalizării criminalilor și a criminalității; N. Kuznețova susținea că în domeniul infracțiunilor patrimoniale pe lângă elementele profesionalizării se evidențiază și elemente ale organizării criminalității.

În limitele noțiunii de profesie se formează și există așa categorii ca specializarea și calificarea. Prima reprezintă un complex de cunoștințe teoretice și deprinderi practice care creează posibilitatea de a se ocupa cu o anumită activitate. A doua categorie determină calitatea pregătirii specialistului în general [46, p.231-232]. Elucidând trăsăturile profesiei, trebuie să menționăm că dacă acestea se manifestă la o activitate criminală, atunci aceasta poate fi calificată drept activitate criminal-profesionistă. Evident că termenul de „profesie” presupune o activitate socialmente utilă și oficial încuviințată, are un caracter pozitiv și nu aduce atingere intereselor și drepturilor legitime ale membrilor societății, fapt care însă nu se pretează la activități criminale. De aceea, acest termen are un caracter convențional și este preluat de criminologi în scopuri pur operaționale pentru desemnarea unui fenomen infracțional specific, el reflectându-l adecvat.

Pericolul social deosebit al criminalității profesionale se manifestă prin următoarele aspecte: a) ea constituie unul dintre cele mai stabile și nevulnerabile tipuri de criminalitate, din punct de vedere al influenței anticriminale; încercarea de a influența asupra criminalității profesionale deseori se sfârșește cu acțiuni de teroare (omorul martorilor, a colaboratorilor organelor de drept etc.) și de extremism criminal atât în locurile de detenție, cât și în condiții de libertate (dezordini de masă, acte de vandalism etc.); b) ea acumulează experiența criminală și asigură transmiterea acesteia generațiilor următoare, prezentându-se astfel, ca generator al evoluției criminale; c) ea se prezintă ca purtător și generator al subculturii criminale, care constituie un mecanism important al autoidentificării cu mediul criminal; d) ea este sursa criminalității organizate [a se vedea: 46].

Principalele orientări valorice, care determină stereotipizarea comportamentului criminalilor profesioniști în relațiile interpersonale sunt legate de: a) continuarea preferinței pentru activitatea infracțională în raport cu oricare alta; b) poziția de alienare și ostilitate față de persoanele care au o conduită licită, excepție făcând un cerce restrâns de persoane apropiate, relațiile cu care sunt bazate pe tănuirea ocupației adevărate sau pe „neamestecul” mutual tacit în chestiunea sursei de venituri; c) permanenta hotărâre de a crea ori a folosi situații prielnice pentru următorul episod

din activitatea criminală (caracterul latent al motivației, al procesului deliberativ și de realizare a unei variante respective de comportament); d) orientarea spre respectarea normelor și exigențelor subculturii criminale (tradițiilor și obiceiurilor criminale) în conformitate cu locul lor în ierarhie; e) grija de menținere și îmbunătățire a abilităților criminale, ca garanție în dobândirea venitului și asigurarea securității (acest lucru nu exclude însă apariția la un moment dat a încrederii în superioritate și imunitate, fapt care îi înlesnește demascarea); f) poziția pragmatică în caz de tragere la răspundere penală, legată de invocarea prezumției de nevinovăție, luând în considerație posibilitățile reale ale organelor de drept și posibila reacție a „autorităților” criminale, precum și statutul lor în acest mediu [344, p.621].

Abordarea științifică a cauzelor și condițiilor criminalității constituie, după cum menționează V. Kudrevțev, una dintre cele mai importante probleme ale criminologiei. Cu atât mai mult, aceasta se referă la cauzele unor tipuri aparte de criminalitate, în special - profesională, care nici nu era cercetată în perioada sovietică. Dacă pentru relevarea cauzelor generale ale criminalității sunt analizate anumite legități ale evoluției și contradicțiile ce țin de acestea, care, la rândul lor generează fenomenele negative din societate, atunci cercetarea legăturii cauzale la nivel particular necesită o detalizare a determinantelor referitor la circumstanțe concrete [169, p.10].

Viabilitatea tradițiilor și obiceiurilor criminale este explicată de permanenta influență pe care ele o exercită asupra conștiinței criminalilor, ca parte constitutivă a subculturii mediului de referință. Ea este susținută, pe de o parte, de perceperea de către criminali a orientării lor spre aceste și obiceiuri ca fiind echitabilă, proprie „oamenilor adevărați”, iar pe de altă parte, de aplicarea demonstrativă și de o rară cruzime a sancțiunilor pentru încălcările comise, sau, mai ales, pentru tentativele de părăsire „samavolnică” a mediului criminal [362, p.47]. Totodată, puterea de influență și gradul de propagare a tradițiilor și obiceiurilor criminale se amplifică pe măsură ce societatea este măcinată de tot mai multe contradicții, iar instituțiile morale cunosc un declin. Deși, impactul tradițiilor criminale nu poate fi relevat sau măsurat prin mijloace statistice, totuși, el poate fi estimat în funcție de consecințele criminale, ele oferind o reflecție relevantă.

Stabilirea tradițiilor și obiceiurilor criminale este întreținută și la nivelul vieții sociale în întregime. Drept confirmare servește existența multor cuvinte și expresii argotice, a cântecelor cu substrat criminal și a obiceiului de a se tatua, ce sunt răspândite preponderent între minori și au o deosebită însemnătate întru afirmarea personalității. Printre ei, conform cercetărilor aleatorii, 40% sunt familiarizați, câtuși de puțin cu argoul criminalilor. Contribuția lor negativă o au și unii interpreți ce se bucură de popularitate, ale căror cântece conțin cuvinte sau expresii argotice.

3.3. Asistența socială, psihologică și medicală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni și măsurile de prevenire a infracțiunilor cu impact asupra mediului social

Ajutorarea persoanelor aflate în situații problematice are la bază principiul solidarității și

presupune evaluarea trebuințelor asistatului [151, p.75]. În acest scop Parlamentul RM a adoptat la 28 mai 1999 *Strategia de reformă a sistemului de asistență socială* [15]. O confuzie frecventă se face între persoanele sărace și cele vulnerabile. Persoanele cu dezabilități, dependenții de drog și alcool, cei cu HIV/SIDA, victimele violenței provin adeseori din familii cu un nivel de trai decent, dar au nevoie de servicii de asistență socială oferite de profesioniști. Limitarea domeniului asistenței sociale de către cei neavizați, în mod eronat, la oferirea de ajutoare în bani conduce, adesea, la desconsiderarea funcționarilor publici ce activează în asistența socială, competențele lor reducându-le la rolul de birocrăți care verifică dosare și fac anchete sociale.

Dacă în domeniul ocrotirii instituționalizate a copiilor au fost făcute un șir de studii și evaluări, atunci instituționalizarea persoanelor vârstnice și cu dezabilități nu este studiată și evident, nu se realizează scopul integrării lor în societate. Ca mecanism de suport se propune dezvoltarea și diversificarea serviciilor sociale, ceea ce permite menținerea persoanelor cu probleme în localitate. Reintegrarea beneficiarilor asistenței sociale în societate necesită multe investiții, însă trebuie să găsim și alte forme de îngrijire a lor, evitând menținerea lor în instituții mari și izolate de societate.

Asistența socială urmează să fie promovată ca o politică socială a statului și administrată de un organ central de specialitate, iar în plan teritorial, de serviciile lui descentralizate și de autoritățile administrației publice locale, în colaborare cu alte organizații neguvernamentale, de caritate, religioase, precum și cu persoane particulare [15]. În domeniul asigurării egalității de șanse între femei și bărbați, prevenirii și combaterii violenței în familie, a traficului de ființe umane, asistența socială promovează valorile familiale axate pe înțelegerea și înțelegerea și înțelegerea și înțelegerea membrilor de familie; elaborează proiecte de acte legislative și normative ce țin de domeniul egalității de șanse între femei și bărbați, prevenirii și combaterii violenței în familie și traficului de ființe umane; monitorizează realizarea prevederilor legislației, elaborează și aprobă standardele de calitate pentru toate tipurile de servicii sociale adresate victimelor violenței în familie și traficului de ființe umane; efectuează studii referitor la fenomenele violenței în familie și traficului de ființe umane și formulează propuneri privind protecția socială a victimelor și reintegrarea lor în societate; înaintează propuneri privind dezvoltarea sistemului național de servicii adresate atât victimelor violenței în familie, cât și agresorilor, precum și victimelor traficului de ființe umane; coordonează, în comun cu autoritățile, cu organismele internaționale și organizațiile neguvernamentale, realizarea programelor sociale în domeniile de referință; creează și dezvoltă parteneriate sociale, în scopul prevenirii și combaterii violenței în familie, traficului de ființe umane și a asigurării egalității de șanse; elaborează rapoarte privind respectarea prevederilor *Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei* etc.

În RM sunt dezvoltate câteva servicii sociale extrem de specializate, ce includ un centru de

plasament temporar pentru copiii străzii și un adăpost pentru reabilitarea victimelor traficului de ființe umane. Cu toate acestea, este evidentă cu multe tipuri grave de probleme sociale, precum violența în familie și dependența de alcool și droguri sunt lăsate în umbră. Unele servicii de acest gen au fost dezvoltate la nivel de regiune pilot, în special de ONG-uri. La moment nu există analize privind acoperirea nevoilor populației în astfel de servicii, precum și suficiența lor.

Reieșind din aceste considerente, crearea unui sistem de asistență socială eficient și transparent trebuie să devină o direcție prioritară a perfecționării politicii sociale. Englezul E. Hobsbawm scrie că funcțiile social-economice ale statului nu pot fi negate [143, p.177-178]. Statul trebuie să asigure controlul asupra proceselor de diferențiere socială pentru ca acestea să nu contracareze principiile egalității și echității sociale, precum și procesele de integrare ale diverselor segmente ale populației. În raporturile dintre stat și societate „să se treacă de la o logică de asistență și de substituire la o logică de responsabilitate, de paritate și chiar de egalitate”[122, p.39].

Societatea noastră în ultimii ani se caracterizează printr-un decalaj dramatic între aspirații și posibilități, între nevoia de a reacționa ferm și structurat la problemele sociale și paralizia capacității de a reforma structurile profunde ale acțiunii colectivității pentru soluționarea lor. De aceea, problemele sociale au constituit surse permanente de tensiuni și conflicte.

Reabilitarea socială prevede: reabilitarea invalizilor; dezvoltarea noilor tehnologii sociale de susținere a familiei (servicii de consiliere în situații de conflict, de adaptare social-psihologică la noile condiții); reabilitarea socială a victimelor violenței și traficului de ființe umane; crearea unui sistem de adaptare socială și recuperare a copiilor cu posibilități limitate. Totodată, profilaxia preconizează elaborarea și realizarea programelor orientate spre crearea locurilor de muncă pentru tineret, femei solitare, mame cu copii mici, invalizi, soluționarea vagabondajului printre copii, a narcomaniei și a infracțiunilor juvenile, susținerea noilor forme de educație familială a copiilor lipsiți de grija părintească; intensificarea acțiunilor în vederea profilaxiei vulnerabilității sociale. Prin serviciile sociale pot fi anihilate problemele înaintate de declanșarea lor, astfel acționând nu numai ca un mecanism de soluționare, dar și de prevenire a problemelor sociale.

Actualmente, sistemul asistenței sociale nu constituie un sistem de suport social și individual complex de tip financiar și servicii specializate pentru nevoile concrete ale indivizilor pentru a-i ajuta să se „debaraseze” de sărăcie și să evite excluderea socială, oferirea de suport persoanelor pentru perioadele de criză și dezvoltarea mecanismelor de refacere a capacităților de reintegrare, recuperare a celor în dificultate. Astfel, în cadrul unei viziuni integrate de tip multidisciplinar, se va putea da un răspuns corespunzător nevoilor specifice a celor aflați în dificultate, ținându-se seama de structura concretă, de tip integrativ, a necesităților fundamentale ale individului.

Vorbind despre asistența psihologică a persoanelor care au săvârșit infracțiuni Robert J. Wicks susține că psihologia corecțională este studiul și aplicarea cunoștințelor psihologice în domeniul înfăptuirii justiției penale, iar scopul ei este să caute mijloace pentru înțelegerea comportamentului infractorului, să-l ajute pe plan intelectual, social sau emoțional, să acționeze cât mai eficient și astfel să promoveze, în condiții cât mai bune, adaptarea socială a infractorului. Din acest motiv este preferat termenul utilizat de Henri F. Ellenberger, de psihologie carcerală, care se referă la acele fenomene psihologice și psihosociale ce derivă din viața de penitenciar și care afectează personalitatea infractorului, comportamentul individual și social.

Restrângerea modalității fizice, psihice și psihosociale, reprezintă o altă particularitate a mediului de penitenciar, sărăcia vieții de relație având implicații profunde asupra capacității persoanei de a-și exprima rolurile normale, reducând simțitor posibilitatea de interacțiune psihosocială. Se consideră că particularitățile vieții de penitenciar și caracteristicile personalității deținutului primar generează „situații adaptative” ale lui la regimul de detenție. Această subcultura este formată dintr-un sistem de norme și reguli creat și aplicat de către deținuți pentru a-și asigura condiții de viață cât mai acceptabile din punctul lor de vedere. Printre regulile generale se numără: fiecare cu problemele sale, duritate față de cei slabi, în orice situație să se depună un minimum de efort, convingerea că nu sunt crezuți de nimeni, idei de persecuție, obsesia denunțării de către alți deținuți etc. S. Wheeler subliniază că fenomenul de prizonizare, de integrare în grupul deținuților, de identificare cu subcultura carcerală este doar o primă fază în evoluția deținutului, deoarece în cea de-a doua fază a perioadei de detenție se poate observa fenomenul de desprizonizare.

Ansamblul structurilor sociale relevate, corelat cu sistemul de asistență postpenală, cum ar fi încadrarea într-o activitate utilă, supravegherea polițienească și alte forme de control social, alcătuiesc împreună sistemul de indicatori obiectivi ai reacției sociale după executarea pedepsei. Pe lângă acești indicatori obiectivi, apar și unii de ordin subiectiv ce reprezintă expresia, mai mult sau mai puțin evidentă, de acceptare, indiferență sau respingere din partea colectivității a foștilor infractori. Corelarea indicatorilor obiectivi și subiectivi ne oferă o imagine globală a climatului real existent pentru procesul de reintegrare, iar estimarea exactă a acestui climat este un element deosebit de important în predicția recidivismului.

Deficiențele de resurse umane subminează adesea grav tentativele de punere în practică a activităților de reabilitare și terapeutice, închizând accesul la ergoterapie, terapia de grup, psihoterapia individuală etc. Este de dorit să li se ofere deținuților/telor activități educative și o muncă pentru a-i motiva. Aceste componente esențiale ale unui proces eficient de reabilitare psiho-socială sunt adesea prea puțin dezvoltate.

Credem că ar fi necesară acordarea unei asistențe specializate deținuților asigurată de o

echipă interdisciplinară formată din psihologi, sociologi, consilieri pe probleme educaționale și consilieri juridici. S-ar impune consilierea educațională și psihologică atât la nivel individual, cât și de grup, prin abordarea unor activități care să ofere deținuților o viziune obiectivă asupra vieții și realității, acceptarea trecutului, atât de necesare producerii unor schimbări identitare autentice.

Un aspect deosebit de important și specific sec. al XX-lea îl reprezintă medicalizarea societății, legată de statuarea sănătății ca valoare supremă în societate. Aceasta deschide perspectivele unui nou umanism, în sfera căruia aportul igienei mentale este esențial pentru ameliorarea condițiilor de viață și activitate umană, al progresului umanității către un nivel superior de civilizație. Consider un penitenciar sănătos din punct de vedere instituțional atunci când organizarea sa corespunde funcțiilor constitutive, iar rolurile și normele sunt adecvate acestora; când există un consens al personalului asupra obiectivelor și mijloacelor stabilite formal; când distribuția puterii nu creează tensiuni; când există mecanisme adecvate de rezolvare a conflictelor interne și când climatul psihologic este fondat pe împărtășirea valorilor organizaționale și pe respectul reciproc. Desigur, factorii culturali pot aduce nuanțe specifice unui penitenciar sau altul [30, p.165-166]. Dreptul persoanelor lipsite de libertate este consfințit de convențiile și recomandările internaționale: *Declarația Universală a Drepturilor Omului*; *Convenția Internațională a Drepturilor Civile și Politice*; *Convenția Națiunilor Unite împotriva Torturii, a Tratatelor sau Pedepselor Crude, Inumane sau Degradante*.

Regulile și recomandările internaționale sunt standarde minime și statele sunt invitate să le introducă în propria legislație privind tratamentul deținuților. Au fost create organisme internaționale a căror rațiune de a fi este aceea de a verifica dacă statele prin legislație și punerea ei în practică respectă recomandările internaționale. În rapoartele întocmite de *Comitetul pentru Prevenirea Torturii*, *Comitetul pentru Prevenirea Crimei* și pentru *Lupta împotriva Delincvenței*, din cadrul Consiliului Europei sau din cadrul ONU, acordă cel mai larg spațiu felului în care statele respectă dreptul deținuților la sănătate. Nerespectarea sau îngrădirea acestui drept este asimilat tratamentului inuman. Dacă pedeapsa pentru o faptă ce încalcă normele sociale este privarea de libertate, scopul pedepsei este acela de a proteja societatea de crimă.

Informațiile cu caracter personal, obținute despre subiect în timpul cercetării, se supun principiului general al confidențialității asupra datelor medicale. Sunt interzise beneficiile de pe urma participării la o cercetare exceptându-le pe cele de decontare a propriilor cheltuieli ale subiecților. Principiul 34, din *Ansamblul de Principii pentru Protecția tuturor Persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare*, prevede efectuarea unei anchete judiciare în cazul decesului unui deținut. Ancheta judiciară este ordonată din oficiu sau la cererea unui membru de familie, apărător etc. Potrivit aceluiași principiu, raportul asupra anchetei judiciare ar trebui pus la dispoziția celor interesați, cu excepția situației în care acest lucru ar

compromite o instrucție criminalistică, aflată în curs de desfășurare [1].

Influența micromediului social și, mai ales, a grupului care formează anturajul deține un rol important în formarea personalității infractorului. Este foarte ușor de a începe să faci ceea ce preferă și prietenii, colegii tăi, mai ales că ocupația lor, pare a fi fascinantă și aduce o sursă bună de existență. Să cazi sub incidența legii penale este ușor, cu atât mai mult când sunt persoane „binevoitoare”, gata oricând să te ajute să calci pe calea criminală. În criminologie s-au făcut multiple cercetări vizând relațiile sociale, viața socială în care se găsește criminalul. Din aceste concepte rezultă că socializarea este unul din principalele mecanisme de formare a personalității.

Între modelul societal și cel de personalitate studiat există o convergență, structurată prin intermediul unui complex proces de formare biologică și socială, în care omul este obiect și subiect formativ instructiv-educativ. Omul devine personalitate normală prin receptarea și interiorizarea subiectuală a modelului socio-cultural pe care societatea îl afirmă și îl promovează având loc dimensionarea ființei bio-psiice ca ființă socio-umană, structura de personalitate configurându-se în interacțiunea ei cu mediul social formativ. Interpretarea, întâlnită în criminologie contribuie la abordarea conceptului de personalitate a criminalului, nu ca una predestinată crimei, ca „personalitate criminală”, ca o „personalitate criminală achiziționată social”, iar pe un plan superior propriu criminologiei, contribuie la cunoașterea, explicarea și înțelegerea domeniului criminalității, cu a sa etiologie complexă multicauzală [160, p.209-210].

Mecanismele socializării sunt: modelarea; învățarea; controlul social. Prin modelare se formează abilitățile, deprinderile și conduitele sociale. Anume în primii ani de viață modelarea decurge cel mai activ. De la părinți copiii învață prin imitare cele mai simple activități. În primele luni de viață imită reacțiile afective, la 7 luni începe să reproducă gesturi simple, la 8-9 – gesturi mai complexe, convenționale, la un an, posedând un sistem de reprezentări, recurg la acestea, repetând comportamentul, iar după trei ani încep să imite atitudinile celor din jur [160, p.210].

Printre primii care a elaborat teoria instruirii și a formulat legea imitației a fost sociologul francez G. Tarde, care consideră că infractor poate deveni orice individ. Infractori înnașcuți nu există, fiind moștenită doar aptitudinea de a învăța. El formulează trei legi ale instruirii prin imitație: 1) Cu cât mai des contactează indivizii, cu atât mai ușor și mai bine ei însușesc comportarea unii de la alții; 2) Imitația este răspândită în orice societate. Tinerii îi imită pe maturi, săracii pe cei bogați, țărani pe aristocrați. Aceasta s-ar explica prin tendința de a se egala: tinerii – cu cei mai în vârstă, săracii – cu cei bogați etc.; 3) În procesul imitării comportamentul precedent al individului se modifică până la schimbarea completă [132, p.241].

Personalitatea infractorului se formează nu numai sub influența micromediului, dar și a fenomenelor sau proceselor macrosociale. Ele acționează dublu: direct, în special prin

intermediul mijloacelor de informare în masă și indirect, prin intermediul mediului social în general. În situația în care micromediul individului exercită o influență negativă asupra acestuia, posibilitatea apariției unei atare conduite sporește. Într-adevăr, formarea personalității individului și în special a caracterului său este rezultatul influențelor conjugate pe care existența socială o exercită asupra particularităților fiziologice, biologice și psihice ale individului. [76, p.126]. Fiind integrată într-un anumit grup, persoana suportă consecințele apartenenței sociale, realizate în forma unor relații socioafective. Acest proces se desfășoară în câteva etape succesive. Pentru început are loc autodeterminarea individului, care necesită o comparație cu alți indivizi umani. Raportându-se la grupul social, individul acceptă și încorporează norme, valori, etaloane, pe care le transformă în reguli de comportament și care înlesnesc nu numai cunoașterea de alții și comunicarea cu ei.

Identificarea este un fenomen psihosocial care contribuie la conștientizarea individului uman ca membru al societății, și mai concret, al unui grup social, ca element al unui sistem de interacțiuni și relații sociale. Dacă pentru început are loc o identificare în cadrul grupului de apartenență, mai apoi, prin intermediul contactelor directe și indirecte cu alte comunități, persoana nu numai că se autocunoaște, ci se separă pe sine și grupul său de alte entități sociale. [220, p.79].

Contribuții de seamă în tratarea fenomenului identificării o au psihologii britanici H. Tajfel și J. Turner, care au dezvoltat conceptul de grup social, definit ca „o totalitate de indivizi care se acceptă ca membri ai unei categorii sociale, împărtășesc consecințele afective ale autodeterminării sale și aprecierile colective ale grupului și apartenenței sale la el”. Distingem mai multe criterii de clasificare a grupurilor din perspectiva raportului individ-grup: grup de apartenență și de referință; din numărul de persoane-membri ai grupului: mic (familie, cerc de prieteni, școlar, profesional ec.), în care se mențin raporturi interpersonale directe, și mare (clasă, etnie, cetățeni ai unui stat etc.); după tipul de normativitate: formal (instituționalizat), nonformal și informal (cerc de interese etc.); după tipul de activitate pe care o desfășoară individul: învățătura, munca etc.; în conformitate cu atitudinea față de criteriile valorice-normative ale societății: orientat pozitiv, marginalizat, antisocial, criminal etc. [220, p.80].

În RM, spre regret, nu s-au întreprins cercetări serioase privind influența micromediului social ambiant imediat și, mai ales, a grupului care formează anturajul, din considerentul că este domeniul cel mai greu de abordat. Membrii anturajului, de multe ori, instigatori, complici sau tăinuitori ai infractorului neagă relațiile cu subiectul investigat, fiind cointeresați să rămână necunoscuți pentru forțele de ordine. Totodată, atât anturajul clădit pe relații pur personale și greu de identificat, cât și mediul stradal de coordonat pentru o investigație riguroasă, nu oferă șanse reale pentru investigații și cercetări majore. Aceasta cu atât mai mult cu cât fiecare

infractor are propriul lui cerc de prieteni, iar fiecare stradă sau cartier îi oferă o multitudine de posibilități de influențare, adeseori în sens negativ, care, practic, sunt imposibil de identificat. [249, p.189].

Criminalul își caută o anumită societate și anume, grupurile de criminali, considerând că printre astfel de indivizi se simte mai bine unde adoptă și învață felul de viață și de conduită al lor. Așa se explică jargonul, tatuajul etc., pe care îl practică criminalii, foștii condamnați din locurile de detenție, care reprezintă o mentalitate plină de simboluri, cu elemente ce amintesc de relațiile din lumea criminală, limbaj vulgar, plin de cinism. Tot în astfel de grupuri sociale s-a învățat un anumit cod de comportare, ce înclină spre legea tăcerii, legea păstrării secretelor etc. [176, p.92].

În varianta în care micromediul socio-fizic exercită, la rândul său, puternice influențe criminogene asupra personalității umane, posibilitatea apariției unei atare conduite criminale sporește, dar nu constituie însă o fatalitate. Aceasta întrucât s-a arătat că influența mediului social-global asupra particularităților fiziologice, biologice, psihologice ale omului este o acțiune mediată, care se structurează și exercită prin intermediul factorilor endogeni proprii personalității infractorului. Fără îndoială că factorii exogeni caracteristici mediului social global și factorii endogeni fiziologici, biologici, psihologici există interacțiuni firești, logice, acestea din urmă neavând un rol determinant în producerea actelor din domeniul criminalității [160, p.211-212].

Prin urmare, socializarea individului se construiește pe fundalul cunoștințelor, deprinderilor și motivațiilor dobândite în copilărie, ulterior intervenind multipli factori caracterizați prin structuri educaționale și mecanisme de influență puternice. Ca rezultat al întregului proces, conduitele indivizilor se identifică cu cerințele rolurilor sociale, încât prescripțiile socio-culturale ale mediului psihosocial devin constante, transformându-le în repere de bază ale personalității [205, p.38].

Apariția conduitei antisociale urmează din însăși esența societății, din crizele economice proprii ei. În acest context, anomia reprezintă o stare caracteristică societăților dezorganizate din punct de vedere social, zguduite de schimbări sociale, economice, politice și culturale sau crize economice profunde, în urma cărora se amplifică tendințele de devianță socială [173, p.209-210].

Teoriile criminologice recunosc faptul că mediul social global exercită nu numai o influență pozitivă asupra individului uman, dar și negativă, contribuind la orientarea sa antisocială. Printre acestea se numără *teoria dezorganizării sociale*, *teoria anomiei sociale*, *teoria frustrării*, *teoria conflictului de cultură*, *teoria rolului criminogen al progresului științifico-tehnic* etc.

Spre exemplu, criminologul belgian C. Debuyst arată că, violență poate fi învățată prin influențe care acționează în trei direcții: 1) cea a formelor violente din cultură, unde sunt arătate scheme comportamentale violente pe care cultura le propune ca soluții pentru anumite stări

conflictuale: lupta pentru putere în orice domeniu, mentalitatea bazată pe cultul violenței, lupta generală pentru existența umană etc.; 2) cea a transmiterii violenței pe canale culturale: directă prin intermediul acțiunilor violente colective; transmiterea culturală a unor scheme de conduită din partea unui grup către membrii săi a unei anumite stări de pericol pe care l-ar reprezenta pentru acest grup anumite categorii de persoane (emigranți, evrei, arabi etc.); transmiterea pe canale mass-media a schemelor de comportament violent care pot avea o finalitate negativă prin mesajul pe care-l poartă; 3) cea a condițiilor generale de viață. Fiecare individ se confruntă și suportă influență negativă, prin învățarea conduitelor negative pe care mediul social le oferă prin: conflicte economice, dificultățile și problemele de locuit, industrializare și urbanizare, toxicomanie etc.

Desigur, atât personalitatea noninfractorului, ca și cea a infractorului, este supusă și la nivel macrosocial aceluiași canale de influență. Însă, nici mediul social, nici natura informațiilor, a căilor lor de difuzare nu este omogenă, felul de receptare individuală a informațiilor socio-culturale depinzând, în cele din urmă, de modul de receptare a fiecărui individ [123, p.181-183].

Influența mediului social se amplifică datorită integrării internaționale, ce a luat amploare în ultimele decenii. Orice stat cu frontierele deschise este expus nu numai efectelor favorabile ale culturii și civilizații mondiale, ci și creșterii criminalității organizate pe plan internațional. În plus, ea are o viteză de desfășurare și o capacitate de adaptare excepțională, dispunând și de mijloacele bănești adecvate scopurilor propuse [173, p.193].

În criminologie factorii socio-culturali au un rol predominant în socializarea pozitivă sau negativă a indivizilor [207, p.181]. *Familia* reprezintă celula de bază a societății contemporane [193, p.76]. Studiile criminologice mai vechi au încercat să acrediteze ideea că cei mai mulți infractori provin din familiile dezorganizate, cu o proastă educație. Anume educația ar fi elementul principal al mediului social. Ereditatea precede influența mediului, omul primind anumite dispoziții prin naștere, apoi urmează influența exercitată de mediu, în special educația din familie. Cea mai mare rată a criminalității revine orfanilor și descendenților părinților vicioși, aceștia având posibilitatea cea mai mică de a beneficia de educație [76, p.79-80].

Referitor la familie și rolul acesteia în formarea personalității trebuie să distingem între copiii crescuți în familie și cei crescuți în afara familiei, în instituție de ocrotire. [144, p.168]. La poporul nostru, educația primită în familie este cunoscută prin sintagma „cei șapte ani de acasă”. După modul în care părinții se preocupă de creșterea și educarea copiilor, reușind sau nu să le imprime o anumită concepție despre viața, anumite deprinderi, depinde, în mare măsură, conduita lor viitoare. Familia conferă copilului o siguranță indispensabilă atingerii maturității intelectuale, sociale și culturale, precum și o identitate proprie, care îi vor permite să fie acceptat ca partener social. Orice perturbare în interiorul structurii familiale are influențe importante

asupra copilului atât la nivelul adaptării sociale, cât și asupra personalității sale. Totodată, familiile infractoare își implică copii în activități infracționale ori îi influențează pe calea imitației, împrumutându-le precepte morale contra eticii societății. Există cazuri în care părinții îi îndeamnă sau chiar îi obligă pe copii să fure, să lovească etc. Astfel, delincvența rezultă ca un conflict între cultură familiei infractoare și cea a societății. Lipsa dragostei, grijii părintești, exemplele negative, chiar instigarea directă la o conduită ilicită, lasă urme adânci, influențând negativ procesul formării personalității lor.

Ideea că cei mai mulți infractori provin din familii dezorganizate nu trebuie generalizate, fiindcă statisticile din ultimii ani au infirmat, parțial, această teză, și au evidențiat faptul că factorii economici sau cei de stabilitate ai cuplului parental nu sunt suficienți pentru a înțelege conduita deviantă. În realitate, numărul de infractori, indiferent dacă provin din familii mai puțin organizate, trebuie privit sub unghiuri multiple: calitatea vieții de familie, valoarea formativă a familiei asupra personalității copilului. În ceea ce privește rolul familiei în formarea personalității, T. Pop, consideră că primul element ce intervine, după ereditate, în formarea individului este educația. El sublinia că ereditatea nu are un caracter fatal, adică „copilul unui asasin nu va trebuie să fie în mod fatal, un asasin, după cum copilul unui părinte genial, nu va trebui să fie, în mod fatal, tot un geniu”. ce privește educația, el consideră că prima ei formă este aceea domestică, în casa părintească și revine familiei prin care se transmite un ansamblu de valori și norme de conduită.

Copiii crescuți în afara familiei, în instituțiile de ocrotire, atât copiii care nu și-au cunoscut niciodată părinții, fiind abandonați de la naștere, cât și copiii care au părinți, însă, datorită unor cauze, obiective sau subiective, nu sunt crescuți în familie, ci în instituții de ocrotire. Lipsa de afectivitate părintească se răsfrânge negativ asupra personalității acestuia, atunci când depășește vârsta minoratului. Știința admite că acești copii sunt mai egoiști, mai izolați, și mai puțin sociabili. O consecință dintre cele mai dureroase a lipsei de afectivitate din copilărie se regăsește în comportamentul acelor persoane la care se confirmă principiul din psihologie, conform căruia cine nu primește afectivitate, nu o poate transmite urmașilor săi.

Congresul al VII-lea al O.N.U pentru prevenirea criminalității și tratamentul delincvenților, ce a avut loc la Milano în 1985, a relevat că în țările puternic industrializate, din totalul infracțiunilor de omor 40% se comit între părinți. În consecință crește numărul abandonărilor de domiciliu și tendința repetării modelului oferit de părinți.

Și în RM alterarea climatului din unele familii datorită nefundamentării pe principii morale, deosebirilor psiho-fizice, cultural-educative ori problemelor de ordin material, au generat neînțelegeri între soți și stări tensionate care s-au agravat treptat și au degenerat în crime. În acest context, au crescut infracțiunile în care sunt implicate persoane din cadrul aceleiași familii.

După familie, școala este instituția care joacă un rol deosebit în formarea și perfecționarea continuă a personalității umane. Menită să dezvolte aptitudinile individului, să transmită cunoștințele profesionale, să formeze, să dezvolte și să consolideze aptitudinile, școala pregătește tânără generație pentru viață [82, p.52]. Lombroso a fost printre primii cercetători asupra efectului instrucției și a școlii în formarea personalității, care scria că instrucția mărește sau micșorează criminalitatea. Până când ea nu este încă răspândită în toată țara și nu a ajuns la maturitate, înmulțește toate crimele; iar când e răspândită și ridicată la un nivel înalt, le micșorează. Școala dezvoltă facultățile intelectuale, îmbogățindu-l pe om cu cunoștințe. Rolul ei în formarea personalității presupune două elemente: educația și educatorul. Majoritatea autorilor susțin că diferențele între ratele școlare de delincvență sunt explicate prin deosebirea de clase sociale și scopurile elevilor la învățătura până la vârsta de 11 ani. Aceste deosebiri trebuie să fi fost cauzate de anumite aspecte specifice ale școlilor sau de alți factori nemăsurabili [23, p.440].

Totuși, cel mai mare rău al școlii constă în lipsa educației morale, care reprezintă una din cauzele principale a imoralității și inculturii, care a luat proporții alarmante în RM. Familia, unde începe educația morală, face prea puțin. Urmează școala, care în loc să completeze lipsurile și greșelile educației în familie, face și ea prea puțin. Rolul școlii este important și pentru educarea și socializarea copiilor, pentru depistarea celor inadaptați și punere a unor programe de prevenție generală [76, p.88].

Sociologia și pedagogia consideră că mediul socio-profesional are un rol important în formarea personalității. După aprecierile unor autori [120, p.180] profesia este locul unde procesul de școlarizare ia sfârșit. Trăsăturile morale ale grupului de la locul de muncă se transmit asupra noului venit. Avem în vedere, în primul rând, situația în care, la terminarea procesului de învățământ: profesional, liceal de specialitate, universitar etc., un tânăr ocupă un loc de muncă și ia contact, pentru prima dată, cu un mediu nou de viață. Conform lui E. Sutherland, cel care a dezvoltat teoria „asocierii diferențiate”, potrivit căreia comportamentul criminal este un comportament deprins prin contactul nemijlocit al individului cu diferite microgrupuri sociale, între care anturajul de la locul de muncă are un rol foarte important [144, p.175-176].

În colectivul de muncă, indiferent de natura muncii, dacă aceasta este îndeplinită cu pasiune, cu dăruire, dacă între membrii colectivului există relații colegiale bazate pe respectarea normelor eticii și echității sociale, ființa umană se desăvârșește, progresează, își dezvoltă generozitatea și sentimentul civic. Manifestările antisociale apar acolo unde munca nu este prețuită și utilizată ca mijloc de educație deoarece orice eșec profesional poate deveni o cauză de dezechilibru pentru indivizii slabi, reușita profesională depinzând de o mulțime de factori: gradul de pregătire profesională, alegerea profesiei, capacitatea de adaptare la colectivul de muncă și regimul de

disciplină etc. [76, p.89].

O pondere importantă o reprezintă infractorii fără ocupație sau cu un stagiul de muncă redus, cu rezultate slabe în muncă. Cercetările întreprinse au arătat că majoritatea infractorilor au avut o activitate profesională instabilă [76, p.89]. Printre elementele componente ale locului de muncă ce pot influența negativ comportamentul angajaților sunt: nivelul de pregătire profesională scăzut; necunoașterea, indiferența sau disprețul față de legi și față de regulile de conviețuire în societate; tolerarea actelor de indisciplină din partea conducătorului; absențe nemotivate de la locul de muncă; injurii, calomnii, limbaj indecent; nerespectarea dispozițiilor și ordinelor etc. [157, p.143].

Prevenirea criminalității este un fenomen social complex, deoarece criminalitatea este cauzată de diverse cauze. Lupta împotriva criminalității nu poate fi redusă doar la unele măsuri legale, fără a se afecta sau aborda multiple probleme sociale [351, p.82]. Măsurile preventive pot fi împărțite în generale și speciale [300, p.15-20]. La rândul lor, ele sunt împărțite în dependență de scopurile pentru care au fost proiectate și, respectiv în dependență de organele de stat sau publice prin care sunt realizate. Măsuri generale compuse din evenimente publice și sociale de natură economică, culturală, educațională și juridică sunt capabile de a aduce schimbări semnificative în societate.

Majoritatea autorilor care au studiat problemele de prevenire a criminalității, au acordat prioritate măsurilor care cuprind conceptul de „prevenire individuală”. M. Shargorodskii, vorbind despre eliminarea cauzelor specifice ale anumitor tipuri de infracțiuni și „motivele care generează comportamentul socialmente periculos”, prin crearea unor condiții care ar face un comportament criminal practic într-un mod obiectiv imposibil de a se realiza, care de asemenea mai crede că această activitate este acoperită de conceptul de profilaxie a crimei și criminalității care este sau constă în: a) corelațiunea de motive specifice, eliminându-se astfel motivele de crime (prevenirea în legătură cu subiectul), și b) să abordeze condițiile în care acestea au avut loc și crearea obstacolelor pentru a comite infracțiuni (condiții obiective de prevenire) [430, p.31].

Unii autori includ și măsurile de reeducare; disciplinare; de contracarare la comiterea infracțiunilor; de prevenire a criminalității; măsuri de impact individual asupra persoanelor care se află într-un mediu periculos sau de risc care ar putea să se ridice la rangul de crimă. Prevenind posibilitatea unei persoane de a comite o infracțiune a cărui comportament indică prezența unui astfel de pericol, G.Minkovsky, indică o specie separată, avertisment de precauție evidențind posibilitatea de recidivă de cei care au executat pedeapsa sau au fost eliberați condiționat, precum și persoanele care au fost date în custodie, tutelă sau curatelă. [376, p.34; 410, p.6].

Aceste măsuri sunt și pot să fie acoperite în întregime de noțiunea de „prevenire individuală”, care să conțină elementele ei (prevenirea criminalității în etapa intenția de detecție). Măsuri

preventive cu caracter individual sunt atunci când sunt aplicate pentru a preveni infracțiunile împotriva persoanei [363, p.15-25]. Ideea de prevenirea individuală se fundează pe posibilitatea de a corecta în plan mental orice persoană umană integră. V. Myasishev remarcă faptul că: „Este necesar a demistifica rezistența sau legitatea incorigibilului sau a defectelor de caracter, deși în unele cazuri, atunci când aceste aspecte renasc, apar acele dificultăți de ordin pedagogic. Experiența de ordin pedagogic cum ar fi, rezultatele lui A. Makarenko, impune abandonarea caracteristicii statice, a proprietății și tranziției la o relație dinamică de caracterizare, care arată că relațiile stereotip de abordare a criminalității pe timp scurt sau lung, pot încetini, sau pot degenera într-o schimbare rapidă, într-o „explozie”, a dezvoltării și formării unor relații noi [379, p.13].

În scopul profilaxiei individuale trebuie de clarificat care teză predomină în teoria și practica identificării cauzelor de criminalitate ca un singur proces. El constă din două etape: identificarea factorilor externi (manifestări), pe baza cărora se poate de a judeca despre efectul cauzelor de criminalitate (formarea unei imagini negative asupra moralității individului), precum și stabilirea de motive întemeiate pentru ele. *Prima etapă* este, de obicei, asociată cu analiza acțiunilor umane, situații, care atrag atenția asupra sa, sau orice direcție antisocială, sau capacitatea de a dobândi un astfel de caracter. *A doua etapă*, constă în faptul că pentru astfel de fapte situația este perceptibilă prin formarea unor trăsături de personalitate negative stabile manifestate, care poate fi cauza infracțiunii, precum și impactul negativ care poate duce la oamenii instabili să comită infracțiuni.

Cu alte cuvinte, măsurile individuale preventive nu pot fi gândite în mod izolat. Ele se realizează și sunt efectuate concomitent ca o prevenție generală și se bazează pe un sistem de măsuri de prevenție generală. Există opinia că prevenirea crimelor ar putea exista și la etapa de detectare a intenției care ar constitui o varietate sau un mod independent de măsuri preventive [283, p.8]. În opinia noastră, problema este rezolvată doar în cadrul prevenirii individuale și generale, prin acționarea sau influența asupra persoanelor la care s-a creat intenția infracțională, ce ar elimina condițiile care ar putea să faciliteze punerea în aplicare și care ar putea să ușureze resocializarea lor. În ceea ce privește persoanele care au deja o intenție criminală formată, ele sunt supuse unor măsuri de educație pentru readucerea lor pe calea reinsertiei sociale.

Prevenția individuală sau măsurile de prevenție specială se bazează pe principiile democrației și a statului de drept. Adică, chiar și cea mai mare probabilitate sau procent de probabilitate infracțională de către o persoană nu poate servi ca bază pentru utilizarea represiunii. O poziție unde se poate „...face obiectul social periculos și se răspunde penal, fără a comite infracțiunea...” [413, p.184] în realitate este exclus. Cu toate acestea, măsurile de combatere a criminalității, astfel cum a subliniat A. Trainin ar trebui să se aplice „...ori de câte ori există un pericol social,

pentru al elimina sau reduce prin intermediul acestor măsuri”.

Conform unui studiu realizat de E. Pobegailo care a arătat că din 30% din cazuri penale de omor premeditat (Regiunea Rostov) existau anterior deja dovezi despre aceste amenințări cu moartea împotriva victimei. Iar în 95% din cazuri era cunoscut de autorități despre crimele violente, însă, aceștia nu au răspuns, sau au răspuns, sau reacționat într-un mod eficient [390, p.174]. Acesta este motivul pentru care răspunsul la amenințarea în diferite forme și ar trebui să fie considerat ca un fel de pedeapsă de crime și accidente grave.

În legătură cu problema de prevenire a reapariției încălcărilor grave sau a crimelor un interes teoretic și practic este raportul de profilaxie a individului cu pedeapsa penală. Mulți cercetători consideră că una dintre măsurile speciale de prevenire ar fi mult mai eficiente chiar decât închisorile [300, p.17-018; 412, p.171-172]. Or, închisorile cu sancțiuni pentru infracțiuni grave, acționează inadecvat asupra persoanei vinovatului [429, p.56; 326, p.55; 415, p.197].

3.4. Concluzii la Capitolul 3

1. Crearea noilor strategii naționale în vederea prevenirii și contracarării criminalității trebuie elaborate în contextul principalelor schimbări socio-economice și culturale care au afectat statele în ultima perioadă, mai ales cele ce se află în tranziție, unde politica penală trebuie să utilizeze măsuri cu caracter social, anticipativ în prevenirea fenomenului infracțional.

2. Procesul de profilaxie a comportamentului deviant trebuie efectuat luând în calcul tipologia personalității infractorului, fiind create metodologii concrete de lucru cu ele, reieșind din specificul fiecărui tip în parte.

3. În privința măsurilor aplicabile conchidem, că profilaxia criminalității trebuie în mod neapărat raportată la circumstanțele atenuante și agravante dar, totodată, raportată la modul de stabilire a răspunderii și pedepsei precum și a modalităților de liberare.

4. Profilaxia individuală asupra criminalului presupune și individualizarea măsurilor de siguranță și a celor obștești de corectare și reeducare a infractorului care sunt modurile cele mai sigure de prevenire a comportamentului infracțional.

5. Pentru a evita efectele negative ale închisorii asupra condamnatului, este absolut necesar de a face unele reforme și îmbunătățirii a legislației execuționale penale și a locurilor de privare de libertate: a condițiilor de viață, izolarea deținuților periculoși, asigurarea unui număr mai mare de întrevederi cu rudele și chiar cu prietenii, asigurarea asistenței psihologice pe perioada detenției, formarea unor centre de reabilitare și resocializare a foștilor deținuți.

6. În plan psihologic, prin corijarea condamnatului înțelegem corecția psihologică a persoanei, corectarea unor defecte psihoregulatorie a personalității condamnatului, schimbarea radicală a sistemului de valori al persoanei criminalizate. Corijarea infractorului, în condițiile

izolării de societate, poate fi realizată cu succes, doar în cazul când acesta este un proces orientat spre corecția psihologiei deținutului, ținând cont de recomandările și legitățile psiho-pedagogice.

7. În societatea noastră se simte necesitatea stringentă de formare a specialiștilor ce au cunoștințe profunde în domeniul programelor de prevenire a criminalității și, în acest sens, s-ar impune necesitatea de format un centru specializat de documentare și investigație în prevenirea individuală a criminalității.

8. Îmbunătățirea și ajustarea legislației reprezintă premisa necesară întăririi stării de legalitate, însă o legislație adecvată trebuie fundată pe date statistice care ar reflecta în mod obiectiv particularitățile individuale și speciale ale indivizilor.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Investigațiile efectuate au permis să soluționăm problema științifică înaintată, prin elaborarea unui concept asupra personalității infractorului și tipologiilor lui, contribuind la completarea cercetărilor criminologice în această materie, în vederea realizării eficiente a activității prin măsuri speciale și individuale de prevenire și combatere a infracționalismului. Dezvăluind, esența și conținutul, proprietățile fundamentale, legitățile existenței și tendințele de dezvoltarea personalității infractorului, putem elabora măsurile vizând combaterea criminalității. Pentru a elabora modalități eficiente de contracarare a infracționismului este necesar de a trata infractorul din punct de vedere analitico-sociologic cu scopul de a proteja interesele vitale ale omului, societății și statului.

2. Cercetarea personalității infractorului presupune o analiză complexă, care trebuie axată pe ramurile normative ale problemei infracționalității. Studiile efectuate reflectă destul de vag existența stărilor latente sau pre-infracționale ale infractorului precum: alcoolismul, narcomania, huliganismul, vagabondajul, etc., care favorizează apariția criminalității. Pentru a combate aceste stări, considerăm că este necesară reglementarea penală și, în același timp, abordarea lor din perspectiva individualizării pedepsei, a stabilirii liberării de răspundere și pedeapsă penală ce ar permite analiza personalității infractorului în dinamică, până la comiterea infracțiunii și ulterior în timpul suportării răspunderii penale.

3. Cauzele ce duc la motivația criminală sunt strict individuale, ele reprezintă un generator de decizii și fapte infracționale constituind un mecanism al forului intrinsec ce se formează din scopuri, motive, necesități, metode de realizare, adoptare de decizii, din corectarea, dinamică a activității infracționale.

4. Abordările propriu-zise expuse în teză fac unele pronosticuri în dependență de tipul de personalitate a infractorului și modelarea lui în dependență de profilaxia respectivă. Putem în mod cert observa atât personalitatea criminală a infractorului, cât și evoluția restructurării și resocializării sale.

5. Reprezentarea grafică a fenomenului personalității infractorului trebuie scoasă în relief prin adaptarea în mod individual a unor serii de caracteristici unice și generice pentru examinarea inițială, care presupune asistență, nu doar constrângere, un lucru meticulos și amplu ce ar fi de o competență organică a structurilor de stat, dar, totodată, și ale societății civile.

6. Tipologia personalității infractorului ocupă un rol esențial atât în criminologie cât și în alte științe juridice ca criminalistica, știința penitenciară, dreptul procesul. În dependență de ea se poate crea un sistem de măsuri de prevenire individuală și de readaptare și resocializare adecvată a infractorului.

7. Criteriile de delimitare a infractorilor în tipologii, trebuie efectuate reieșind din doi factori:

a) gradul prejudiciabil al infractorilor; și, b) caracterul infracțiunilor comise. Ele trebuie să devină fundamentul clasificării și tipologiilor propuse de dreptul penal și execuțional penal, de psihologia judiciară. Examinând problema clasificărilor categoriilor de infractori și a tipologiilor acestora constatăm că doctrina este foarte controversă și neunivocă în aprecierea personalității infractorului.

8. În opinia noastră, clasificarea ce împarte infractorii în: minori, femei, din cadrul penitenciarului, recidiviști și criminali în serie, implică prin sine câteva criterii necesare unei tipologii unde, de fiecare dată, coexistă trei criterii: subiectiv, obiectiv, legal, categorie socială (genul, vârsta) și starea psiho-psihiatrică. În privința infractorilor din penitenciare este necesar de a marca acele criterii ce au scopul readaptării, resocializării lor după ispășirea pedepselor în instituțiile penitenciare.

9. Am stabilit o serie de condiții și aprecieri care relevă problema personalității infractorului și am scos la iveală patru condiții forte ce stau la baza studiului nostru: a) criteriile de identificare și individualizare la nivelul fiecărui tip de personalitate criminală; b) descoperirea nucleului individual care să denote într-un mod univoc caracterele individuale; c) personalitatea trebuie observată într-un context de factori intrinseci și extrinseci, precum și prin natura sa generică, biologică, socială și psihologică, într-un context micro și macro-social; d) personalitatea posedă un aspect static de rezistență, dar și de schimbare în dinamică în rezultatul confruntărilor cu diferite situații sociale.

10. Infracțiunile imprudente pot fi săvârșite atât de infractorii profesioniști cât și de recidiviști. Compromisul ce ține de aprecierea noțiunilor rezidă din evaluarea personalității infractorului în general, iar tipul de criminal, în mod special. De aceea, gradul de pericol social ca un criteriu de categorisire a infractorilor nu trebuie să fie privit în mod univoc și unilateral. Infracțiunile întâmplătoare au un anumit grad de conștientizare a ilegalității penale ce stau la baza unor aspecte legate de orientarea, de predispoziția din partea infractorului.

11. În teză sunt remarcate și demonstrate aspecte privind influența profilacticii individuale asupra criminalului. Pedepsele adecvate și extinderea, individualizarea măsurilor de siguranță și a celor publice de corectare și reeducare a infractorului sunt modurile cele mai sigure de prevenire a infracționismului.

12. Organele statale ce sunt implicate în prevenirea criminalității trebuie să elaboreze și să realizeze o strategie națională de prevenire a criminalității axată pe dezvoltarea socială. Statului îi revine rolul esențial în coordonarea acestor acțiuni atât la nivel național, cât și local. Obiectivele și recomandările ce rezultă din ea ar putea fi soluții în prevenirea criminalității: elaborarea unor programe speciale de prevenție a criminalității; efectuarea studiilor în acest domeniu; munca asiduă în vederea informării și educării publicului; formarea specialiștilor ce

cunosc programele de prevenire a criminalității; organizarea unui centru specializat de documentare în această privință; deschiderea unui fond de investiții axat pe prevenirea criminalității; organizarea unei fundații pentru prevenirea criminalității.

13. Modalitățile propuse pentru prevenirea criminalității, pun în raport problema drepturilor, libertăților și responsabilităților individuale ale omului cu necesitatea de a proteja populația în general, mai ales, minorii. Pentru aceasta sunt necesare reglementări juridice riguroase și prezentarea distinctă a principiilor care favorizează acțiunile prioritare. Specialiștii în domeniu pot interveni de fiecare dată când este necesar cu soluții în prevenirea delicvenței bazându-se pe rezultatele cercetărilor științifice.

14. Modificarea și îmbunătățirea legislației reprezintă premisa necesară, însă ea nu este suficientă pentru întărirea stării de legalitate. Responsabilii de politici penale și cercetătorii-criminologi se implică în căutarea unor soluții de prevenire și combatere a criminalității profesionale, însă pentru aceasta este necesar de a avea o legislație adecvată, statistici uniforme, o reflectare obiectivă în mass-media a acestui fenomen social, o evaluare exactă a necesităților sociale.

Reieșind din concluziile de mai sus, putem propune următoarele **recomandări**:

1. Înființarea unei publicații de criminologie care ar fi accesibilă specialiștilor în domeniu cu privire la problematica complexă pe care o implică activitatea de combatere și prevenire a criminalității pentru că actualmente, RM este una dintre puținele state fără potențial criminologic, unde nu se efectuează investigații fundamentale în domeniul criminologiei, unde nu activează nici un centru de investigații criminologice (cu excepția *Asociației Independente de Criminologie a RM*), unde nici un proiect de lege nu este supus unei expertize criminologice.

2. Considerăm vitală crearea unei ramuri sau subramuri a criminologiei - personologia criminală - știință interdisciplinară criminologico-penală care va avea ca obiect de studiu personalitatea infractorului, care va acumula experiența metodologică, teoretică și empirică în acest domeniu.

3. Comiterea de infracțiuni sub formă de îndeletnicire, ar putea fi inclusă în calitate de circumstanță agravantă a unui punct suplimentar ce trebuie plasat în unele articole ale *Părții speciale CP al RM* în calitate de semn calificativ.

4. Recomandăm să fie modificată procedura procesual-penală de acumulare și fixare a probelor în vederea lărgirii posibilităților obținute prin activitatea operativă de investigații.

5. Din cauza că actualmente nu există un cadru instituțional ce ar lupta împotriva criminalității profesionale, ar fi binevenit ca el să fie creat pe motiv că deși există unele instituții menite să contracareze acest fenomen social, fiecare structură își desfășoară activitatea în mod individual, concurând între ele, fără a coopera în această activitate.

6. Este firesc, ca în RM să fie creat un organ interdepartamental care să fie constituit atât din polițiști, finanțiști, procurori, cât și din avocați ce ar conlucra împreună în vederea contracarării fără restricții a fenomenului infracțional, făcând astfel ordine în această sferă. În acest sens, este necesar de a realiza instituționalizarea suplimentară a unor norme juridico-penale separate, îndreptate spre lichidarea activităților infracționale ce țin de specializarea criminalității profesionale.

7. Fondarea unei *Societăți Naționale de Victimologie* ar putea aduce avantaje în activitatea de protecție a victimelor infracțiunilor, care va coordona activitatea științifică și practică din domeniul protecției victimelor, inclusiv cea a prevenirii victimologice, ce ar asigura colaborarea victimologilor din RM cu *Societatea Internațională de Victimologie*, cu societățile de victimologie din statele vecine, cu alte structuri internaționale și regionale specializate în problemele respective.

Planul de cercetare de perspectivă. Considerăm oportun, reieșind din studiul realizat asupra personalității infractorului din punct de vedere criminologic, trasarea unui plan de cercetări de perspectivă, în particular:

- Cercetarea științifică a metodelor de formare a personalității infractorului.
- Evaluarea și promovarea unor pronosticuri criminologice în raport cu indicele personalității infractorului.
- Studierea complexă a corelației între personalitatea infractorului și subiectul activ al infracțiunii.

BIBLIOGRAFIE

1. *Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare*. Asambleea Generală a ONU, New York, 9 decembrie 1988, a 76-a sesiune plenară. În: Culegere de acte internaționale în domeniul justiției penale. Vol. I. Convenții internaționale. Chișinău: Cartea juridică, 2009, p. 294-302.
2. *Convenția Europeană cu privire la compensarea pagubei victimelor infracțiunilor de violență*. Strasbourg, 24 Noiembrie 1983. În: Legea nr. 304/2005 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente adoptată la Strasbourg la 24 noiembrie 1983. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Partea I, Nr 960 din 28.10.2005, N 17-19 din 31.01.2002.
3. *Convenția cu privire la drepturile copilului* adoptată de către Asambleea Generală a O.N.U la 20 decembrie 1989. În: Culegere de acte internaționale în domeniul justiției penale. Vol. I. Convenții internaționale. Chișinău: Cartea juridică, 2009, p. 330-359.
4. *Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate*, Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990. În: Culegere de acte internaționale în domeniul justiției penale. Vol. I. Convenții internaționale. Chișinău: Cartea juridică, 2009, p. 360-372.
5. *Ansamblul regulilor minime cu privire la administrarea justiției pentru minori* (Regulile de la Beijing) (Rezoluția 40/33, New York, 29 noiembrie 1985) adoptate de Congresul al VII-lea al O.N.U. În: Culegere de acte internaționale în domeniul justiției penale. Vol. I. Convenții internaționale. Chișinău: Cartea juridică, 2009, p. 274-293.
6. *Principiile de la Ryad*, aprobate pentru prevenirea crimei și pentru tratamentul delicvenților de către Uniunea Internațională de experți la cel de-al VIII-lea Congres al O.N.U între 27 august și 7 septembrie 1990. În: Culegere de acte internaționale în domeniul justiției penale. Vol. I. Convenții internaționale. Chișinău: Cartea juridică, 2009, p. 373-381.
7. *Codul Penal al Republicii Moldova*. Chișinău: Ed. S. A. „Cartea”, 2002. 284 p.
8. *Codul de Procedură Penală a Republicii Moldova*. Chișinău: Ed. S. A. „Cartea”, 2002.
9. *Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 3-6, 16.01.2009.
10. *Legea Republicii Moldova cu privire la poliție* Nr 416-XII din 18.12.1990. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr 17-19 din 31.01.2002.
11. *Legea Republicii Moldova nr.338-XIII din 15.12.1994 privind drepturile copilului*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr 13 din 02.03.1995.
12. *Legea Nr 184 din 29.06.2006 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr 126-130, art. Nr 599.

13. *Codul Penal al Republicii Moldova. Comentariu.* Sub redacția lui Barbăneagră A. Chișinău, 2009. 860 p.
14. *Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova* cu privire la Aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru elaborarea proiectelor de legi și altor acte normative care vor reglementa construcția, pregătirea și folosirea Forței. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 35 din 29.06.1995.
15. *Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova* Nr. 416-XIV din 28 mai 1999 pentru aprobarea Strategiei de reformă a sistemului de asistență socială. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 078 din 22.07.1995.
16. *Hotărârea nr. 74 a Guvernului Republicii Moldova din 02.02.1999 cu privire la instituirea Comisiei pentru problemele femeii.* În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, Nr 16-17 din 12.02.1999.
17. *Lege cu privire la modificarea unor acte legislative. Regulamentul privind locurile de detenție criminală.* În Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 126-130/599, 2006.
18. *Lege cu privire la modificarea unor acte legislative.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 117-118/363 din 09.07.2010.
19. *Datele statistice a Direcției Informații și evidență Operativă a MAI, anii 2000-2013.*
20. *Datele statistice a Direcției Informații și evidență Operativă a MAI, anii 2011-2013.*
21. Adler, A. *Cunoașterea omului.* București: Ed. Științifică, 1994. 320 p.
22. Allport, G. *Structura și dezvoltarea personalității.* București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1991. 245 p.
23. Amza, T. *Criminologie.* București: Ed. Lumina Lex, 1998. 342 p.
24. Amza, T. *Criminologie teoretică. Teorii reprezentative și politică criminologică.* București: Ed. Lumina Lex, 2000. 816 p.
25. Amza, T. *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică.* București: Ed. Lumina Lex, 2002. 800 p.
26. Amza, T.; Amza, C. *Criminologie.* București: Ed. Lumina Lex, 2008. 734 p.
27. Antoniu, G. *Prevenirea infracțiunilor în dezbaterile Națiunilor Unite.* În: Studii de drept românesc. București: Ed. Academiei Române, nr.1-2/1991, p. 17-25.
28. Aristotel. *Poetica*, traducere C.I. Balmuș. București: Ed. Științifică, 1957. 343 p.
29. Aristotel. *Politica*, ediție bilingvă, traducere, comentarii și index de Alexander Baumgarten, cu un studiu introductiv de Vasile Muscă. București: Ed. IRI, 2001. 357 p.
30. Aristotel. *Retorica*, ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria-Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan-Sebastian Maftai. București: Ed. IRI, 2004. 404 p.
31. Balan, A.; Stănișor, E.; Mincă, M. *Penologie.* București: Ed. Oscar Print, 2003. 311 p.

32. Banciu, D. *Control social și sancțiuni sociale: concepte, teorii și orientări juris-sociologice*. București: Ed. Victor, 1999. 151 p.
33. Banciu, D.; Rădulescu, S.; Teodorescu, V. *Tendențele actuale ale crimei și criminalității în România*. București: Ed. Șansa, 2002. 430 p.
34. Basarab, M. *Drept penal*, vol. II. Iași: Ed. Fundației „Chemarea”, 1992. 415 p.
35. Bates, J. *Abrahamsen's etiological, theory of delinquent acts*. In: „Journal of criminal law”, 1949, vol. 40, nr. 3, p. 103-122.
36. Bcheraoui, D.K. Al. *Le concours reel d'infractions*. Strasbourg, 1991. 238 p.
37. Bejan, O. *Explicație criminologică a comportamentului criminal*. Chișinău: Ed. Ericon, 2009. 136 p.
38. Bejan, O. *Activitatea criminologică practică: caracterizare generală*. În: *Legea și viața*, 2012, nr. 2, p. 35-42.
39. Bejan, O. *Activitatea criminologică practică în organele anticrimă din Canada*. Chișinău: CEP USM, 2013. 160 p.
40. Belezza, Dos Santos, Y. *Recidivistes et delinquants d'habitude*. In: *Revue de science criminelle et de droit penal compare*, 1956, p. 43-58.
41. Berliba, V. *Impactul legislației penale speciale asupra detenției*. În: *Noua legislație penală și procesul penal (Realizări și controverse. Impactul asupra detenției)*. Chișinău, 2007, p. 85-141.
42. *Bhagavad-Gita*, trad. din lb. sanscrita, nota introd., coment și note: Sergiu Al. George. București: Ed. Științifică, 1971. 255 p.
43. Bîrgău, M. *Criminologie*. (partea generală). Manual pentru facultatea de drept. Volumul I. Chișinău: Ed. „Elena V.I.”, 2005. 357 p.
44. Bîrgău, M.; Beșleagă, Gr. *Pregătirea profesională în organele de poliție*. Chișinău: M.A.I al R. Moldova, Academia „Ștefan cel Mare”, 2002. 408 p.
45. Bogdan, T. și al. *Comportamentul uman în procesul judiciar*. București: Ministerul de interne, 1983. 205 p.
46. Bolfă, L.; Creangă C. *Determinanți psihocomportamentali ai profilului unui criminal în serie din România. Studiu de caz*. În: *Revista de criminologie, criminalistică și penologie*, 2010, nr. 2, p. 35-44.
47. Borodac, A. *Drept penal: Partea generală*. Chișinău: Ed. Știința, 1994. 359 p.
48. Boroș, A. *Drept penal. Partea generală*, ediția a II-a. București: Ed. All Beck, 2003. 676 p.
49. Brezeanu, O. *Minorul și Legea penală*. București: Ed. All Beck, 1998. 157 p.

50. Brînză, S. *Infracțiuni contra proprietății*: Monografie. Chișinău: Tipog. Centrală, 1999. 347 p.
51. Bujor, V. *Va veni în Moldova împărăția „taților vitregi” sau încă o dată despre criminalitatea organizată*. În: *Legea și viața*, 1992, nr.4, p. 14-16.
52. Bujor, V. *Criminalitatea organizată și securitatea națională*. În: *Strategia combaterii criminalității organizate în Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Arc, 1997, p. 13-18.
53. Bujor, V. și al. *Elemente de criminologie*. Chișinău: Ed. Știința, 1997. 86 p.
54. Bujor, V.; Bejan, O. *Criminalitatea recidiviștilor. Lecție*. Chișinău: Ed. Lyceum, 1998. 35 p.
55. Bujor, V.; Bejan, O. *Cu privire la esența și pericolul social al criminalității organizate*. În: *Materialele conferinței republicane: Criminalitatea organizată și economică tenebroasă în Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Arc, 1999, p. 11-14.
56. Bujor, V.; Bejan, O. *Cu privire la esența și pericolul social al criminalității*. În: *Revista de criminologie, drept penal și criminalistică*, nr. 1-2, 2004, p. 5-12.
57. Bujor, V.; Lașcu M. *Criminologie penitenciară: noțiunea, obiectul și scopul*. În „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova”. Chișinău, 2002, p. 95-99.
58. Bujor, V.; Pop, O. *Cauzalitatea în criminologie*. Timișoara: Ed. Mirton, 2002. 42 p.
59. Bujor, V.; Sîrbu, P. *Detențiunea pe viață. Studiu monografic*. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2001. 72 p.
60. Bulai, C. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Ed. All, 1997. 647 p.
61. Butoi, I.-T.; Butoi, T. *Psihologia judiciară. Curs universitar*. București: Ed. Fundației „România de mâine”, 2003. 440 p.
62. Butoi, T.; Butoi, I.-T. *Tratat universitar de psihologie judiciară - teorie și practică*. București: Ed. Phobos, 2004. 256 p.
63. Butoi, T.; Mitrofan, N.; Zdrenghea, V. *Psihologia judiciară*. București: Casa de editură „Șansa”, 2004. 431 p.
64. Camplong, L. *Pauvres en France*, ed. Hatier. Paris, 1992. 78 p.
65. Canțer, N. *Proiecții teoretice și praxiologice vizând profilul psihosocial al delincvenților minori*. În: *Revista națională de drept*, 2005, nr. 7, p. 45-51.
66. Capcelea, V. *Filozofie: man. pentru instit. superioare de învăț*. Ed. a 5-a revăzută și substanțial adăugită. Chișinău: Ed. Arc, 2013. 492 p.
67. Călcîi, Gh. *Criminalitatea în Republica Moldova, starea actuală, tendințele, măsurile de prevenire și de combatere*. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*, 18-19 aprilie 2003. Chișinău: [s. n], 2003, p. 166-168.

68. Cernea, M. *Sociologia americană: Tendințe și controverse*. București: Ed. Enciclopedică Română, 1974. 250 p.
69. Ciobanu, I. *Reabilitarea condamnaților-parte a politicii legislative a Moldovei*. În: *Legea și viața*, 1998, nr. 4, p. 24-33.
70. Ciobanu, I. *Tehnicii și metode prevenire și combatere a crimei organizate*. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, seria „Științe socio-umane”*. Chișinău, 1998, nr.1, p. 74-83.
71. Ciobanu, I. *Caracteristica generală a infracțiunilor contra proprietății (analiza juridico-criminologică)*. În: *Analele științifice ale USM, serie nouă, nr. 4*. Chișinău, 2000, p. 54-62.
72. Ciobanu, I. *Criminalitatea organizată la nivel transnațional și unele forme de manifestare în Republica Moldova*. Chișinău: Ed: Museum, 2001. 158 p.
73. Ciobanu, I. *Criminalitatea recidivă*. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, Serie nouă, nr. 6*, Chișinău, 2002, p. 43-51. .
74. Ciobanu, I. *Criminologie*, vol.II. Chișinău: Ed. Contrdidact, 2004. 298 p.
75. Ciobanu, I. *Prevenirea individuală, primară și secundară a criminalității*. On: *Legea și Viața*, 2007, nr.4 (184), p. 25-34.
76. Ciobanu, I. *Factorii ereditari (antropologici) ai criminalității*. În: *Revista Națională de Drept*, Nr. 6, 2006, p. 153-161.
77. Ciobanu, I. *Criminologie*. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2011. 560 p.
78. Cioclei, V. *Mobilul în conduita criminală*. București: Ed. All Beck, 1999. 318 p.
79. Cioclei, V. *Manual de criminologie*. București: Ed. Ed. All Beck, 1999. 176 p.
80. Clemmer, D. *The prison community*. Boston: Christopher, 1940. 367 p.
81. Clerck, Ju. *Essai sur la personalite morale de recidiviste* In: *Cahiers de Criminologie et de pathologie sociale* no 5, 1974, ecole de Criminologie, faculte de droit Universdite catholique de Louvain, p. 39-57.
82. Cojocaru, V. *Tratamentul delicvenților minori în societatea contemporană*. În: *Revista Națională de Drept* 2001, nr. 2, p. 34-48.
83. Corcenco, A. *Considerații generale privind personalitatea infractorului minor*. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 4, p. 50-55.
84. Cordero, T.; Fario, A. *Trafficking in women and children for sex industry*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, Heuni, 2001, p. 84-95.
85. Coșleț, O. *Factorii dezvoltării psihice ale infractorului*. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.2, p. 83-84.
86. Coșleț, O. *Vârsta ca una dintre coordonatele bio-psiho-sociale de bază ale formării personalității infractorului minor*. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr. 4, p. 70-77.

87. Coșleț O. *Aspecte sociale privind personalitatea infractorului minor*. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr. 12, p. 61-66.
88. Cressey, D. *Application and verification of the differential association theory*. In: Journal of Criminal Law and Criminology, 1952, no 76, p.116-150.
89. Crivenchii, S. *Tratamentul în stadiul incipient al dependenței de substanțe narcotice*. În: *Criminalitatea regională: probleme și perspective de prevenire și combatere: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale Chișinău, 25-26 mai 2005*. Chișinău: Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, p. 198-206.
90. *Cunoașteți drepturile*. În: Buletin informativ, nr. 1, 2002.
91. Cusson, M. *Prevenir la delinquance. Les méthodes efficaces*. Paris: Presses Universitaires de France, 2002. 389 p.
92. Cușnir, V.; Zosim, A. *Principalele alternative ale detențiunii penitenciare în dreptul penal contemporan* (studiu monografic). Chișinău: Totex Lux, 2007. 187 p.
93. Dafinoiu, I. *Personalitatea. Metode calitative de abordare: Observația și interviul*. Iași: Ed. Polirom, 2002. 248 p.
94. Damir, D.; Toader, E. *Discernopatia și delincvența infantilo-juvenilă*. În: Jurnalul român de medicină legală. 2006, vol. XIV, nr. 1, p. 51-55.
95. Daneș, Șt.; Papadopol, V. *Individualizarea judiciară a pedepselor*. Ediția a II-a. București: Ed. Juridică, 2005. 326 p.
96. Dascălu, M. *Fenomenul infracțional în rândul minorilor. Comportamentul uman în procesul judiciar – o lucrare ce prezintă interes*. În: *Legea și viața*, 2000, nr. 4, p. 24-32.
97. David, A. *Who are the guilty? A study of education and crime*. New-York-Toronto, 1952. 209 p.
98. *Delicvența juvenilă: prevenire și recuperare*. Chișinău: Universitatea de criminologie, Catedra Asistență Socială și Sociologie, 2002. 38 p.
99. Dincu, A. *Bazele criminologiei*. Vol. I. București: Ed. Proarcadia, 1993. 244 p.
100. Dobrinoiu, V.; Pascu V.; Molnar, I. *Drept penal. Partea generală*. București: Ed. Europa Nova, 1999. 576 p.
101. Donedei de Vabres, H. *Traite elementaire de droit criminel et de législation penale compareet*, Sirey, Paris, 1947.
102. Doru, S. ; Luminosu, V.; Popa, V. *Criminologie*. Timișoara: Ed. Helicon, 1995. 447 p.
103. Dragomirescu, V. *Psihosociologia comportamentului deviant*. București: Ed. Științifică și enciclopedică, 1976. 317 p.
104. Dragomirescu, V.; Hanganu, O.; Prelipceanu, D. *Expertiza medico-legală psihiatrică*. București: Ed. Medicală, 1990. 280 p.

105. Durkheim, É. *Regulile metodei sociologice*. /Traducere de C. Sideșeanu, ediția a II-a. București: Ed. Științifică, 1974. 200 p.
106. *Explicații teoretice ale codului penal român*, vol. II, ed. a II-a. București: Ed. Academiei române, 2003. 387 p.
107. Farrington, D.P. *Crime and physical health: Illnesses, injuries, accidents and offending in the Cambridge Study*. In: *Criminal Behavior and Mental Health*, 1995, p. 125-147.
108. Ferri, E. *Principii de drept criminal*. București: Ed. Revista Pozitivă Tenab, 1973. 233 p.
109. Flocosu, V. *Rolul valorilor spirituale în formarea și consolidarea structurii personalității tânărului*. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, Seria Științe socio-umanistice*, vol. III. Chișinău 2004, p. 419-424.
110. Florea, E. *Personologia criminală – știința despre personalitatea infractorului*. În: *Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integraționist european. Materialele conferinței internaționale științifico-practice*. Chișinău: Ed. USEM, 2008, p. 64-71.
111. Florea, V.; Florea, L. *Drept execuțional penal*. Chișinău: Ed. Arc, 1999. 287 p.
112. Florea, V.; Onofrei, V. *Aspectele criminologice ale personalității infractorului*. În: *Revista Națională de Drept*, 2000, nr. 12, p. 24-31.
113. Florian, Gh. *Reconstituirea persoanelor în mediul penitenciar*. București: Universitatea din București, 1995. 167 p.
114. Florian, Gh. *Psihologia penitenciară*. București: Ed. OSCAR-PRINT, 1996. 316 p.
115. Florian, Gh. *Dinamica penitenciară. Reforma structurilor interne*. București: Ed. OSCAR-PRINT, 1999. 215 p.
116. Florian, Gh. *Fenomenologie penitenciară*. București: Ed. Oscar-Print, 2003. 328 p.
117. Florian, Gh.; Zaharia, V. și al. *Probațiunea prezentențială în privința minorilor*. Chișinău: „Bons Offices” S.R.L., 2010. 68 p.
118. Freud, S. *Eseuri de psihanaliză aplicată*. București: Ed. Trei, 1994. 223 p.
119. Freud, S. *Psihanaliză și sexualitateafeminină*. București: Ed. Trei, 1994. 314 p.
120. Freud, S. *Lecții de psihanaliză*. București: Ed. Trei, 1995. 234 p.
121. Freud, S. *Totem și Tabu*. București: Ed. Științifică și Didactică, 1996. 128 p.
122. Freynet, M. *Les mediations du travail social*. Lyon: Les Editions de la Chronique sociale, 1995.
123. Furstenberg, F. *Fear of crime and it effect on citizen behavoir*. In: Biderman, A. (Ed.), *Crime and Justice*, New York; Justice Institute, p. 52-65.
124. Giurgiu, N. *Elemente de criminologie*. Iași: Ed. Fundației Chemarea, 1992. 319 p.
125. Gîrleanu, I. *Coordonatele psiho-sociale ale delicventei juvenile în perioada tranziției*. Timișoara: Ed. Ando-Tours, 1996. 134 p.

126. Gheorghiu-Brădet, I. *Criminologia generală românească*. Brașov:Ed. Tipocort Brașovia, 1993. 411 p.
127. Gladchi, Gh. *Aspectele victimologice ale prevenirii omorurilor premeditate*. În: *Legea și viața*, 1998, nr. 2 , p. 19-24.
128. Gladchi, Gh. *Omorul la comandă: aspecte victimologice*. În: *Legea și viața*, nr. 5, 1998, p. 11-16.
129. Gladchi, Gh. *Conceptul, analiza structurii și clasificarea situațiilor victimogene*. În: *Legea și viața*, 1999, nr. 3, p. 3-12.
130. Gladchi, Gh. *Cercetarea cauzelor și condițiilor infracțiunii - direcție prioritară a criminologiei*. În: *Revista națională de drept*, 2000, nr. 8, p. 93-102.
131. Gladchi, Gh. *Determinantele victimologice și mecanismul infracțiunilor de mare violență (omorul, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale, violul)*. Chișinău: Centrul de Drept, 2000, p. 76-88.
132. Gladchi, Gh. *Criminologie generală*. Chișinău: Ed. Muzeum, 2001. 312 p.
133. Gladchi, Gh. *Conceptul și structura personalității infractorului*. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 3, p. 25-34.
134. Gladchi, Gh. *Noul Cod penal și de procedură penală: probleme de perfecționare a legislației și practicii de aplicare (studiu sociologic)*. În: *Noua legislație penală și procesual penală (Realizări și controverse. Impactul asupra detenției)*. Chișinău, 2007, p. 45-53.
135. Gladchi, Gh. *Victimologia și prevenirea infracțiunilor*. Chișinău: f.e., 2004. 312 p.
136. Gladchi, Gh.; Carp, S. *Clasificarea și tipologia infractorilor (abordarea metodologică)*. În: *Analele științifice*, Ediția a II-a și a III-a, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.
137. Gladchi, Gh.; Opincă, E. *Victimologia și prevenirea infracțiunilor*. În: *Materialele Conferinței „Criminalitatea în Republica Moldova: starea actuală, tendințele, măsurile de prevenire și de combatere”*, Chișinău, 2003, p. 144-153.
138. Glaser, S. *Infraction internationale: des elements constitutifs et des aspects juridiques*. Paris, 1977. 225 p.
139. Gorgos, C. *Vademecum în psihiatrie*. București: Ed. Medicală, 1985. 323 p.
140. Grasso, D. *Cesare Beccaria Despre infracțiuni și pedepse*. București: Ed. Humanitas, 2007. 321 p.
141. Grosu, VI. *Vârsta răspunderii penale a persoanelor în perspectivă comparată*. În: *Analele Științifice ale USM. Seria «Științe socio-umanistice»*, Vol. I. Chișinău, 2004, p. 36-42.
142. Hopkins, D.; Ainscow, M.; West, M. *Perfecționarea școlii într-o eră a schimbării*. Chișinău, Ed. Prut Internațional, 1998. 256 p.
143. Hobsbawm, E. *Nații și naționalism*. Chișinău: Ed. Arc, 1997. 205 p.

144. Ionescu, I.; Stan, D. *Elemente de sociologie*. Vol. I și II. Iași: Ed. Universității, 1999.
145. Iacubiță, I. *Criminologia*. Iași: Ed. Junimea, 2002. 368 p.
146. Jung, C. *Generalități privind teoria complexelor în puterea sufletului*. În: Antologie, vol. I. București: Ed. „Anima”, 1994, p. 81-98.
147. Journal of Criminology, New York, 1993, nr. 3. 287 p.
148. Laplanche, J.; Pontaks, J.B. *Criminalitatea feminină*. Alba Iulia: Ed. Solomon, 1994. 167 p.
149. Leontiev, A. *Activitatea, Conștiința, Personalitatea*. București: Ed. Didactică și pedagogică, 1975. 240 p.
150. Lewis, A.Coser. *The Functions of Social Conflict*. New York: Free Press, 1964. 176 p.
151. Lipadat, Gh. *Particularitățile de ispășire a pedepsei privațiunii de libertate în perioada de tranziție, în Rolul pedepsei în societatea de tranziție* În: Conferința științifico-practică internațională, 14,15 februarie 2002. Chișinău, 2002, p. 111-116.
152. Luminosu, D.; Popa, V. *Criminologie(texte alese)*. Timișoara: Ed. Helicon, 1995. 447 p.
153. Macari, I. *Drept penal al Republicii Moldova. Partea generală*. Chișinău: CE USM, 2002. 398 p.
154. Mannheim, H. *Comparative Criminology*, vol. II (The Sociology of Crime). London: Routledge and Kegan Paul, 1965. 467 p.
155. Manoil, A. *Problemele minorilor rămân... probleme*. În: Moldova Suverană, nr. 155 (19121), din 11 septembrie 1997.
156. Margaret, S. Wilson; Gabriel, Tarde. *Journal of criminal law*, 1954, vol. 45, nr.1.
157. Martin, D.; Carapunarli, A. *Unele probleme privind aplicarea și executarea pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*. În: Revista științifică „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”, Anul 1, 2007, nr.3, p. 67-74.
158. Mateuț, Gh. *Criminologie (note de curs)*. Arad: Univer.de Vest „Vasile Goldis”, 1993. 259 p.
159. Medeanu, T.-C. *Crima și criminalul. Geneza crimelor și descoperirea crimalelor*. București: Ed. Lumina Lex, 2001. 327 p.
160. Merton, Robert K. *Contemporariz Socials Problems*. În: Rădulescu S., Banciu D. *Sociologia crimei și criminalității*. București: Casa de editură și presă „ȘANSA”, 1996, 219 p.
161. Mihai, Gh.; Popa, V. *Repere criminologice: ipoteze, teorii, soluții*. București:Ed. Lumina Lex, 2000. 255 p.
162. Mitrofan, N. *Psihologie Judiciară*. București: Casa de Editură și presă „ȘANSA”, 1997. 234 p.

163. Mitrofan, N.; Zdrengea, V.; Butoi, T. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „ȘANSA” SRL, 1994. 259 p.
164. Moineagu, C.; Negura, I.; Urseanu, V. *Statistica. Concepte, Principii, Metode*. București: Ed. Științifică și enciclopedică, 1976. 388 p.
165. Molnar, I. *Recidiva și recidivismul în sfera fenomenului infracțional*. București: Ed. Ministerului de Interne, 1992. 186 p.
166. Nacu, A.G.; Cazacu, V.I. *Aspecte actuale ale conceptului de discernământ în tulburările de personalitate, oligofrenii și delincvența juvenilă*. În: Materialele Congresului Național „Actualități în psihiatrie”, Chișinău, 27-28 mai, 2004, p. 382- 385.
167. Neculau, A. *Grupurile de adolescenți*. București: Ed. Didactică și pedagogică, 1977. 285 p.
168. Neveanu-Popescu, P. *Dicționar de psihologie*. București: Ed. „Albatros”, 1978. 888 p.
169. Newman, O. *Defensible space: People and design in the violent city*. London: Architectural Press, 1972. 343 p.
170. Nistoreanu, Gh. *Prevenirea infracțiunilor prin măsuri de siguranță*. București: Ed. Ministerului de Interne, 1991. 217 p.
171. Nistoreanu, Gh.; Păun, C. *Criminologie*. București: Ed. Europa Nova, 1994. 312p.
172. Nistoreanu, Gh.; Păun, C. *Criminologie*. București: Ed. Europa Nova, 1995. 356 p.
173. Nistoreanu, Gh.; Păun, C. *Criminologie*. București: Ed. Europa Nova, 1996. 318 p.
174. Nistoreanu, Gh.; Păun, C. *Criminologie*. București: Ed. Europa Nova, 2000. 356 p.
175. Oancea, C. *Drept penal*. București: Ed. Didactică și pedagogică, 1991. 309 p.
176. Oancea, I. *Tratat de drept penal parte generală*. Vol. I. București: Ed. ALL, 1994. 352 p.
177. Oancea, I. *Drept execuțional penal*. București: Ed. „All, Educațional S.A”, 1996. 305 p.
178. Oancea, I. *Probleme de criminologie*. București: Ed. „All, Educațional S.A”, 1994. 288 p.
179. Oancea, I. *Probleme de criminologie*. București: Ed. „All, Educațional S.A”, 1998. 202 p.
180. Oancea I. *Probleme de criminologie*. București: Ed. „All, Educațional S.A”, 2001. 206 p.
181. Oprean, H. și al. *Criminologie*. Arad: Ed. Servo-Sat, 1996. 200 p.
182. Osadci, C.; Gandrabura, Gh. *Criminalitatea penitenciară: starea, structura, dinamica și nivelul*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 25-26 mai 2005, la Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, cu genericul Criminalitatea regională: Probleme și perspective de prevenire și combatere. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI 2005, p. 421-426.

183. Pașca, V. *Măsurile de siguranță - sancțiuni penale*. București: Ed. Lumina Lex, 1998. 288 p.
184. Paul, B. Horton. *The sociology of social problems*. În: Rădulescu S., Banciu D. *Sociologia crimei și criminalității*. București: Casa de editură și presă „ȘANSA”, 1996.
185. Păvălen, V. *Drept procesual penal*. București: Ed. Lumina-lex, 1982. 234 p.
186. Păunescu, C. *Agresivitate și condiție umană*. București: Ed. Tehnică, 1994. 233 p.
187. Pinatel J. *Traite de criminologie*. Paris: PUF, 1956. 381 p.
188. Pinatel J., *Criminologie*. Paris: Dalloz, 1963. 388 p.
189. Pinatel J. *La societe criminologi*. Paris: Colman-Levy, 1971. 279 p.
190. Pinatel, J. *Criminologie*. Paris: PUF, 1988. 294 p.
191. Plămădeală, M. *Contracacarea crimei organizate și a economiei tenebroase - necesitate obiectivă*. În: *Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Arc, 1999, p. 11-15.
192. Platon. *Dialoguri, Protagoras*. Paris: Ed. Les Belles Lettres, 1966. 324 p.
193. Politic, G. *Criminologie, note de curs*. Iași: Ed. Fundației „Chemarea”, 1996. 221 p.
194. Pop, O. *Drept penitenciar*. Timișoara: Ed. Mirton, 2001. 211 p.
195. Pop, O. *Aspecte criminologice privind delincvența juvenilă în perioada de tranziție în România*. Timișoara: Ed. Mitron, 2003. 98 p.
196. Pop, O. *Activitatea cotidiană în penitenciare*. Timișoara: Ed. Waldpress, 2004. 112 p.
197. Pop, O. *Executarea pedepsei Privative de Libertate*. Chișinău: Ed. S. N, 2004, p. 119.
198. Pop, O.; Torencu, V. *Cercetarea infracțiunii de evadare*. Chișinău: Ed. Universității de Criminologie, 2002. 56 p.
199. Pop, Tr. *Curs de criminologie*. Cluj, 1928. 423 p.
200. Popa, N. *Prelegeri de sociologie juridică*. București: Tipografia Universității, 1983. 282 p.
201. *Pour un Quebec plus securitaire: partenaires enprevention*. Rapport de la Table ronde sur la prevention de la criminalite. Quebec, 1993. 255 p.
202. *Prevenirea criminalității la început de mileniu*. Coordonator Ortansa Brezeanu. București: Ed. Fundației „România de Măine”, 2001. 243 p.
203. *Probațiunea presentențială în privința minorilor. Teorie și practică* / Gh. Florian., V. Zaharia, M. Dilion, ... ; coord. Vl. Cojocaru. Chișinău: Ed. IRP, 2005. 180 p.
204. Prună, T. *Psihologie judiciară*. Iași: Ed. Fundației „Chemarea”, 1994. 120 p.
205. Ralea, M.; Herseni, T. *Introducere în psihologie socială*. București: Ed. Științifică, 1996. 505 p.

206. Rădulescu, S. *Anomie, devianță și patologie socială*. București: Ed. Hyperion, 1991. 256 p.
207. Rădulescu, S. *Devianță, criminalitate și patologie socială*. București: Ed. Lumina Lex, 1999. 288 p.
208. Rădulescu, S.; Banciu, D. *Sociologia crimei și criminalității*. Iași: Ed. Institutul european, 2004. 239 p.
209. Rădulescu, S.; Banciu, D. *Introducere în sociologia devianței juvenile. Adolescența între normalitate și devianță*. București: Ed. Medicală, 1990. 289 p.
210. Rădulescu, S.; Piticar, M. *Devianță comportamentală și boală psihică. Sociologie și Psihiatrie*. București: Ed. Academiei, 1989. 168 p.
211. Rămureanu, V. *Reprezentarea învinuitului și inculpatului în faza urmăririi penale și a judecării în primă instanță*. În: *Revista Română de Drept*, 1973, nr. 3, p. 65-78.
212. Rămureanu, V. *Codul penal al României comentat și adnotat, Partea generală*. București: Ed. „Științifică”, 1972. 321 p.
213. Râșcanu, R. *Psihologia comportamentului deviant*. București: Ed. Universității din București, 1995. 144 p.
214. Rotaru, Ox. *Omorul la comandă: mit sau realitate?* În: *Legea și viața*, nr. 4, p. 32-34.
215. Rotaru, Ox. *Criminalitatea minorilor*. Chișinău: Symposia Professorum, 1999, p. 39-40.
216. Rotaru, O. *Personalitatea delincvențială juvenilă ca teorie generală*. În: *Symposia Professorum*. Chișinău: ULIM, 2001, p. 68-69.
217. Rotaru, Ox. *Concepția personalității criminalului minor, coraportul aspectelor sociale și biologice*. În: *Themis*, 2002, nr. 9, p. 46-49.
218. Rotaru, Ox. *Condițiile prenatale și calitatea mediului familial ca factori de risc al delincvenței juvenile*. În: „*Avocatul Poporului*”, 2003, nr. 5, p. 21-27.
219. Rotaru, Ox. *Rolul factorilor psihici în etiologia criminală*. Chișinău: MAI, Academia „Ștefan cel Mare”, 2005, p. 192-197.
220. Rudică, T. *Orientările Personalității*. Iași: Ed. Junimea, 1990. 231 p.
221. Rusnac, S. *Ghid de psihologie pentru agenții judiciari*. / Univ. Liberă Intern. din Moldova. Chișinău, 1997. 68 p.
222. Rusnac, S. *Factorii sociali în comportamentul delincvent al minorilor*. În: *Analele ULIM*, Chișinău, 1999, p. 27-35.
223. Rusnac, S. *Psihologia Dreptului*. Chișinău: Ed. Arc, 2000. 309 p.
224. Sandu, I. E.; Sandu, F.; Ionița, G. I. *Criminologie*. București: Ed. Sylvi, 2001. 432 p.

225. Savca, L. *Geneza comportamentului delicvent la minori*. În: Cîmpul social - intervenții psihopedagogice. Volum proiectat și coord.t de Mihai Șleahțișchi. Chișinău: Ed. Știința, 1996, p. 87-91.
226. *Secrets that distroy, ISCA, International* . Save the Children Alliance, 2000. 337 p.
227. Seeling, E. *Criminology*. New York, 1990. 468 p.
228. Sefani, G.; Levasseur, G. *Droit penal et criminologie*. 2 Ed. Paris: Précis Dalloz, 1961. 625 p.
229. Sima, C. *Măsurile de siguranță in dreptul penal contemporan*. București:ALL, 1999. 224 p.
230. Simiand, F. *De l' explication*. In:L' analyse empirique de la causalite. Paris: Mouton, La Haye, 1966, p. 212-231.
231. Skogan, W., Maxfield, M. *Coping with crime: Individual and neighborhood reactions*. Beverly Hills, CA: Sage, 1981. 243 p.
232. Sîli, V. *Recidiva infracțională: aspecte juridico-penale și criminologice*. Autoreferat al tezei de doctor în drept. Chișinău, 2008. 25 p.
233. Stagner, R.; Eysenck, H. J. *Psihologia judiciară*. Iași: Ed. Polirom, 1998. 458 p.
234. Stanciu, V. V. *Les droites de la victime*. Paris: PUF, 1985. 128 p.
235. Stănoiu, R. *Introducere în criminologie*. București: Ed. Academiei, 1989.
236. Stănoiu, R.M. *Criminalitatea în România: trecut, prezent, viitor*. În: Tranziția și Criminalitatea. București: Ed. Oscar Print, 1994, p. 132-136.
237. Stănoiu, R. *Criminologie*. București: Ed. Oscar Print, 1997. 245 p.
238. Stănoiu, R. *Criminologie*. București: Ed. Oscar Print, 1998. 267 p.
239. Stănoiu, R. *Criminologie*. București: Ed. Oscar Print, 1999. 223 p.
240. Stoica, M.; Ioniță, T. *Drogul în drept. Doctrină și legislație internă și internațională*. Arad: Ed. Mirador, 1997. 259 p.
241. Streteanu, F. *Tratat de drept penal*. Partea generală. Vol. I. București: Ed. C.H.Beck, 2008. 459 p.
242. Suchy, O. *Personalitatea infractorului recidivist/„probleme actuale în cercetarea criminologică cehoslovacă*. Praga, 1983. 218 p.
243. Sutherland, E. H. *Pricipes of criminology*. Ed. J.B. Lippincott Co; 4th ed edition, 1947. 643 p.
244. Șchiopu, U. *Dicționar de psihologie*. București: Ed. Pro Humanitate, 2000. 547 p.
245. Tănăsescu, I.; Tănăsescu, C.; Tănăsescu, G. *Criminologie: agresologie: victimologie: detentologie*. București: Ed. ALL BECK, 2003. 282 p.

246. Timuş, A. *Factorii sociali de minimizare a situației criminogene în Republica Moldova*. În: „Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova” Conferința științifico-practică republicană, 26 februarie 1999. Chișinău: Ed. Arc, 1999, p. 2-9.
247. Toma, Al. *Sociologie juridică*. Iași: Ed. Fundației Chemarea, 1993. 235 p.
248. Tutureanu, C. *Răspunderea juridică pentru faptele penale săvârșite de minori*. București: Ed. Continent XXI, 1995. 260 p.
249. Ungureanu, G. *Criminologie*. București: Ed. Academica, 2002. 429 p.
250. Ungureanu, A. *Prelegeri de Criminologie*. Iași: Ed. Cugetarea, 1999. 535 p.
251. Untilă, V. *Crima organizată - stop*. Ediția a II-a revăzută și completată. Chișinău: Ed. Museum, 2000. 191 p.
252. Ursa, V. *Criminologie*. Curs. Cluj-Napoca, 1994. 289 p.
253. Ursu, V.; Condrat, R.; Spoială, Al.; Gandrabura, Gh. *Drogurile și delincvența juvenilă*. Chișinău: Elna V. I., 2005. 166 p.
254. Van, Dijk J. *Experiences of Crime across the World*. Boston: Deventer NL, 1991. 289 p.
255. Vintileanu, I.; Roman, M. *Femeia în criminalitate*. București: Uniunea Europeană. Program Phare Democracy, 2000. 145 p.
256. Voicu, I.; Dima, T. *Unele considerații asupra stupefiantelor. Infracțiuni la regimul substanțelor și produselor stupefiante*. București: Ed. Ministerului de Interne, 1983. 122 p.
257. Wattenberg, W.W. *The juvenile delinquent*. In: Toch, H., *Psychology of Crime and criminal Justice*, Waveland Press Inc., Prospect Heights, Illinois, 1986, p. 87-103.
258. Zaharia, V. [ș.a.]. *Raport privind implementarea alternativelor la detenție pentru minori*. Chișinău: IRP, 2006. 108 p.
259. Zaporozjan, I. *Criminalitatea are chip de femeie*. Chișinău: Elan poligraf, 2000. 161 p.
260. Zdrenghia, V. *Psihologie judiciară*. București: Casa de editură și presă „ȘANSA”, 1998. 436 p.
261. Zidaru, P. *Drept penitenciar*. București: Ed. Universul juridic, 2001. 238 p.
262. Zidaru, P. *Drept execuțional penal*. București: Ed. PRESS MIHAELA S.R.L., 1997. 271 p.
263. Zosim, A. *Criminalitatea regională: probleme și perspective de prevenire și combatere*. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Prevenirea și combaterea crimelor transnaționale: probleme teoretice și practice”*. Chișinău, 2005, p. 23-32.
264. Аванесов Г.А. *Теория и методология криминологического прогнозирования*. В: Аванесов Г.А. *Криминология*. Москва: Академия МВД СССР, 1984, с. 123-134.
265. Аванесов, Г.А. *Криминология и социальная профилактика*. Москва: МГУ, 1994. 526 с.

266. Адлер А. *Воспитание детей. Взаимодействие полов* / Пер с англ, А. А. Валеева и Р. А. Валеевой. Ростов н/Д: Изд-во «Феникс», 1998. 416 с.
267. Айзенк, Г. Ю. *Структура личности*: пер. с англ. Москва: КСП+, Санкт-Петербург: Ювента, 1999. 463 с.
268. Акофф, Р.Л. *Системы организации и международные исследования*. В: Исследование по общей теории систем. Москва: Прогресс, 1969, с. 143-164.
269. Алексеев, А.И. *Криминология*. Учебное пособие. Москва: Зерцало-М, 2001. 577 с.
270. Алексеев, А.И.; Сахаров, А. *Причины преступлений и их устранение органами внутренних дел*. Москва: Изд-во МВШМ МВД РФ, 1982. 48 с.
271. Ананичъ, В.А. *Преступность в Республике Беларусь*. Минск: Академия МВД Беларусь, 2001. 87 с.
272. Ананичъ, В.А.; Серебрякова, И. М. *Предупреждение преступности: зарубежный опыт, международное сотрудничество*: учеб. пособие. МВД Республики Беларусь, Акад. МВД. Минск: Акад.МВД, 2000. 47 с.
273. Анатольева, И. *Женщина может все, но лучшие когда ей потакает мужчина*. В: Независимая Молдова, 1997, 17 сентября.
274. Анисимков, В.М. *Криминальная субкультура и ее нейтрализация в исправительных учреждениях России*. Автореферат диссертации доктора юридических наук. Москва: Академия управления МВД России, 1998. 45 с.
275. Антонян, Ю.М. *О прогнозе преступности в стране*. Минск: Академия МВД Беларусь, 1992. 45 с.
276. Антонян, Ю.М. *Преступность женщин*. Минск: Иньон, 1992. 53 с.
277. Антонян, Ю.М. *Преступность среди женщин*. Москва: Рос. Право, 1992. 255 с.
278. Антонян, Ю.М. *Преступность женщин*. Главный информ. центр М.В.Д. России, 1992. 44 с.
279. Антонян, Ю. М. *Психология убийства*. Москва: Юристъ, 1997. 304 с.
280. Антонян, Ю.; Бородин, С. *Психические аномалии среди преступников: постановка проблемы и некоторые пути ее решения*. В: Проблемы исполнения наказания и перевоспитания осужденных. Труды М.В.Д. СССР. Москва, 1984, с. 123-137.
281. Афанасьев, В.Г. *Человек как система деятельности человека*. В: Социологическое исследования, 1976, № 4, с. 24-33.
282. Бандура, А. *Теория социального научения*. Пер. с англ. А. Бандура. Санкт-Петербург: «Евразия», 2000. 320 р.
283. Бандурка, А.М.; Давыденко, Л.М. *Преступность в Украине: причины и противодействие*: Монография. Харьков: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 354 с.

284. Башкиров, П.Н. *Учение о физическом развитии человека*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1962. 340 с.
285. Беккариа Ч. *О преступлениях и наказаниях*. Составитель и предисловие Овчинского В.С., Москва: ИНФРА-М, 2004. 184 с.
286. Боголепов, В.П. *О состоянии и задачах развития общей теории организации*. В: Организация и управление. Москва: Наука, 1968, с. 182-189.
287. Боков, А.В. *Организация борьбы с преступностью*: Монография. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. 175 с.
288. Болдырев, Е.В. *Об изучении и предупреждении преступлений несовершеннолетних*. В: Советская юстиция, 1970, № 12, с. 15-16.
289. Болдырев, Н.И.; Гончаров, Н.К.; Есипов, Б.П.; Королев, Ф.Ф. *Педагогика*. Москва: Просвещение, 1968. 526 с.
290. Бородин, С. В. *Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы*. Москва, 1990, с. 13-15.
291. *Борьба с насильственными преступлениями в США*. В: «Борьба с преступностью за рубежом», 1995, № 5, с. 4-5.
292. Бужор, В. *Молдавское общество и криминальное насилие*. В: Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, 2006, nr. 3-4, p. 15-23.
293. Васильев, В. Л. *Юридическая психология*. Учебник. Москва: Юрист, 1991. 467 с.
294. Васильев, В. Л. *Юридическая психология*. 6-е изд. перераб. и доп. СПб: Изд-во Питер, 2009. 1070 с.
295. Вицин, С.Е. *Системный подход и преступность: учеб. пособие*. Москва: Юридическая литература, 1980. 59 с.
296. Волобуев, А.; Галкин, Е. *Организованная преступность и ее сущность*. В: Советская юстиция, 1989, № 21, с. 9-20.
297. Востряков, В.М. *Вымогательство: уголовно-правовые и криминологические проблемы*. Москва: Юридическая литература, 1997. 187 с.
298. Габиани, А.; Меликишвили, Л. *Социальное лицо женщин-преступниц и проституток*. Тбилиси: НИЦ по проблемам борьбы с преступностью МВД Республики Грузия, 1993. 210 с.
299. Георгицэ, М. *Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования. Монография*. Кишинэу: Молдавский Госуниверситет Институт Реальных Наук, 1998. 296 с.
300. Гернет, М. Н. *Избранные произведения*. Москва: Юридическая литература, 1974. 639 с.

301. Герцензон А.А. *Введение в советскую криминологию*. Москва: Юридическая литература, 1965. 227 с.
302. Герцензон, А.А. *Уголовное право и социология*. Москва: Юридическая литература, 1970. 286 с.
303. Гишинский, Я.; Афанасев, С. *Социология девиантного (отклоняющегося) поведения*. Санкт-Петербург: ИСИ РАН, 1993. 167 с.
304. Гладкий, Г. *Заказное убийство. Витимологические аспекты* В: Закон и жизнь, 1998, № 3, с. 11-17.
305. Голоднюк, М.Н.; Зубкова, В.И. *Предупреждение преступности*. Москва: МГУ, 1990.
306. Гуров, А. И. *Профессиональная преступность. Прошлое и настоящее*. Москва: Юридическая литература, 1990. 442 с.
307. Гуров, А. *Красная мафия*. Москва: Самоцвет : Коммерческий вестник, 1995. 354 с.
308. Дагель, П.С. *Учение о личности преступника в советском уголовном праве*. Владивосток, 1970. 47 с.
309. Дагель, П.С. *Проблема типологии и классификации личности неосторожных преступников*. В: Вопросы борьбы с преступностью, № 28. Москва, 1976. 12 с.
310. Демидов, Ю.А. *Социальная ценность и оценка в уголовном праве*. Москва: Юридическая литература, 1975. 184 с.
311. Джекебеков, У.С.; Рахимов, Т.Г.; Судакова, Р.Х. *Мотивация преступления и уголовная ответственность*. Алма-Ата: Наука, 1987. 191 с.
312. Долгова, А.И. *Криминология. Учебник*. Москва: Юристъ, 1997. 512 с.
313. Долгова, А.И. *Криминология Учебник для юридических вузов*. Москва: Инфра-М НОРМА, 1997. 784 с.
314. Долгова, А.И. *Преступление и преступность*. Москва: Инфра-М НОРМА, 1997. 233 с.
315. Долгова, А.И. и др. *Криминология: краткий учебный курс*. Москва: Изд-во „НОРМА”, 2001. 227 с.
316. Долгова, А.И. *Преступник и его криминологическое изучение*. В: Долгова А. И. и др. *Криминология: краткий учебный курс*. Москва: Изд-во „Норма”, 2001, с. 231-244.
317. Долгова, А.И. *Преступность, ее организованность и криминальное общество*. Москва: Российская криминологическая ассоциация, 2003. 572 с.
318. Дубинин, П.М.; Карпец, И.И.; Кудрявцев, В.Н. *Генетика, Поведение, Ответственность*. Москва: Политиздат, 1989. 351 с.

319. Дудченко, О. и др. *Социальная идентификация и адаптация личности*. В: Социологические исследования, 1995, № 6, с. 110-119.
320. Дышев С.М. *Россия уголовная / От воров в законе до отморожков*. Москва: ЗАО Изд-во ЭКСМО-ПРЕСС, 1998. 496 с.
321. Еникеев, М.И. *Основы общей и юридической психологии*. Учеб. для вузов. Москва: Изд-во «Юрист», 1996. 631 с.
322. Жалинский, А.Э. *Специальное предупреждение преступлений в СССР (вопросы теории)*. Выпуск 2. Львов: Вища школа, 1976. 230 с.
323. Жгутов, В.С. *Некоторые проблемы борьбы с рецидивной преступностью*. В: Изучение и предупреждение преступности. Вып. 8. Воронеж: ВГУ, 1968, с. 399- 400.
324. Зеланд, И. *Женская преступность*. СПб., 1899. 202 с.
325. Зелинский, А.Ф. *Рецидив преступлений*. Харьков: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1980. 152 с.
326. Зеньковский, В. В. *Психология детства*. Москва: Издательский Центр «Академия», 1996. 346 с.
327. Злобин, Г.А. *О методологии изучения эффективности наказания в советском уголовном праве и криминологии*. В: Вопросы предупреждения преступности. Вып. 1. Москва: Юридическая литература, 1965, с. 50-62.
328. Зубок, Ю. *Социальное развитие молодёжи в модернизационных стратегиях российского общества*. В: Социально-гуманитарные знания. Научно-образовательное издание, 2003, № 1, с. 147-162.
329. Игошев, К.Е. *Типология личности преступника и мотивация преступного поведения*. Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. 168 с.
330. Иншаков, С. М. *Криминология*. Москва: Юриспруденция, 2000. 432 с.
331. Иншаков, С.М. *Зарубежная криминология*. Москва: Изд. группа ИНФРА. М-НОРМА, 1997. 374 с.
332. Калабихина, И.Е. *Гендерный анализ экономико-демографических проблем населения*. Москва: Чоро, 1994. 293 с.
333. Карпец, И.И. *Проблема преступности*. Москва: Юридическая литература, 1969. 165 с.
334. Карпец, И.И. *Современные проблемы уголовного права и криминологии*. Москва: Юрид. литература, 1976. 224 с.
335. Карпец, Н.Н. *Экономика и преступность*. В: Законность, 1992, № 3, с. 50-52.
336. Келина, С.К.; Кудрявцев, В.Н. *Принципы советского уголовного права*. Москва: Наука, 1988. 176 с.

337. Керимов, Д.А. *Философские проблемы права*. Москва: Мысль, 1972. 372 с.
338. Клир, И. *Абстрактное понятие системы как методологическое средство*. В: Исследования по общей теории систем. Москва: Прогресс, 1969, с. 287-319.
339. Ковалёв А.Г. *Психологические основы исправления правонарушителя*. Москва: Юридическая литература, 1968. 136 с.
340. Козелецкий, Ю. *Человек многомерный: (Психол. эссе)*. Пер. с польского и с предисл. С. А. Чачко. Киев: Лыбидь, 1991. 285 с.
341. Кон, И.С. *Социология личности*. Москва: Изд-во политической литературы, 1967. 341 с.
342. Кормициков, В. М. *Криминология семейного неблагополучия*. Пермь: Пермское книжное издательство, 1987. 180 с.
343. Коробейников, Б.В.; Кузнецова, Н.Ф.; Миньковский П.М. *Криминология*. Москва: Изд-тво «Юридическая литература», 1988. 384 с.
344. *Криминология*. Учебник для юридических вузов. Под ред. А.И.Долговой. Москва: Издательская группа ИНФРА, М-НОРМА, 1997. 784 с.
345. *Криминология*. Под ред. В.И.Кудрявцева, В.Е.Эминова. Москва: Юрист, 1997. 512 с.
346. *Криминология*. Учебник // под ред. Н.Ф. Кузнецовой и Г.М. Миньковского. Москва: БЕК, 1998. 566 с.
347. *Криминология*. Под ред. В.И.Кудрявцева, В.Е.Эминова. Москва: Юрист, 1999. 678 с.
348. *Криминология*. Учебник для юридических вузов // под ред. В.Н.Бурлакова. СПб.: Лань, 1999. 576 с.
349. *Криминология*. Под ред. Кудрявцева В.Н., Эминова В.Е. Издание второе, переработанное и дополненное. Москва: Юристъ, 2000. 512 с.
350. *Криминология: Учебник*. Под ред. С. Иншакова. Москва: Юриспруденция, 2000. 432 с.
351. *Криминология: учебное пособие*/ Г.И. Богуш (и др.); под ред. Н.Ф. Кузнецовой. Москва: Проспект, 2009. 524 с.
352. Кудрявцев, В.Н. *Категории причинности в советской криминологии* В: Советское государство и право, 1965, № 11, с. 80-93.
353. Кудрявцев, В.Н. *Причинность в криминологии: (О структуре индивидуального преступного поведения)*. Москва: Юридическая литература, 1968. 175 с.
354. Кудрявцев, В.Н. *Уголовная юстиция как система*. В: Правовая кибернетика. Москва: Наука, 1973, с. 7-21.

355. Кудрявцев, В.Н. *Причины правонарушений*. Москва: Юрид. литература, 1976. 208 с.
356. Кудрявцев, В.Н. *Личность преступника*. Москва: Юридическая литература, 1971. 356 с.
357. Кудрявцев В.Н. *Популярная Криминология*. Москва: Изд. Зерцало, 2000. 218 с.
358. Кузнецова, Н.Ф. *Проблемы криминологической детерминации*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1984. 203 с.
359. Кузнецова, Н.Ф. *Преступление и преступность*. Москва: Юридическая литература, 1969. 290 с.
360. Кузнецова, Н.Ф. *Криминология*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1994. 415 с.
361. Кузнецова Н. *Уголовный кодекс Республики Польша. Уголовные кодексы стран Восточной Европы* Минск: Амалфея, 1998. 218 с.
362. Кусливая, Л. *Дефиле в тюремной робе*. В: Белорусия, 17.02.2001.
363. Лебедев, С.Я., *Традиции, обычаи и преступность: теория, история, опыт криминологического анализа*. Москва: Межрег. центр коммерч. сохранности, 1995. 300 с.
364. Лекаря, А.Г. *Некоторые вопросы деятельности МООП по предотвращению преступлений*. В: Вопросы предупреждения преступности. Вып. 1. М.: Юридическая литература, 1965, с. 15-25.
365. Линик, Г.И.; Кочеткова, П.В. *Женская преступность: жены перед лицом уголовного суда*. Минск: Юридическая литература, 1997. 576 с.
366. *Личность преступника*. Москва: Юридическая литература, 1975. 270 с.
367. Ломброзо, Ч. *Женщина-преступница и проститутка*. Ставрополь: Изд. Торбы, 1991, 223 с.
368. Ломов, Б.Ф. *Методологические и теоретические проблемы психологии*. Москва: Наука, 1984. 444 с.
369. Лунеев, В.В. *Мотивация преступного поведения*. Москва: Наука, 1991. 382 с.
370. Lupinskaya, P.A. *Решения в уголовном судопроизводстве*. Москва: Юридическая литература, 1976. 167 с.
371. Лысягин, О.Б. *Понятие и значение классификации осужденных по степени исправления*. В: Исполнение и социальная адаптация осужденных. Сборник. Москва, 1990, с. 121-134.
372. Марцев, А.И. *Диалектика и вопросы теории уголовного права*. Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1990. 128 с.

373. Миньковский, Г.М. *Некоторые вопросы изучения преступности несовершеннолетних*. В: Предупреждение преступности несовершеннолетних. Москва: Юридическая литература, 1965, с. 65-76.
374. Миньковский, Г.М. *Криминология*. 2-е изд. испр. и доп. Москва: Юридическая литература, 1968. 472 с.
375. Миньковский Г.М. *Понятие и система мер предупреждения преступности в среде молодёжи*. Москва: Юридическая литература, 1971. 216 с.
376. Миньковский, Г.М. *Криминология*. Москва: Изд. Моск. ун-та, 1994. 415 с.
377. Миньковский Г.М. и др. *Деятельность органов расследования, прокурора и суда по предупреждению преступлений*. Москва: Гос. изд-во юрид. лит., 1962. 387 с.
378. Михлин, А. *Эксперимент в женских колониях (о новых условиях отбывания наказания)*. В: Социалистическая законность, 1991, № 10, с. 15-17.
379. Мокрецов, А. *Социально-психологические аспекты адаптации осужденных, отбывающих наказания в виде лишения свободы*. В: Вопросы совершенствования деятельности ОВД по исправлению и перевоспитанию осужденных. Москва, 1980, с. 34-42.
380. Мясищев, В.Н. *Структура личности и отношение человека к действительности: Доклад на совещании по вопросу о психологии личности*. Москва, 1956, с. 12-21.
381. Наухман, Л.Д. *Правовые основы предупреждения преступлений*. Москва: Юридическая литература 1990. 123 с.
382. *Некоторые вопросы теории советского исправительно-трудового права*. В: Советское государство и право, 1964, № 1, с. 92-104.
383. Новиков, С.Г. *Прокурорская система в СССР*. Москва: Юрид. литература, 1977. 283 с.
384. Ожегов, С.И. *Словарь русского языка*. Москва: Русский Язык, 1984. 924 с.
385. Олейник, А.Н. *Тюремная субкультура в России: от повседневной жизни до государственной власти*. Москва: Инфра-М, 2001. 418 с.
386. Ольков, С.Г. *Феномен мученичества, криминальные традиции и научная мораль*. Тюмень: Тюменская высшая школа МВД России, 1996. 129 с.
387. Пеппа, И.; Голоднюк, М. *Женская преступность в Греции*. В: Вестник Моск. Ун-та. Сер.11 Право. 1998, № 4, с. 26-34.
388. Пирожков, В.Ф. *Законы преступного мира молодежи. (криминальная субкультура)*. Тверь: ИПП «Приз», 1994. 135 с.

389. Пирожков, В.Ф. *Криминальная психология: психология криминальной преступности* / Кн.1. Москва:Ось-89, 1998. 304 с.
390. Питерцев, С.К. *Типология преступников как система(понятие, содержание, структура)*. В: Правоведение, 1978, № 1, с. 101-107.
391. Побегайло, Э.Ф.*Умышленные убийства и борьба с ними*.Воронеж: Ворон. ун-т, 1965. 138 с.
392. Познышев, С.В. *Очерки тюрьмоведения*. Изд. 2-е. испр. и доп.Москва, 1915. 302 с.
393. Пономарев, С.М. *Основы пенитенциарной психологии*. Рязань: Узоречье, 2002. 342 с.
394. Потемкина, А. *Групповой портрет с дамой (о проблемах женской преступности)*. В: Московские новости, 1993, 21 февраля, № 8.
395. *Правовые гарантии социальной защиты семьи, женщины и детей. Основные правовые нормы*. Москва: «Луч», 1993. 217 с.
396. Похмелкин, В.В. *Социальная справедливость и уголовная ответственность*. Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1990. 177 с.
397. Разинкин, В.С. *Воры в законе и преступные кланы*. Москва: Криминолог. Ассоц., 1995. 104 с.
398. Ратинов, А.П. *Личность преступника и проблема ценности*. В: Вопросы борьбы с преступностью. Москва, 1973, № 29, с. 111-113.
399. Ривман, Д.В. *Виктимологические факторы и профилактика преступлений*. Учебное пособие. Ленинград: Изд-во Высшего политического училища МВД СССР, 1975. 153 с.
400. Сахаров А.Б. *Личность преступника и типология преступников*. В: Социалистическая законность, 1973, № 3, с. 19-22.
401. *Сборник международных стандартов и норм ООН в области правосудия в отношении несовершеннолетних*. Москва: UNICEF, 1998. 128 с.
402. Свило, С.М. *Предупреждение преступлений среди женщин*. Минск: Амалфея,2002. 80 с.
403. Свиридов, Н.А. *Адаптационные процессы в среде молодежи: (дальневосточная ситуация)*. В: Социологические исследования, 2002, № 1, с. 90-95.
404. Сенчин, А.В.*О предупреждении повторных преступлений несовершеннолетних*. В: Проблемы борьбы с преступностью несовершеннолетних. Москва: МООПСССР, 1968, с. 81-90.

405. Серебрякова, В.А. *Особенности женской преступности и ее предупреждение*. Методическое пособие. Москва: Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1984. 106 с.
406. Серебрякова, В.А. *Особенности женской преступности и ее предупреждение*. Москва: Юридическая литература, 1995. 167 с.
407. Серебрякова, В.А. *Женская преступность*. В: Криминология: Учебник для вузов / Под ред. А.И. Долговой. Москва: Инфра-М НОРМА, 1997, с. 231-279.
408. Сидоров, В.В. *Социальные противоречия и преступность*. Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1989. 89 с.
409. Скриптунова, Е.А.; Морозов, А.А. *О предпочтениях городской молодёжи*. В: Социологические исследования, 2002, №1, с. 105-110.
410. Солопанов, Ю.В. *Состояние и перспективы научных исследований по проблеме рецидивной преступности*. В: Проблемы борьбы с рецидивной преступностью. Москва: МООН СССР, 1968, с. 97-98.
411. Танасевич, В.Г. *К теоретическим основам разработки мер предупреждения преступлений*. В: Советское государство и право, 1964, № 6, с. 27-35.
412. Танасевич, В.Г. *Классификация мер предупреждения преступности*. В: Советская криминология. Москва: Юридическая литература, 1966, с.121-137.
413. Тода, М.; Шуфорд, Э.Ф. *Логика систем, введение в формальную теорию структуры*. В: Исследование по общей теории систем. Москва: 1969, с. 329-330.
414. Трайнин, А.Н. *Уголовное право*. Часть общая. Москва, 1929. 334 с.
415. Туманов, Г.А. *К вопросу о роли режима лишения свободы в достижении целей уголовного наказания*. В: Изучение и предупреждение преступности. Вып. 8. Воронеж: Воронеж, гос. ун-т, 1968, с. 191- 203.
416. Тэсс, Л.В. *Воры «в законе» и прочие*. Рига, 1993. 125 с.
417. Узнадзе, Д.Н. *Психологические исследования*. Москва: Наука, 1966. 451 с.
418. Ферри, Э. *Уголовная социология*. В 2-х чч. Ч.1. СПб.: Т-во „Просвещение”, 1910. 247 с.
419. Филимонов, О.В. *Профилактика преступления и социальный контроль*. В: Российская юстиция, 1995, № 4, с. 96-101.
420. Флоря, Е. *Что такое криминальная персонология?* В: Закон и жизнь, № 12, 2001, с. 29-36.
421. Флоря, Е. *К вопросу о понятии личности преступника*. В: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. Chișinău, 2001, Vol. I, p. 54-63.

422. Флоря, Е. *Проблема криминологического изучения личности преступника*. В: Закон и жизнь, 2002, № 3, с.33-41.
423. Флоря, Е. К. *Личность преступника*. (криминологическое и уголовно-правовое исследование). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003. 13 с.
424. Франк, Л.В. *Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии*. Душанбе: Ирфон, 1977. 240 с.
425. Фролов, И.Т. *Перспектива человека: Опыт комплексной постановки проблемы, дискуссии, обобщения*. 2-е изд., переработ, и доп. Москва: Политиздат, 1983. 350 с.
426. Хохряков, Г.Ф. *Криминология: учебник*. Москва: Юристъ, 2000. 511 с.
427. Хохряков, Г.; Голубев, В.; Кудряков, К. *Личность в условиях изоляции от общества*. Москва: ВНИИ МВД СССР, 1983. 81 с.
428. Хьелл, Л.; Зиглер, Д. *Теории личности. Основные положения, исследование и применение*. Серия – «Мастера психологии». СПб.: Питер Ком, 1998. 608 с.
429. Цыганова, Л. И. *Женское движение в обществе переходного типа*. В: Субъективные притязания и объективная логика в развитии общества переходного типа. Матер. межд. науч. конф. Гродно, 1998, с 17-23.
430. Шаргородский, М.Д. *Система наказаний и их эффективность*. В: Советское государство и право, 1962, № 11, с. 52-63.
431. Шаргородский, М.Д. *Преступность, ее причины и условия в социалистическом обществе*. В: Преступность и ее предупреждение. Ленинград, 1966, с. 20-58.
432. Шаграева, А. *Детская психология. Теоретический и практический курс*. Москва: Владос: 2001. 368 с.
433. Шмаров, И.В. *О критериях оценки деятельности ИТУ по исправлению и перевоспитанию осужденных*. В: Советское государство и право, 1965, № 3, с. 82-89.
434. Щерба, С.П.; Курганов, С. И.; Перцова, Л. В. *Социально-негативные явления в ВТК и борьба с ними*. Москва, 1985. 215 с.
435. Шнайдер, Г.И. *Криминология*. Пер. с нем. / Ред. Л.О.Иванов. Москва: Прогресс, 1994. 435 с.
436. Яковлев, А.М. *Об эффективности исполнения наказания*. В: Советское государство и право, 1964, № 1, с. 99-103.
437. Яковлев, А.М. *Преступность и социальная психология*. Москва: Юридическая литература, 1971. 217 с.
438. Яковлев, А.М. *Социальная структура общества: учебник*. Москва: Экзамен, 2003. 384 с.

ANEXE

Anexa 1. Tipuri de temperamente după Resten

1. Nervos,	5. Sangvin,
2. Sentimental,	6. Flegmatic,
3. Coleric,	7. Amorf,
4. Pasional,	8. Apatic.

Unele date statistice privind tipurile de temperamente și tipurile de infracțiuni:

Tipuri	Adulți (după natură infracțiunilor)			
	Furturi	Violențe	Ultraj	Diverse
1. Nervos	38%	30%	30%	36%
2. Sentimental	0%	0%	0%	0%
3. Coleric	12%	30%	10%	18%

Conform datelor statistice la MAI analizând în dinamică infracțiunile de la art. 217 Circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analogelor lor fără scop de înstrăinare, 217¹ Circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analogelor lor în scop de înstrăinare, 217² Circulația ilegală a substanțelor precursorilor în scopul producerii sau prelucrării substanțelor narcotice, psihotrope sau analogele lor, 217³ Circulația ilegală a materialelor și utilajelor destinate producerii sau prelucrării substanțelor narcotice, psihotrope sau a analogelor lor, respectiv, 217⁴ Sustragerea sau extorcarea substanțelor narcotice sau psihotrope, 217⁵ Consumul ilegal public sau organizarea consumului ilegal de substanțe narcotice, psihotrope sau analogele acestora, 217⁶ Introducerea ilegală intenționată în organismul altei persoane împotriva voinței acesteia, a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analogelor acestora pentru perioada 2009-2011 *CP al RM*, și a infracțiunilor legate de activitatea de răspândire a materialelor pornografice în mod ilegal și a celor legate de la art. 208¹ Pornografia infantilă *CP al RM*.

Intenția noastră a fost de a aprecia infracțiunile menționate pentru perioada anilor 2009; 2010; 2011 la infracțiunile vizate și cele legate de rata infracționalității în rândul minorilor în general și a infracțiunilor comise pentru aceeași perioadă prevăzute la articolul 208 Atragerea minorilor la activitatea criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale *CP al RM*. Precum și a celor de la articolul 209 Atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant.

Aceste date vor fi expuse pentru analiză.

Situția infracționalității în domeniul infracționalității consumului și a răspândirii de droguri droguri și a materiale pornografice în rândul majorilor/minorilor								
2009-2010			2010-2011			2011 pina la data de 22.12.11		
major	minori		majo	minori		majo	minori	

	i			ri			ri	
217	1666	33	217	1523	33	217	1370	32
217 ¹	172	1	2171	226	4	2171	185	6
217 ²	0	0	2172	5	1	2172	11	1
217 ³	2	0	2173	1	0	2173	2	0
217 ⁴	6	0	2174	1	0	2174	1	0
217 ⁵	7	0	2175	32	0	2175	32	0
217 ⁶	0	0	2176	0	0	2176	1	0
208	78	0	208	100	0	208	69	0
208 ¹	1	0	2081	0	0	2081	3	0
209	0	0	209	1	1	209	1	0

Concluziile sunt cam următoarele că deși situația în rândul infracționalității consumului și a răspândirii de droguri și a materiale pornografice în rândul majorilor scade avem pericolul că situații aceleși infracțiuni în rândul minorilor ori este statică sau se poate observa o ușoară creștere.

Faptul ar trebui să ne îngrijoreze, credem că acest fenomen se datorează fenomenului familiilor monogame care devine în societatea noastră din ce în ce mai pregnant, adică faptului lipsă sau plecării peste hotare a unuia din părinți sau a ambelor sau orice formă de lipsă de responsabilitate sau grijă și supraveghere din partea acestora. Fie lipsei de preocupare sau ocupație din parte tineretului la ora actuală sau mai bine zis zdruncinarea sau carențele apărute pe fundalul valoric moral al societății noastre contemporane.

Considerăm că această modernizare sau contemporanitate a societății nu ar trebui să știrbească din sănătate fizică, psihică sau morală a tinerii sau a generației moștenitoare.

Acest fapt alarmant nu ar trebui să se limiteze la o simplă temere sau descurajare dar ar trebui să ne pună la generarea unor mecanisme și strategii de cooptare și atragere a atenției și preocupărilor tinerii și viitoarei generații cum ar fi:

1. Asociații de tineret;
2. Cluburi sportive;
3. Cenacluri literare, artistice, științifice;
4. Tabere de creații;
5. Diverse grupuri asociative pe diverse tematici
6. Drujine și gărzi populare în menținerea ordinii și moralității publice;
7. Rețele și sisteme cooperante la nivelul de protecție drepturilor și libertăților tinerilor dar și a intereselor de grup și asociative etc.

	În realitate se dețin		+ - pers.	+ - %
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		

Până la 15 ani inclusiv	-	3 (0,06 %)	-	-
până la 16 ani inclusiv	4 (0,07 %)	6 (0,11 %)	-2	-33,3%
până la 17 ani inclusiv	10 (0,20 %)	14 (0,28 %)	- 4	- 28,5%
până la 18 ani inclusiv	31 (0,60%)	24 (0,47%)	+7	+29,1%
18 - 21 ani inclusiv	269 (5,18 %)	415 (8,11 %)	- 146	- 35,1%
21 – 30 ani inclusiv	1707 (32,90%)	1705 (33,32%)	+2	+0,1%
30 – 40 ani inclusiv	1830 (35,26%)	1696 (33,14%)	+134	+7,9%
40 - 50 ani inclusiv	840 (16,18%)	770 (15,04 %)	+ 70	+ 9,09%
50 - 55 ani inclusiv	269 (5,18%)	284 (5,56 %)	-18	-5,2%
55 – 60 ani inclusiv	136 (2,62%)	131 (2,57 %)	+ 5	+ 3,8%
mai mult de 60 ani	94 (1,81%)	69 (1,34 %)	+25	+ 36,2%
Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%

Darea de seamă privind numărul condamnaților deținuți în instituțiile penitenciare 2011

	Minori (M / F)	Total
Condamnați	87/6	4892/298

Traficul de copii art. 206 (art. 1131)	-	9/10
Scoaterea ilegală a copiilor din țară art.207 (art.1123)	-	-/-
INFRAȚIUNI CONTRA SĂNĂTĂȚII PUBLICE ȘI CONVIEȚUIRII SOCIALE (Art. 211 – 222 CP al RM) (art. 2241 233 al CP, 1961)	-	230/21
Activitatea ilegală privind circulația substanțelor narcotice art. art. 217-219 (art.2251 al CP,1961)	-	258/15

Anexa 2

IN F O R MAȚIA

privind numărul persoanelor privative de libertate deținute în penitenciarele ale RM la 01 octombrie 2011

I. Numărul persoanelor privative de libertate deținute în penitenciarele RM

Denumirea instituțiilor	Plafonul planifica t	În realitate se dețin		+/- pers.	+/- %
		la 01.10.201 1	la 01.10.2010		
Penitenciarul nr. 1 – TARACLIA	310	261	247	+14	+5.6%

(tip închis)					
Penitenciarul nr. 2 – LIPCANI (pentru minori și sector pentru foști colaboratori org. publice)	200	101	101	0	0
Penitenciarul nr. 3 – LEOVA (tip închis)	510	336	317	+19	+5.9%
Penitenciarul nr. 4 – CRICOVA (tip semiînchis)	700	581	612	-31	-5.06%
Penitenciarul nr. 6 – SOROCA (tip închis)	700	626	643	-17	-2.64%
Penitenciarul nr. 7 – RUSCA (pentru femei)	310	283	264	+19	+7.1%
Penitenciarul nr. 8 – BENDER (tip semiînchis)	200	61	79	-18	-22.7%
Penitenciarul nr. 9 – PRUNCUL (tip închis)	650	564	550	+14	+2.5%
Penitenciarul nr. 10 – GOIAN (tip semiînchis)	200	126	113	+13	+11.5%
Penitenciarul nr. 15 – CRICOVA (tip închis)	510	477	450	+27	+6%
Penitenciarul nr. 16 – PRUNCUL (spital penitenciar)	510	327	312	+15	+4.8%
Penitenciarul nr. 18 – BRĂNEȘTI (tip semiînchis)	510	381	423	-42	-9.9%
TOTAL:	5310	4124	4111	+13	+0.3%
Penitenciarul nr. 5 – CAHUL (izolator de urmărire penală)	310	234	245	-11	-4.4%
Penitenciarul nr. 11 – BĂLȚI (izolator de urmărire penală)	550	496	493	+3	+0.6%
Penitenciarul nr. 12 – BENDER (izolator de urmărire penală)	200	66	80	-14	-17.5%
Penitenciarul nr. 13 – CHIȘINĂU (izolator de urmărire penală)	1100	988	946	+42	+4.4%
Penitenciarul nr. 17 – REZINA (izolator de urmărire penală)	510	378	429	-51	-11.8%
Total pe izolatoare de urmărire penală:	2670	2162	2193	-31	-1.4%
TOTAL:	7980	6286	6304	-18	-0.2%

II. Caracteristica persoanelor private de libertate după tipuri de penitenciare

Tipuri	În realitate se dețin		+- pers.	+-%
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		
Închis	3159 (60.86%)	3126 (61.09%)	+33	+ 1,5%
Semiînchis	1813 (34.93%)	1781 (34.80%)	+32	+ 1,79%
Deschis	37 (0.71%)	39 (0.76%)	- 2	- 5,1%
Pentru minori	93 (1.80%)	87 (1.71%)	+6	+ 6,8%
Condamnați pe viață	88 (1.70%)	84 (1.64%)	+ 4	+ 4,7%

Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%
-------	-------------	-------------	------	---------

III. Caracteristica persoanelor private de libertate după infracțiuni

Infracțiuni	În realitate se dețin		+- pers.	+- %
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		
Omorul art.145,147 (art.88,89,92 al CP, 1961)	1256 (24.20%)	1255 (24.53%)	+1	+ 0,07 %
Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății art.151, (art.95 al CP, 1961)	607 (11.70%)	554 (10.82%)	+ 53	+ 9,5 %
Răpirea unei persoane art. 164 (art. 64;1132; 125; 214al CP, 1961)	5 (0.09%)	7 (0.14%)	- 2	- 28,5 %
Traficul de ființe umane art. 165 (art. 1131;1132 al CP,1961)	125 (2.40%)	119 (2.32%)	+6	+5, 04 %
Infracțiunile privind viața sexuală art.art.171 -175 (art.102,103 al CP, 1961)	436 (8.40%)	379 (7.40%)	+57	+15,03 %
Furtul art.186 (art.119 al CP, 1961)	668 (12.88%)	844 (16.50%)	-216	-20,8 %
Jaful art.187 (art.120 al CP, 1961)	484 (9.32%)	476 (9.34%)	+8	+1,6 %
Tâlhăria art.188 (art.121 al CP, 1961)	569 (10.97%)	425 (8.30%)	+144	+33,8 %
Traficul de copii art. 206 (art. 1131 al CP, 1961)	19 (0.36%)	14 (0.27%)	+ 5	+ 35,7 %
Scoaterea ilegală a copiilor din țară art.207 (art.1123 al CP, 1961)	-	2 (0.03%)	-2	-
Activitatea ilegală privind circulația substanțelor narcotice art. art. 217-219 (art.2251 al CP an.1961)	273 (5.26%)	208 (4.06%)	+65	+ 31,2 %
Infracțiuni economice art. 236-258	18 (0.35%)	23 (0.44%)	- 5	- 21,7 %
Banditismul art.283 (art.74 al CP , 1961)	24 (0.46%)	17 (0.33%)	+7	+ 41,1 %
Acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor art. 286 (art.741 al CP, 1961)	4 (0.07%)	7 (0.14%)	-3	-42.8 %
Huliganismul art. 287 (art.218 al CP , 1961)	109 (2.10%)	76 (1.48%)	+33	+43.4 %

Folosirea ilegală a armelor și munițiilor art.290 și art.292 (art. 227 al CP, 1961)	9 (0.17%)	14 (0.28%)	-5	- 35,7 %
Infrațiuni săvârșite de persoane cu funcții de răspundere art. 324-332 (art.184–189 al CP, 1961)	3 (0.06%)	6 (0.11%)	-3	-50 %
Infrațiuni militare art. 364-392 (art.238–270 al CP, 1961)	8 (0.16%)	10 (0.20%)	-2	-20 %
Alte infracțiuni	573 (11.05%)	681 (13.31%)	-108	-15,8 %
Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%

IV. Caracteristica după cantitatea de antecedente penale

	În realitate se dețin		+ - pers.	+ - %
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		
Prima dată	2162 (41.65%)	2086 (40.76%)	+76	+ 3,6%
a doua dată	1442 (27.79%)	1485 (29.02%)	- 43	- 2,8%
a treia și mai mult	1586 (30.56%)	1546 (30.22%)	+40	+2,5%
Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%

V. Caracteristica după termenul de ispășire a

	În realitate se dețin		+ - pers.	+ - %
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		
Până la 1 an	64 (1.23%)	60 (1.17 %)	+4	+6,6%
de la 1 –3 ani inclusiv	529 (10.20%)	423 (8.26 %)	+106	+ 25,05%
de la 3 - 5 ani inclusiv	908 (17.50%)	973 (19.01 %)	- 65	- 6,6%
de la 5 – 10 ani inclusiv	1788 (34.45%)	1525 (29.80 %)	+263	+ 17,2%
de la 10 – 15 ani inclusiv	924 (17.80%)	1022 (19.98 %)	- 98	- 9,58%
de la 15 – 20 ani inclusiv	573 (11.04%)	669 (13.07 %)	-96	- 14,3%
de la 20 – 25 ani inclusiv	281 (5.41%)	309 (6.04 %)	-28	-9,06%
mai mult de 25 ani	35 (0.67%)	52 (1.02 %)	- 17	- 32,6%
pe viață	88 (1.70%)	84 (1.65 %)	+ 4	+ 4,7%
Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%

VI. Caracteristica după vârstă

	În realitate se dețin		+ - pers.	+ - %
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		
Până la 15 ani inclusiv	-	3 (0,06 %)	-	-
până la 16 ani inclusiv	4 (0,07 %)	6 (0,11 %)	-2	-33,3%
până la 17 ani inclusiv	10 (0,20 %)	14 (0,28 %)	- 4	- 28,5%
până la 18 ani inclusiv	31 (0.60%)	24 (0.47%)	+7	+29,1%
18 - 21 ani inclusiv	269 (5,18 %)	415 (8,11 %)	- 146	- 35,1%
21 – 30 ani inclusiv	1707 (32,90%)	1705 (33,32%)	+2	+0,1%
30 – 40 ani inclusiv	1830 (35,26%)	1696 (33,14%)	+134	+7,9%
40 - 50 ani inclusiv	840 (16,18%)	770 (15,04 %)	+ 70	+ 9,09%
50 - 55 ani inclusiv	269 (5,18%)	284 (5,56 %)	-18	-5,2%

55 – 60 ani inclusiv	136 (2,62%)	131 (2,57 %)	+ 5	+ 3,8%
mai mult de 60 ani	94 (1,81%)	69 (1,34 %)	+25	+ 36,2%
Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%

VII. Caracteristica după starea socială

	În realitate se dețin		+ - pers.	+ - %
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		
Muncitori	1362 (26,24%)	1266 (24,75%)	+96	+ 7,5%
Funcționari	34 (0,65%)	49 (0,96%)	- 15	- 30,6%
Țărani	1291 (24,87%)	1410 (27,56%)	-119	-8,4%
Militari	22 (0,42%)	3 (0,05%)	+ 19	+ 7,3%
Elevi	36 (0,70%)	30 (0,59%)	+ 6	+ 20%
Șomeri	2349 (45,27%)	2142 (41,86%)	+207	+ 9,6%
Pensionari	54 (1,05%)	70 (1,37%)	- 16	- 22,8%
Alte categorii	42 (0,80%)	147 (2,86%)	-105	-71,4%
Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%

VIII. Caracteristica după capacitatea de muncă

	În realitate se dețin		+ - pers.	+ - %
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		
Apti de muncă	5052 (97,35%)	4975 (97,23%)	+77	+1,5%
Invalizi gradul I-II	83 (1,60%)	78 (1,52%)	+ 5	+ 6,4%
Invalizi gradul III	55 (1,05%)	64 (1,25%)	- 9	- 14,06%
Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%

IX. Caracteristica după studii

	În realitate se dețin		+ - pers.	+ - %
	la 01.10.2011	la 01.10.2010		
Analfabeți	85 (1,64%)	82 (1,60 %)	+3	+ 3,6%
Studii primare	365 (7,04%)	286 (5,59 %)	+ 79	+ 27,6%
Studii medii incomplete	2560 (49,32%)	2417 (47,24 %)	+ 143	+ 5,9%
Studii medii	1660 (31,99%)	1557 (30,43 %)	+ 103	+ 6,6%
Studii medii speciale	373 (7,18%)	645 (12,60 %)	- 272	- 42,1%
Studii superioare incomplete	52 (1%)	55 (1,08 %)	- 3	- 5,4%
Studii superioare	95 (1,83%)	75 (1,46 %)	+ 20	+ 26,6%
Total	5190 (100%)	5117 (100%)	+ 73	+ 1,42%

Anexa 3

	ANUL 2008		ANUL 2009		ANUL 2010	
	Total infr. înregistr. pe an	Săvârșite de femei	Total infr. înregistr. pe an	Săvârșite de femei	Total infr. înregistr. pe an	Săvârșite de femei
Total	20144	2177	16695	1860	18789	2291
Grave	4931	453	4343	457	4753	495
Inclusiv minori	3032	183	2629	139	2929	189
Total pe P.J.	16583	1429	13743	1317	15375	166

						8
Omor cu tentat.	417	41	340	25	358	41
Leziuni corp. grave	375	33	262	27	248	28
Violuri	215	4	144		159	2
Tălhării	472	16	369	12	344	12
Jafuri	1045	47	879	40	1040	46
Escrocherii	155	36	139	31	189	44
Incendieri	51	5	37	3	81	7
Furt. averii de stat	2403	102	1416	47	1036	49
Depozit, baze, m ag. obiecte păzite	1331	60	758	31	581	28
Furt. averii personale	5821	543	5493	555	6080	663
Din apartamente	2019	235	1735	250	1829	270
Mijloace de transp.	97		80	1	104	2
Pungășie Cămin, hotel	48	9	32	5	28	3
	7		5	1	7	
Accidente auto	131	2	116	3	115	4
Răpiri	105	2	99	-	116	2
Huliganism	796	24	777	27	1079	46
Șantaj	78	3	74	5	103	5
Crime leg. cu narcom.	1749	329	1415	325	1939	408
Delapid. arm. de foc	3				2	
Alte crime P.J.	1575	172	1287	176	1554	247
Total pe linia P.E.	2189	216	1640	408	1633	405
Delapidări prin:						
Abuz	487	157	391	132	396	147
Furturi	299	23	251	17	233	27
Proporții mari	46	7	46	13	58	29
Foarte mari	67	16	72	20	54	15
Mita	86	19	84	10	59	9
Oper. valut. ilegale	29	6	1			
Pricin. prejud. mater.	115	30	82	22	127	28
Excrocherii	48	17	64	18	66	21
Alte crime	1125	373	767	209	752	173
Alte servicii	1368	123	1312	135	1781	218

Anexa 4

	ANUL 2011		ANUL 2012		ANUL 2013 aprilie	
	Total infr.	Săvârșite	Total infr.	Total infr.	Săvârșite	Total infr.

	înregistr. pe an	de femei	înregistr. pe an	înregistr. pe an	de femei	înregistr. pe an
Total	18071	2049	17878	2099	4030	461
Exceptional grave	171	18	189	21	36	5
Deosebit grave	1052	175	1118	230	228	28
Grave	11308	1121	10697	1118	2416	243
Puțin grave	4694	551	4998	575	991	114
Ușoare	719	166	802	145	332	71
Infr. secur. statului	1541	157	1712	186	340	36
Banditism	7		3			
Huliganism	846	35	830	26	172	6
Sustr. docum. ștamp.	18	6	18	6	3	
Trec. ileg.a front.	162	13	276	50	52	8
Păstrat. ileg. armam.	105	3	109	6	25	1
Infr. grup. organizate	61	13	70	21	10	4
Infr. contra vieții	1061	100	1225	88	290	22
Omoruri	263	29	254	26	62	6
Vătămări inten.	792	66	961	60	230	14
Din ele:grave medii	282	27	326	27	81	8
ușoare	424	32	519	24	129	4
	25	4	29	4		
Infr. priv. viața sex.	350	3	309	7	52	1
Violuri	255	1	227	4	37	1
Violența sexuală	95	2	82	3	15	
Infr. contr. patrim.	10666	1162	10121	1130	2315	244
Tălhării	267	7	225	9	58	1
Jafuri	917	31	998	50	191	9
Furturi	8278	775	7624	760	1818	153
Din ele transport	61	1	41		7	
Excrocherii	517	173	650	181	86	22
Pungășie	55	11	76	15	11	
Cauz. daun. mat.	58	20	58	14	16	7
Distr. intenț. bunuri	16	2	24	1	2	
Șantaj	72	8	80	2	13	
Infr. dom. transport	1073	32	862	26	202	5
Infr. con. sănăt și fam.	1979	312	2078	341	401	68
Infr. leg.cu droguri	1681	240	1854	256	327	47
Proxenetism	95	58	97	62	23	15
	25	9	25	16	3	2
	45	1	46	1	25	

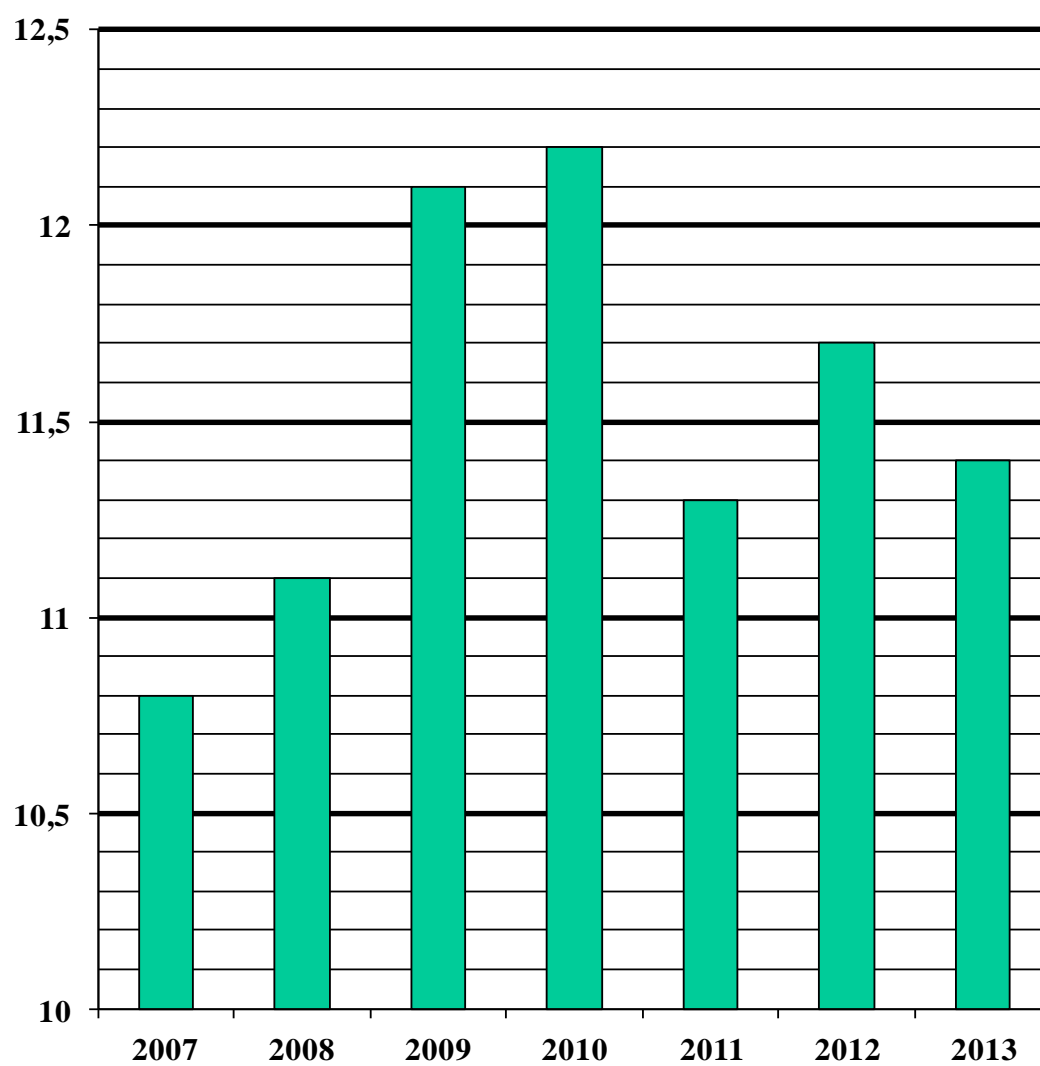
Trafic de copii Esch. de la plat. pens. Abuz de adopție	1	1				
Infr. contr. libertății	132	61	183	96	37	19
Trafic de ființ. umane	115	58	161	93	33	19
Infr. ecologice Taerea ileg.a pădurii	2 1		4 1		2	1
Infr. economice Contrabanda Fabric. banilor falși	339 225 83	91 61 6	337 238 55	89 68 3	112 80 10	24 15 1
Infr. săv. pers. răsp. Mită	363 19 43	70 5 4	442 36	81 1	132 13	30 1
Abuz de putere Neglijența Exc. de putere	33 66	7 2	23 82	7 2	5 26	
Înșușiri prop. Mari	775	121	837	147	163	13
Infr. în dom. informaticii	2		1			
Infr. contr. justiției	218	25	340	25	60	6
Infr. militare	34		14			

Anexa 5 Criminalitatea femeilor în comparație cu criminalitatea bărbaților

Anul	Bărbați	Femei
Anul 2007	17108	2177
Anul 2008	14066	1860
Anul 2009	15858	2291
Anul 2010	15375	2301
Anul 2011	14884	2049
Anul 2012	15266	2099
Anul 2013 (aprilie)	3474	461

Anexa 6 Criminalitatea femeilor în comparație cu criminalitatea minorilor

Anul	Femei	Minori
Anul 2007	2177	3032
Anul 2008	1860	2629
Anul 2009	2291	2929
Anul 2010	2301	3024
Anul 2011	2049	3187
Anul 2012	2099	2612
Anul 2013(aprilie)	461	556

Anexa 7 Dinamica criminalității femeilor anii 2007 - 2013

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata **ZECA Ionela Cerasela**, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat, se referă la propriile activități și realizări. Coștientizez că în caz contrar urmează să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

ZECA Ionela Cerasela

/ /

” ” _____ 2015

CV-ul AUTORULUI
ZECA Ionela Cerasela

Locul și data nașterii: Galați, România, 11.08.1970

Studii superioare - studii universitare de licență, studii universitare de masterat și studii de doctorat.

*Licențiată în Drept și Științe Juridice la Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, sesiunea iulie 1996.

*Licențiată în sociologie-psihologie la Universitatea „Spiru Haret” București , sesiunea iulie 2005.

*absolventă Masterat „Drept comunitar” (2 ani), în cadrul Universității „Danubius” Galați, sesiunea septembrie 2005;

* absolventă Masterat „Științe Politice” (2 ani) în cadrul Facultății de Științe Politice - Școala Națională de Studii Politice și Administrative București, sesiunea iulie 2007;

* absolventă Masterat „Spațiul Public European” (2 ani) în cadrul Facultății de Administrație Publică – Școala Națională de Studii Politice și Administrative București, sesiunea iulie 2007;

* din 2007 doctorand în „Drept Penal” la Universitatea Liberă Internațională din Republica Moldova;

Specializări - * din 10.12.2002 practician în Lichidări, Reorganizări judiciare și Perfecționări Faliment, înscrisă în Tabloul Uniunii; data definitivării în această profesie, 10.12.2002, membru al U.N.P.L.R București – Filiala U.N.P.I.R Galați;

* din 2008 mediator autorizat prin Hotărârea nr.1121/06.09.2008 de către Consiliul de Mediere desfășor activitatea de mediator; înscrisă în Tabloul Mediatorilor; cursurile pe care le-am finalizat au fost organizate de Asociația Centrul de Mediere Craiova pentru formare profesională și exercitarea profesiei de mediator; - dețin permis de conducere categoria B din luna noiembrie 2005;

Prin Decizia nr.3/15.01.2007 a Uniunii Naționale a Barourilor din România – Consiliul Baroului Galați -, s-a dispus înscrierea mea în Tabloul Avocaților Definitivi din cadrul Baroului Galați.

Din 16.03.2007 am început sa exercit profesia de avocat. În prezent avocat în Baroul Galați. Desfășor activitatea de avocat în cadrul Cabinetului Individual de Avocat Zeca Ionela Cerasela cu sediul în Galați.

* pe lângă activitatea de bază, în perioada 1997 – 2004 am colaborat legal pe baza de „convenții civile” respectiv „contract de muncă cu timp parțial” cu mai multe societăți comerciale oferind consultanță juridică și reprezentare la instanțele de judecată fără a exista conflicte de interese;

* în anul școlar 1998-1999 am desfășurat pe bază de contract încheiat pe perioadă determinată activitate pedagogică în învățământul liceal;

Domeniile de interes științific: drept civil, drept penal, criminologie

Participări la foruri științifice (naționale și internaționale):

Conferința științifică internațională *Contribuții științifice la edificarea și consolidarea statului de drept*. Chișinău: AȘM, 2011

Conferința științifică națională *Aspecte psihosociale ale tinerilor delincvenți*. Chișinău: Ministerul Educației RM, 2012.

Conferința științifico-practică internațională *Reformele cadrului legal și instituțional din Republica Moldova prin prisma practicilor europene*. Chișinău: USEM, ICEȘD, IISD al AȘM, 2010.

Lucrări științifice și științifico-metodice publicate:

Influența și confluența factorilor biologici la formarea personalității infractorului. În: Revista de studii și cercetări juridice, 2009, №3-4, p. 133-140.

Particularitățile psihologice (psihiatrice) ale personalității infractorului. În: Revista de studii și cercetări juridice, 2009, №1-2, p. 97-110.

Tipuri de criminalitate penitenciară. În: Analele științifice ale Academiei de Studii Economice din Moldova. Ediția a X-a. Chișinău: Editura ASEM, 2012, p. 62-68.

Abordări asupra personalității infractorului cu referire la criminalitatea penitenciară. În: Caietul științific 5/2011 – Sesiune de comunicări științifice, 29-30 octombrie 2011. Chișinău: IȘARM, 2012, p. 574-584.

Coordonatele biopsihosociale în formarea personalității delincventului minor. În: Materialele Conferinței științifice internaționale *Contribuții științifice la edificarea și consolidarea statului de drept*. Chișinău: AȘM, 2011, p. 623-632.

Studiul infirmităților și al bolilor somatic ale delincventului minor. În: Materialele Conferinței științifice internaționale *Contribuții științifice la edificarea și consolidarea statului de drept*. Chișinău: AȘM, 2011, p. 662-679.

Noțiune de personalitate a delincventului minor în contextul comportamentului deviant. În: Materialele Conferinței științifice naționale *Aspecte psihosociale ale tinerilor delincvenți*. Chișinău: Ministerul Educației RM, 2012, p. 97-107.

Particularitățile sociale ale personalității infractorului. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale *Reformele cadrului legal și instituțional din Republica Moldova prin prisma practicilor europene*. Chișinău: USEM, ICEȘD, IISD al AȘM, 2010, p. 194-205.